

Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського, Міністерство освіти і науки України

Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського, Міністерство освіти і науки України

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

Мазайкіна Ірина Олегівна

УДК 378.2:371.315:811.11 (043.5)

ДИСЕРТАЦІЯ
ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО
ЗАСТОСУВАННЯ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ
ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ПРОФЕСІЙНІЙ
ДІЯЛЬНОСТІ

015 – професійна освіта
(13.00.04 – теорія і методика професійної освіти)

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____І. О. Мазайкіна

Науковий керівник Коломієць Алла Миколаївна, доктор педагогічних наук,
професор

Вінниця – 2018

АНОТАЦІЯ

Мазайкіна І. О. Формування готовності майбутніх учителів до застосування особистісно орієнтованих педагогічних технологій навчання іноземних мов у професійній діяльності. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук (доктора філософії) за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, МОН України, Вінниця, 2018.

У дисертації з'ясовано суть особистісно орієнтованого підходу в іншомовній освіті, яка полягає в тому, що особистісно орієнтований підхід – це основна методологічна орієнтація в сучасній педагогічній діяльності, спрямована на забезпечення й підтримку процесів самопізнання, саморозвитку й самореалізації особистості, розвиток її неповторної індивідуальності. Основу організації особистісно орієнтованого підходу в навчанні іноземних мов становлять концептуальні положення психологів про домінуючу роль діяльності в спілкуванні та формуванні особистості. Тому зроблено висновок, що навчання іноземних мов має бути спрямоване не лише на засвоєння знань, а й на способи засвоєння та процеси мислення, на розвиток пізнавальних сил і творчих здібностей. Відповідно до цього в центрі навчання знаходиться учень/студент, його цілі, мотиви, інтереси, схильності, рівень навченості та здібностей.

Визначено, що передумовами запровадження особистісно орієнтованого підходу в іншомовній освіті є фундаментальні досягнення теорії і практики гуманістичної педагогіки та психології. Основою особистісно орієнтованого підходу в навчанні іноземних мов є фундаментальні ідеї гуманізації, індивідуалізації, диференціації навчання, що перекликаються з ідеями особистісного розвитку. В сучасній особистісно орієнтованій освітній парадигмі цей підхід є базовим, він суттєво впливає на всі компоненти

системи освіти: освітні та виховні цілі навчання, зміст іншомовної освіти, технології навчання.

Доведено, що в умовах швидких темпів глобалізації завдання педагога полягає в тому, щоб створити умови практичного оволодіння іноземними мовами для кожного учня, вибрати такі технології навчання, які дозволили б йому виявити свою активність, творчість, активізувати пізнавальну діяльність у вивченні іноземних мов.

На основі вивчення теоретичних основ і педагогічного досвіду з'ясовано, що особистісно орієнтовані технології навчання іноземних мов, які ґрунтуються на останніх досягненнях психології та педагогіки, серйозно удосконалили процес формування особистості, надали йому науково-теоретичного обґрунтування, забезпечили методично. З'ясовано, що технології особистісно зорієнтованого навчання іноземних мов (навчальний діалог, дебати, рольові ігри, проекти, есе, web-квести, «мозковий штурм» та ін.) передбачають спеціальне конструювання навчального тексту, дидактичного матеріалу, методичних рекомендацій до його використання, типів навчального діалогу, форм контролю за особистісним розвитком учня в процесі оволодіння іноземними мовами. Зроблено висновок, що лише за умови готовності вчителів до застосування особистісно орієнтованих технологій та наявності дидактичного забезпечення, що реалізовує принцип суб'єктної освіти, можна говорити про побудову особистісно зорієнтованого навчання іноземних мов.

Готовність майбутнього вчителя іноземних мов до застосування особистісно орієнтованих технологій навчання визначено як цілісну особистісну структуру, яка містить комплекс взаємопов'язаних мотиваційно-ціннісних, когнітивно-інтелектуальних і операційно-діяльнісних детермінант особистісно-професійного саморозвитку педагога, що забезпечують йому оптимальну реалізацію особистісно орієнтованого підходу в професійній діяльності.

На основі аналізу теорії та практики впровадження особистісно орієнтованого підходу в освіті, а також за результатами опитування вчителів-

практиків визначено критерії, показники, рівні й сучасний стан готовності учителів іноземних мов до застосування особистісно орієнтованих технологій навчання. Основними критеріями готовності майбутнього вчителя іноземних мов до застосування особистісно орієнтованих технологій навчання визначено: ціннісно-мотиваційний (визнання особистості учня як найвищої цінності, рівноправним партнером освітнього процесу; усвідомлення: відповідальності вчителя за розвиток особистості учня, цінності принципів гуманізму та індивідуальності в навчанні іноземних мов, ролі людського чинника в процесі вивчення іноземних мов; розуміння розвивальних можливостей іноземних мов; бажання здійснювати особистісно орієнтоване навчання; прагнення партнерських стосунків з учнями; усвідомлення необхідності застосування ООТН; прагнення до особистісного та професійного самовдосконалення), інформаційно-когнітивний (знання основ принципу гуманізму в освіті, суті особистісно орієнтованого підходу в освіті, сутнісних характеристик ООТ в освіті, психологічних основ особистісно орієнтованого навчання, особливостей особистісно орієнтованих технологій; знання про специфіку ООТ у вивченні іноземних мов, про результативність ООТ у вивченні іноземних мов, про можливості ІКТ для організації особистісно орієнтованого навчання, про досвід застосування ООТ колегами, про критерії технологічності та види технологій), операційно-діяльнісний (уміння розвивати партнерські стосунки з учнями, структурувати диференційовані дидактичні завдання, використовувати ООТ на уроках, використовувати ІКТ на уроках, здійснювати індивідуальний підхід в оцінюванні учнів, будувати міжособистісні стосунки підлітків між собою, організовувати взаємонавчання та співпрацю учнів; наявність необхідних якостей (емпатії, толерантності); уміння організовувати автолінгводидактичну діяльність учнів, аналізувати ефективність особистісно орієнтованих технологій навчання).

Для визначення рівнів готовності учителів до застосування особистісно орієнтованих технологій навчання іноземних мов використовували якісні характеристики рівнів. У вчителя з низьким рівнем готовності до застосування

особистісно орієнтованих технологій навчання потреба в організації особистісно орієнтованого навчання не сформована. Відсутнє будь-яке планування інноваційної педагогічної діяльності. Наявні безсистемні уявлення про особистісно орієнтовані технології навчання, спонтанно одержані навички й уміння організовувати індивідуальне навчання. Спостерігається відсутність мотивації до використання диференційованих навчальних завдань і застосування індивідуального підходу в навчанні. Не визначені ні стратегічні цілі, ні тактика організації особистісно орієнтованого навчання учнів іноземних мов.

Для вчителя з середнім рівнем готовності до застосування особистісно орієнтованих технологій навчання характерне бажання застосовувати відповідні інноваційні педагогічні технології, уміння, але в нього не розвинені навички аналізу їх ефективності, відсутня або низька здатність до рефлексії. Учитель ставить перед собою певні завдання щодо впровадження особистісно орієнтованого підходу, має знання про різні види педагогічних технологій, але вибирає їх і застосовує, спираючись на власні вподобання та інтуїцію.

Учитель з високим рівнем готовності до застосування особистісно орієнтованих технологій навчання самотійно й всебічно аналізує ефективність застосованих технологій навчання іноземних мов, здійснює систематичне їх застосування, проводить контроль проміжних і кінцевих результатів, уточнення цілей і корекцію дій. Знання, уміння й навички з організації особистісно зорієнтованого навчання постійно вдосконалюються, використовуються для підвищення ефективності викладацької діяльності, професійного та особистісного зростання. Наявне бажання підвищити якість викладання іноземної мови та успішної самореалізації в інноваційній педагогічній діяльності.

На основі оптимізації досвіду дослідників, які займалися проблемами особистісно орієнтованої освіти, визначено теоретичні основи цієї проблеми і з'ясовано, що особистісно орієнтована освіта – це особливий тип освіти, що ґрунтується на організації взаємодії учнів і педагогів. Але для цього повинні

бути створені оптимальні умови для розвитку в суб'єктів навчання здатності до самоосвіти, самовизначення, самостійності та самореалізації. Основними умовами, які забезпечують готовність майбутніх учителів до впровадження особистісно орієнтованого підходу, є розуміння студентами місця й ролі особистісно орієнтованого навчання та забезпечення особистісно орієнтованої спрямованості викладання дисциплін у ВНЗ, а також формування в студентів позитивної мотивації до прагнення самостійно оволодівати необхідними знаннями в цьому напрямі.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що

- *вперше* визначені й обґрунтовані організаційно-педагогічні умови підготовки майбутніх учителів іноземних мов до застосування особистісно орієнтованих технологій у професійній діяльності (вивчення студентами методологічних засад особистісно орієнтованого підходу на заняттях психологічних і педагогічних дисциплін; упровадження особистісно орієнтованих технологій у професійній підготовці майбутніх учителів іноземних мов; розроблення студентами дидактичних матеріалів з урахуванням принципів індивідуалізації та диференціації навчання іноземних мов.
- *уточнено* суть, критерії, показники й рівні готовності учителів іноземних мов до застосування особистісно-орієнтованих педагогічних технологій;
- *дістали подальшого вдосконалення* форми й методи підготовки майбутніх учителів іноземних мов до індивідуалізації й диференціації навчання.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що опубліковано посібник «Особистісно орієнтовані технології навчання іноземних мов»; розроблено курс лекцій на тему «Методологічні підходи в навчанні іноземних мов»; проаналізовано й дано характеристику найбільш популярним онлайн-курсам з вивчення англійської мови та запропоновані методичні поради щодо їх використання. Ці матеріали будуть корисними для учнів, учителів і викладачів іноземних мов.

Ключові слова: вчитель іноземної мови, інтерактивність, мультимедійні технології, особистісно орієнтований підхід, особистісно зорієнтовані технології навчання.

Summary

Mazaikina I.O. Readiness development for the pre-service teachers to use person-oriented pedagogical technologies for teaching foreign languages in a professional activity. – Qualifying scientific work as a manuscript.

Thesis for a Candidate Degree of pedagogic sciences (doctor of philosophy) in specialty 13.00.04 – theory and Methods of Professional Education. – Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Vinnytsia, 2018.

The thesis revealed the essence of person-oriented approach in foreign language education, based on the person-oriented approach, which is the main methodological orientation in modern pedagogical activity aimed to provide and support processes of self-discovery, self-development and personal fulfilment and the development of its unique identity. The basis of the person-oriented organisation approach in teaching foreign languages are conceptual principles set by psychologists about the dominant role in communication and personality formation. Therefore, it is concluded that teaching foreign languages should be aimed not only to absorb knowledge, but also to consider ways of learning and thinking processes as well as development of cognitive abilities and creativity. _Thereafter, the level of training should be established by taking into consideration the learner's abilities, motives, interests while working towards learner's personal goals.

It is determined that the preconditions for introducing a person-oriented approach in foreign language education are the fundamental achievements of the theory and practice of humanistic pedagogy and psychology. In the basis of the person-oriented approach in teaching of foreign languages lay fundamental ideas of humanization, individualization, differentiation of teaching, which are conversed with the ideas of personal development. This approach is in basis of modern person-oriented educational paradigm and has a significant impact on all the components of

the education system: educational and behavioural goals of teaching, the content of foreign language education and teaching technology.

It is proved that the teacher has to create appropriate conditions for the practical mastering foreign languages for each student and choose the teaching technologies that would allow the learner to identify its activity, creativity, and enhance cognitive processes in learning foreign languages as a part of fast-paced globalization .

Based on the latest achievements of psychology and pedagogy it has been determined that person-oriented technologies in teaching foreign languages, have seriously improved the personality formation processes having provided it with scientific methodology and theoretical foundation, which lay in the basis of the theoretical framework study and pedagogical experience . It was found out that teaching foreign languages with person-oriented approach (educational dialogue, debates, role plays, projects, essays, web-quests "brainstorming" and etc.) provide special education text frames, teaching materials with appropriate guidelines, types of training dialogue, forms to monitor the learner's personal development in the process of learning foreign languages. It is concluded that providing readiness of teachers to use person-oriented technologies and the availability of didactic supplies that implements the principle of subjective education, one can talk about the construction of person-oriented teaching of foreign languages.

The readiness of the future teacher of foreign languages to apply person-oriented teaching technologies is defined as an integral personality structure, which contains a complex of interrelated motivationally valuable, cognitive-intellectual and operational-activity determinants of professional and personal growth of the teacher, providing the optimal implementation of a person-oriented approach in professional activity.

Based on the analysis and implementation practice theory of the person-oriented approach in education, as well as the results of interviewing those practicing teachers, the criteria, indices, levels and the current readiness state of foreign language teachers to apply person-oriented teaching technologies are determined. The main criteria for the readiness of the future teacher of foreign languages to apply

person-oriented teaching technologies are defined: value-motivational (recognition of the learner's personality as the highest value, equal partner in the educational process; awareness: the responsibility of the teacher for the development of the learner's personality, the values of the principles of humanism and individuality in teaching of foreign languages, the role of the human component in the process of studying foreign languages; understanding the developing opportunities of foreign languages; the will to carry out person-oriented training; the ambition for partnerships with students; awareness of the need for POTT; the ambition for personal and professional self-improvement), information and cognitive (knowledge of the principle of humanism in education, the essence of person-oriented approach in education, essential characteristics of POT in education, psychological fundamentals of person-oriented teaching, characteristics of person-oriented technologies, knowledge about the specifics of POT in teaching foreign languages, the efficiency in teaching foreign languages about the possibilities of ICT for the organization of person-oriented teaching, about the experience of using ICT by other colleagues, on the criteria of technological capacity and types of technologies), operations and activity (ability to develop partnerships with students, to structure differentiated didactic tasks, to use the POT and ICT during the lessons, to implement an individual approach to the assessment of students, to build interpersonal relations of adolescents among themselves, to organize mutual learning and collaboration of students; availability of necessary qualities (empathy, tolerance); ability to organize autolinguodidactic activity of students, analyse the efficiency of person-oriented teaching technologies).

Qualitative characteristics were used in order to determine the levels of teachers readiness for the application of person-oriented technologies in teaching foreign languages. A teacher, having a low level of readiness for applying person-oriented teaching technologies, has no need to form organisation of person-oriented teaching. There is no planning of innovative pedagogical activity. There are unsystematic ideas about person-oriented teaching technologies, spontaneously acquired skills and the ability to organize individual training. The lack of motivation to use distinguishing

teaching tasks and the use of an individual approach in teaching are observed. There are neither defined strategic goals, nor the way of organization of person-oriented teaching students a foreign language.

A teacher with an average level of readiness for applying person-oriented teaching technologies, is good at applying proper innovative pedagogical technologies and skills, but has poor knowledge of the analysis of their efficiency, lack or low ability for self-analyses. The teacher poses certain tasks for the implementation of a person-oriented approach, has knowledge about different types of pedagogical technologies, but chooses them and applies them, according to his own preferences and intuition.

A teacher with a high level of readiness for applying person-oriented teaching technologies independently and comprehensively analyzes the effectiveness of the applied technologies of teaching foreign languages, carries out their systematic implementation, conducts control of intermediate and final results, clarification of goals and correction of actions. Knowledge and skills in the organization of person-oriented teaching are constantly improved and they are used to enhance the efficiency of teaching activities, professional and personal growth. There is a will to improve the quality of teaching a foreign language and successful personal fulfillment in innovative pedagogical activities.

According to optimization of the experience of researchers who were engaged in problems of person-oriented education, the theoretical foundations of this problem were determined and it was found out that person-oriented education is a special type of education which is based on collaboration between students and teachers. Optimal conditions for the development in subjects of training the ability for self-education, self-determination, independence and self-realization should be created on this purpose. The main conditions that ensure the readiness of future teachers for implementing person-oriented approach are the students' understanding of the place and role of person-oriented teaching and providing person-oriented approach in teaching subjects in higher institutions, as well as forming positive motivation in students to the need to acquire the necessary knowledge in this way independently.

The scientific novelty of the research is that the institutional and pedagogical conditions for preparing future teachers of foreign languages to apply person-oriented technologies in professional activity (students' study the methodological principles of the person-oriented approach during classes of psychological and pedagogical disciplines; the introduction of person-oriented technologies in professional training of future teachers of foreign languages; working out teaching materials by the students in order to take into account the principles of individualization and differentiation in teaching foreign languages) were defined and substantiated *for the first time*.

The essence, criteria, indices and levels of readiness of teachers of foreign languages for the application of person-oriented pedagogical technologies *are specified*;

The forms and methods of readiness of future teachers of foreign languages for the individualization and differentiation of education *got further improvement*.

The practical significance of the research is that the resource book "Person-oriented teaching technologies of foreign language " was published; a course of lectures on the topic "Methodological approaches in the teaching of foreign languages" was written or designed; the most popular online English language courses were analyzed and described and how to use methodological recommendations were suggested. These materials will be useful for students, teachers and foreign language teachers.

Key words: teacher of foreign language, interactivity, multimedia, person-oriented approach, person-oriented teaching technologies.

Список публікацій здобувача

1. Коломієць А. М. Мета, сутність і основні характеристики особистісно орієнтованого навчання в сучасних умовах / Коломієць А. М., Мазайкіна І. О. // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського: – Серія: Педагогіка і психологія: Зб. наук. праць. – Випуск 46 / Редкол.: В.І.Шахов (голова) та ін. – Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2016 – С.22-26.
2. Мазайкіна І. О. Особистісно орієнтовані технології викладання іноземних мов / І. О. Мазайкіна // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми : Зб. наук. пр. – Випуск 45 / редкол. – Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2016. – С.258-263.
3. Мазайкіна І. О. Методологічні основи формування готовності майбутніх учителів до застосування особистісно орієнтованого підходу в навчанні іноземних мов / Ірина Мазайкіна // Педагогіка і психологія професійної освіти : науково-методичний журнал. – 2016. – №1. – С.42-53.
4. Коломієць А. М. Педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів іноземних мов до використання особистісно зорієнтованих технологій навчання / Коломієць А. М., Мазайкіна І. О. // Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. – Випуск 3(110). – Серія : Педагогіка. – Одеса : ПНПУ, 2016. – С.53-59.
5. Мазайкіна І. О. Застосування мультимедійних технологій як основа особистісно орієнтованого підходу у викладанні іноземних мов / Мазайкіна І. О., Громов Є. В. // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія: Зб. наук. праць. – Випуск 49 / Редкол.: В.І.Шахов (голова) та ін. – Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2017 – С.81-86.
6. Gromov E. Applying of modern multimedia-technologies into the process of foreign languages teaching/ E. Gromov, I. Mazajkina. // Innovative solutions in

modern science : scientific journal. – V.12 – Dubai : publisher TK Meganom, LLC, 2017. – №3 (12). – P.29-43.

7. Mazaikina I. Professional culture of future teachers as a factor of formation of readiness for professional activity/ Iryna Mazaikina, Olga Nalyvaiko, Iryna Simonova // Educational Researcher, Issue 9(2), Volume 46. American Educational Research Association, 2017. – Pages 1014-1021.

Публікації, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

8. Мазайкіна І. О. Наочність як принцип навчання іноземної мови / І. О. Мазайкіна // Іноземні мови у вищому навчальному закладі: теоретичні засади та прикладні аспекти: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої 100-річчю Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського / Гол. ред. Ямчинська Т.І. – Вінниця, 2011. – С.70-75.

9. Мазайкіна І. О. Оптимізація та інтенсифікація навчального процесу на кафедрі іноземних мов медичного університету / І. О. Мазайкіна, І. В. Сімонова, А. Л. Яценко // Шляхи удосконалення навчального процесу і необхідність впровадження нових підходів у роботі кафедр медичного університету в сучасних умовах: тези доповідей навчально-методичної конференції (Вінниця, 26 лютого 2014 р.). – Вінниця, ВНМУ, 2014. – С.287-288.

10. Мазайкіна І. О. Підготовка майбутніх викладачів-філологів до навчання іноземних студентів / І. О. Мазайкіна // Актуальні проблеми сучасної науки та наукових досліджень: збірник наукових праць другої Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих учених і студентів (Вінниця, 24-25 листопада 2014 р.). – Вінниця: ТОВ фірма «Планер». – 2014. – Випуск 3(6). – С.279-282.

11. Мазайкіна І. О. Особистісно-орієнтований підхід як необхідна умова підготовки іноземних студентів / І. О. Мазайкіна // Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації: матеріали VII міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції: Зб. наук. пр. – Переяслав-Хмельницький: 2015. – Вип.7. – С.108-111.

12. Мазайкіна І. О. Умови та засоби забезпечення ефективності особистісно орієнтованого навчання / Мазайкіна І. О. //Economics, science, education: integration and synergy: materials of international scientific and practical conference : in 3 v. – V.1 – Bratislava: Publishing outfit “Centre of educational literature”, 2016. – P.96-97.
13. Мазайкіна І. О. Особистісно-орієнтований підхід до навчання у ВНЗ як запорука імплементації Закону «Про вищу освіту» / І. О. Мазайкіна //Імплементація закону України „Про вищу освіту” як складова академічної автономії: навчально-методична конференція ВНМУ (Вінниця, 17 лютого 2016). – Вінниця, ВНМУ, 2016. – С. 92-94.
14. Мазайкіна І. О. Формування готовності вчителів іноземної мови до застосування особистісно орієнтованих технологій / І. О. Мазайкіна // Професійна підготовка фахівця в контексті потреб сучасного ринку праці: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції. – Вінниця: – Вінниця, Вінницький національний аграрний університет, 2017. – С. 255-257.
15. Мазайкіна І.О. Використання особистісно орієнтованих технологій викладання іноземних мов / І. О. Мазайкіна // Педагогіка : традиції та інновації: матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції (м.Запоріжжя. 17-18 лютого 2017 року).У 2-х частинах.– Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2017 .– Ч.1 – С.18-22
16. Мазайкіна І.О. Інформатизація сучасної освіти шляхом впровадження особистісно орієнтованих технологій / І. О. Мазайкіна // Актуальні проблеми філології та методики викладання іноземних мов у сучасному мультилінгвальному просторі: матеріали Всеукраїнської науково-теоретичної конференції. / Гол. ред. Ямчинська Т.І. – 26-27 квітня 2017 р.- Вінниця : ТОВ «Нілан- ЛТД», 2017. – С.82-84.
17. Мазайкіна І. О. Передумови виникнення особистісно орієнтованого підходу в освіті та його основні положення / І. О. Мазайкіна // Pedagogika. Nowoczesne badania podstawowe i stosowane : Zbior artykulow naukowych. Konferencji

Miedzynarodowej Naukowo-Praktycznej (29.04.2017 - 30.04.2017) – Warszawa: Wydawca: Sp. zo.o. «Diamond trading tour», 2017. – S.23-24.

18. Громов Е.В. Самостоятельная подготовка студентами дидактических материалов с учётом принципов индивидуализации и дифференциации. обучения иностранным языкам / Е.В. Громов, И.О. Мазайкина // Педагогические инновации – 2017: материалы международной научно-практической интернет-конференции, Витебск, 17 мая 2017 г. / Витеб. гос. ун-т; редкол.: Н.А. Ракова (отв. ред.) [и др.]. – Витебск: ВГУ имени П.М. Машерова, 2017. – С. 144.

Публікації, які додатково відображають наукові результати дисертації:

19. Мазайкіна І. О. Особистісно орієнтовані технології навчання іноземних мов: навчально-методичний посібник / І. О. Мазайкіна, Т. І. Ямчинська, Є. В. Громов. – Вінниця: ТОВ «Планер», 2017. – 76 с.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	18
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ Й ПРАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНОЇ ПАРАДИГМИ У ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ.....	26
1.1. Сучасні тенденції та психолого-педагогічні проблеми запровадження в іншомовній освіті особистісно орієнтованого підходу.....	26
1.2. Особистісно орієнтовані технології викладання іноземних мов: аналіз вітчизняного та зарубіжного досвіду.....	44
1.3. Критерії, показники, рівні й сучасний стан готовності учителів до впровадження особистісно орієнтованих технологій навчання іноземних мов.....	60
Висновки до першого розділу.....	72
Список використаних джерел у розділі 1.....	75
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУ- ВАННЯ ГОТОВНОСТІ ВЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ ДО ВИКОРИСТАННЯ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНИХ ТЕХНОЛОГІЙ	91
2.1. Обґрунтування організаційно-педагогічних умов і моделі формування готовності вчителів іноземних мов до застосування особистісно орієнтованих технологій навчання.....	91
2.2. Опанування студентами методологічних засад особистісно орієнтованого підходу на заняттях з філософії, психології, педагогіки...	105
2.3. Упровадження особистісно орієнтованих технологій у професійній підготовці майбутніх учителів іноземних мов	113
2.4. Розроблення студентами дидактичних матеріалів з урахуванням принципів індивідуалізації та диференціації навчання іноземних мов ...	152
Висновки до другого розділу	168
Список використаних джерел у розділі 2.....	171
РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ.....	182
3.1. Етапи дослідження та впровадження експериментальної методики	182
3.2. Результати експериментально-дослідної роботи та їх аналіз.....	190
Висновки до третього розділу	202
Список використаних джерел у розділі 3.....	203
ВИСНОВКИ.....	204
ДОДАТКИ.....	209

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ І СКОРОЧЕНЬ

ВНЗ – вищий навчальний заклад;

ОЗН – особистісно зорієнтоване навчання;

ООП – особистісно орієнтований підхід;

ООТ – особистісно орієнтовані технології;

ООТН – особистісно орієнтовані технології навчання.

ВСТУП

Актуальність дослідження. Потреба сучасного суспільства в гармонійно розвинених, активних, самостійних, творчих людях визначає сучасний перехід до нової, особистісно орієнтованої освітньої парадигми. Модернізація української освіти передбачає новий погляд на стратегічні цілі навчання, що має бути спрямоване на становлення особистості й створення умов для успішної адаптації молодого покоління до соціокультурних реалій сучасного суспільства. Особистісно орієнтована освіта є тим форматом навчання, що визнає освіту як ресурс і механізм суспільного розвитку. Сутність особистісно орієнтованого підходу є предметом численних досліджень у психології (О. Асмолов, Г. Бал, І. Бех, В. Рибалка, В. Семиченко та ін.) і педагогіці (О. Пехота, Л. Романишина, О. Савченко, С. Сисоєва, І. Якиманська та ін.).

Проблеми комплексного підходу до розробки змісту особистісно орієнтованого навчання іноземних мов проаналізовані в працях З. Нікітенко, С. Ніколаєвої, О. Негневицької, О. Рогульської, М. Чепурної та ін. Проте в практиці викладання іноземних мов поки що бракує орієнтації на особистість учня. Це означає, що вчителі або не усвідомлюють цінності особистісно орієнтованих технологій у навчанні іноземних мов, або не володіють для їх упровадження необхідними знаннями й уміннями, що засвідчує недосконалість їхньої фахової підготовки. Аналіз наукових праць, присвячених проблемам професійної підготовки вчителів іноземних мов (В. Баркасі, О. Волченко, Т. Зубенко, І. Костікова, А. Лісниченко, Е. Манжос, Л. Мельник, О. Подзігун, О. Рудич, М. Черній та ін.), показав, що вона перебуває в стані концептуального переосмислення. Сучасні наукові пошуки українських дослідників спрямовані на формування в майбутніх учителів здатності до професійної діяльності в нових соціокультурних та інформаційно-освітніх умовах.

Аналіз публікацій, присвячених проблемам професійної підготовки вчителів іноземних мов в інших країнах (В. Гаманюк, В. Григор'єва-Голубева, І. Задорожна, В. Морозова, О. Носачева та ін.), показав, що за кордоном

(Німеччина, Велика Британія, Польща, Росія) наукові дослідження проводяться в напрямі підвищення ефективності методичної підготовки майбутніх педагогів.

В усьому світі місце іноземних мов у системі загальної середньої освіти визначається, насамперед, тим, як вони впливають на формування та розвиток особистості (Т. Armstrong, Е. Halat, Т. Hatchinson, С. Meloni, S. Nietro, М. Northcote, Н. Shetzer, М. Warschauer та ін.). Спрямування мети навчання іноземних мов на вироблення в учнів прикладних компетенцій (особистісно-життєтворчих, соціалізаційних, комунікативних, інтелектуально-інформативних) посилює вимоги до професійної підготовки майбутнього вчителя, зорієнтованого на розвиток особистості учня.

Актуальність дослідження обраної проблеми посилюється наявністю *суперечностей* між:

- необхідністю визнання педагогами загальноосвітніх шкіл цінностей особистісно орієнтованого навчання і авторитарно-репродуктивною, «знансцентристською» парадигмою, що домінує до теперішнього часу;
- об'єктивною потребою вчителя у формуванні свого індивідуального досвіду реалізації особистісно орієнтованого підходу і традиційною практикою підготовки педагогів, зорієнтованою на трансляцію готового знання;
- необхідністю застосування особистісно орієнтованого навчання іноземних мов і недостатньою готовністю вчителів до реалізації такого навчання;
- потребою формування готовності майбутніх учителів іноземних мов до застосування особистісно орієнтованих педагогічних технологій навчання у професійній діяльності і відсутністю організаційно-педагогічних умов підготовки педагогів до такого роду діяльності.

Актуальність проблеми, нерозробленість відповідних педагогічних програм на рівні вищих навчальних закладів і недостатність висвітлення цих проблем у наукових дослідженнях зумовили вибір теми дисертації **„Формування готовності майбутніх учителів до застосування особистісно**

орієнтованих педагогічних технологій навчання іноземних мов у професійній діяльності”.

Зв’язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження здійснено відповідно до Концепції навчання іноземних мов у середній загальноосвітній 12-річній школі та з урахуванням Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти; входить до плану науково-дослідної роботи Вінницького державного педагогічного університету за темою «Теоретико-методичні засади формування загальнопедагогічної компетентності сучасного вчителя в контексті становлення європейського простору вищої освіти» (державний реєстраційний номер 0115U002571); виконане згідно з планами наукових досліджень кафедри іноземних мов „Педагогічні умови навчання іншомовного професійного спілкування майбутніх учителів у парадигмі сучасної комунікативної лінгвістики” (протокол № 6 від 08.12.2015 р.)

Тему дисертаційного дослідження затверджено вченою радою Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (протокол № 8 від 28.01.15 р.), р.), узгоджено в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол №4 від 26. 05.2015 р.).

Об’єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх учителів іноземних мов.

Предмет дослідження – організаційно-педагогічні умови, що сприяють формуванню готовності майбутніх учителів до застосування особистісно орієнтованих педагогічних технологій у навчанні іноземних мов.

Мета дослідження полягає у визначенні, обґрунтуванні й перевірці ефективності організаційно-педагогічних умов професійної підготовки майбутніх учителів до впровадження особистісно орієнтованих технологій у навчанні іноземних мов.

Гіпотеза дослідження – підготовка майбутніх учителів іноземних мов до організації навчання з використанням особистісно орієнтованих технологій буде ефективною за дотримання таких організаційно-педагогічних умов:

- 1) усвідомлення студентами методологічних засад особистісно орієнтованого підходу на заняттях психологічних і педагогічних дисциплін;
- 2) упровадження особистісно орієнтованих технологій у професійній підготовці майбутніх учителів іноземних мов;
- 3) розроблення дидактичних матеріалів з урахуванням принципів індивідуалізації та диференціації навчання іноземних мов.

Для досягнення мети, перевірки гіпотези були поставлені такі **завдання дослідження**:

1. З'ясувати суть і передумови запровадження особистісно орієнтованого підходу в іншомовній підготовці.
2. На основі аналізу педагогічного досвіду визначити особливості впровадження особистісно орієнтованих технологій у вивченні іноземних мов.
3. Визначити критерії, показники, рівні й сучасний стан готовності учителів іноземних мов до застосування особистісно орієнтованих технологій.
4. Теоретично обґрунтувати й експериментально перевірити ефективність запропонованих організаційно-педагогічних умов і моделі формування готовності майбутніх учителів іноземних мов до застосування особистісно орієнтованих технологій у професійній діяльності.

У дослідженні були використані такі загальнонаукові **методи дослідження**: метод теоретичного узагальнення, якісного аналізу й синтезу – для уточнення змісту поняття особистісно орієнтованого підходу в навчанні іноземних мов; системного аналізу – для визначення організаційно-педагогічних умов підготовки майбутніх викладачів іноземних мов до впровадження особистісно орієнтованих технологій навчання іноземних мов; статистичні й графічні методи – для визначення ефективності запропонованих організаційно-педагогічних умов.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять наукові положення та висновки сучасної філософії, психології, педагогіки про: системно-структурну характеристику особистості та її розвиток у процесі діяльності (Г. Бал, Л. Виготський, В. Давидов, О. Леонт'єв, В. Лутай, О. Паламарчук, А. Петровський, С. Рубінштейн); педагогічні основи особистісно орієнтованого підходу в навчанні (І. Бех, В. Бондар, Є. Бондаревська, С. Гончаренко, І. Зязюн, В. Кремень, Ю. Мальований, В. Пікельна, В. Рибалка, Л. Романишина, І. Якиманська); особистісна парадигма освіти (Б. Бричок, Б. Гривнак, В. Ільченко, Г. Романцев, Г. Тарасенко, В. Шахов); принципи технологізації особистісно орієнтованого навчання (О. Виговська, Т. Гришина, Р. Гуревич, Н. Нікітіна, А. Нісімчук, О. Падалка, О. Пехота, Є. Полат, С. Рудаківська, Г. Селевко, С. Сисоєва); закономірності особистісного підходу у викладанні іноземних мов (Л. Морська, С. Ніколаєва, О. Рогульська, М. Чепурна).

Експериментальна база дослідження: Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Житомирський державний університет імені Івана Франка, Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського, Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка. В експерименті взяли участь 385 студентів (192 студенти контрольних груп і 193 студенти експериментальних груп), 226 учителів-практиків і 27 викладачів.

Наукова новизна й теоретичне значення дослідження полягає в тому, що:

- *вперше* визначені й обґрунтовані організаційно-педагогічні умови підготовки майбутніх учителів іноземних мов до застосування особистісно орієнтованих технологій у професійній діяльності (опанування студентами методологічних засад особистісно орієнтованого підходу на заняттях із психологічних і педагогічних дисциплін; упровадження особистісно орієнтованих технологій у професійній підготовці майбутніх учителів іноземних мов; розроблення студентами дидактичних матеріалів з урахуванням

принципів індивідуалізації та диференціації навчання іноземних мов і застосування ООТН на практиці).

- *уточнено* суть, критерії (ціннісно-мотиваційний, інформаційно-когнітивний, операційно-діяльнісний), показники й рівні готовності учителів іноземних мов до застосування особистісно-орієнтованих педагогічних технологій;
- *подальшого розвитку* набули форми й методи підготовки майбутніх учителів іноземних мов до індивідуалізації й диференціації навчання.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що опубліковано посібник «Особистісно орієнтовані технології навчання іноземних мов»; розроблено курс лекцій на тему «Методологічні підходи в навчанні іноземних мов»; створено спеціальний блог для організації роботи студентів над виконанням Web-квестів; проаналізовано й дано характеристику найбільш популярним онлайн-курсам з вивчення англійської мови та запропоновані методичні поради щодо їх використання.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (довідка № 06/17 від 26.04.2017 р.), Житомирського державного університету імені Івана Франка (довідка № 1/304 від 05.05.2017 р.), Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського (довідка № 1803/24 від 04.09.17.2017 р.), Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (довідка № 166-н від 14.09.2017 р.).

Особистий внесок здобувача у працях, написаних у співавторстві з А. Коломієць [1; 4], полягає у визначенні специфіки застосування особистісно орієнтованого підходу у вивченні іноземних мов та визначенні педагогічних умов формування готовності майбутніх учителів іноземних мов до використання особистісно зорієнтованих технологій навчання; написаних у співавторстві з Є. Громовим [5; 6] – у розробці методичних прийомів використання мультимедійних технологій у вивченні іноземних мов; у тезах,

написаних у співавторстві з І. Сімоновою та А. Яценко [8], автору належать ідеї інтенсифікації вивчення іноземних мов; у навчально-методичному посібнику, укладеному разом із Є. Громовим і Т. Ямчинською [17], автору належить перших два розділи, а також підрозділ 3.6.

Апробація результатів дослідження здійснена на конференціях: *міжнародних науково-практичних*: «Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації» (Переяслав-Хмельницький, 2015), «Economics, science, education: integration and synergy» (Братислава, 2016), «Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми» (2016), «Nowoczesne badania podstawowe i stosowane» (Варшава, 2017), «Педагогіка: традиції та інновації» (Запоріжжя, 2017);

всеукраїнській науково-теоретичній: «Актуальні проблеми філології та методики викладання іноземних мов у сучасному мультилінгвальному просторі» (Вінниця, 2017);

всеукраїнських науково-практичних: «Іноземні мови у вищому навчальному закладі: теоретичні засади та прикладні аспекти» (Вінниця, 2011), «Актуальні проблеми сучасної науки та наукових досліджень» (Вінниця, 2014), «Дискурс здоров'я в освіті: філософія, педагогіка, антропологія, психологія» (Вінниця, 2016), «Професійна підготовка фахівця в контексті потреб сучасного ринку праці» (Вінниця, 2017);

регіональних навчально-методичних «Шляхи удосконалення навчального процесу і необхідність впровадження нових підходів у роботі кафедр в сучасних умовах» (Вінниця, 2014), «Імплементация Закону України «Про вищу освіту» як складова академічної автономії» (Вінниця, 2016);

щорічних конференціях Українського відділення Міжнародної асоціації вчителів англійської мови як іноземної IATEFL (Київ, 2017) і *методичних семінарах* «Maximising Student Talk Time», «A Close-up on exams-ensuring exam success», «English As A Foreign Language», організованих National Geographic Learning and Linguist LTD для вчителів англійської мови (Вінниця, 2017).

Публікації. Основні результати дослідження опубліковано у 19 наукових і науково-методичних працях, серед яких: 5 статей у фахових виданнях України; 4 – у закордонних виданнях, одна з яких входить до наукометричної бази Scopus; 9 статей і тез у матеріалах конференцій; 1 навчально-методичний посібник.

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списків використаних джерел у кожному з розділів, 7 додатків на 46 сторінках. У роботу вміщено 7 рисунків на 5 сторінках, 6 таблиць на 8 сторінках. Основний зміст дисертації викладено на 213 сторінках тексту, загальний обсяг дисертації – 260 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ Й ПРАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНОЇ ПАРАДИГМИ У ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ

1.1.Сучасні тенденції та психолого-педагогічні проблеми запровадження в іншомовній освіті особистісно орієнтованого підходу

Сучасне суспільство ставить нові вимоги до особистісних і професійних якостей людини, вимагає високого рівня її соціальної адаптації, загальної культури, загальноосвітньої та спеціальної підготовки, творчих здібностей. Такі вимоги значно збільшують роль освіти у формуванні особистості, що зумовило утвердження гуманістичної (особистісно зорієнтованої) парадигми в освіті та необхідність її модернізації [2; 3; 12; 13; 14; 30; 35; 77 та ін.].

Нагальною потребою є реалізація гуманістичної педагогіки співробітництва, партнерства, співтворчості; є потреба в учителі, який глибоко володів би досягненнями про людину і сприймав би дитину такою, якою вона є, надаючи їй допомогу у визначенні перспективи особистісного розвитку [81, с.112].

Модернізація української освіти передбачає новий погляд на стратегічні цілі навчання, яке має бути спрямоване на становлення особистості й створення умов для успішної адаптації молодого покоління до соціокультурних реалій сучасного суспільства. Традиційна когнітивно-орієнтована освіта пострадянського суспільства тривалий час виконувала завдання формування знань, умінь і навичок, а розвиток і виховання особистості виступали другорядними завданнями.

У суспільстві, в якому відбуваються процеси інтелектуалізації всіх сфер життєдіяльності, значно підвищується рівень соціальної відповідальності всіх його громадян. У нових соціально-економічних умовах актуальною стає

проблема виховання активної особистості, здатної до самостійного вибору, постановки й реалізації цілей. Попитом користуються фахівці, які можуть оперативно приймати рішення навіть у критичних ситуаціях, знаходити свій шлях у нових умовах праці та в новому оточенні, а також встановлювати нові стосунки в різних ситуаціях, що швидко змінюються [29, с.139].

В умовах інформатизації суспільства зростає значення і роль індивідуальних стратегій роботи з інформацією, зокрема й із навчальним матеріалом у школі. Тому в нинішній час відбувається становлення нової системи освіти. Цей процес супроводжують суттєві зміни в педагогічній теорії та практиці навчально-виховного процесу. Зміст освіти збагачується новими процесуальними вміннями, необхідними для опрацювання значних обсягів інформації й творчого розв'язування проблем науки й практики. Збільшується роль науки в створенні і впровадженні інноваційних педагогічних технологій.

Отже, суспільно-політичні, економічні та соціальні перетворення, що відбулися в Україні за останнє десятиліття, змінили ціннісні орієнтації в системі освіти. У відповідності до принципів гуманізації та демократизації суспільства основною цінністю визнана вільна, розвинена, культурна, духовно багата й творча особистість, здатна до життя в умовах, що швидко змінюються. Нове суспільство, в якому знання стали капіталом, а особистісні якості – основним чинником успішної життєдіяльності, ставить нові завдання перед системою освіти.

Сучасне суспільство, на думку А. Коломієць, потребує від викладача досконалих комунікативних умінь, що містять уміння знаходити спільну мову з окремими студентами; встановлювати педагогічно доцільні стосунки зі студентами; розвивати внутрішньоклективні взаємини студентів, позицію співробітництва; реалізовувати демократичний стиль спілкування; керувати емоційною атмосферою колективу; формувати комунікативні вміння в майбутніх фахівців [66].

Погоджуємось з А. Коломієць і В. Ільчук, що мета й функції діяльності викладача ВНЗ суттєво змінюються порівняно з традиційним підходом, за яким

він загалом виконує роль транслятора знань та експерта успішності студентів. Відповідно до сучасної освітньої парадигми, викладач відповідальний за організацію навчального процесу, що ґрунтується на засадах співробітництва, забезпечує сприятливі умови для саморозвитку кожного студента, задоволення його освітніх потреб та конструювання власних знань, визначення особистісної позиції у пізнанні наукових теорій, об'єктивних явищ, процесів [66, с. 320].

Тому нині спостерігаємо перехід від когнітивно орієнтованої до особистісно орієнтованої освітньої парадигми [58, с. 66], заснованої на етиці взаєморозуміння, взаємоповаги, творчого співробітництва.

Філософською основою особистісно зорієнтованої освіти є екзистенціалізм. Це філософське вчення характеризує яскраво виражений інтерес до людини, її внутрішнього світу, індивідуальності. Дуже цінна для сучасності ідея екзистенціалістів про те, що в будь-якій складній ситуації, яка виникає в людських відносинах, істина існує тільки усередині індивіда. Звідси слідує вельми конструктивна для педагогіки ідея – в навчанні і вихованні основну увагу необхідно приділяти переживанням окремої особистості. Звернення до філософії екзистенціалізму дає можливість розглядати навчально-виховний процес як педагогічну діяльність, спрямовану на організацію такого життя учнів, яке не призводить до знеособлення людини.

Основою особистісно орієнтованої освітньої парадигми є особистісний підхід у навчанні, який завдяки тісному зв'язку з іншими методологічними підходами (компетентнісним, діяльнісним, культурологічним, соціокультурним, технологічним) визнаний багатьма науковцями як найбільш доцільний у навчанні молодого покоління (І. Бех [12], О. Пехота [112; 114], Е. Полат [120], В. Рибалка [126], В. Семиченко [135] та ін.). Особистісно орієнтований підхід (ООП) – це методологічна орієнтація в педагогічній діяльності, що дозволяє за допомогою опори на систему взаємопов'язаних понять, ідей і способів дій забезпечити й підтримати процеси самопізнання, саморозвитку й самореалізації особистості дитини, розвиток її неповторної індивідуальності.

Особистісний підхід, на думку О. Пехоти, це важливий психолого-педагогічний принцип, методологічний інструментарій, основу якого становить сукупність вихідних концептуальних уявлень, цільових установок, методико-психодіагностичних і психолого-технологічних засобів, які забезпечують більш глибоке цілісне розуміння, пізнання особистості школяра чи студента і на цій основі – її гармонійний розвиток в умовах існуючої системи освіти [113, с. 280].

Основу організації особистісно орієнтованого підходу в навчанні становлять концептуальні положення психологів про домінуючу роль діяльності у спілкуванні та формуванні особистості. У силу цього навчальний процес повинен бути спрямований не тільки на засвоєння знань, а й на способи засвоєння та процеси мислення, на розвиток пізнавальних сил і творчих здібностей. Відповідно до цього в центрі навчання має знаходитися учень, його цілі, мотиви, інтереси, схильності, рівень його навченості та здібностей.

Передумовами виникнення особистісно орієнтованого підходу в освіті стали дослідження таких представників класичної світової психології як У. Джемс, З. Фрейд, К. Юнг, а також психологів радянського періоду, таких як Б. Ананьєв, Л. Виготський, О. Леонтьєв, С. Рубінштейн. Основою особистісно орієнтованого підходу в освіті є фундаментальні ідеї гуманізації (Є. Бондаревська,), індивідуалізації (В. Курінський), диференціації навчання (О. Герасимова), що перекликаються з ідеями особистісного розвитку (І. Бех, С. Максименко, О. Пехота, С. Подмазін, В. Рибалка, В. Серіков, І. Якиманська).

Одним із засновників особистісного підходу в освіті є Б. Ананьєв, який, виділяючи тріаду «індивід - особистість – індивідуальність», співвідносив її із розумінням людини як суб'єкта пізнання, спілкування та праці. Дослідник вважав, що інтеграцією всіх властивостей людини як індивіда, особистості, суб'єкта діяльності є індивідуальність [4, с. 267]. Науковець зазначав, що формування особистості настає значно пізніше, ніж формування та розвиток індивіда. Особистісний підхід до учня є фундаментальним досягненням теорії і практики гуманістичної педагогіки та психології. Його сутність розкрита в працях К. Ушинського, А. Макаренка, В. Сухомлинського, де містяться основні

положення, що можуть бути покладені в основу сучасної концепції особистісно зорієнтованого навчання. На основі цих положень можна сформулювати основні принципи особистісно орієнтованого підходу до навчання:

- 1) принцип неповторності кожної дитини;
- 2) принцип визнання відсутності нездібних дітей;
- 3) принцип урахування нерівності розумових здібностей дітей;
- 4) принцип індивідуалізації навчально-виховного процесу;
- 5) принцип урахування індивідуальних особливостей учнів;
- 6) принцип отримання позитивних відчуттів від навчання;
- 7) принцип навчання через подолання труднощів;
- 8) принцип дослідницького підходу до предмета вивчення;
- 9) принцип обов'язковості самостійної розумової праці учнів у процесі навчання;
- 10) принцип людяності, чуйності і тактовності стосовно учнів;
- 11) принцип розуміння оцінювання знань учнів як інструмента виховання;
- 12) принцип взаємозалежності колективу та особистості у навчанні;
- 13) принцип залежності особистості учня від особистості вчителя;
- 14) принцип визнання навчально-виховного процесу як складної системи.

З погляду сучасного гуманістичного напрямку в психології, мета особистісного розвитку – це прагнення до самореалізації, самоактуалізації в соціальному середовищі. Особистісно орієнтований підхід суттєво гуманізує навчально-виховний процес, наповнює його високими морально-духовними переживаннями, утверджує принципи справедливості і поваги, максимально розкриває потенційні можливості учня, стимулює його до особистісно розвивальної творчості [169, с.22].

Особистісно орієнтований підхід впливає на всі компоненти системи освіти: освітні та виховні цілі навчання; зміст освіти; технології, методи й прийоми навчання. Теоретичні засади особистісно-орієнтованого навчання розроблені ще в радянські часи Л. Виготським, І. Зимньою, С. Рубінштейном, В. Серіковим, І. Якиманською та іншими науковцями. Українськими

науковцями особистісний підхід розглядається як „важливий психолого-педагогічний принцип, основу якого складає сукупність вихідних теоретичних положень про особистість та практичних методичних засобів, що сприяють її цілісному розумінню, вивченню та гармонійному розвитку” [110, с. 57].

В Україні рівень зацікавленості проблемами особистісно орієнтованого навчання постійно зростає. Фундаментальні дослідження в цьому напрямі здійснюють українські філософи (Г. Васянович [21], І. Зязюн [48; 49; 50], В. Кудін [75]), психологи (Г. Балл [8; 9], І. Бех [12; 13; 14], В. Рибалка [126], В. Семиченко [135]), педагоги (О. Пехота [112; 113; 114], С. Сисоева [138; 139]). Зарубіжні науковці також акцентують увагу на необхідності запровадження принципів особистісно орієнтованого навчання (Д. Мілікен, Ч. Купісевич, А. Харгрівз та ін.).

Отже, особистісно зорієнтована освіта – це особлива методика викладання й виховання, це нова педагогічна етика, етика взаєморозуміння, взаємоповаги, творчого співробітництва. Викладання в особистісно зорієнтованому навчанні – це ціннісне ставлення до учня, до культури, до творчості, це турбота про здоров'я учня; уважне ставлення до його життєдіяльності (а не лише до навчання), зацікавленість здобутками учня в різних сферах (не лише в навчальній); це створення й постійне збагачення культурно-інформаційного та предметно-розвивального освітнього середовища; це надання особистісно орієнтованої, розвивальної й творчої спрямованості змісту й технологіям навчання; це турбота про розвиток і підтримку індивідуальності кожного учня. До того ж, викладання – це процес мотивованого, опосередкованого управління навчанням школяра з метою переведення його зі стану пасивного виконавця у стан активного суб'єкта самонавчання, саморозвитку, самовдосконалення [154, с.14].

Орієнтація на особистість у педагогічній науці, насамперед, пов'язана з розробкою способів реалізації особистісно зорієнтованих цілей навчання та виховання, обґрунтуванням змісту й методів, які відповідають цим цілям,

зміною стилю педагогічного спілкування, заохоченням до самостійності, формуванням прагнення до індивідуальних інтелектуальних зусиль.

В основі особистісно зорієнтованої взаємодії педагога з учнем – демократичні принципи співжиття, гармонійне поєднання вимогливості та довіри. Вона відбувається в рамках співробітництва і співтворчості, ґрунтується на розумінні, прийнятті та повазі до особистості учня, породжує в нього впевненість у собі та особистісну значущість, що допомагають долати життєві труднощі, здійснюють стимулюючий вплив на його пізнавальну, ціннісно-орієнтаційну, суспільно-гуманістичну та інші види діяльності [12, с.105]. Тільки в особистісно зорієнтованій суб'єкт-суб'єктній взаємодії учень сприймає організацію навчально-виховного процесу як систему особистісно значущих для нього подій, розв'язання життєво важливих проблем, особистісне самоствердження на позитивній духовно-правовій основі.

Отже, можна зробити висновок, що для побудови системи особистісно зорієнтованого навчання педагог має вірити в кожного учня; сприймати його таким, яким він є; ніколи не підкреслювати його недоліків, помилок чи невдач; спиратися на сильні сторони кожного учня; виявляти інтерес до нього; демонструвати повагу та довіру, взаємну зацікавленість у співробітництві та взаємодопомозі; дозволяти учню самому вирішувати проблеми там, де це можливо; проявляти емпатію, оптимізм у стосунках з учнями; заохочувати його творчу ініціативу, створювати ситуації успіху тощо.

Особистісно зорієнтоване навчання (ОЗН) – це природна система розвитку неповторної особистості з урахуванням індивідуальних особливостей кожного студента чи учня [20, с.423]. В процесі особистісно зорієнтованого навчання в учнів формуються самостійність, ініціативність, відповідальність, критичне мислення та інші особистісні якості. В умовах ОЗН учень перестає бути об'єктом навчання, навпаки – створюються можливості для його самопізнання, самоосвіти, самовиховання, саморозвитку. Кожний учень намагається проявити свою індивідуальність, особливості характеру.

Нам найбільше імponує висновок, зроблений С. Подмазіним, що

основною метою особистісно орієнтованої освіти є навіть не виховання, а підтримка людини, розвиток у ній механізмів самореалізації, саморозвитку, адаптації, саморегуляції, самозахисту, самовиховання, що є необхідним для становлення самобутнього особистісного образу й діалогічного, безпечного способу взаємодії з людьми, природою, культурою, цивілізацією [119, с.142].

Особистісно орієнтована освіта, на думку А. Коробченко, це не формування особистості із заданими наперед рисами, а створення умов для повноцінного виявлення та розвитку особистісних функцій суб'єктів освітнього процесу [70, с. 63]. Метою особистісно орієнтованої освіти є поєднання виховання та навчання в єдиний процес допомоги, підтримки, соціально-педагогічного захисту й розвитку того, кого навчають [29, с.141].

Особистісно зорієнтоване навчання передбачає відмову від авторитарного стилю викладання й перехід до демократичного стилю, повагу до особистості учня чи студента, визнання права на їх індивідуальність. Особистісно зорієнтована освіта надає навчальний характер таким стосункам, в яких переважає атмосфера інтелектуальних, моральних, естетичних хвилювань, спільна творчість учнів і вчителів, чого неможливо досягти в умовах навчально-дисциплінарної парадигми [127, с. 66].

Особистісно зорієнтоване навчання, на думку С. Сисоєвої, найкращим чином відповідає творчому розвитку учнів, оскільки воно спрямоване на задоволення інтересів і потреб дитини, будується з урахуванням її індивідуальних якостей і відповідає принципам гуманістичного напрямку в психології і педагогіці. Основною ідеєю особистісно зорієнтованого навчання дослідниця визначає концентрацію уваги педагога на цілісній особистості учня, на створенні умов для розвитку не лише його інтелекту, а й духовності, емоційних, естетичних і творчих задатків [138, с.73].

Основними ознаками особистісно зорієнтованого навчання науковці визначають такі: зосередження на потребах особистості; надання пріоритету індивідуальності; співпраця та співдружність між учасниками навчального процесу; створення ситуацій вибору та відповідальності; пристосування

методики навчання до індивідуальних особливостей того, кого навчають [3; 6; 15; 16; 17; 19; 36; 138].

Засвоєння знань з іноземної мови є дуже індивідуальним процесом, а тому, на думку науковців, навчання граматики іноземної мови також має бути побудованим на індивідуалізації, що полягає в розмежуванні навчальних завдань відповідно до рівня знань і здібностей тих, хто навчається [19, с. 106]. Отже, особистісно зорієнтоване навчання певною мірою передбачає диференціацію навчальних завдань та індивідуальний підхід до кожного. Проте звертаємо увагу, що диференційоване, індивідуальне та особистісно зорієнтоване навчання – це не тотожні, але пов'язані між собою поняття.

Аналіз поглядів різних науковців щодо мети, сутності та основних характеристик особистісно зорієнтованого навчання [138; 147; 152] дозволив нам запропонувати таку схему взаємозв'язків між диференційованим, індивідуальним і особистісно зорієнтованим навчанням (рис. 1.1). Зі схеми видно, що диференціація сприяє індивідуалізації, котра є основою особистісно зорієнтованого навчання, але не ототожнюється з ним.

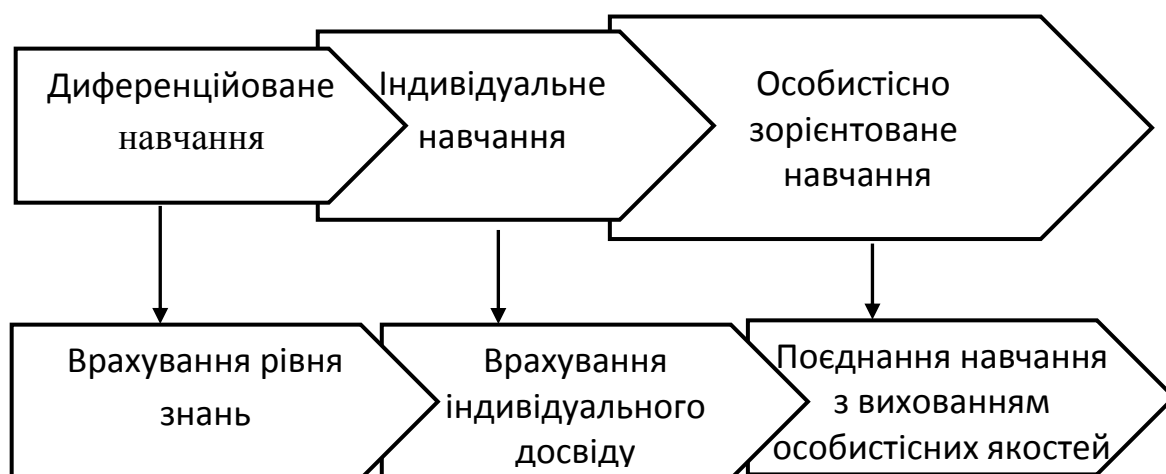

Рис. 1.1 Схема взаємозв'язків між диференційованим, індивідуальним і особистісно зорієнтованим навчанням

Визначаючи мету й завдання особистісно зорієнтованого навчання, зазначимо, що це процес психолого-педагогічної допомоги дитині в становленні її “суб’єктивності, культурної ідентифікації, соціалізації, життєвому самовизначенні” [112]. В умовах навчання відбувається

становлення та розвиток таких важливих якостей особистості як рефлексивність, спонтанність, критичність мислення, вміння працювати з інформацією, спілкуватися та відповідати за наслідки власних дій.

Мета ОЗН – забезпечити розвиток і саморозвиток учня, виходячи з його індивідуальних здібностей, та надання йому права вибору власного темпу й траєкторії навчання. Зміст, методи, прийоми й технології ОЗН спрямовані на розкриття та використання суб'єктивного досвіду кожного учня, допомогу в становленні особистісно значущих способів пізнання шляхом організації цілісної навчально-пізнавальної діяльності. ОЗН передбачає створення умов для інтелектуального, соціального й морального розвитку особистості за такими напрямками:

- індивідуалізація та диференціація навчання;
- однаковий доступ до якісної освіти;
- гуманізація освіти;
- посилення практично-діяльнісної й творчої складових у змісті навчальних дисциплін.

Очевидно, що для розвитку особистості в процесі навчання особистісно орієнтований підхід має бути невіддільним від системного та діяльнісного підходів, оскільки особистість не лише проявляється, а й формується під час діяльності. Українські науковці наголошують, що „особистісно зорієнтована освіта реалізується через діяльність, яка має не тільки зовнішні атрибути спільності, але й своїм внутрішнім змістом передбачає співробітництво, саморозвиток суб'єктів навчального процесу, виявлення їх особистісних функцій” [110, с. 59]. Зміст діяльності суб'єктів навчального процесу щодо здійснення ОЗН представлено в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Зміст діяльності суб'єктів навчального процесу щодо здійснення ОЗН

Напрями ОЗН	Зміст діяльності щодо організації ОЗН
Індивідуалізація та диференціація навчання	Врахування суб'єктного досвіду кожного учня, застосування диференційованих навчальних завдань, індивідуальні завдання для самостійної роботи
Однаковий доступ до якісної освіти	Створення відповідного методичного забезпечення, організація доступу до різних джерел інформації
Гуманізація освіти	Створення ситуацій успіху, демонстрування особистісного розвитку кожного учня шляхом ведення щоденника особистісного зростання
Посилення практично-діяльнісної складової у змісті навчальних дисциплін	Відбір, створення і розв'язування фахових завдань, що ілюструють застосування теоретичних знань з певного розділу
Посилення творчої складової у змісті навчальних дисциплін	Пошук і розв'язування нестандартних завдань, складання кросвордів, написання рефератів, виконання міжпредметних проектів

Навчальний процес за особистісно орієнтованого підходу організовується своєрідно, оскільки спрямований на індивідуальну роботу з кожним учнем.

Учитель, організовуючи особистісно зорієнтоване навчання, використовує відповідні технології (ситуаційне проектування, ігрове моделювання та ін.) та методи, що розвивають мислення (проблемний, дослідницький, евристичний, дискусії, роботу в групах). Навчальний матеріал підбирають так, щоб він зацікавив учня, був пов'язаний з його досвідом, спонукав до активного мислення. Для цього необхідно дотримуватись таких умов:

- навчальний матеріал має враховувати набуті знання і досвід учня;
- розширюючи матеріал підручника, учитель дбає, щоб збагачувався і досвід учня;
- основний акцент робиться на формування вмінь учнів висловлювати власні думки;
- учням надається свобода у виборі порядку й способу виконання завдань;
- поряд із свободою вибору в учнів формують усвідомлення

відповідальності за свій вибір;

- формуючи навички самостійної роботи, варто навчити учнів визначати прийоми засвоєння нового матеріалу, що найбільш їм підходять;

- формуючи в учнів наукові поняття, варто співвідносити специфіку навчального предмета із завданнями розвитку особистості учнів.

Для того, щоб виявились і активізувались можливості розвитку кожного учня, необхідно створити оптимальне навчально-розвивальне середовище, що передбачає:

- підготовку й використання навчального матеріалу різного змісту, видів, жанрів;

- забезпечення можливості учням самим вибирати способи виконання завдань;

- використання нетрадиційних форм навчання з метою підвищення пізнавальної активності й пізнавального інтересу;

- створення умов для самостійної та колективної діяльності;

- організація занять у малих групах (тренінги, рольові ігри, діалоги);

- розроблення та використання індивідуальних програм;

- виконання проєктів.

Якщо такі умови будуть створені під час вивчення іноземних мов, то кожний учень зможе засвоювати знання відповідно до своїх можливостей. Засобами досягнення основної мети ОЗН – розвитку особистості – вважаємо такі:

- використання різних видів завдань для виявлення особистісного досвіду учня;

- створення умов для підвищення активності всього класу (конкурси, вікторини, змагання тощо);

- оцінювання навчальних досягнень учня не в порівнянні з іншими, а в порівнянні з його попередніми успіхами;

- надання можливості учню самому обирати способи й прийоми засвоєння навчального матеріалу, що є найбільш ефективними саме для нього;

- створення на уроці «ситуацій успіху», що пробуджують і підтримують віру в себе, в свої сили та здібності.

Основним засобом забезпечення ефективності особистісно орієнтованого навчання є завдання і вправи, спрямовані на врахування індивідуальних особливостей учнів. Зазвичай пропонують такі їх види:

- завдання на самооцінювання виконаної вправи за запропонованим учителем планом;
- самооцінювання прийомів виконання роботи (організація, розподіл часу, послідовність дій тощо);
- самооцінювання себе як суб'єкта навчальної діяльності (уважність, наполегливість, організованість тощо).

Особистісно орієнтований підхід передбачає і диференціацію навчальних завдань, що здійснюється за допомогою таких прийомів:

- вибір різного навчального змісту відповідно до можливостей учня;
- різноплановий вибір завдань (на креативність, на теоретичну чи практичну спрямованість);
- вибір завдань за рівнем складності та відповідності певній оцінці;
- вибір завдань за терміном виконання;
- вибір завдань за формою участі (самостійні, колективні, у співпраці з учителем тощо).

Сучасні педагоги спрямовують свій пошук на створення технологій, в основі яких – особистість як суб'єкт навчально-виховної міжособистісної взаємодії. Суб'єкт-суб'єктний характер такої взаємодії полягає у рівності психологічних позицій педагога й учня, їх взаємній гуманістичній спрямованості, активності, взаємопроникненні у світ почуттів і переживань один одного, готовності прийняти й зрозуміти співрозмовника, взаємодіяти з ним. В особистісно зорієнтованому навчанні пріоритетним є демократичний стиль педагогічної взаємодії, в якому є захоплення спільною творчою справою, дружнє ставлення учасників взаємодії один до одного, але аж ніяк не „панібратство” [55, с. 97-100].

Мірою ефективності методів і технологій особистісно зорієнтованого навчання є ступінь відображення в їх змісті індивідуальних психологічних особливостей, перспектив, суб'єктивних ставлень до себе, інших і світу в цілому. Ефективність організації особистісно зорієнтованого навчання залежить від бажання, загальної культури, професіоналізму та особистісних якостей педагога.

Серед особистісних якостей педагога, які найбільше впливають на ефективність організації особистісно зорієнтованого навчання, визначаємо такі: ціннісне ставлення до особистості учня, його розумового й духовного розвитку; толерантність, щирість і відкритість у стосунках; емпатія тощо. Необхідним для педагога є знання та прийняття принципів гуманізму; володіння інноваційними педагогічними технологіями; вміння створювати й постійно збагачувати культурно-інформаційне й предметно-розвивальне освітнє середовище та ін.

Зазначимо, що особистісно зорієнтованого навчання – це двосторонній процес, оскільки він передбачає також розвиток професійних, фахових і особистісних якостей вчителя.

Основними перевагами особистісно орієнтованого підходу в освіті визнано такі:

- спрямованість на майбутнє;
- зорієнтованість на конкретного учня чи студента;
- допомога учню чи студенту в самопізнанні, самоактуалізації, самореалізації, самовизначенні;
- формування культури життєдіяльності, яка дає можливість продуктивно будувати власне життя.

Нині ми виходимо на новий рівень розвитку освіти, створення такої її системи, котра забезпечує умови для ефективної самореалізації особистості, розвитку її творчого потенціалу, формування основних життєвих компетенцій, умінь ефективно взаємодіяти з іншими в процесі діяльності [70, с. 62]. Тому дедалі більше підвищуються вимоги до професіоналізму працівників освіти,

рівня їхньої соціальної відповідальності за навчання та виховання молодого покоління та рівня готовності до інноваційної педагогічної діяльності.

Демократичні та гуманістичні процеси в Україні сприяють детермінації педагогічних методів, що пов'язані з особистісно орієнтованою, творчо-інноваційною діяльністю майбутнього вчителя [149, с. 3]. Тому на практиці ми спостерігаємо перехід на гнучкі моделі організації навчально-виховного процесу, котрий має варіативний, корекційний характер і орієнтований на особистість учня. Важливою складовою педагогічного процесу стає особистісно-орієнтована взаємодія вчителя та учня. Особлива роль відводиться духовному вихованню особистості, а відтак – професійній підготовці вчителів на основі особистісно орієнтованого підходу [161; 162].

У всіх навчальних закладах спостерігаємо перебудову навчально-виховного процесу на користь інноваційних технологій навчання, які не просто забезпечують нагромадження знань, умінь і навичок, а створюють умови для формування в молодого покоління здатності до самостійного прийняття рішень, розвивають готовність до самоосвіти та відповідальність за своє майбутнє [29, с.139].

Для інноваційних педагогічних технологій характерні варіативність методик, що активізують розумову діяльність студентів; чіткість дидактичної мети у формі рольової перспективи; структурування навчальної інформації у вигляді імітаційно-ігрової та проблемно-ситуаційної моделі; поєднання різноманітних видів навчання (проблемного, програмованого, ігрового, діалогічного, модульного та ін.); використання активних форм і методів навчання; залучення студентів до активної діяльності через програвання навчальних ролей і пошук виходу із проблемних ситуацій; опора на творчий потенціал та індивідуальні можливості і здібності студентів; педагогічна взаємодія, співпраця і співтворчість у системі стосунків «викладач – студент»; свобода вибору ролей, завдань-ситуацій і забезпечення кожному студентові успіху в навчальному процесі [116].

Розроблення особистісно орієнтованих технологій (ООТ) навчання зумовлене двома глобальними процесами, що відбуваються в освіті: технологізацією та гуманізацією. Теорія і практика застосування особистісно орієнтованих технологій у загальноосвітніх школах представлені в дослідженнях науковців м.Харків [115; 119].

Для того, щоб особистісно орієнтовані технології навчання вдало інтегрувались з традиційним навчанням, С. Сисоева пропонує дотримуватись таких умов:

- учитель змінює сам підхід до навчання та учня, визнаючи школяра центральною фігурою цього процесу;
- головним у процесі навчання стає не репродуктивне учіння, а пізнавальна діяльність учнів;
- пріоритетним стає не засвоєння та відтворення готових знань, а їх самостійне набуття;
- особливого значення набувають спільні міркування, дискусії, дослідження, а не запам'ятовування та відтворення знань;
- у процесі спілкування з учнем необхідною є повага до його особистості;
- учитель враховує особливості фізичного, духовного, морального розвитку дитини [138, с.73].

Таким умовам найбільше відповідають інтерактивні технології навчання, що передбачають взаємодію учасників навчального процесу.

Українська дослідниця О. Пометун інтерактивними визначає такі технології, які здійснюються шляхом активної взаємодії студентів у процесі навчання. Вони дозволяють на підставі внеску кожного з учасників у ході заняття спільною справою отримати нові знання і організувати корпоративну діяльність, починаючи від окремої взаємодії двох- трьох осіб поміж собою й до широкої співпраці багатьох [121]. Останнє є однією з найважливіших переваг інтерактивних методів порівняно з традиційними.

До найбільш ефективних інтерактивних методик науковці відносять "Діалог", "Синтез думок", "Спільний проект", "Пошук інформації", "Коло ідей

(Раунд Робін, Кругова система)", "Навчаючи - учусь", "Джиг-со", "Метод-прес", які забезпечують теоретичну і практичну підготовленість студента до творчого застосування знань, умінь і навичок у професійній діяльності. Ці методики сприяють розвитку комунікативних навичок, навичок критичного мислення, розв'язання проблем, відпрацювання різних варіантів поведінки в проблемних ситуаціях, вихованню розуміння, співчуття до інших людей. Тому очевидною є доцільність їх застосування під час вивчення іноземних мов.

Використовуючи ці інтерактивні технології, ми розвиваємо й активізуємо в студентів їхні творчі можливості, розвиваємо критичне мислення, здатність мобілізувати свій інтелектуальний емоційний потенціал; спонукаємо їх до імпровізації, до використання незапланованих способів професійної комунікації; створюємо умови для інтелектуально-творчого самовираження студента, формуємо майстерність виявлення найтонших професійних умінь; навчаємо культури педагогічного спілкування, будуємо гуманні стосунки з ними; створюємо умови для вираження потенційних можливостей кожного як учителя-майстра; аналізуємо якість засвоєння студентом теоретичних знань.

Завдяки застосуванню особистісно орієнтованих інноваційних технологій акценти в навчально-виховному процесі переносяться із запам'ятовування на розвивальне навчання; із статистичної моделі знань на динамічну структуру розумових дій; від орієнтації на середнього учня до диференційованих і індивідуалізованих навчальних програм; від зовнішньої мотивації навчання до внутрішньої моральної регуляції. Тому проблема особистісно орієнтованого підходу в навчанні є наразі однією з основних проблем у системі освіти. Все більше уваги науковці й практики приділяють створенню на уроках такого навчального середовища, в якому відбуваються соціалізація та розвиток особистості учня й створюються умови для творчості та самоактуалізації особистості [39, с. 5].

Отже, для подолання суперечності між новими цілями, визначеними суспільством, і науково-методичним забезпеченням реалізації цих цілей у навчальних закладах необхідне посилення уваги до особистісно орієнтованого

підходу в навчанні. Усі згадані зміни, що продиктовані потребами сьогодення, вимагають теоретичного розроблення та реалізації на практиці технологій особистісно орієнтованого навчання, зокрема й у вивченні іноземних мов.

В умовах інтеграційних процесів у світовому просторі розвиток людини як особистості нині стає показником, виміром прогресу будь-якої країни. З іншого боку, розвиток особистості виявляється головним важелем подальшого поступу країни [165, с. 535]. Йдеться передусім про те, щоб формувати не лише носія знань, а й творчу особистість, здатну використовувати одержані знання для конкурентоспроможної діяльності у будь-якій сфері суспільного життя. А тому громадяни України мають на належному рівні знати іноземні мови, насамперед європейські. Адже наша держава перебуває не лише в географічному центрі Європи, а й на "перетині" її освітніх, наукових, технологічних та інших процесів.

Визнання важливості оволодіння хоча б двома іноземними мовами є наслідком інтернаціоналізації всіх сфер життя українського суспільства, входження його в світову спільноту [160, с. 95].

Володіння іноземними мовами є наразі не лише засобом професійної комунікації, а й засобом соціокультурного розвитку кожної особистості. З позиції особистісно орієнтованої освіти навчання іноземним мовам розглядається нами як процес культурної ідентифікації та особистісної самодетермінації. Основною ланкою особистісно орієнтованих технологій є педагогічна ситуація, опинившись у якій, учень намагатиметься шукати смисл, пристосовувати її до своїх інтересів, побудувати образ чи модель свого життя, вибрати творчий момент, дати критичну оцінку. Таке завдання неможливо розв'язати лише на рівні знань і репродукції [110, с. 63]. Досягти успіху у розв'язанні основного завдання, яке ставить перед собою сучасна система освіти, – забезпечити гармонійний розвиток особистості, – можна лише за умови впровадження в навчально-виховний процес нових прогресивних концепцій, інноваційних особистісно орієнтованих технологій навчання.

Сучасні педагогічні технології – такі як навчання в співробітництві, проектна методика, використання ІКТ, Інтернет-ресурсів – допомагають реалізувати особистісно орієнтований підхід у навчанні, забезпечують індивідуалізацію та диференціацію навчання з урахуванням здібностей студентів і учнів, їх рівня навченості, схильностей тощо.

Тому проаналізуємо досвід використання окремих особистісно орієнтованих технологій у викладанні іноземних мов.

1.2. Особистісно орієнтовані технології викладання іноземних мов: аналіз вітчизняного та зарубіжного досвіду

Аналіз зарубіжного досвіду викладання мов показав, що педагог виступає не в ролі розповсюджувача інформації (як це традиційно прийнято), а в ролі консультанта, порадирика, іноді навіть колеги. Це дає значний позитивний ефект: учні чи студенти беруть активну участь у процесі навчання, привчаються мислити самостійно, відстоювати свою точку зору, моделювати реальні ситуації. Завдання педагога полягає в тому, щоб створити умови практичного оволодіння мовою для кожного учня чи студента, вибрати такі методи й технології навчання, які дозволили б йому виявити свою активність, свою творчість, активізувати пізнавальну діяльність у вивченні іноземних мов [180; 181; 182; 184; 185; 189; 191; 195].

Поняття «технологія» походить від грецьких слів «техно» – мистецтво, майстерність і «логос» – вчення і перекладається як вчення про майстерність. Педагогічні технології, за умови їх правильного застосування, гарантують досягнення того мінімуму, який визначається державними стандартами в освіті. У науковій літературі наявні різні класифікації педагогічних технологій, в основі яких можуть бути різні ознаки. Однією з найголовніших ознак, яка вирізняє всі педагогічні технології, на думку Г. Селевка, є міра її орієнтації на дитину, підхід до дитини. «Або технологія виходить з могутності педагогіки, середовища, інших факторів, або вона визнає головною дійовою особою дитину – особистісно орієнтована» [134, с.76].

Особистісно орієнтовані технології навчання, які ґрунтуються на останніх досягненнях психології та педагогіки, серйозно удосконалили процес формування особистості, надали йому науково-теоретичного обґрунтування, забезпечили методично. Проте, як справедливо зазначає українська дослідниця Н. Ромашева, в організації навчально-виховного процесу ВНЗ не відбулося істотних змін щодо переходу на гуманістичну парадигму освіти, не повною мірою реалізуються принципи особистісно зорієнтованого навчання, не надається необхідної уваги вивченню іноземної мови, а традиційна організація навчання іноземної мови не повною мірою сприяє реалізації та самореалізації потенційних можливостей студентів, розвитку їх творчих особистісних якостей [128, с. 355].

Інноваційні технології у вивченні іноземних мов наразі досить поширені, про що свідчать численні дисертації [96; 104], статті в науково-методичних журналах [111; 124; 128], матеріалах конференцій [93] і методичні посібники [52; 92; 97; 102; 103; 108]. Наразі вже розроблені методичні рекомендації до використання таких раніше не характерних для вивчення іноземних мов в українських ВНЗ технологій, як дискусії (discussions), демонстрування та вставка (demonstration and exhibition), гра (game), спостереження (observation), експеримент (experiment), програмоване навчання (programmed instruction), мікронавчання (microteaching), протоколи (protocols), дебати (debate), форум (forum), «круглий стіл» (round table), «мозковий штурм» (brainstorming), вирішення проблеми (problem solving), рефлексивне навчання (reflective teaching) та інших [43, с.167].

Технологія навчання іншомовного спілкування як парадигма мовленнєвої комунікації, на думку Т. Колодько, – це техніка навчання, що здійснюється на науковій основі. Вона передбачає науковий підхід до змісту навчання, що визначається сучасними досягненнями лінгвістики, методики, педагогіки, психології та психолінгвістики [63, с.117]. Технологія особистісно зорієнтованого навчання передбачає спеціальне конструювання навчального тексту, дидактичного матеріалу, методичних рекомендацій до його

використання, типів навчального діалогу, форм контролю за особистісним розвитком учня в процесі оволодіння знаннями. Тільки за наявності дидактичного забезпечення, що реалізовує принцип суб'єктної освіти, можна говорити про побудову особистісно зорієнтованого навчання іноземних мов.

Методика викладання англійської мови постійно знаходиться в пошуку найбільш ефективного способу навчання. Кожного року створюються нові підручники, розробляються нові методики викладання, проводяться численні дослідження для винайдення найкращого способу навчання іноземної мови. На практиці спостерігаємо поступове усвідомлення викладачами переваг інтерактивних методик та інноваційних технологій навчання, зокрема технології саморозвитку, технології розвивального навчання, проектної технології та сугестивної технології, у яких закладено потенціал для розвитку критичного мислення, збагачення уяви, вдосконалення загальної культури спілкування та соціальної поведінки загалом [90, с.497].

Науковці й практики все більше схиляються до думки, що саме особистісно орієнтовані технології навчання іноземних мов створюють необхідні передумови як для розвитку мовленнєвої компетенції учнів і студентів, так і для формування умінь приймати колективні й індивідуальні рішення з метою виховання активних громадян суспільства.

Починаючи з кінця 90-х років XX століття, значна кількість лінгвістів розробляє ефективні методики й технології викладання іноземних мов [95; 105; 106; 107]. У Загальноєвропейських Рекомендаціях з мовної освіти зазначено, що основним методологічним принципом є положення про те, що методи, які використовуються у вивченні, викладанні та дослідженні іноземних мов, мають розглядатися з точки зору їх найбільшої ефективності для досягнення цілей, узгоджених із потребами окремих студентів у соціальному контексті [44].

Предметом вивчення іноземної мови є не лише іноземна мова як система, а й мовленнєва діяльність, знання культури народу – носія мови, а також певні лінгвокраїнознавчі знання [123, с.517].

Необхідність підвищення якості освіти та оптимізації вивчення іноземних мов за допомогою інноваційних педагогічних технологій визнана багатьма сучасними науковцями (Т. Михайленко [52; 108]; О. Михайлова [97]; Н. Химай [155], О. Цимбал [157] та ін.).

Здійснений нами аналіз навчальних програм з вивчення іноземних мов у загальноосвітніх школах України показав, що за роки незалежності нашої країни цілі вивчення іноземних мов докорінно змінилися, порівнюючи з радянським періодом. У 80-х роках минулого століття програмами теж передбачався розвиток всіх сторін особистості (світогляд, мислення, пам'ять, почуття, емоції, моральні та естетичні погляди, риси характеру, потреби в самоосвіті). Проте вже з початку ХХІ століття діапазон якостей особистості, які потрібно розвивати засобами іноземних мов, було значно розширено й конкретизовано. Окрім розвитку загальномовних, інтелектуальних, пізнавальних здібностей, емоцій і почуттів, звернено увагу на необхідність і можливість розвитку в учнів ціннісних орієнтацій, толерантності, самостійності, соціальної активності, вміння приймати незалежні рішення, здатності до самоосвіти, самотворення та самореалізації в полікультурному середовищі [122].

Така специфіка цільових аспектів навчання іноземних мов у контексті сучасної антропоцентричної парадигми й розширення спектру розвивально-виховних можливостей процесу вивчення іноземних мов вимагають упровадження в методику їх викладання нових, більш ефективних, спрямованих на комунікативну взаємодію педагогічних технологій. Такі технології інтенсивно розробляються науковцями й упроваджуються на практиці, підтверджуючи свою ефективність.

Основною метою викладання граматики мови є комунікативна спрямованість студентів, а ця мета може бути досягнута через інтерактивні моделі спілкування [196, с.106]. Визначення ефективності і обґрунтування доцільності використання низки інтерактивних методів у викладанні англійської мови, розкриття значення цих методів як засобу інтенсифікації,

оптимізації та стимуляції процесу навчання здійснено О. Стрельниковою [145]. Дослідниця звертає увагу на те, що для підвищення ефективності процесу навчання необхідна наявність трьох компонентів спілкування, а саме: комунікативний (передача та збереження вербальної і невербальної інформації), інтерактивний (організація взаємодії в спільній діяльності) та перцептивний (сприйняття та розуміння людини людиною). Ці три складові своєю структурою визначають кінцевий результат, стимулюють процес пізнання, викликають інтерес, посилюють мовні навички студентів.

Практика також підтвердила, що використання інтерактивних методів навчання та інших інноваційних технологій ефективно впливають на процес засвоєння та оволодіння іноземною мовою. Для досягнення бажаного результату у навчальний процес Н. Проценко рекомендує активно впроваджувати:

- особистісно-орієнтоване спілкування (особистісний контакт зі студентом, бесіда, обговорення вивченої теми, висловлювання особистого ставлення до нового матеріалу, діалог-розпитування, діалог-обмін думками, повідомленнями);
- діалог між студентами, студентом і викладачем як домінуючу форму навчального спілкування;
- гнучкість форм організації різних видів діяльності (індивідуальна, парна, групова робота);
- залучення студентів до стимулювання, самопізнання, самооцінки, самовдосконалення в різних видах діяльності;
- створення позитивної емоційної атмосфери, надання можливості кожному студенту випробовувати себе в різних видах діяльності [123, с.517].

Використовувати інтерактивні технології для розвитку пізнавального інтересу на уроках англійської мови пропонує Є. Шевченко [163, с.5]. Науковці звертають увагу на те, що навчання буде ефективнішим, коли:

- у формуванні мети викладання враховані інтереси слухачів;
- воно відповідає їх нагальним потребам і глибоко мотивоване;
- пов'язане з їх минулим і теперішнім досвідом;

- учасники активно залучені до процесу навчання і самі ним керують;
- створена атмосфера взаємоповаги [197, р.65].

Актуальним завданням сучасної методичної науки О. Яцишин визнає розробку й практичну реалізацію ефективних лінгводидактичних технологій, здатних забезпечити високу результативність процесу оволодіння іноземними мовами представниками різних цільових аудиторій. Важливими вимогами сучасності науковець визначає необхідність спрямування лінгводидактичних дій на розвиток особистості як активного суб'єкта процесу пізнання та його всебічну підготовку до неперервної освіти, саморозвитку й самовдосконалення впродовж усього життя [171, с.440].

Незважаючи на підвищення мотивації сучасної молоді до вивчення іноземних мов, труднощів у процесі оволодіння мовними навичками в школах не поменшало. Основними недоліками є недостатність усної практики в розрахунку на кожного учня, відсутність індивідуалізації та диференціації навчання [160, с.101]. Тому навчання іноземної мови вимагає застосування особистісно орієнтованого підходу більшою мірою, ніж будь-який інший навчальний предмет. Цьому є кілька причин:

- 1) у суспільстві є значна соціальна потреба в людях, які володіють кількома мовами;
- 2) мовлення людини – це глибоко індивідуальний процес, детермінований рівнем загальної освіти, виховання та психологічними особливостями людини;
- 3) мова – це засіб самовираження особистості, тобто вираження її індивідуальних почуттів, емоцій, поглядів;
- 4) сучасні учні та студенти – це досить сильно розвинені особистості, які цікавляться життям людей в інших країнах, мають свою думку про культурні, політичні чи економічні процеси в житті людства;
- 5) рівень оволодіння іноземними мовами значно залежить від самостійних зусиль у цьому напрямі, вчитель у ньому відіграє, насамперед, роль порадики;

- 6) стратегічна мета навчання іноземної мови в сучасному суспільстві – оволодіння не лише лінгвістичною, а й комунікативною компетенцією, що передбачає більш широке практичне її застосування;
- 7) подальший поступ інтеграційних процесів у глобалізованому соціально-економічному, політичному й гуманітарному просторі спонукає представників різних сфер суспільства до самостійного вивчення іноземних мов;
- 8) процеси демократизації, що відбуваються в нашій країні, вимагають від педагогів відмови від авторитарного стилю викладання, переходу до партнерських стосунків між учителем і учнем.

Теорія та практика особистісно зорієнтованого навчання іноземних мов досить детально викладена в статтях Р. Ізюменко [51], О. Карпенко [57], О. Карпової [58], С. Сафарян [131] та ін.

Пріоритетні тенденції розвитку методики викладання іноземних мов у контексті особистісно орієнтованого підходу проаналізовані О. Безкоровайною [11, с.18], яка зазначає, що входження України до європейського освітнього простору та міжнародний обмін інформацією значно впливають на підвищення статусу іноземних мов.

Особистісно орієнтований підхід у вивченні іноземних мов означає посилення акценту на соціокультурній складовій іншомовної комунікативної компетенції. Йдеться про культурознавчу спрямованість навчання іноземних мов; залучення учнів до культури країн, мова яких вивчається; краще розуміння власної національної культури та вміння її представляти засобами іноземної мови; включення школяра в діалог культур [160, с.95].

Аналіз практики застосування особистісно орієнтованого підходу у вивченні іноземних мов [31; 32; 57; 58; 97; 143 та ін.] показав, що найширше використання в школах і ВНЗ знайшли технології інтерактивного навчання («Робота в парах», «Мозковий штурм», «Інтерв'ю», «Круглий стіл», «Аналіз ситуації», імітаційні ігри, дискусії, дебати тощо). Завдяки застосуванню цих технологій на заняттях з іноземних мов створюються умови для обговорення

різноманітних проблем, аргументування власного погляду, розвитку комунікативних навичок.

Проте в навчанні іноземних мов використовуються деякі специфічні технології. Розглянемо їх детальніше.

Навчальний діалог – спілкування учня з учителем або двох учнів іноземною мовою. Діалогічність на уроках іноземної мови, на думку О. Чернякової, виступає як одна із сутнісних характеристик навчального процесу, як джерело особистісного досвіду, фактор актуалізації змістотворних, рефлексивної, критичної та інших функцій особистості [160, с.98]. Досвід діалогічного спілкування накопичується в учнів поступово. Тому на початкових етапах він вимагає жорсткої алгоритмізації, застосування мовних кліше. Згодом не менш важливим стає розвиток в учнів умінь слухати, розуміти інтонацію, настрій співрозмовника.

Під час діалогу учні чи студенти критично мислять, вирішують складні проблеми на основі аналізу обставин і відповідної інформації, зважують альтернативні думки, беруть участь у дискусіях, спілкуються з іншими людьми. Діалог сприяє розвитку вмінь взаємослухання, взаєморозуміння; виховує прагнення до саморозкриття та розуміння іншого.

Практика показує, що сприяє реалізації особистісно орієнтованого підходу в навчанні і така технологія як *дискусія*. Дискусії та дебати як один із засобів навчання англійської мови пропонують використовувати І. Кориткіна та Н. Єгорова [69, с.3]. Науковцями доведено, що дискусія дає можливість розвивати та вдосконалювати всі види мовленнєвої діяльності: читання (на стадії підготовки до дискусії), говоріння та аудіювання (безпосередньо в процесі обговорення), письмо (під час або після обговорення проблеми в якості резолюції). Вона передбачає значну самостійну роботу з боку студента, чим дозволяє інтенсифікувати процес навчання [5].

Крім того, дискусія сприяє розвитку критичного мислення, формує соціальну мобільність, розвиває комунікативну, інформаційну й технологічну компетенції, креативність, навички співробітництва. Саме в процесі

дискутування студенти вчатьсЯ виражати власну позицію, аргументувати й відстоювати її, поважати думки інших, уникати конфліктних ситуацій тощо. У них формується вміння «активного» слухача, який не лише уважно слухає, а й активно опрацьовує інформацію, ставить доречні запитання, робить критичні висновки, генерує нові ідеї завдяки поєднанню почутого з власним досвідом тощо.

Дискусії поділяють на такі види: подіумна дискусія, панельна дискусія, диспут, дебати, дискусія в міні-групах, ток-шоу, дискусія з розподілом ролей, форум, форум одного спікера, інтерв'ю, «круглий стіл», «відкритий мікрофон», акваріум, прес-конференція тощо.

Імітаційно-ігрові ситуації – моделювання різних мовних ситуацій з використанням ролей. Рольові ігри спрямовані на приведення в дію механізмів мотивації, а тому й на підвищення ефективності навчання іншомовного спілкування. Рольова гра є особливим типом діяльності, в якому мотив полягає в самому процесі, у змісті самої дії. Вона одночасно спирається на свідоме й підсвідоме оволодіння навчальним предметом, зокрема передбачає вплив на емоційну сферу студентів з метою полегшення запам'ятовування матеріалу. Саме в рольовій грі створюються передумови для використання усіх засобів впливу на психіку студентів, а також дотримується принцип індивідуального навчання через групове [148, с.196].

Саме за допомогою рольової гри відбувається формування та розвиток мовленнєвих навичок і вмінь [190], що в значній мірі зумовлено високим рівнем зацікавленості студентів. *Рольова гра* як діяльність охоплює з'ясування мети, планування, реалізацію мети, а також аналіз результатів, у яких особистість цілком реалізує себе як суб'єкт. Мотивація ігрової діяльності забезпечується її добровільністю, можливостями вибору й елементами змагання, задоволення потреби в самоствердженні, самореалізації. У вивченні іноземних мов досить ефективними є *скетчі* (рольові ситуації), під час яких учасник висловлює своє ставлення до певної події, вчинку й свою точку зору як носій української культури та уявляє себе на місці людини-носія іншої мови та

культури. Рольова гра допомагає спілкуванню, сприяє передаванню набутого досвіду, здобуттю нових знань, правильному оцінюванню вчинків. Вона розвиває комунікативні навички, пам'ять, мислення та уяву [142, с.151]. Це підтверджується досвідом проведення нами рольових ігор і яскраво ілюструється на ігровому етапі, під час якого студенти демонструють не лише знання лексико-граматичного матеріалу та навички спонтанного мовлення, а й творчі здібності. При цьому кожний студент має можливість відчувати себе професіоналом, який прагне виконати своє завдання якомога краще, адже від успіху кожного залежить успіх усієї команди. Таким чином, кожний студент зацікавлений у результатах не лише своєї роботи, а й роботи своїх товаришів. У процесі такого творчого співробітництва формується вміння працювати колективно, згуртованою командою над розв'язанням спільного завдання.

«Технологія відкритого простору» – це обговорення самостійно обраних тем і приєднання до обговорення в самостійно обраній групі. Учасники обговорення можуть вільно переміщуватися від однієї групи співбесідників до іншої групи за власним бажанням.

Ігри індивідуального спрямування – кросворди, «ланцюжки», ребуси тощо.

Навчання у співробітництві – навчання в малих групах. Основна ідея цієї технології – створити умови для активної спільної навчальної діяльності учнів у різних навчальних ситуаціях. Успішність цієї технології визнана багатьма науковцями й практиками, а тому її використовують під час вивчення різних навчальних предметів. Так, наприклад, технологія навчання у співпраці (cooperative learning), що розроблена трьома групами американських педагогів: Р. Славіна з університету Джона Хопкінса, Р. Джонсоном і Д. Джонсоном з університету штату Міннесота, групою Е. Аронсона з університету штату Каліфорнія. Її суть полягає в тому, щоб створити таке сприятливе середовище, в якому кожен з учнів мав би можливість максимально проявити свої здібності в ході активної спільної навчальної діяльності на базі різних навчальних ситуацій. Ця технологія дає можливість взаємонавчання, коли сильніші учні зацікавлені навчити слабших, оскільки успіх групи залежить від результатів

навчання кожного. Для цього на заняттях організується індивідуальна, парна і групова робота, застосовуються дослідницькі проекти, рольові ігри, відбувається робота з документами і різноманітними джерелами інформації, використовуються творчі роботи тощо.

В умовах обмеженості академічних годин на вивчення іноземних мов найбільш ефективними, з точки зору засвоєння мовного матеріалу та сприяння зацікавленості учнів процесом навчання, є проектний метод, метод "мозкової атаки" та метод ділових рольових ігор.

Переваги використання методу проектів на уроках в умовах упровадження в освіту особистісно орієнтованого навчання описані в працях Р. Ізюменко [151] і О. Цимбал [157]. Головною метою *методу проектів* є надання учням можливості для самостійного отримання знань у процесі виконання практичних завдань і проблем, які потребують пошуку необхідної інформації в різних наукових джерелах.

Проекти мають деякі загальні риси:

- використання мови в комунікативних ситуаціях, які наближені до реальних умов спілкування;
- спонукання учнів до самостійної роботи (індивідуальної або групової);
- пошук і вибір теми проекту, яка максимально цікавить учнів і безпосередньо пов'язана з умовами, в яких проект виконується;
- пошук мовного матеріалу, видів завдань і послідовності роботи згідно з темою та метою проекту;
- візуальний показ кінцевого результату.

Домінантною рисою всіх проектів є їх позитивна мотивація. Це пояснюється тим, що проект є індивідуальною роботою. Учні описують своє життя, свою сім'ю, місто, мрії, свої власні спостереження та дослідження. Іншими словами, їм надається можливість більше розповісти світові про себе. Крім того, проектна діяльність багатовекторна: учні збирають інформацію; малюють карти, малюнки, діаграми, складають плани; групують тексти, використовують наочність; проводять опитування, інтерв'ю, здійснюють

дослідження, роблять записи. І нарешті, проекти дають повне відчуття чогось досягнутого, можливість виготовляти якийсь продукт. Ця характерна риса проектної роботи дуже добре підходить для класу, в якому навчаються учні з різними здібностями, тому що вони можуть працювати відповідно до їхнього рівня та успішності.

Метод «мозкового штурму» («брейнстормінгу») застосовується тоді, коли перед колективом стоїть проблема пошуку нових рішень, нових підходів до ситуації. «Мозковий штурм» дозволяє істотно збільшити ефективність генерування нових ідей. Основне завдання полягає в тому, щоб за невеликий проміжок часу відшукати кілька рішень однієї проблеми.

Методика використання *кейс-технологій* на заняттях з іноземних мов описана в статтях В. Костюк [72] і О. Ярошенко [170]. Досить ефективним цей метод виявився у вивченні іноземної мови професійного спрямування.

Останнім часом серед молоді дуже популярним є *написання есе* – невеликого за обсягом прозового твору, що має довільну композицію і висловлює індивідуальні думки та враження з конкретного приводу чи питання і не претендує на вичерпне і визначальне трактування теми, але гарно презентує особистість автора.

Лінгвокультурологічний коментар – аналіз культурозумовлених мовних засобів, що передбачає: змістовий коментар реалій; коментар фонові лексики, форм етикету; історичний коментар; коментар поведінки. Метою таких коментарів є надання уявлення про комунікативні дії в найтиповіших ситуаціях спілкування.

Портфоліо – технологія, що дозволяє оцінювати власний рівень володіння мовними навичками й демонструвати їх іншим. У методиці навчання іноземних мов дістало визнання Європейське мовне портфоліо. Робота над його створенням заохочує студентів до самооцінювання, мотивує до спілкування іноземною мовою, заохочує до участі в міжнародних конференціях, семінарах, практиках, обмінах, проектах, до вивчення та застосування на практиці іншомовних джерел.

Одним з центральних напрямів модернізації освіти є її інформатизація, під якою розуміється процес забезпечення сфери освіти методологією та практикою розробки і оптимального використання інформаційних технологій, орієнтованих на реалізацію психолого-педагогічних цілей навчання та виховання [146, с.577].

Сьогодні є широкий вибір ІКТ для вивчення іноземних мов у вигляді онлайн-курсів, відеоінструкцій, відеоконференцій, компакт-дисків, які надають нові можливості навчання у вигляді multi-media варіанту. Під час застосування комп'ютерних проектів учні можуть краще засвоїти лексичний, граматичний, країнознавчий матеріал у вигляді малюнків, фотографій, уривків художніх творів, аудіокоментарів, що сприяє різнобічному засвоєнню матеріалу, активізує різні види рецепторної діяльності: зорову, слухову, кінестетичну, розширює світогляд, посилює емоційний і загальнорозвивальний ефект і створює необхідне культурне оточення, якого бракує в класі під час традиційних занять.

Використання матеріалів мережі Інтернет, як стверджують практики, допомагає вчителю та учню не лише змодельовати іншомовне середовище й отримати можливість для вдосконалення знань, а й стимулює школярів до самостійного пошуку інформації, до дослідницької діяльності, що в підсумку може й повинно сформулювати в учнів науковий тип мислення й стабільний інтерес до нових знань [32, с.104]

Використання переваг ІКТ у професійній підготовці майбутніх учителів також частково дозволяє розв'язати наявне у сучасній вищій педагогічній школі протиріччя між: колективною формою організації навчання та індивідуальним характером діяльності вчителя; перевагою репродуктивних методів у процесі формування педагогічних умінь і творчим характером педагогічної діяльності майбутнього вчителя; необхідністю якомога раннього введення майбутнього вчителя у професійну діяльність та неготовністю до її виконання тощо [146, с.578].

Застосування вчителем на уроках іноземної мови ІКТ дозволяє ефективно відзначити новизну навчального матеріалу; продемонструвати його зв'язок з історією, цікавими фактами життя; навести приклади практичного застосування знань іноземної мови; здійснити впровадження проблемного та евристичного навчання.

В умовах інформатизації освіти, в професійно-педагогічній діяльності вчителя поряд із традиційними функціями з'являється необхідність виконання зовсім нових. Однією з них є інформаційна та мотиваційна підтримка самостійності набуття учнями знань, яка полягає в створенні засобами педагогічної діяльності умов для прояву самостійності, творчості, відповідальності учнів та формування мотивації неперервної освіти.

А тому в процесі навчання майбутніх учителів іноземної мови у вищому навчальному закладі постає ціль створення цілісної системи знань, умінь і навичок з використання сучасних інформаційних технологій та набуття досвіду самостійної роботи з відповідними технічними засобами.

Можливості сучасного заняття й системи освіти загалом значно розширюються завдяки використанню мультимедійних, інтерактивних технологій, Інтернету. Сучасні технології навчання іноземних мов, засновані на використанні мультимедіа, дозволяють збільшити час активного говоріння та аудіювання й використовувати значну кількість автентичного мовного матеріалу, що сприяє інтенсифікації його засвоєння і таких особливостей іноземної мови, як її ритм, швидкість, динаміку в цілому, що практично дуже важко зробити без використання в навчанні цих технологій [56, с.56].

Методика використання мультимедійних засобів у навчанні англійської мови учнів з різними пізнавальними стилями представлена в статті Т. Свиридчук [132, с.73]. Однією з важливих комунікаційних моделей викладання іноземної мови стає *мультимедійний проект*. Основні цілі, на які орієнтуються викладачі іноземних мов, - розвиток навичок аудіювання, монологічного та діалогічного мовлення, творчих здібностей учнів, розширення знань про країну,

мова якої вивчається, підвищення мотивації школярів до вивчення іноземних мов.

Наочність в ІКТ реалізується в спеціально організованому, цілеспрямованому показі навчального матеріалу, що має на меті продемонструвати досліджувані мовні явища, які дозволяють побачити загальне через часткове, мовні закони через мовні дії. Якщо наочність супроводжується поясненням, узагальненням, формулюванням правил і закономірностей, то її вплив посилюється. Крім того, аудіовізуальна наочність представляє конкретні вербальні ситуації, сприяючи розвитку вміння формулювати свої думки засобами мови, що вивчається в конкретних ситуаціях реальної дійсності.

На відеокурсах, що є прекрасним доповненням до змісту уроку, показані соціокультурні реалії: міміка й жести, одяг, навколишнє оточення. Крім того, на базі цих відеокурсів, учитель може провести різні рольові ігри та організувати дискусії, диспути з метою повторення пройденого лексичного матеріалу [24].

На сьогоднішній день найбільш універсальним технічним засобом навчання є електронні інтерактивні дошки, наприклад, SMART Board. Електронні інтерактивні дошки – це ефективний спосіб впровадження електронного змісту навчального матеріалу і мультимедійних матеріалів у процес навчання. Матеріал заняття чітко вимальовується на екрані інтерактивної дошки і націлює кожного студента до активної плідної діяльності. Заздалегідь підготовлені тематичні тексти англійською мовою, вправи, барвисті картинки різного характеру, матеріал англomовних мультимедійних дисків, аудіо-, відеоматеріали служать для введення або активізації матеріалу практичного заняття, повторення або закріплення лексичних одиниць і граматичної структури мови, контролю та самоконтролю знань. Інтерактивна дошка дозволяє працювати без використання клавіатури, "миші" і монітора комп'ютера. Усі необхідні дії можна проробляти безпосередньо на екрані за допомогою спеціального маркера або навіть пальця. Викладач не відволікається від заняття для проведення необхідних маніпуляцій

за комп'ютером. Це позитивно позначається на якості подання навчального матеріалу [168].

Використання сучасних технологій, зокрема комп'ютерів, Інтернет-ресурсів, спеціальних навчальних мультимедійних програм, а також сучасних технічних засобів (DVD, відеокамер, диктофонів), дозволяє оптимізувати навчальний процес у таких напрямках:

- підвищення мотивації учнів за рахунок активної залученості в процес живої комунікації;
- виховання самостійної особистості учня завдяки навичкам знаходити, оцінювати й аналізувати інформацію;
- інтенсифікація навчального процесу, що дозволяє раціонально організувати навчальний процес як у рамках аудиторних занять, так і в умовах самостійної роботи учнів;
- розвиток комунікативних навичок учнів і вчителів [1].

Безперечна перевага особистісно орієнтованих технологій навчання перед традиційними полягає в тому, що вони потребують активності з боку кожного учасника заняття, знімають емоціональні й комунікативні бар'єри, сприяють набуттю й формуванню в учнів певних особистісних якостей: зібраності, старанності, ініціативності, колективізму, креативності, комунікативності тощо.

Проаналізувавши вищезгадані особистісно орієнтовані технології, які застосовуються в процесі вивчення іноземної мови, можна зробити висновок, що вони дають учням і студентам можливість виявляти проблеми, збирати й аналізувати інформацію, знаходити альтернативні рішення й обирати найбільш оптимальний шлях виконання завдань у процесі як індивідуальної, так і групової роботи.

Наведені характеристики зазначених особистісно орієнтованих технологій дозволяють стверджувати, що їх використання в організації навчального мовного процесу є вагомим чинником не лише підвищення якості вивчення іноземних мов, а й розвитку особистості учня та вчителя.

Отже, виникає нагальна потреба більш активного використання особистісно орієнтованих технологій у практиці загальноосвітньої школи, що потребує відповідної підготовки вчителів іноземних мов у напрямі формування їхньої готовності до впровадження особистісно орієнтованого підходу в професійній діяльності.

Для визначення методологічних засад такої підготовки необхідно спочатку з'ясувати сутність, структуру й основні характеристики (критерії, показники, рівні) такого роду готовності, що й пропонуємо в наступному підрозділі.

1.3. Критерії, показники, рівні й сучасний стан готовності учителів до впровадження особистісно орієнтованих технологій навчання іноземних мов

Як було визначено вище, особистісно орієнтований підхід – це теоретико-методологічна основа, напрям, орієнтація сучасної педагогіки, що передбачає врахування та розкриття індивідуальних, творчих особливостей людини, сприяє її цілісному становленню та розвитку як суб'єкта, особистості та індивідуальності. Володіння педагогом особистісно орієнтованим підходом слугує забезпеченню творчого рівня його професійної діяльності в створенні умов для саморозвитку особистості школяра, розвитку здатності вчителя до аналізу та синтезу проблем «само побудови людини» в процесі навчання, їх конкретизації і узагальнення, доведення і перевірки гіпотез, здатності до синтезу методологічних знань, необхідних для розробки «Я-концепції» педагогічної діяльності [154, с.14].

Зміна освітньої парадигми із знаннєвої на особистісно орієнтовану потребує перегляду пріоритетів, що лежать в основі змісту й технологій навчання іноземних мов, а також методологічної переорієнтації професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов [63, с.117]. Сучасні вчителі іноземних мов мають створювати умови для розвитку особистості кожного учня, його творчих здібностей, самостійного мислення, мотивації до навчання.

Аналізуючи різні способи й методи вивчення та викладання іноземних мов, Т. Колодько робить висновок, що вони співпадають зі становленням особистості студента – майбутнього вчителя іноземних мов, тобто вимоги до викладання іноземної мови в педагогічних ВНЗ формуються з позицій особистісно орієнтованої концепції освіти, згідно з якою в центрі освітньої системи знаходяться інтереси й потреби студента. Дослідниця зазначає, що ефективність навчання іноземної мови визначається урахуванням даних про те, як відбувається процес оволодіння студентами іншомовним мовленням, які фактори впливають на цей процес незалежно від конкретних умов навчання, які умови впливають на становлення особистості майбутнього вчителя іноземної мови в процесі удосконалення іншомовних мовленнєвих умінь і навичок [63, с.119].

Набуваючи особистісного сенсу, іншомовні знання й уміння збагачуються індивідуальним характером підходів і програм дій майбутнього вчителя іноземної мови як для аналізу педагогічних ситуацій, так і для постановки цілей, вибору засобів, оцінювання результатів роботи [63, с.121].

Проте робота за новою програмою потребує від учителів оволодіння комунікативною методикою навчання іноземних мов, яка розглядає навчальну діяльність на уроці, як діяльність спілкування. А це означає, що на уроках іноземної мови необхідно впроваджувати особистісно орієнтоване спілкування, створювати позитивно емоційну атмосферу, дати можливість кожній дитині випробувати себе в різних видах творчості. Значним потенціалом для реалізації особистісно орієнтованого підходу в навчанні іноземних мов володіють інноваційні педагогічні технології, які було описано в підрозділі 1.2. Проте до застосування таких технологій на уроках іноземної мови майбутніх учителів потрібно готувати.

Сучасні технології професійної підготовки вчителя іноземної мови досліджували В. Карташова [59], А. Киналь [60], Г. Китайгородська [61], М. Князян [62], В. Сенченко [136], Е. Соловйова [141], В. Цетлін [156] та ін.

Формування готовності майбутніх учителів до застосування особистісно орієнтованих педагогічних технологій, тобто до інноваційної педагогічної

діяльності є наразі чи не найбільш досліджуваною проблемою в професійній освіті. У працях А. Коломієць [66], А. Кордюк [68], А. Ліненко [79], Г. Троцько [151], В. Уриського [153] та інших науковців наголошується, що основне завдання освіти – виховати нове покоління творчих особистостей, здатних взяти на себе відповідальність за власний розвиток і здійснювати успішну життєдіяльність.

У період утвердження в освіті гуманістичної парадигми переваги у виборі інноваційних технологій надаються саме особистісно зорієнтованому навчанню (І. Бех [12; 13; 14], О. Бондаревська [15; 16; 17], Б. Гривнак [29], А. Дубініна [39], А. Коробченко [70], С. Подмазін [119], В. Серіков [137]), тобто використанню в навчально-виховному процесі саме особистісно орієнтованих педагогічних технологій (Т. Бурієв [20], Н. Дерев'янка [36], А. Кордюк [68]). Аналізуючи досвід інноваційної діяльності педагогів, науковці наголошують на необхідності вдосконалення педагогічної майстерності вчителів в умовах особистісно орієнтованої освіти (П. Атаманчук [6], А. Дубініна [39], О. Пехота [112; 113; 114] та ін.).

Становлення особистості школяра, формування його самостійності, активності, відповідальності, найбільш повна реалізація творчого потенціалу учня залишаються найактуальнішими завданнями навчально-виховного процесу сучасної школи [98].

Дослідження, здійснені українськими науковцями за роки незалежності України (Т. Колодько [63], С. Ніколаєва [105; 106; 107] та ін.), дали поштовх становленню нової методології іншомовної освіти майбутніх учителів як вченню про закономірності, принципи та методи пізнання й перетворення дійсності засобами іноземної мови в особистісно орієнтованому освітньому просторі.

Стан розвитку шкільної системи навчання іноземних мов, а також умови діяльності сучасного загальноосвітнього закладу зумовлюють необхідність зміни деяких усталених підходів до формування механізмів іншомовного спілкування та визнання іноземної мови важливим засобом міжкультурної

компетенції. А це, в свою чергу, зобов'язує дещо по-іншому визначати пріоритети в підготовці вчителя іноземної мови як одного з найважливіших суб'єктів навчального процесу, оскільки від його діяльності залежить багато аспектів ефективності цього процесу і, відповідно, рівень іншомовної освіченості випускників школи.

Професійній підготовці вчителя іноземних мов присвячені дисертації В. Баркасі «Формування професійної компетентності в майбутніх учителів іноземних мов» (2004) [10], О. Волченко «Формування комунікативної компетенції майбутніх учителів іноземних мов у вищих педагогічних навчальних закладах» (2006) [23], Т. Зубенко «Організаційно-педагогічні умови підготовки майбутнього вчителя до реалізації комунікативного підходу в навчанні іноземної мови учнів початкової школи» [47], І. Костікової «Підготовка майбутнього вчителя іноземної мови засобами інформаційно-комунікаційних технологій» (2008) [71], А. Лісниченко «Підготовка майбутнього вчителя до творчої самореалізації в професійній діяльності» (2011) [80], Е. Манжос «Підготовка майбутнього вчителя іноземної мови до формування комунікативної культури учнів старшої школи» (2011) [91], Л. Мельник «Формування готовності майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей до застосування інтерактивних технологій у навчальному процесі» (2010) [94], О. Рудич «Підготовка майбутніх учителів початкових класів до використання сучасної англійської дитячої літератури» (2005) [129], М. Черній «Формування комунікативної культури майбутніх учителів іноземних мов засобами соціальних сервісів» (2014) [159] та ін. Як видно з тем дисертаційних досліджень, наукові пошуки сучасних українських науковців спрямовані на формування в майбутніх учителів здатності до професійної діяльності в нових соціокультурних та інформаційно-освітніх умовах.

Аналіз публікацій, присвячених проблемам професійної підготовки вчителів іноземних мов в інших країнах (В. Гаманюк [29], В. Григор'єва-Голубева [30], І. Задорожна [45], В. Морозова [100], О. Носачева [109] та ін.), показав, що за кордоном (Німеччина, Велика Британія, Росія) наукові пошуки

здійснюються в напрямі підвищення ефективності методичної підготовки майбутніх педагогів.

У кожному із згаданих вище досліджень так чи інакше звернено увагу на необхідність технологічної підготовки майбутніх учителів, тобто формування їхньої готовності до впровадження різних інноваційних педагогічних технологій у процес викладання іноземних мов.

Особливості створення умов для формування готовності майбутніх учителів іноземних мов до професійної діяльності з використанням різних інновацій у навчально-виховному процесі описані в дослідженнях багатьох науковців (В. Баркасі [10], О. Волченко [23], Л. Гайдукова [25], В. Редько [125], Л. Мельник [94], Ю. Стиркіна [144], Л. Трофімова [150] та ін.). Зокрема досить активно здійснюються пошуки в напрямі формування готовності майбутніх учителів іноземних мов до впровадження засобів інформаційно-комунікаційних технологій (Л. Карташова [59], Л. Морська [101; 102; 103]); до реалізації культурологічного підходу в навчанні (В. Морозова [100]); до диференціації змісту навчання (О. Герасимова [27]); до формування комунікативної культури учнів старшої школи (Е. Манжос [91]); до професійної діяльності (Л. Кадченко [53]), а також у напрямі формування мовленнєвої культури майбутніх викладачів іноземних мов (О. Заболотська [42]), загальнокультурної компетентності (Т. Копетчук [67]) та інші.

Застосування особистісно орієнтованого підходу в процесі викладання іноземних мов досліджують українські науковці Л. Бондаренко [18], І. Даниленко [34], Р. Ізюменко [51], О. Карпенко [57], О. Карпова [58], С. Сафарян [131].

Психологічні засади особистісно-креативного підходу в навчанні студентів університету (на матеріалі іноземної мови) проаналізовані в дисертаціях А. Гергель [28], І. Кукуленко-Лук'янець [76] та О. Ящук [172].

Результативними у вивченні іноземних мов дослідники визнають такі освітні технології: навчальний діалог [140], рольові ігри [37; 148; 158], метод проектів [38; 51; 117; 118; 120], взаємонавчання [34], ІКТ [73; 74; 165], дискусії

та дебати [69; 99], комбіноване викладання [167], сугестивні технології [90], Web-квести [7; 166] тощо.

Проте практика показує, що далеко не кожен учитель іноземних мов застосовує ці технології в навчальному процесі загальноосвітніх шкіл. Для з'ясування стану готовності учителів іноземних мов до впровадження особистісно орієнтованого підходу нами була розроблена анкета А-1 (Додаток А) й здійснено опитування 46 учителів зі значним стажем роботи. Всього пропонувалось оцінити 20 умінь за 5-бальною шкалою: від 1 (уміння майже відсутнє) до 5 (уміння відмінно сформоване). Середній бал за кожним з умінь не перевищив 3,8, а найменшим балом (2,4) було оцінене вміння застосовувати особистісно орієнтовані технології навчання. Це й спонукало нас зробити висновок, що низький рівень готовності майбутніх учителів іноземних мов до впровадження особистісно орієнтованого підходу пояснюється їхньою необізнаністю з можливостями особистісно орієнтованих технологій навчання.

Отже, можна зробити висновок, що ні навчання в педагогічному ВНЗ, ні навіть досвід викладання не стали чинниками формування готовності учителів іноземних мов до впровадження особистісно орієнтованого підходу в навчальному процесі, зокрема й до застосування особистісно орієнтованих педагогічних технологій.

Для визначення рівня готовності майбутніх учителів іноземних мов до застосування особистісно орієнтованих технологій навчання у професійній діяльності необхідно спочатку визначити структуру (компоненти) такого роду готовності та механізми оцінювання її сформованості (критерії та показники). У педагогіці критерій – це принцип оцінювання ефективності певного явища, а показник – це кількісна його характеристика. Критерії розкриваються за допомогою низки показників (Ю. Бабанський, В. Беспалько, М. Дьяченко, Л. Кандибович) [Дьяченко; Кандибович].

Відомо, що готовність до діяльності – це цілісна якість особистості, яка містить мотиви, ціннісні орієнтації, інтелектуальні здібності, знання, уміння і навички, налаштованість на певний вид діяльності. Науковці трактують

готовність як активно діючий стан особистості, що відображає зміст поставленого завдання та умови його здійснення [151, с. 201]. Готовність як інтегральне утворення особистості, що полягає у вибірковій спрямованості на педагогічну діяльність, виникає на ґрунті позитивного ставлення і скеровується відповідними потребами та мотивами до даної діяльності [41]. Тому зазвичай компонентами готовності до педагогічної діяльності визначають мотиваційний, ціннісний, знаннєвий, діяльнісний [79, с.125].

За визначенням багатьох науковців, готовність до будь-якої праці є складною особистісною характеристикою, свого роду системою, що включає багато компонентів, які у своїй сукупності дають змогу фахівцю виконувати успішно конкретну роботу [9; 27; 33; 79]. Готовність нерідко розглядається як складне утворення, що включає когнітивний, мотиваційний та емоційно-вольовий компоненти як сукупність знань, умінь і навичок, професійно значущих якостей, якими повинна володіти особистість для успішної адаптації до діяльності. К. Дурай-Новакова в структурі професійної готовності як цілісного явища (складне особистісне утворення, багатопланова і багаторівнева система якостей, властивостей і станів, які у своїй сукупності дозволяють певному суб'єкту більш чи менш успішно здійснювати діяльність) розрізняє: мотиваційний компонент (професійно значущі потреби, інтереси та мотиви діяльності); орієнтовно-пізнавальний і оцінювальний (знання та уявлення про зміст професій і вимоги до професійних ролей, засоби розв'язання професійних завдань, самооцінка професійної підготовленості); емоційно-вольовий (почуття відповідальності за результати діяльності, самоконтроль, управлінські якості, з яких складається виконання професійних обов'язків); операційно-дієвий (мобілізація та актуалізація професійних знань, умінь і навичок, адаптація до вимог професійних ролей та умов діяльності); пасивно-поведінковий (налаштування на доброякісну роботу) [40].

На думку З. Курлянд, основними інваріантними та іманентними складовими готовності є єдність особистісного та процесуального компонентів. З одного боку, готовність є особистісною (емоційно-інтелектуальна, вольова, мотиваційна, що включає інтерес, ставлення до діяльності, почуття відповідальності, упевненість в успіху, потребу виконання поставлених завдань на високому професійному рівні, керування своїми почуттями, мобілізації сил, подолання невпевненості тощо); з іншого — операційно-технічною, що включає інструментарій фахівця (професійні знання, уміння, навички) [78].

Науковці Л. Сохань, І. Єрмакова, Г. Нессен акцентують увагу на таких компонентах готовності: мотиваційному (відповідальність за виконання завдань, почуття обов'язку); орієнтовному (знання та уявлення про особливості та умови діяльності, її вимоги до особистості); 3) операційному (володіння способами та прийомами діяльності, необхідними ключовими компетенціями); вольовому (самоконтроль, самомотивація, вміння управляти діями); оціночному (самооцінка своєї підготовленості і відповідність процесу розв'язання завдань оптимальним зразкам) [Сохань].

Структура готовності майбутнього вчителя до різних видів професійної діяльності розглядається О. Пехотою як єдність чотирьох складових компонентів: ціле-мотиваційного, змістового, операційного, інтеграційного [113]. Наукові дослідження дають змогу стверджувати, що готовність характеризується наявністю як загальних, так і специфічних компонентів, що відображають особливості того чи іншого виду діяльності.

Проаналізувавши кілька десятків наукових досліджень із проблеми готовності до того чи іншого виду педагогічної діяльності, ми зробили висновок, що спільними для всіх видів готовності є такі компоненти: ціннісний, що виражає ставлення до діяльності; мотиваційний, зумовлений прагненнями й потребами особистості; когнітивний (знаннєвий), що визначає рівень знань про

предмет і способи діяльності; операційний (діяльнісний) – навички та вміння продуктивної діяльності.

Учитель, який готовий до застосування особистісно орієнтованих технологій навчання, – це творча особистість з високим ступенем розвитку мотивів, характерологічних особливостей і творчих умінь, що сприяють успішній творчій інноваційній педагогічній діяльності, і яка внаслідок спеціальної професійної підготовки й постійного самовдосконалення володіє творчими вміннями з виявлення, збереження та розвитку здібностей і особистісних якостей дітей у навчально-виховному процесі.

Крім того, на основі аналізу психолого-педагогічних досліджень [2; 6; 65; 68] і власних спостережень [84; 86; 87; 88] виокремлюємо такі найважливіші риси майбутніх педагогів, здатних до застосування особистісно орієнтованих технологій навчання: високий рівень соціальної та моральної свідомості, пошуково-перетворювальний стиль мислення, розвинені інтелектуально-логічні здібності (вміння аналізувати, обґрунтовувати, пояснювати, виділяти головне тощо); проблемне бачення; творча фантазія, розвинена уява; специфічні особистісні якості (любов до дітей, безкорисливість, сміливість, готовність до розумного ризику в професійній діяльності, цілеспрямованість, допитливість, самостійність, наполегливість, ентузіазм); захопленість творчим процесом, своєю працею; прагнення досягти найбільшої результативності в конкретних умовах своєї педагогічної праці.

Ми визначаємо *готовність майбутнього вчителя іноземних мов до застосування особистісно орієнтованих технологій навчання* як цілісну особистісну структуру, яка містить комплекс взаємопов'язаних мотиваційно-ціннісних, когнітивно-інтелектуальних і операційно-діяльнісних детермінант особистісно-професійного саморозвитку педагога, що забезпечують йому оптимальну реалізацію особистісно орієнтованого підходу в професійній діяльності.

Основними компонентами структури готовності майбутнього вчителя іноземних мов до застосування особистісно орієнтованих технологій навчання

визначаємо: ціннісно-мотиваційний, інформаційно-когнітивний, операційно-діяльнісний.

Для з'ясування, яких саме мотиваційних установок, ціннісних орієнтацій, психолого-педагогічних знань і методичних умінь потребує вчитель для застосування особистісно орієнтованих технологій навчання учнів іноземних мов, було визначено однойменні компонентам критерії та показники його готовності до такої діяльності (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Критерії та показники готовності майбутніх учителів іноземних мов до застосування особистісно орієнтованих технологій навчання

Критерії	Показники	Бали
Ціннісно-мотиваційний	визнання особистості учня як найвищої цінності	
	визнання учнів рівноправними партнерами освітнього процесу	
	усвідомлення відповідальності вчителя за розвиток особистості учня	
	усвідомлення цінності принципів гуманізму та індивідуальності в навчанні іноземних мов	
	усвідомлення ролі людського чинника в процесі вивчення іноземних мов	
	розуміння розвивальних можливостей іноземних мов	
	бажання здійснювати особистісно-орієнтоване навчання	
	прагнення партнерських стосунків з учнями	
	усвідомлення необхідності застосування особистісно-орієнтованих технологій	
	прагнення до особистісного та професійного самовдосконалення	
Інформаційно-когнітивний	знання основ принципу гуманізму в освіті	
	знання суті особистісно орієнтованого підходу в освіті	
	знання сутнісних характеристик ООТ в освіті	
	знання психологічних основ особистісно орієнтованого навчання	
	знання особливостей особистісно орієнтованих технологій	
	знання про специфіку ООТ у вивченні іноземних мов	
	знання про результативність ООТ у вивченні іноземних мов	
	знання про можливості ІКТ для організації особистісно орієнтованого навчання	
	знання про досвід застосування ООТ колегами	
	знання про критерії технологічності та види технологій	

Операційно-діяльнісний	уміння розвивати партнерські стосунки з учнями	
	уміння структурувати диференційовані дидактичні завдання	
	уміння використовувати ООТ на уроках	
	уміння використовувати ІКТ на уроках	
	вміння здійснювати індивідуальний підхід в оцінюванні учнів	
	уміння будувати міжособистісні стосунки підлітків між собою	
	уміння організації взаємонавчання та співпраці учнів	
	наявність необхідних якостей (емпатії, толерантності)	
	уміння організовувати автолінгводидактичну діяльність учнів	
	уміння аналізувати ефективність особистісно орієнтованих технологій навчання	
	середнє значення	

Кожний із 30 показників оцінювався за 5-бальною шкалою, тобто максимально можлива кількість балів могла б бути 150.

Визначення рівнів готовності до застосування особистісно орієнтованих технологій навчання проводилося за сумою числових значень показників, набраною кожним учителем: менше 50 балів – низький рівень; від 51 до 100 – середній рівень, від 101 до 150 – високий рівень готовності до застосування особистісно орієнтованих технологій навчання. Виявляючи рівень готовності вчителя до застосування особистісно орієнтованих технологій навчання іноземних мов, ми використовували також якісні характеристики рівнів.

У вчителя з низьким рівнем готовності до застосування особистісно орієнтованих технологій навчання потреба в організації особистісно орієнтованого навчання не сформована. Відсутнє будь-яке планування інноваційної педагогічної діяльності. Наявні безсистемні уявлення про особистісно орієнтовані технології навчання, спонтанно одержані навички й уміння організовувати індивідуальне навчання. Спостерігається відсутність мотивації до використання диференційованих навчальних завдань і застосування індивідуального підходу в навчанні. Не визначені ні стратегічні цілі, ні тактика організації особистісно орієнтованого навчання учнів під час вивчення іноземних мов.

Для вчителя з середнім рівнем готовності до застосування особистісно орієнтованих технологій навчання характерне бажання застосовувати

відповідні інноваційні педагогічні технології, уміння, але в нього нерозвинені навички аналізу їх ефективності, відсутня або низька здатність до рефлексії. Учитель ставить перед собою певні завдання щодо впровадження особистісно орієнтованого підходу, має знання про різні види педагогічних технологій, але вибирає їх і застосовує, спираючись на власні вподобання та інтуїцію.

Учитель з високим рівнем готовності до застосування особистісно орієнтованих технологій навчання самостійно й всебічно аналізує ефективність застосованих технологій навчання іноземних мов, здійснює систематичне їх застосування, проводить контроль проміжних і кінцевих результатів, уточнення цілей і корекцію дій. Знання, вміння й навички з організації особистісно зорієнтованого навчання постійно вдосконалюються, використовуються для підвищення ефективності викладацької діяльності, професійного та особистісного зростання. Наявне бажання підвищити якість викладання іноземної мови та успішної самореалізації в інноваційній педагогічній діяльності. Результати опитувань 246 учителів іноземних мов дали можливість побудувати кругову діаграму розподілу за рівнями готовності до впровадження особистісно орієнтованих технологій на уроках (рис.1.2).

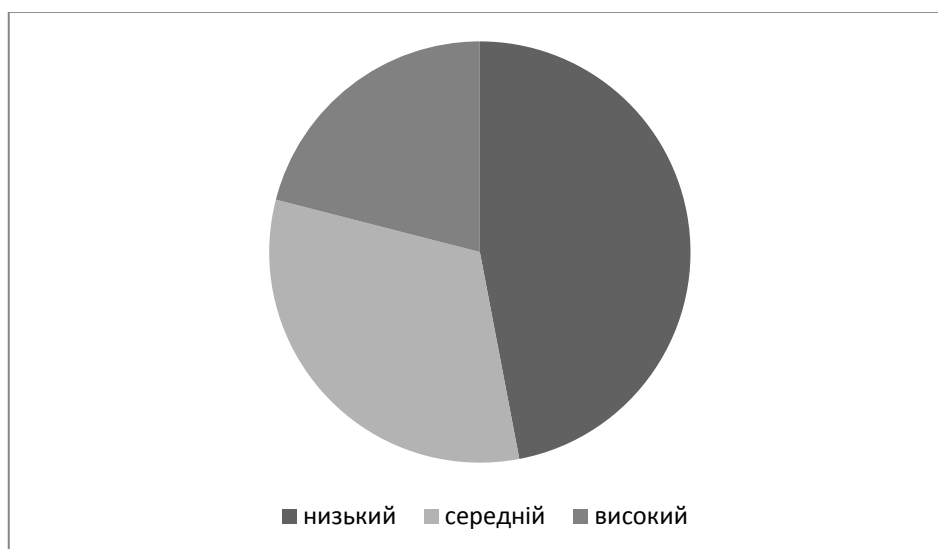

Рис.1.2. Розподіл учителів-практиків за рівнями готовності до впровадження особистісно орієнтованих технологій на уроках іноземної мови

Аналогічне опитування було здійснене серед 348 студентів-випускників четвертого курсу, після чого отримали дещо схожу діаграму з ще гіршими результатами (рис.1.3).

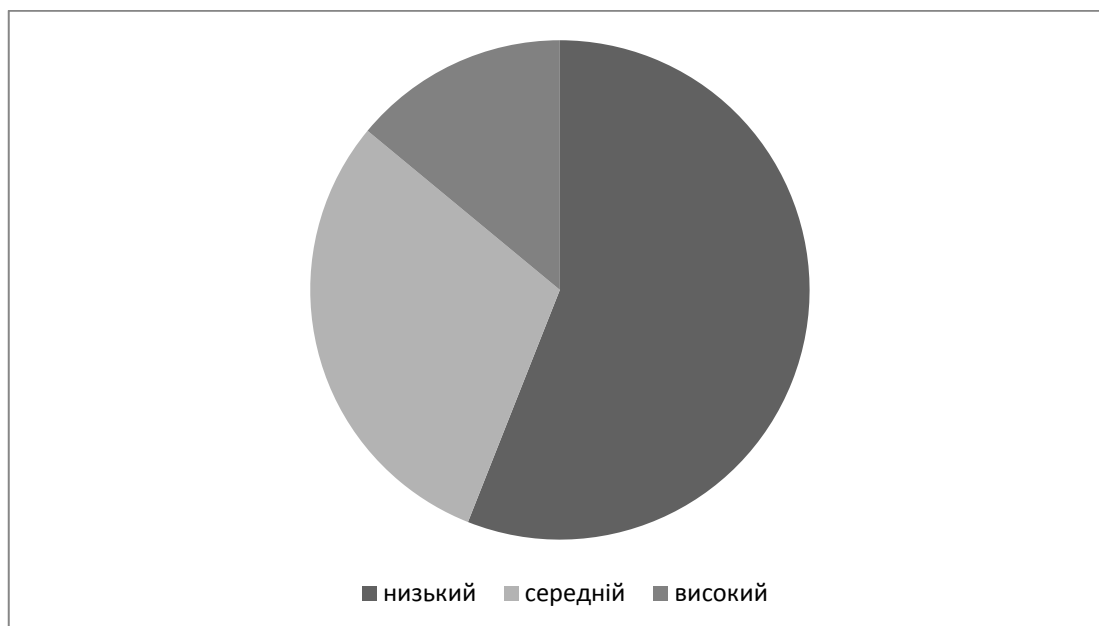

Рис.1.3. Розподіл студентів четвертого курсу за рівнями готовності до впровадження особистісно орієнтованих технологій на уроках іноземної мови

Отже, як видно з кругових діаграм, майже половина вчителів-практиків і більше половини студентів четвертого курсу оцінили свою готовність до впровадження особистісно орієнтованих технологій навчання на низькому рівні. Дещо кращі результати у вчителів пояснюємо тим, що вони оволодівають необхідними знаннями й навичками стосовно особистісно орієнтованого підходу до навчання іноземних мов вже під час професійної діяльності.

Така ситуація не може задовольняти систему освіти, в якій вивчення студентською та шкільною молоддю іноземних мов нині є одним із пріоритетних напрямів. Необхідно змінити методологічні підходи і в підготовці майбутніх учителів іноземних мов, і в самій іншомовній освіті, надавши їм особистісного спрямування. Отже, є необхідною спеціальна підготовка майбутніх учителів іноземних мов до впровадження особистісно орієнтованих технологій.

Висновки до першого розділу

Державна політика України в галузі освіти змінює свої орієнтири, ставлячи на перше місце в навчально-виховному процесі особистість учня. Це означає, що

навчання значною мірою має враховувати інтереси, нахили, здібності й особистісну мету учнів. Лише особистісно зорієнтоване навчання, якому характерні глибоке проникнення у складний і суперечливий світ дитинства, врахування індивідуальних особливостей кожного учня, повага до нього, віра в його сили та можливості, створення ситуацій, у яких учень переживає радість успіху, своє піднесення, є знаряддям виховання людської особистості, сприяє її самовизначенню, самовдосконаленню, самореалізації.

Фокусом особистісно-орієнтованого підходу є унікальна цілісна особистість учня, яка живе, розвивається, творить, має свої завдання і цілі, прагне до максимальної реалізації своїх здібностей і можливостей, відкрита для всього нового, здатна на усвідомлений і відповідальний вибір у різноманітних життєвих ситуаціях. Особистісно-орієнтований підхід є методологічною орієнтацією в педагогічній діяльності. Базуючись на системі взаємопов'язаних понять, ідей і способів дій, створюючи атмосферу творчості, співпраці, взаєморозуміння та взаємодопомоги, вона робить можливими і надихає процеси самопізнання і самореалізації особистості. Гнучкість у визначенні цілей, врахування особистісних інтересів, індивідуальних можливостей і здібностей учнів робить процес навчання більш успішним, результативним. За цього підходу створюється особлива атмосфера творчості, взаємодопомоги, емоційного контакту, вибудовуються міжособистісні стосунки.

Особистісно орієнтований підхід у навчанні іноземних мов впливає на вибір технологій навчання. Все менше місця займають у навчальному процесі такі навчальні мовні дії, що не характеризуються хоча б умовною комунікативністю, наприклад, читання всіма учнями одного й того самого тексту і переказ його один одному. Все більше використовується групова робота над різними текстами, що дозволяє кожному учню виконувати посильні функції. Наприклад, під час навчального читання (читання з повним розумінням): один учень – напівголосно читає текст, інший – виділяє незнайомі слова, третій – шукає їх значення в словнику, четвертий – перекладає слова, що викликають труднощі для розуміння, тощо. Така робота готує учнів до

реальної комунікації – обміну інформацією з іншими групами, які читали інші тексти, до оцінювальних суджень з приводу почутого і прочитаного від інших. За умови правильної її організації розвивається мовна ініціатива, удосконалюються навчальні й комунікативні вміння.

Більшість педагогів, як показали наші дослідження, усвідомлюють, що праця вчителя в сучасному суспільстві повинна бути спрямована на розвиток індивідуальних особливостей особистості учня в процесі спільної з ним діяльності, а не просто на передавання певного комплексу знань і вмінь. Проте на практиці існує суперечність між вимогами до педагогічної праці, яка повинна бути індивідуально-творчою та особистісно орієнтованою, і типовою підготовкою майбутнього вчителя іноземної мови до його професійної діяльності. Ця суперечність між соціальною потребою у творчій особистісно орієнтованій професійній діяльності вчителя іноземної мови й відсутністю скоординованої підготовки до неї на етапі вузівського навчання педагога призводить до того, що вчителі не можуть повною мірою використати сприятливі умови, які створюють у сучасній школі для педагогічної творчості. Таким чином, провідним завданням професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов у педагогічних ВНЗ є формування готовності до впровадження особистісно орієнтованих технологій навчання.

Отже, сучасний рівень професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови до застосування ООТН потребує пошуку нових, більш ефективних форм і методів навчання та виховання студентів у вищих навчальних закладах, удосконалення програмного матеріалу, розроблення педагогічних технологій та інноваційних методик, які б сприяли підготовці їх до реалізації особистісно орієнтованого підходу в навчанні школярів іноземних мов. Основні теоретичні положення і висновки з практики, що представлені в першому розділі дисертації, опубліковані автором у працях [2; 9; 13].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ У РОЗДІЛІ 1

1. Азимов Э. Г. Материалы Интернет на уроках английского языка / Азимов Э. Г. // Иностранные языки в школе. – 2001. – № 1. – С.12-16.
2. Акімова О. В. Педагогічні умови формування творчого мислення майбутнього вчителя / О. В. Акімова // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: зб. наук. праць. – 2012. – Вип. 31. – С. 248-252.
3. Акімова О. В. Формування креативного мислення студентів у процесі реалізації модульно-варіантної технології вивчення педагогічних дисциплін / О. В. Акімова // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: зб. наук. праць / редкол.: І. А. Зязюн, Н. Г. Ничкало, С. У. Гончаренко та ін. – К.– Вінниця: ДОВ Вінниця, 2011. – Вип. 27. – С. 190–194.
4. Ананьев Б. Г. О проблемах современного человекознания / Б. Г. Ананьев. – 2-е изд. – СПб.: Питер, 2001. – 272 с.
5. Андронік Н. П. Лінгводидактичні та комунікативні особливості дискусії на початковому ступені навчання у вищій мовній школі / Н.П. Андронік // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка. Випуск 48. Серія: педагогічні науки: Збірник. – Чернігів: ЧДПУ, 2007. – № 48. – С. 13– 18.
6. Атаманчук П. С. Інноваційні технології формування фахівця в умовах особистісно-орієнтованого навчання / П. С. Атаманчук // Інтеграція в європейський освітній простір: здобутки, проблеми, перспективи: монографія / За заг. ред. : Ф. Г. Ващука. – Ужгород : ЗакДУ, 2011. – С. 335–343.
7. Багузина Е. И. Веб-квест технология как дидактическое средство формирования иноязычной коммуникативной компетентности (на примере студентов неязыкового вуза): автореф.дис. ... канд.пед.наук. – М., 2012. – 26 с.
8. Балл Г. О. Орієнтири сучасного гуманізму (в суспільній, освітній, психологічній сферах) / Георгій Олексійович Балл. – К. – Рівне: Видавець Олег Зень, 2007. – 172 с.
9. Балл Г. О. Професійна діяльність і підготовка до неї у контексті розвитку особистості та становлення її духовності //Творча особистість у системі неперервної професійної освіти: Матер. Міжнар. наук.конф. /За ред. С. О. Сисоєвої і О. Г. Романовського. – Харків: ХДПУ, 2000. – С.34-39.
- 10.Баркасі В. В. Формування професійної компетентності в майбутніх учителів іноземних мов: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Баркасі Вікторія Володимирівна. – О., 2004. – 252 с.
- 11.Безкоровайна О. В. Пріоритетні тенденції розвитку методики викладання іноземних мов та культур в контексті особистісно орієнтованого підходу / О. В. Безкоровайна // Оновлення змісту, форм і методів навчання та виховання в закладах освіти: Зб. наук. пр. Наукові записки Рівненського

- державного гуманітарного університету. – Випуск 9(52), 2014. – С.17-21.
- 12.Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання. Науково-методичний посібник / І. Д. Бех. – К.: ІЗМН, 1998. – 204 с.
 - 13.Бех І. Д. Виховання особистості: у 2-х кн. Кн.1.: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади: наук. видання / І. Д. Бех. – К.: Либідь, 2003. – 280 с.
 - 14.Бех П. О. Концепція викладання іноземних мов в Україні / П. О. Бех, Л. В. Биркун // Іноземні мови. – 1996. – №2. – №2. – С.3-8.
 - 15.Бондаревская Е. В. Гуманистическая парадигма личностно-ориентированного образования / Е. В. Бондаревская // Педагогика. – 1997. – №4. – С.11-17.
 - 16.Бондаревская Е. В. Личностно-ориентированное образование: опыт разработки парадигмы / Евгения Васильевна Бондаревская. – Ростов-на-Дону. – 1997. – 156 с.
 - 17.Бондаревская Е. В. Теория и практика личностно ориентированного образования [текст]/ Е. В. Бондаревская // Ростов-на-Дону: Издательство Ростовского педагогического ун-та, 2000. – 352 с.
 - 18.Бондаренко Л. Особистісно орієнтоване навчання англійської мови в освітніх закладах І-ІІ рівнів акредитації / Лариса Бондаренко // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи: Збірник наукових праць Уманського держ.пед.ун-ту імені Павла Тичини. – Умань: РВЦ «Софія», 2007. – Випуск 22. – С.11-15.
 - 19.Брославська Л. Особистісно-діяльнісний підхід у викладанні англійської граматики / Любов Брославська, Сергій Мащенко // Педагогіка і психологія професійної освіти : науково-методичний журнал. – 2013. – №3. – С.105-111.
 - 20.Буриев Т. К. Технология личностно ориентированного обучения / Т. К. Буриев // Молодой ученый. – 2014. – №10. – С. 423-424.
 - 21.Васянович Г. П. Методологічні контексти педагогічної науки на сучасному етапі її розвитку / Григорій Васянович // Педагогіка і психологія професійної освіти: науково-методичний журнал. – 2013. – №3. – С.9-31.
 - 22.Верба Г. Граматика сучасної англійської мови / Верба Г., Верба Л. – К.: ТОВ "ВП Логос", 2004. – 341 с.
 - 23.Волченко О. М. Формування комунікативної компетенції майбутніх учителів іноземних мов у вищих педагогічних навчальних закладах: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Волченко Ольга Михайлівна. – Київ, 2006. – 261 с.
 - 24.Гаврилов Б. В. Плюсы и минусы компьютеризированного обучения иностранным языкам / Гаврилов Б. В. // Иностранные языки в школе. – 2002. – С.34-40.
 - 25.Гайдукова Л. В. Система вправ для формування професійно орієнтованої компетенції в діалогічному мовленні у майбутніх учителів англійської мови / Л. В. Гайдукова // Іноземні мови. – 2007. – №4. – С.26-32.

- 26.Гаманюк В. А. Теорія та практика іншомовної освіти у Німеччині в контексті загальноєвропейських інтеграційних процесів : автореф. дис. ... докт. пед. наук : спец. 13.00.01 / Віта Анатоліївна Гаманюк. – Луганськ, 2013. – 40 с.
- 27.Герасимова О. В. Підготовка майбутніх учителів іноземних мов до диференціації змісту навчання в професійно-технічних навчальних закладах аграрного профілю : дис. ... канд пед. наук : 13.00.04 / О. В. Герасимова. – Вінниця, 2006. – 186 с.
- 28.Гергель А. Ф. Педагогічні умови ефективності навчання іноземної мови на початковому етапі в середній школі (на матеріалі англійської мови): дис. ... канд. пед. наук:13.00.01 / Гергель Анжела Ференцівна. – К., 1995. – 216 с.
- 29.Гривнак Б. Парадигма особистісно орієнтованого навчання на початку нового століття / Гривнак Б. // Гуманітарний вісник ЗДІА. – 2010. – Випуск 42. – С.138-144.
30. Григорьева-Голубева В. А. Становление гуманистических ценностей педагога (В аспекте языковой личности): дис. ... доктора пед. наук: 13.00.01 / Валентина Андреевна Григорьева-Голубева. – С-Пб, 2002. – 493 с.
- 31.Громов Є. В. Використання персональних комп'ютерів у навчанні іноземним мовам //Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. Зб. наук. праць. – редкол. – Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2005. – Вип.8. – С.258-263.
- 32.Гулов А. П. Об использовании сети Интернет на уроках английского языка / Гулов А. П. // Инновационные подходы к применению информационных технологий в профессиональной деятельности : сб.трудов междунар.науч.-практ.конф. Белгород : ГиК, 2009. – С.101-105.
- 33.Гуревич Р. С. Використання соціальних мереж Інтернету у взаємодії педагогів і студентів / Р. С. Гуревич // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: зб. наук. праць. – 2012. – Вип. 29. – С. 49–54.
- 34.Даниленко І. В. Навчання в співпраці як різновид особистісно орієнтованого підходу у викладанні іноземної мови / І. В. Даниленко // Англійська мова та література. – 2012. – №4. – С.2-4.
35. Данилова Г. С. Проблема гуманістичного становлення особистості педагога в сучасних умовах // Гуманістично спрямований виховний процес і становлення особистості: збір. наук. праць / Г.С. Данилова. – К.: ВіРа Інсайт, 2001. – Кн. II. – С. 52.
- 36.Дерев'янка Н. Особистісно зорієнтоване навчання: досвід впровадження / Н. Дерев'янка // Завуч. – 2008. – №25. – С.18-30.
- 37.Дианова Е. М. Ролевая игра в обучении иностранному языку / Дианова Е.М., Костина Л.Т. // Иностранные языки в школе. – 1988. – № 3. – С. 12-16.
- 38.Дубенчук І. Розвиток самостійної активно-пізнавальної діяльності

- студентів на заняттях з іноземної мови засобами проектної методики / І. Дубенчук // Нова педагогічна думка. – 2005. - №4. – С.25-27.
- 39.Дубинина А. В. Проблематика личностно ориентированного подхода в современной системе образования / А. В. Дубинина // Проблемы и перспективы развития образования: материалы IV междунар.науч.конф. – Пермь: Меркурий, 2013. – С.5-7.
 - 40.Дурай-Новакова К.М. Формирование профессиональной готовности студентов к педагогической деятельности: дис. ... доктора пед. наук: 13.00.08 / К.М. Дурай-Новакова. – М., 1983. – 340 с.
 - 41.Дьяченко М. И. Психология высшей школы : учеб. пособие [для вузов] / М. И. Дьяченко, Л. А. Кандыбович. – [2-е изд., перераб. и доп.] – Минск : Изд-во БГУ, 1981. – 383 с.
 - 42.Заболотська О. О Формування мовленнєвої культури майбутніх викладачів іноземних мов / О. О. Заболотська // Педагогічні науки : Збірник наукових праць. – Херсон: Видавництво ХДУ, 2009. – Випуск 52. – С.242-247.
 - 43.Заболотська О. О. Формування індивідуальності майбутніх учителів-словесників у професійній підготовці: Монографія / О. О. Заболотська. – Херсон: Айлант, 2006. – 304 с.
 - 44.Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Наук. ред. укр. вид. С. Ю. Ніколаєва. – К. : Ленвіт, 2003. – 273 с.
 - 45.Задорожна І. П. Особливості методичної підготовки вчителів англійської мови у Великій Британії: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Терноп. держ. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. – Т., 2002. – 20 с.
 - 46.Зимняя И. А. Психология обучения иностранным языкам в школе / И. А. Зимняя. – М.: Просвещение, 1991. – 222 с.
 - 47.Зубенко Т. В. Організаційно-педагогічні умови підготовки майбутнього вчителя до реалізації комунікативного підходу в навчанні іноземної мови учнів початкової школи : автореф. дис ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Тетяна Володимирівна Зубенко; В.о. Вінниц. держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського.– Вінниця : Б.в., 2009.– 20 с.
 - 48.Зязюн І. А. Цілісний методологічний підхід у педагогічному науковому дослідженні / Іван Зязюн // Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи: Матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції. – Хмельницький: 2011. – С.7-13.
 - 49.Зязюн І. А. Інтелектуально-творчий розвиток особистості в умовах неперервної освіти / І. А. Зязюн // Неперервна професійна освіта / за ред. Зязюна І. А. – К. : Віпол, 2000. – С. 11–57.
 - 50.Зязюн І. А. Філософія практико-зорієнтованої методології педагогічної дії / Іван Андрійович Зязюн // Педагогіка вищої та середньої школи: зб. наук. праць. – Кривий Ріг: КДПУ, 2004. – Вип. 8. – С.3-12.
 - 51.Ізюменко Р. В. Переваги використання методу проектів на уроках в умовах упровадження в освіту особистісно орієнтованого навчання / Р. В. Ізюменко // Англійська мова та література. – 2010. – №16/18. – С.35-40.

- 52.Інноваційні технології у вивченні англійської мови / упоряд. : Т. Михайленко. – К.: Шкільний світ, 2008. – 128 с.
- 53.Кадченко Л. П. Формирование готовности студентов педвуза к профессиональной деятельности средствами иностранного языка : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 / Кадченко Л. П. – Харьков, 1992. – 18 с.
- 54.Кандыбович Л. А. Психологические проблемы готовности человека к деятельности / Л. А. Кандыбович, М. И. Дьяченко. – Минск : Изд. БГУ, 1976. – 176 с.
- 55.Кан-Калик В.А. Учителю о педагогическом общении / В. А. Кан-Калик. – М., 1987. – С. 9-140.
- 56.Карамышева Т. В. Изучение иностранных языков с помощью компьютера. В вопросах и ответах. – СПб.: Издательство «Союз», 2001. – 192 с.
- 57.Карпенко О. В. Застосування особистісно-орієнтованого підходу в процесі викладання іноземних мов / О. В. Карпенко, В. В. Осітров, К. В. Місайлова // Викладання мов у вищих навчальних закладах на сучасному етапі : Збірник наукових праць. – Харків: Харківський нац.ун-т ім.В.Н.Каразіна, 2009. – Вип.14. – С.101-108.
- 58.Карпова О. О. Особистісно-орієнтоване навчання студентів-економістів в процесі вивчення іноземної мови / О. О. Карпова // Науковий вісник ПНПУ імені К. Д. Ушинського. – Одеса, 2011. – С.55-70.
- 59.Карташова Л. А. Створення умов формування готовності майбутніх вчителів іноземних мов до впровадження засобів інформаційно-комунікаційних технологій у навчально-виховний процес / Л. Карташова // [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://lkartashova.at.ua/publ/2-1-0-31>
- 60.Киналь А. Ю. Роль інформаційної компетентності у процесі професійної підготовки майбутнього вчителя іноземної мови / А. Ю. Киналь // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: зб. наук. пр. – Випуск 43 / Редкол. – Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2015. – С. 283-287.
- 61.Китайгородская Г. А. Система интенсивного краткосрочного обучения иностранным языкам (метод активизации возможностей личности и коллектива): дис. ... доктора пед. наук : спец. 13.00.02 / Галина Александровна Китайгородская. – М., 1988. – 510 с.
- 62.Князян М. Роль самостійно-дослідницької діяльності у формуванні системи компетентностей майбутніх учителів іноземних мов / Маріанна Князян // Наукові записки. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2011. – Вип. 97. – Серія: Педагогічні науки. – С. 3-6.
- 63.Колодько Т. Професійно-комунікативна підготовка майбутніх учителів іноземних мов / Тетяна Колодько // Неперервна професійна освіта : теорія і практика: Науково-методичний журнал. – 2008. – Випуск 1. – С.117-121.

64. Коломієць А. М. Мета, сутність і основні характеристики особистісно орієнтованого навчання в сучасних умовах / Коломієць А. М., Мазайкіна І. О. // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського: – Серія: Педагогіка і психологія: Зб. наук. праць. – Випуск 46 / Редкол.: В.І. Шахов (голова) та ін. – Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2016 – С.22-26.
65. Коломієць А. М. Педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів іноземних мов до використання особистісно зорієнтованих технологій навчання / Коломієць А. М., Мазайкіна І. О. // Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. – Випуск 3(110). – Серія : Педагогіка. – Одеса : ПНПУ, 2016. – С.53-59.
66. Коломієць А. М. Інноваційні підходи до стилю педагогічного спілкування викладача вищої школи / Коломієць А. М., Ільчук В. В. // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : Зб. наук. пр. – Випуск 38 / Редкол.: І.А. Зязюн та ін. – Київ-Вінниця : ТОВ фірма „Планер”, 2014. – С.319-325.
67. Копетчук Т. Соціокультурні завдання як засіб поповнення загальнокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови // Іноземні мови в навчальних закладах. – 2008. – №1. – С.57.
68. Кордюк А. С. Особистісна орієнтація навчального процесу як складова інноваційних педагогічних технологій / А. С. Кордюк // Черкаський державний ун.-ет. Імені Богдана Хмельницького. – Випуск 144. – Серія «Педагогічні науки». – С.81-84.
69. Кориткіна І. М. Дискусії та дебати як один із засобів навчання англійської мови / І. М. Кориткіна, Н. С. Єгорова // Англійська мова та література. – 2012. – №6. – С.2-5.
70. Коробченко А. А. Проблеми особистісно орієнтованого навчання у вищих навчальних закладах / А. А. Коробченко // Зб. наук. пр. Бердянського держ. пед. ун-ту (Педагогічні науки). – №4. – Бердянськ: БДПУ, 2005. – С.140-146.
71. Костікова І. І. Підготовка майбутнього вчителя іноземної мови засобами інформаційно-комунікаційних технологій / І. І. Костікова. – Харків: Колегіум, 2008. – 355 с.
72. Костюк В. Використання кейс-технологій на занятті з іноземної мови / В. Костюк // Рідна школа. – 2015. - №5/6. – С.47-52.
73. Краснопольский В. Э. Активизация учебно-познавательной деятельности учащихся средствами компьютерной техники (на материале преподавания английского языка): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.01 “Теорія та історія педагогіки” / В.Э. Краснопольский. – Луганськ, 2002. – 20 с.
74. Краснопольский В. Э. Образовательный Web квест как эффективное средство иноязычной подготовки студентов неязыкового профиля / В. Э. Краснопольский // Сучасні інформаційні технології та інноваційні

- методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: зб. наук. пр. – Випуск 43 / Редкол. – Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2015. – С. 344-348.
- 75.Кудин В. А. Информатизация в жизни современного общества / Кудин В. А. //Теорія і практика управління соціальними системами. – Харків: НТУ"ХП", 2001. – №2(3). – С.58-66.
 - 76.Кукуленко-Лук'янець І. В. Психологічні засади особистісно-креативного підходу в навчанні студентів університету (на матеріалі іноземної мови) : автореф. дис. ... канд... психол.наук.спец. 19.00.07 / І. В. Кукуленко-Лук'янець. – К., 2003. – 22 с.
 - 77.Куписевич Ч. Некоторые проблемы педагогической теории и практики на пороге XXI века / Чеслав Куписевич // Перевод с польского Н. Голка. – Винниця: ПЦ «Энозис», 2005. – 131 с.
 - 78.Курлянд З. Н. Професійна усталеність вчителя – основа його педагогічної майстерності : [навч. посіб.] / З. Н. Курлянд. – Одеса, 1995. – 160 с.
 - 79.Ліненко А. Ф. Готовність до педагогічної діяльності / А. Ф. Ліненко // Педагогіка вищої школи : [навч. посіб.] – Одеса : ПДПУ, 2002. – С.191–196.
 - 80.Лісниченко А. П. Підготовка майбутнього вчителя до творчої самореалізації в професійній діяльності : автореф. дис ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Алла Павлівна Лісниченко. – Вінниця : Б.в., 2011. – 20 с.
 - 81.Лісова Н. До проблеми професійного вдосконалення молодого вчителя / Наталія Лісова // Неперервна професійна освіта: теорія і практика: Науково-методичний журнал. – 2002. – Випуск 1(5). – С.112-117.
 - 82.Ломакина О. Е. Формирование профессиональной компетентности будущего учителя иностранных языков : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.08 – теория и методика профессионального образования / Ольга Евгеньевна Ломакина. – Волгоград, 1998. – 255 с.
 - 83.Мазайкіна І. О. Застосування мультимедійних технологій як основа особистісно орієнтованого підходу у викладанні іноземних мов / Мазайкіна І. О., Громов Є. В. // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія: Зб. наук. праць. – Випуск 49 / Редкол.: В.І. Шахов (голова) та ін. – Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2017. – С.81-86.
 - 84.Мазайкіна І. О. Методологічні основи формування готовності майбутніх учителів до застосування особистісно орієнтованого підходу в навчанні іноземних мов / Ірина Мазайкіна // Педагогіка і психологія професійної освіти : науково-методичний журнал. – 2016. – №1. – С.42-53.
 - 85.Мазайкіна І. О. Наочність як принцип навчання іноземної мови / І. О. Мазайкіна // Іноземні мови у вищому навчальному закладі: теоретичні засади та прикладні аспекти: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої 100-річчю Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського / Гол. ред. Ямчинська Т.І. – Вінниця, 2011. – С.70-75.

- 86.Мазайкіна І. О. Особистісно орієнтовані технології викладання іноземних мов / І. О. Мазайкіна // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми : Зб. наук. пр. – Випуск 45 / редкол. – Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2016. – С.258-263.
- 87.Мазайкіна І. О. Особистісно-орієнтований підхід до навчання у ВНЗ як запорука імплементації Закону «Про вищу освіту» / І. О. Мазайкіна //Імплементація закону України „Про вищу освіту” як складова академічної автономії: навчально-методична конференція ВНМУ (Вінниця, 17 лютого 2016). – Вінниця, ВНМУ, 2016. – С. 92-94.
- 88.Мазайкіна І. О. Особистісно-орієнтований підхід як необхідна умова підготовки іноземних студентів / І. О. Мазайкіна // Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації: матеріали VII міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції: Зб. наук. пр. – Переяслав-Хмельницький: 2015. – Вип.7. – С.108-111.
- 89.Мазайкіна І. О. Передумови виникнення особистісно орієнтованого підходу в освіті та його основні положення / І. О. Мазайкіна // Pedagogika. Nowoczesne badania podstawowe i stosowane : Zbiór artykułów naukowych. Konferencji Międzynarodowej Naukowo-Praktycznej (29.04.2017 - 30.04.2017) – Warszawa: Wydawca: Sp. zo.o. «Diamond trading tour», 2017. – S.23-24.
- 90.Мазурок М. Сугестивні технології викладання іноземних мов / Мазурок М. //Наукові записки. Серія "Філологічна". – Острог: Видавництво Національного університету "Острозька академія". – Вип.11. – 2009. – С.497-502.
- 91.Манжос Е. О. Підготовка майбутнього вчителя іноземної мови до формування комунікативної культури учнів старшої школи : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 / Е.О. Манжос. – Вінниця: ВДПУ. – 2011. – 220 с.
- 92.Мартінова Р. Ю. Цілісна загальнодидактична модель змісту навчання іноземних мов / Мартінова Р. Ю. – К.: Вища школа, 2004. – 456 с.
- 93.Махінов В. М. Теоретичні засади міжкультурного спілкування як категорія методики навчання іноземних мов / В. М. Махінов // Матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції «Україна і Німеччина: Мова. Культура. Освіта» (Кривий Ріг, 17–18 квітня, 2014 р.) – Кривий Ріг: КП ДВНЗ «КНУ», 2014. – С.149-159.
- 94.Мельник Л. В. Формування готовності майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей до застосування інтерактивних технологій у навчальному процесі : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 / Л. В. Мельник. – Вінниця: ВДПУ. – 2010. – 252 с.
- 95.Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: [підручник] / [О. Б. Бігіч, Н. О. Бражник, С. В. Гапонова та ін.]; під керівн. С. Ю. Ніколаєвої. – [2-е вид.]. – К. : Ленвіт, 2002. – 328 с.
- 96.Миронова И. А. Формирование межкультурной компетентности студентов в процессе обучения иноязычному профессионально-

- ориентированному общению: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 [Электронный ресурс] / Инна Александровна Миронова. – СПб., 2008. – 217 с. – Режим доступа: nauka-pedagogika.com
97. Михайлова О. С. Розвиток особистості на уроках англійської мови: навчальний посібник / О. С. Михайлова. – Х.: Основа, 2006. – 112 с.
 98. Михальчук Н. О. Розвиток особистості старшокласників засобами світової літератури / Михальчук Н. О. // Наукові записки. Серія "Філологічна". – Острог: Видавництво Національного університету "Острозька академія". – Вип. 11. – 2009. – С. 502-508.
 99. Мічуріна Т. В. Дебати як форма інтерактивного вивчення англійської мови старшокласниками / Т. В. Мічуріна // Таврійський вісник освіти. – 2011. – №3. – С. 193-201.
 100. Морозова В. С. Формирование готовности будущего учителя иностранного языка к реализации культурологического подхода в обучении: дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.08 – теория и методика профессионального образования / Вера Сергеевна Морозова. – Калуга, 2003. – 211 с.
 101. Морська Л. І. Дидактичні основи підготовки майбутнього вчителя іноземних мов до використання інформаційних технологій у професійній діяльності / Л. І. Морська // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2008. – № 37. – С. 99 - 102.
 102. Морська Л. І. Інформаційні технології у навчанні іноземних мов: навчальний посібник / Л. І. Морська. – Т.: Астон, 2008. – 256 с.
 103. Морська Л. І. Педагогічні умови підготовки майбутніх учителів іноземних мов до використання інформаційних технологій у професійній діяльності / Л. І. Морська // Нові технології навчання: Наук.-метод. зб. / Кол. авт. – К.: Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. – 2007. – Вип. 49. – С. 80 - 85.
 104. Муліна Н. Методика розробки та використання дистанційного курсу англійської мови (старший ступінь у вищому технічному закладі освіти). Автореф. дис. ... к. пед. н.: 13.00.02 / Київський національний лінгвістичний університет. – К., 2001. – 22 с.
 105. Ніколаєва С. Ю. Концепція підготовки вчителя іноземної мови / С. Ю. Ніколаєва // Іноземні мови. – 1995. – №№ 3-4. – С. 5-10
 106. Ніколаєва С. Ю. Сучасні підходи до викладання іноземних мов / С. Ю. Ніколаєва, О. М. Шерстюк // Іноземні мови. – 2002. – №1. – С. 39-46.
 107. Ніколаєва С. Ю. Цілі навчання іноземних мов в аспекті компетентнісного підходу / С. Ю. Ніколаєва // Іноземні мови. – 2010. – №2. – С. 11-17.
 108. Новітні технології на уроках англійської мови / упоряд.: Т. Михайленко. – К.: Ред. газет гуманітарного циклу, 2012. – 112 с.
 109. Носачева Е. А. Интегративные процессы в развитии теории и практики подготовки преподавателя иностранных языков в ФРГ (Научоведческий аспект): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Носачева Елена Анатольевна. – Ростов н/Д, 2002. – 229 с.

110. Педагогічні технології: теорія та практика: Курс лекцій: Навчальний посібник / За ред. проф. М. В. Гриньової. – Полт. держ. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка. – П., АСМІ: 2004. – 180 с.
111. Перішко В. Про професійну підготовку майбутніх учителів до роботи з обдарованими до вивчення іноземних мов школярами / В. Перішко // Наукові записки. Серія "Філологічна". – Острог: Видавництво Національного університету "Острозька академія". – Вип.11. – 2009. – С. 508-513.
112. Пехота О. М. Освітні технології: Навчально-методичний посібник / Пехота О. М., Кіктенко А. З. – К.: А.С.К., 2002. – 255 с.
113. Пехота О. М. Особистісно орієнтована освіта і технологія. Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, корективи / О. М. Пехота. – К., 2000. – С.274-297.
114. Пехота О. М. Особистісно орієнтоване навчання: підготовка вчителя: Монографія. / О. М. Пехота, А. М. Старєва. – Миколаїв: Вид-во "Іліон", 2005. – 272 с.
115. Пилипенко В. Д. Особистісно орієнтовані технології у школі / В. Д. Пилипенко, О. А. Коваленко. – Х. : Основа, 2007. – 159 с.
116. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій: Навч. посіб. / О. М. Пехота, В. Д. Будак, А. М. Старєва та ін. За ред. І. А. Зязюна, О. М. Пехоти. К., 2003. – 268 с.
117. Подзигун О. А. Використання методу проектів із застосуванням нових інформаційних технологій у вивченні іноземної мови майбутніми фахівцями / О. А. Подзигун // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: збірник наукових праць. – Київ-Вінниця: ДОВ "Вінниця", 2006. – Вип. – С.131–136.
118. Подзигун О. А. Використання нових інформаційних технологій у підготовці вчителів іноземної мови / О. А. Подзигун // Розвиток наукових досліджень '2006: матеріали другої міжнародної науково-практичної конференції, 27-29 листопада 2006 р. – Полтава: Вид-во "ІнтерГрафіка", 2006. – Т. 8. – С. 24–27.
119. Подмазин С. И. Личностно-ориентированное образование : Социально-философское исследование / С. И. Подмазин. – Запорожье : Просвіта, 2000. – 250 с.
120. Полат Е. С. Метод проектов на уроках иностранного языка / Полат Е. С. // Иностранные языки в школе. – 2000. – № 2. – С. 25-26.
121. Пометун О. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук. Посібник / Пометун О., Пироженко Л. – К.: А.С.К., 2005. – 192 с.
122. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Англійська мова. 2-12 класи. / За ред. проф. П. О. Беха // Англійська мова та культура. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://iteach.com.ua/resources/full-time-tuition/m1/vp6/school/>
123. Проценко Н. В. Тестовий контроль та сучасні технології викладання іноземних мов / Н. В. Проценко // Наукові записки. Серія

- "Філологічна". – Острог: Видавництво Національного університету "Острозька академія". – Вип.11. – 2009. – С. 516-523.
124. Пушкарьова Т. Технологія проведення особистісно орієнтованого уроку / Т. Пушкарьова // Іноземні мови. – 2003. – №4. – С.7-12.
 125. Редько В. Г. До проблеми формування готовності у студентів вищих навчальних закладів до професійної діяльності вчителя іноземної мови // Професіоналізм викладача вищої школи: освітні технології: (до 90-річчя заснування МДУ): Матеріали міжнародної науково-практичної конференції / В.Г. Редько. – Миколаїв: Вид-во "ІЛІОН", 2004. – С. 53-60.
 126. Рибалка В. В. Особистісний підхід у профільному навчанні старшокласників: монографія / В. В. Рибалка; за ред.. Г. О. Балла. – К: УППО АПН України, 1998. – 160 с.
 127. Романишина Л.М., Лоїк Г.Б.Розвиток інноваційних технологій в педагогічній освіті України/Л.М.Романишина, Г.Б.Лоїк// Науковий вісник Ужгородського національного університету.-2014.-Вип.33.-с.134-143.
 128. Ромашева Н. В. Використання особистісно орієнтованих технологій у навчанні іноземних мов / Н. В. Ромашева // Педагогічні науки : Збірник наукових праць. – Херсон: Видавництво ХДУ, 2009. – Випуск 52. – С.351-356.
 129. Рудич О. О. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до використання сучасної англомовної дитячої літератури: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 "Теорія і методика професійної освіти" / О. О. Рудич. – К., 2005. – 21 с.
 130. Рябушко С. О. Формування культури педагогічного спілкування майбутніх учителів іноземної мови: дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 / С. О. Рябушко. – Ізмаїл, 1999. – 173 с.
 131. Сафарян С. Теорія та практика особистісно орієнтованого навчання / Світлана Сафарян // Іноземні мови в сучасній школі. – 2012. – №2. – С.2-6.; №3. – С.28-33; №4. – С.34-36; №5. – С.19-23.
 132. Свиридчук Т. Відчувати кожного – навчити всіх! : використання мультимедійних засобів у навчанні англійської мови учнів з різними пізнавальними стилями / Т. Свиридчук // Іноземні мови в навчальних закладах. – 2009. – №2. – С.73-80.
 133. Селевко Г. К. Образовательные технологии: учебное пособие / Г. К. Селевко. – М.: Народное образование, 1998. – 256 с.
 134. Селевко Г. К. Традиционная педагогическая технология и ее гуманистическая модернизация / Г. К. Селевко. – М.: НИИ школьных технологий, 2005. – 144 с.
 135. Семиченко В. А. Пріоритети професійної підготовки: діяльнісний чи особистісний підхід? / В. А. Семиченко // Неперервна освіта: проблеми, пошуки, перспективи: Монографія / За ред.. І. А. Зязюна. – Київ: Віпол, 2000. – 636 с.
 136. Сенченко В. О. Сучасний образ викладача іноземної мови як наставника і авторитетної особистості навчально-виховного процесу ХХІ століття / В. О. Сенченко // Професіоналізм педагога в контексті

- європейського вибору України: якість освіти – основа конкурентоспроможності майбутнього фахівця : Мат-ли між нар. Наук.-практ. Конф.. – Ялта: РВНЗ КГУ, 2011. – Ч.2. – С.203-205.
137. Сериков В. В. Личностно ориентированное образование: поиск новой парадигмы : [монография] / Владислав Владиславович Сериков. – М. : Логос, 1998. – 350 с.
 138. Сисоєва С. О. Особистісно орієнтовані педагогічні технології: метод проектів / Світлана Сисоєва // Неперервна професійна освіта: теорія і практика: Науково-методичний журнал. – 2002. – Випуск 1(5). – С.73-81.
 139. Сисоєва С. О. Особистісно орієнтовані технології: сутність, специфіка, вимоги до проектування / Світлана Олександрівна Сисоєва // Професійна освіта: педагогіка і психологія. – 2003. – Ч.І. – С.159-160.
 140. Сірик Т. Л. Формування і розвиток умінь та навичок діалогічного мовлення на початковому етапі навчання англійської мови в середній школі: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Сірик Тамара Леонідівна. – К., 1984. – 174с.
 141. Соловьева Э. Б. Формирование профессиональной коммуникативной компетентности будущего учителя иностранного языка : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.08 / Э. Б. Соловьева. – Магнитогорск, 2001. – 213 с.
 142. Солодка А. К. Через мову – до розуміння культури / А. К. Солодка // Іноземні мови: полілог культур. – 2004. – С.146-153.
 143. Стефаненко П. Навчання в співробітництві як педагогічна технологія особистісно орієнтованого підходу / Павло Стефаненко // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2003. – №3. – С.30-40.
 144. Стиркіна Ю. С. Дидактичні засади підготовки майбутніх вчителів іноземної мови до викладання інтегрованих курсів: Автореф. дис. ... канд. пед. наук. – К, 2002. – 22 с.
 145. Стрельнікова О. В. Інтерактивні методи викладання англійської мови на неспеціальних факультетах ВНЗ / О. В. Стрельнікова // Наукові записки. Серія "Філологічна". – Острого: Видавництво Національного університету "Острозька академія". – Вип.11. – 2009. – С.568-577.
 146. Сухомлин Т. С. Психолого-педагогічні умови ефективного впровадження інформаційних технологій у професійну діяльність майбутнього вчителя іноземної мови / Т. С. Сухомлин // Наукові записки. Серія "Філологічна". – Острого: Видавництво Національного університету "Острозька академія". – Вип.11. – 2009. – С. 577-585.
 147. Сучасні педагогічні технології: навч. посіб. / А. С. Нісімчук, О.С. Падалка, О. Т. Шпак. – К.: Вид. центр «Просвіта», 2000. – 365 с.
 148. Тер-Саакянц Г.М., Красовская Н.А. Применение ролевой игры // Методика интенсивного обучения иностранным языкам. – К.: Рад. шк., 1988. – С.194-208.
 149. Ткачук Л. Сучасні освітні технології в активізації пізнавальної діяльності студентів педагогічних університетів / Лариса Ткачук // Вісник

- Львівського університету. Серія педагогічна. – Львів: ЛНУ, 2009. – Вип.25. – С.3-10.
150. Трофимова Л. В. Формирование самостоятельной учебной деятельности студентов языкового факультета на основе развития учебной автономии (на материале французского языка) : дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.02 / Людмила Валентиновна Трофимова. – Тамбов, 2002. – 159 с.
 151. Троцько Г. В. Теоретичні питання формування професійно-педагогічної готовності майбутнього вчителя [Текст] / Г. В. Троцько // Розвиток педагогічної і психологічної наук в Україні 1992-2002: Збірник наукових праць до 10-річчя АПН України / Академія педагогічних наук України. – Ч.1. – Харків: ОВС, 2002. – С. 200-209.
 152. Удосконалення педагогічної майстерності в умовах особистісно орієнтованої освіти: [модул. посіб.] / В.Р. Ільченко, П.І. Матвієнко, Н. І. Білик. – Полтава : ПОІППО, 2003. – 190 с.
 153. Уруський В.І. Формування готовності вчителів до інноваційної діяльності: [метод. посіб.] / В.І. Уруський. – Тернопіль: ТОКІППО, 2005. – 96 с.
 154. Харитоновна О. А. технология подготовки педагогов к реализации личностно ориентированного подхода в обучении школьников / О. А. Харитоновна // Педагогическое образование и наука. – № 3. – 2007. – С.13-16.
 155. Химай Н. І. Оптимізація навчального процесу за допомогою сучасних технологій /Н. І. Химай //Наукові записки. Серія "Філологічна". – Острог: Видавництво Національного університету "Острозька академія". – Вип.11. – 2009. – С. 549-554.
 156. Цетлин В. С. Какими профессиональными качествами должен обладать учитель иностранного языка / В. С. Цетлин // Иностранные языки в школе. – 1996. – №3. – С. 28–30.
 157. Цимбал О. М. Проектна технологія в основній і старшій школі в процесі викладання англійської мови / О. М. Цимбал. – Х. : Основа, 2008. – 173 с.
 158. Чепурна М. В. Рольова гра – один із основних засобів особистісно зорієнтованого навчання / Чепурна М. В. // Англійська мова і література. – 2006. – №22-23. – С.17 – 27.
 159. Черній М. М. Формування комунікативної культури майбутніх учителів іноземних мов засобами соціальних сервісів дис.. ... канд. Пед. наук: 13.00.04 / Черній Милослава Михайлівна. – Вінниця, 2014. – 278 с.
 160. Чернякова О. І. Особистісно орієнтований підхід у навчанні школярів англійської мови / О. І. Чернякова // Психолінгвістика. – 2013. – Вип.13. – С.93-117.
 161. Чобітько М.Г. Технологія поетапного нарощування професіоналізму майбутніх викладачів у процесі особистісно орієнтованої професійної підготовки у вищих педагогічних навчальних

- зкладах: [метод. реком.] / М.Г. Чобітько. – Черкаси : Брама – Україна, 2007. – 56 с.
162. Шахов В. І. Базова педагогічна освіта майбутнього вчителя: загально-педагогічний аспект : [монографія] / В. І. Шахов. – Вінниця: Едельвейс, 2007. – 387 с.
 163. Шевченко Є. Б. Використання інтерактивних технологій для розвитку пізнавального інтересу на уроках англійської мови / Є. Б. Шевченко // Англійська мова та література. – 2005. – №24(106). – С.4-6.
 164. Шестопа́л О. В. Формування професійних знань майбутніх учителів іноземної мови засобами мультимедіа: дис.. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Шестопа́л Ольга Володимирівна. – Вінниця, 2011. – 240 с.
 165. Шмирова О. В. Використання сучасних інформаційних технологій при викладанні іноземних мов / О. В. Шмирова // Наукові записки. Серія "Філологічна". – Острог: Видавництво Національного університету "Острозька академія". – Вип.11. – 2009. – С. 535-542.
 166. Шульгина Е. М. Методика формирования иноязычной коммуникативной компетенции студентов посредством технологии веб-квест: дис..канд.пед.наук. – Томск, 2014. – 243 с.
 167. Шуневич Б. І. Методика комбінованого викладання іноземної мови у вищому навчальному закладі / Б. І. Шуневич // Наукові записки. Серія «Філологічна». – 2009. – Випуск 11. – С.542-548.
 168. Электронные интерактивные доски SMART board - новые технологии в образовании / <http://www.smartboard.ru>
 169. Якиманская И. С. Личностно ориентированное обучение в современной школе / Ирина Сергеевна Якиманская. – М. : Сентябрь, 2002. – 96 с.
 170. Ярошенко О. В. Кейс-метод як сучасна технологія формування професійно орієнтованої компетентності в діалогічному мовленні майбутніх викладачів англійської мови / О. В. Ярошенко // Іноземні мови. – 2014. – №2. – С.39-44.
 171. Яцишин О. М. Автолінгводидактика як теорія і практика самонавчання іноземних мов / О. М. Яцишин // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: Зб. наук. пр. – Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2015. – Випуск 42. – С.439-444.
 172. Ящук О. В. Психологічні аспекти впровадження особистісно орієнтованого підходу в навчання іноземної мови професійного спрямування / О. В. Ящук // Науково-освітні технології: Мат.-ли наук.-практ.конф. – Київ: Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут», 2015. – С.52-58.

173. Alderson J. Does washback exist? / Alderson J., Wall D. // *Applied Linguistics*. – 1993. – N14. – P. 115-129.
174. Alderson J. *Language Test Construction and Evaluation* / Alderson J., Clapham C, Wall D. – Cambridge: Cambridge University Press, 1995. – 310 p.
175. Alpin R. The Ones Who Gqt Away: the Views of Those Who Opt Out of Languages // *Languages Learning Jornal*. – 1991. – №4. – P.7 – 214.
176. Armstrong T. 7 Kinds of Smarts: Identifying and Developing your Intelligences / T. Armstrong // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://scareers.com>
177. Bachman L. *Fundamental consideration in language testing*. – Oxford: Oxford University Press, 1990. – 268 p.
178. Bachman L. What does language testing have to offer? // *TESOL Quarterly*. – 1991. – V. 25, N4. – P. 671-704.
179. Bachman L., Palmer A. *Language testing in practice* / Bachman L., Palmer A. – Oxford: Oxford University Press, 1996. – 377 p.
180. Canal M. From Communicative Competence to Communicative Language Pedagogy // Richards J. and Schmidt R., (eds.) *Language and Communication*. – London: Longman, 1983. – P. 2-27.
181. Cory Hugh. A fresh look at motivation / *English*. – 2004. - №27-28(219-220). – C.3-6.
182. Eco U. *Semiotics and the Philosophy of language* / Umberto Eco. – Indiana : Indiana University Press, 1986. – 252 p.
183. Gromov E. Applying of modern multimedia-technologies into the process of foreign languages teaching / E. Gromov, I. Mazajkina // *Innovative solutions in modern science: scientific journal*. – V.12 – Dubai: publisher TK Meganom, LLC, 2017. – №3 (12). – P.29-43.
184. Halat E. A. Good Teaching Technique: WebQuests / E. Halat // *The Clearing House: A Journal of Educational Strategies, Issues and Ideas*; vol.81, issue 3. – 2008. – P.109-112.
185. Hutchinson T. *English for Specific Purposes: A learning-centred approach*. – Cambridge: Cambridge University Press, 2009. – 183 p.
186. Hutchinson T. *Introduction to Project Work* / T. Hutchinson // *Іноземні мови*. – 2003. – № 4. – С. 25–32.
187. Heaton J. *Writing English language tests*. – New ed. – London, New York: Longman handbooks for teachers, 1997. – 192 p.
188. James D. Bypassing the Traditional Leadership: Who's Minding the Score? // *Profession*. – 1997. – P.41-53.
189. Korhonen K. Intercultural communication through hypermedia // *Proc. 5th Nordic Symp. on Intercultural Communication*. – Göteborg, Sweden, 1999.
190. Livingstone C. *Role Play in Language Learning*. – London: Longman, 1983. – 127 p.
191. March T. What's on the Web? Sorting Strands of the World Wide Web for Educators. 1995-2001. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ozline.com/learning/webtypes.html>

192. Morrow K. Communicative language testing: revolution or evolution? // The communicative approach to language teaching / Brumfit C, Johnson K. (eds.). – Oxford: Oxford University Press, 1979. – P. 58-143.
193. Murphy R. English Grammar in Use / Second edition. – К.: ТОВ "ФО-ЛІО ЛТД", 1998. – 350 с.
194. Nietro S. Language, Culture and Teaching. – NJ: Laurence Erlbaum Associates, 2002.
195. Paige M.R. Intercultural Trainer Competencies // Handbook of Intercultural Training (2nd edn) / Landis D., Bhakat R.S. (Eds). – Thousand Oaks: Sage Publications, 1996. – P.148-163.
196. Parrot M. Grammar for English Language Teachers. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 2005. – 256 p.
197. Philips B.D. Role-playing games in the English as a Foreign Language Classroom. – Taipei: Crane Publishing Ltd., 1994. – 729 p.
198. Quality Education and Competencies for Life. Workshop 3. Background Paper – 2004. – 6 p.
199. Skehan P. A cognitive approach to language learning. – Oxford: Oxford University Press. – 1998. – P.12–61.
200. The Bologna Process 2020 – The European Higher Education Area in the new Decade. Communiqué of the Conference of European Ministers Responsible for Higher Education, Leuven and Louvain-la-Neuve, 28-29 April 2009.
201. Tuning Education Structures in Europe [Електронний ресурс] / General brochure. URL. – Режим доступу: <http://www.tuning.unideusto.org/tuningeu>
202. Wallace M. Training Foreign Language Teachers: A Reflective Approach. – Cambridge: Cambridge University Press, 1993. – 241 p.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ВЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ ДО ВИКОРИСТАННЯ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

2.1. Обґрунтування організаційно-педагогічних умов і моделі формування готовності вчителів іноземних мов до застосування особистісно орієнтованих технологій навчання

Аналізуючи вимоги сучасного суспільства до професійної діяльності вчителів іноземних мов, теорію і практику їхньої професійної підготовки й стан викладання іноземних мов у школах, ми дійшли висновку, що для поліпшення якості цих процесів науковці пропонують реалізовувати різні методологічні підходи, зокрема: соціокультурний (Л. Бободжанова [16], Л. Мороз [85], В. Сафонова [104], E. Hinkel [135], S. Nietro [142]); лінгвокультурологічний (В. Морозова [86], А. Солодка [110], А. Hadley [133], F. Jandt [136]), компетентнісний (В. Бутова [22], С. Ніколаєва [91], D. McClelland [141]), комунікативний (Г. Барабанова [4], Н. Басай [6], Т. Зубенко [47], І. Кориткіна [61], Р. Мильруд [83], Т. Мічуріна [84], Т. Тригуб [115]), особистісний (О. Бігич [14], О. Карпенко [54], О. Карпова [55]), діяльнісний (Н. Боковенко [19], Г. Чекаль [117]), інтеграційний (Н. Кравченко [63], О. Мацюк [81], N. Snow [148]), діалогічний (Л. Гайдукова [27], Т. Сірик [108]), технологічний або комп'ютеризований (Б. Гаврилов [26], А. Гулов [34], Н. Іщук [52], І. Костікова [62], В. Краснопольський [64; 65], О. Тарнопольський [113], Е. Полат [98; 99], О. Шмирова [122], В. Barrett [125], M. Northcote [143], M. Warschauer [150; 151; 152]), антропологічний (Н. Бориско [20], О. Яцишин [124]), інтенціональний (І. Бахов [7]), експеренційний/контекстний (О. Бернацька [10], Ю. Дегтярьова [38], L. Borsak [127], D. Kolb [138]) та інші.

Традиційна організація занять з іноземних мов здійснюється за класичною схемою, в якій поєднуються різні види діяльності: мовлення, аудіювання, читання, написання. Проте практика показує, що застосування

вищеназваних підходів створює умови для ефективнішого оволодіння іноземними мовами [9; 45]. А ще краще, як доводить О. Першукова, спираючись на досвід мовної освіти в країнах Європи, здійснювати інтеграцію сучасних підходів до навчання іноземних мов [94, с.38]. Зокрема поєднувати особистісний і діяльнісний підходи пропонує український психолог В. Семиченко [105].

Науковці й практики (В. Баркасі [5], О. Безкоровайна [8], І. Бекреньова [9], О. Бігич [15], В. Бутова [22], І. Даниленко [37], Т. Зубенко [47], О. Карпенко [54], Л. Смовженко [109] та ін.) звертають увагу на те, що на якість засвоєння знань з іноземної мови впливають такі чинники, як високий рівень кваліфікації педагога, висока мотивація учнів в оволодінні іноземною мовою, забезпечення їх якісним і сучасним навчальним матеріалом і застосування низки методологічних підходів (комунікативного, контекстного, діяльнісного, діалогічного, особистісного, інформаційно-технологічного, соціокультурного, компетентнісного, інтеграційного та ін.) до вивчення іноземної мови.

Вибравши з них ті, що описані в педагогічній літературі найширше і застосовуються в шкільній практиці найчастіше, ми запропонували вчителям зі значним педагогічним досвідом виступити в ролі експертів і визначити, який із запропонованих методологічних підходів у вивченні іноземних мов, на їхню думку, найкраще відповідає вимогам сьогодення і можливостям сучасних школярів.

До експертної групи ввійшли 46 учителів і 28 викладачів іноземних мов Вінницької, Житомирської, Кіровоградської, Одеської областей. Запропоновані в анкеті методологічні підходи оцінювалися ними за п'ятибальною шкалою за такими критеріями: врахування певного підходу в процесі вивчення іноземних мов є визначальним – 5, дуже важливим – 4, важливим – 3, доцільним – 2, несуттєвим – 1. Результати статистичної обробки експертних оцінок наведені в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1.

**Результати експертних оцінок основних методологічних підходів у
вивченні іноземних мов**

Методологічні підходи	$X_{сер}$	σ	Q	$RX_{сер}$	$R\sigma$	RQ	$\sum R$	R
• комунікативний	3,55	1,05	0,47	5	4	4	13	4
• контекстний	3,10	1,09	0,49	8	5	5	18	6
• діяльнісний	3,00	1,28	0,57	9	9	9	27	9
• діалогічний	4,15	1,20	0,54	3	7	7	17	5
• особистісний	4,45	0,67	0,298	2	1	1	4	1
• інформаційно-технологічний	3,40	1,15	0,51	6	6	6	18	7
• соціокультурний	3,80	0,71	0,32	4	3	3	10	3
• компетентнісний	4,50	0,68	0,30	1	2	2	5	2
• інтеграційний	3,30	1,26	0,56	7	8	8	23	8

У таблиці 3.1 представлені такі величини: $X_{сер}$ – середньоарифметичне значення даної всіма експертами оцінки ступеня важливості врахування відповідного принципу для організації вивчення іноземних мов; σ – дисперсія; Q – довірчий інтервал; $RX_{сер}$ – рейтинг показника $X_{сер}$; $R\sigma$ – рейтинг показника σ ; RQ – рейтинг показника Q ; $\sum R$ – сума значень рейтингу за усіма показниками; R – заключний рейтинг методологічного підходу.

Значення $X_{сер}$, σ і Q для кожного з 9 методологічних підходів визначали за формулами, що наведені нижче.

$$X_{сер} = \frac{\sum x_i}{n}, \quad \sigma = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^{n=9} (x_i - x_{сер})^2 \cdot n_i}{n}}, \quad Q = X_{сер} \pm \frac{2\sigma}{\sqrt{n}}.$$

Дисперсія (σ) – величина відхилення часткових значень, суджень окремих експертів від середньоарифметичного значення ($X_{сер}$), тобто показує, наскільки однотайними є думки експертів щодо конкретного методологічного

підходу. Очевидно, що чим менше значення дисперсії, тим стійкіший отриманий середній результат.

Використовуючи методи математичної статистики, ми враховували, що в педагогічних дослідженнях прийнято вважати достатнім п'ятивідсотковий рівень значущості. Така оцінка репрезентативності в математичній статистиці здійснюється за допомогою довірчого інтервалу (Q). Довірчий інтервал у нашому вимірюванні показує, в яких межах можуть змінюватися середньоарифметичні значення для конкретного підходу залежно від кількості спостережень у конкретному випадку. Наприклад, для особистісного підходу

$$Q = 4,45 \pm \frac{2 \cdot 0,667}{\sqrt{20}} = 4,45 \pm 0,299$$

матимемо

Для здійснення формувального експерименту ми виокремили методологічні підходи, що одержали відносно високі оцінки експертів, тобто ті, врахування яких у процесі вивчення іноземних мов, на думку експертів, є визначальними. Групою експертів, залучених до першого етапу дослідження, на підставі статистичної обробки результатів опитування в цілому визначені такі найважливіші методологічні підходи, які доцільно впроваджувати під час викладання в школах іноземних мов: особистісний, компетентнісний, соціокультурний, комунікативний, діалогічний.

Очевидно, що до впровадження вказаних методологічних підходів майбутніх учителів потрібно готувати ще під час навчання у ВНЗ, надаючи студентам необхідні теоретичні знання і формуючи відповідні методичні вміння. Особистісно орієнтований підхід в експертному опитуванні мав найвищий рейтинг. Він також визнаний одним з найефективніших підходів для формування навичок іншомовного спілкування в багатьох теоретичних дослідженнях (О. Безкоровайна [8], О. Бігич [14], Р. Гришкова [32], Н. Ромашева [103], G. Dudeney [128], C. Rogers [145]). Крім того, оскільки всі визначені експертами 5 найважливіших методологічних підходів мають спрямованість на розвиток особистості, то було вирішено, що необхідною є підготовка майбутніх учителів іноземних мов до впровадження особистісно

орієнтованого підходу в навчанні учнів. Усі інші методологічні підходи певною мірою використовувались у навчанні самих майбутніх учителів, на що вказано в методологічному блоці моделі їхньої професійної підготовки (рис.2.1).

Особистісно орієнтований підхід до навчання є нині актуальним сектором інновацій в освіті на тлі здійснення активних розробок у напрямі психологічного супроводу освіти. На основі оптимізації досвіду дослідників, які займалися проблемами особистісно орієнтованої освіти, нами були визначені теоретичні основи цієї проблеми і з'ясовано, що особистісно орієнтована освіта – це особливий тип освіти, що ґрунтується на організації взаємодії учнів і педагогів. Але для цього повинні бути створені оптимальні умови для розвитку в суб'єктів навчання здатності до самоосвіти, самовизначення, самостійності та самореалізації.

На даний момент у теорії освіти склалося кілька підходів до розробки особистісно орієнтованої освіти: особистіснокультурологічний (Є. Бондаревська), суб'єктно-особистісний (І. Якиманська) і суб'єктно-функціональний (В. Серіков), які не суперечать один одному, а, скоріше, можуть взаємно доповнюватися.

Методи й прийоми, що складають технологічний арсенал особистісно орієнтованого підходу, повинні бути діалогічними, мати діяльнісно-творчий характер, підтримувати індивідуальний розвиток дитини, надавати учневі необхідний простір, свободу для прийняття самостійних рішень. Саме особистісно орієнтований підхід створює найбільш сприятливу атмосферу для підвищення пізнавального інтересу до вивчення іноземної мови, оскільки представляє матеріал уроку і весь предмет в цілому в особистісно значущому світлі для учня. Це говорить про значний потенціал даного підходу в галузі підвищення мотивованості учнів до вивчення іноземних мов.

Ефективність підготовки майбутніх учителів іноземних мов до впровадження особистісно орієнтованого підходу детермінується також тим, якою мірою цей підхід реалізується у ВНЗ і на яких принципах ця підготовка реалізується. Враховуючи методологічні засади особистісно орієнтованого

підходу в освіті, вважаємо, що професійна підготовка вчителів іноземних мов, окрім загальновідомих дидактичних принципів, має ґрунтуватись ще й на таких методологічних *принципах*:

- гуманізації, який означає визнання людини як основної цінності світової цивілізації, її прав на свободу, щастя, розвиток і виявлення власних здібностей;
- індивідуалізації, що передбачає врахування індивідуальних особливостей учня чи студента (його досвіду, інтересів, прагнень, психологічних характеристик тощо);
- толерантності, що передбачає визнання рівноправності й рівноцінності всіх народів і їхніх культур;
- культуровідповідності, що передбачає здійснення іншомовної освіти в єдності з глибоким і всебічним вивченням історико-культурного розвитку країн, мови яких вивчаються;
- діалогової взаємодії, що наголошує на провідній ролі педагогічного спілкування, визначає студента як рівноправного суб'єкта освіти;
- діалогу культур, що спрямований на усвідомлення культурної багатогранності й поліфонічності мов країн світу, організацію освітньої діяльності як діалогу культур.

Основними умовами, які забезпечують готовність майбутніх учителів до впровадження особистісно орієнтованого підходу, є розуміння студентами місця й ролі особистісно орієнтованого навчання та забезпечення особистісно орієнтованої спрямованості викладання дисциплін у ВНЗ, а також формування в студентів позитивної мотивації до прагнення самостійно оволодівати необхідними знаннями в цьому напрямі.

Вважаємо доцільним скористатись порадами Н. Орлової, що викладачам варто пробудити в студентах природну допитливість і зацікавленість; намагатися зробити завдання і діяльність значущими для студентів як на момент їх виконання, так і з урахуванням майбутнього використання досвіду [93, с.91].

Згідно з дослідженнями сучасних науковців (Г. Балл [2; 3], І. Бех [11; 12; 13], Г. Васянович [25], І. Зязюн [48; 49; 50], А. Коломієць [58], В. Рибалка [102], В. Семиченко [105], С. Сисоєва [106; 107], О. Пехота [95; 96; 97] та ін.), особливостями реалізації особистісно орієнтованого підходу в професійній підготовці майбутніх учителів є такі положення:

- навчальний процес проектується на основі визначення і врахування потреб, бажань і можливостей студента відповідно до результатів його самодіагностування;
- у процесі навчання використовуються такі інтерактивні технології навчання як діалог, полілог, створення «ситуації успіху», драматизація дидактичних ситуацій, рольові ігри, індивідуальні заняття, творчі роботи, проблемні заняття тощо.

Проте в згаданих дослідженнях увагу акцентовано на врахуванні інтересів студентів та їх особистісному й професійному розвитку, а готовність майбутнього вчителя до розвитку особистості учня згадується лише побіжно.

Ми ж вважаємо, що важливим моментом у підготовці майбутніх учителів є формування їхньої готовності до застосування особистісно орієнтованих технологій навчання іноземних мов, а для цього необхідно ознайомити їх з інноваційними педагогічними технологіями, спрямованими на творчий розвиток особистості учня. У зв'язку з цим доцільно приділити увагу розгляду психологічних теорій особистості, які покладені в основу різних технологій навчання.

Викладачі, готуючи студентів до впровадження особистісно орієнтованих технологій у навчанні учнів іноземних мов, мають забезпечити належну психологічну, загальнопедагогічну та предметно-методичну підготовку майбутніх учителів іноземних мов. Окрім того, увесь професорсько-викладацький склад педагогічного ВНЗ має бути орієнтований на психолого-педагогічний супровід особистісно-професійного розвитку та саморозвитку самих студентів.

Теоретичний аналіз психологічної та педагогічної літератури свідчить, що найхарактернішим напрямом ефективності вузівської освіти є створення таких умов, у яких студент може зайняти активну позицію та найповніше проявити себе як суб'єкт навчальної діяльності, тобто створення позитивних умов для прогнозування подальшого навчання, залучення до нього студента на рівні не лише інтелектуальної, але й особистісної та соціальної активності [69; 70; 89; 71 та ін.].

Аналізуючи особливості використання особистісно орієнтованих технологій у підготовці вчителів іноземних мов, Н. Ромашева [103, с.354] пропонує дотримуватись таких педагогічних умов:

- створення особистісно зорієнтованих навчально-педагогічних ситуацій, які спонукають студентів до формування позитивних образів Я та адекватної самооцінки;
- забезпечення пріоритету діалогічного спілкування в процесі оволодіння іноземною мовою;
- створення ситуацій успіху на заняттях;
- організація освітнього середовища в процесі навчання іноземної мови;
- дотримання суб'єкт-суб'єктних відносин викладача і студента у вищій школі.

Основними шляхами реалізації особистісно орієнтованого навчання іноземної мови дослідниця визначає такі: адаптація навчального матеріалу до інтересів студентів, навчання з опорою на використання аутентичних підручників і посібників; персоніфікація навчального матеріалу, наближення процесу навчання до реальних умов спілкування іноземною мовою; управління спілкуванням за допомогою рольових ігор; створення позитивної емоційної атмосфери під час занять; урахування прав студентів на вибір власних способів виконання навчальних завдань; стимулювання позитивних зрушень в оволодінні іноземною мовою; використання пошукових і дослідницьких методів навчально-пізнавальної діяльності студентів; зіставлення реалій рідної та іноземної мов [103, с.355]. Практика підтверджує, що всі ці заходи дійсно

сприяють кращому формуванню комунікативної компетенції майбутніх вчителів іноземних мов.

Ефективність поєднання у вивченні іноземних мов особистісного підходу з діяльнісним підтверджена Л. Брославською та С. Мащенком [21, с.105]. Дослідники зазначають, що особистісно зорієнтована діяльність, яка ставить у центр навчально-виховного процесу здібності, інтереси та можливості студента, сприяє диференціації та індивідуалізації навчання, формує в майбутніх учителів іноземних мов здатність до вибору вправ і навчальних завдань різного рівня складності.

Загалом, підсумовуючи ефективність особистісно орієнтованих технологій у підготовці майбутніх учителів, відзначаємо їх соціально значущий гуманістичний потенціал, який неодмінно екстраполюється в майбутній педагогічній діяльності студентів у демократичні когнітивні та поведінкові норми. Адже, як стверджують дослідники в галузі психології, кожна вища психічна функція в процесі розвитку з'являється двічі: спочатку як функція колективної поведінки, а згодом як спосіб індивідуальної поведінки, внутрішній процес діяльності [149, с.213].

Крім того, для формування технологічного компоненту готовності майбутніх учителів іноземних мов до застосування особистісно орієнтованих педагогічних технологій у школах, у їхній підготовці також мають застосовуватись такі технології навчання. Тому вивчення студентами методологічних засад особистісно орієнтованого підходу на заняттях з філософії, психології та педагогіки та впровадження особистісно орієнтованих технологій навчання в професійній підготовці майбутніх учителів іноземних мов визначаємо особливо важливими умовами формування їхньої готовності до застосування особистісно орієнтованих технологій навчання в майбутній професійній діяльності.

У використанні особистісно орієнтованих технологій навчання, на думку С. Сисоєвої, особливого значення набуває роль учителя, його професіоналізм, уміння діагностувати й враховувати індивідуальні особливості учнів, готувати

відповідні навчальні матеріали, плани, програми [106, с.73]. Тому ще однією педагогічною умовою підготовки майбутніх учителів іноземних мов до використання особистісно орієнтованих технологій навчання визначаємо розроблення студентами дидактичних матеріалів з урахуванням принципів індивідуалізації та диференціації навчання іноземних мов і застосування ООТН на практиці.

Отже, основними *організаційно-педагогічними умовами* формування готовності майбутніх учителів іноземних мов до впровадження особистісно орієнтованих технологій навчання визначаємо такі:

- опанування студентами методологічних засад особистісно орієнтованого підходу на заняттях з психологічних і педагогічних дисциплін (когнітивний і мотиваційний компоненти підготовки);
- впровадження особистісно орієнтованих технологій навчання в професійній підготовці майбутніх учителів іноземних мов (технологічний компонент підготовки);
- розроблення студентами дидактичних матеріалів з урахуванням принципів індивідуалізації та диференціації навчання іноземних мов і застосування ООТН на практиці (методичний компонент підготовки).

Реалізація визначених організаційно-педагогічних умов надає системності підготовці студентів до використання особистісно орієнтованих технологій навчання і передбачає дотримання таких взаємопов'язаних етапів:

- поінформованість про суть особистісно орієнтованого підходу в мовній освіті та про специфіку інноваційних особистісно орієнтованих технологій навчання іноземних мов;
- мотивованість, що передбачає визначення особистісної позиції щодо необхідності використання особистісно орієнтованих педагогічних технологій на практиці;
- технологізованість, що передбачає застосування особистісно орієнтованих технологій безпосередньо під час професійної підготовки майбутніх педагогів з метою формування в них компетентності щодо

розробки та використання особистісно орієнтованих технологій навчання;

- практична спрямованість підготовки студентів до використання особистісно орієнтованих технологій навчання у професійній діяльності шляхом виготовлення відповідних дидактичних матеріалів і оволодіння методикою та алгоритмом застосування ООТН на заняттях з іноземної мови.

Це означає, що формування готовності майбутніх учителів іноземних мов до впровадження ООТН має здійснюватись поетапно: від етапу інформування до мотивації вивчення та застосування особистісно орієнтованих технологій, а далі через етап технологізації професійної підготовки до практичного застосування ООТН на практиці.

Отже, професійна освіта майбутніх учителів іноземної мов потребує вдосконалення шляхом реалізації моделі їх підготовки до впровадження особистісно-орієнтованого підходу. Ефективність реалізації такої моделі буде ефективнішою, якщо в її основі лежатимуть основні методологічні підходи організації педагогічної професійної освіти: особистісний, діяльнісний, системний, технологічний, компетентнісний, акмеологічний.

Необхідність застосування особистісно орієнтованого підходу в підготовці вчителя до здійснення особистісно орієнтованого навчання є очевидною. Усі методологічні та методичні аспекти організації навчального процесу у ВНЗ майбутній педагог трансформуватиме на навчально-виховний процес у загальноосвітній школі. Тому не менш важливим вважаємо застосування ще й діяльнісного підходу, який забезпечує мотивацію та активізацію навчально-пізнавальної діяльності студентів.

Застосування технологічного підходу на етапі технологізації професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов дозволило виробити в них необхідну систему знань і вмінь стосовно впливу ООТН на розвиток особистості студента чи учня.

Компетентнісний підхід дозволив визначити основні компетентності майбутніх учителів іноземних мов у питаннях особистісної парадигми: соціокультурні, психологічні, загальнопедагогічні, методичні, самоосвітні. Звернення до акмеологічного підходу пояснюємо необхідністю допомогти майбутньому вчителю забезпечити саморозвиток людських і професійних якостей, виробити траєкторію власного професійного зростання та навички організації розвитку й саморозвитку учнів.

Системний підхід забезпечує цілісність професійної підготовки, котра складається із сукупності взаємопов'язаних елементів: визначення цілей; проходження певних організаційно-процесуальних етапів; дотримання організаційно-педагогічних умов; застосування відповідних технологій, форм, методів і засобів навчання; визначення критеріїв готовності до застосування ООТН на практиці та оцінювання результатів професійної підготовки.

Будь-яка система, а тим більше система професійної підготовки, повинна ґрунтуватися на певній теоретичній методології. Методологія професійної підготовки є тією основою, яка визначає функціонування всієї системи. Розроблена нами модель підготовки майбутніх учителів іноземних мов є системою, складається з шести взаємопов'язаних, взаємодоповнювальних один одного структурних компонентів: мети професійної підготовки, суб'єктів навчання (студент), суб'єкта викладання (викладач), змісту навчального процесу, засобів комунікації (методи, прийоми, засоби й технології навчання) та організаційно-педагогічних умов формування готовності майбутніх учителів до застосування особистісно орієнтованих технологій навчання іноземних мов.

Розроблення моделі формування готовності майбутніх учителів іноземних мов до впровадження ООТН здійснювалось з урахуванням того, що це складний, цілісний і динамічний процес, у якому мають бути враховані потреби суспільства й особистості; дотримані принципи людиноцентризму, педагогічної доцільності; визначені зміст, форми й технології професійної підготовки з урахуванням особистісної парадигми; розроблено критеріально-

оцінювальні механізми визначення ефективності запропонованої моделі професійної підготовки.

Для створення такої цілісної системи як методологічну основу нами взята гуманістична концепція, практичним утіленням якої стала особистісна парадигма педагогічної професійної освіти. Це означає, що система професійної підготовки в педагогічному ВНЗ повинна бути орієнтована на особистість і здатна підготувати не просто фахівця-професіонала, а, насамперед, культурну, освічену, інтелігентну, творчу людину, яка визнає особистість учня та його розвиток як найвищу цінність.

Цілісний процес підготовки майбутніх учителів іноземних мов до впровадження ООТН представляємо у вигляді моделі, яка складається з цільового, методологічного, змістового, технологічного та результативного блоків (рис.2.1).

Концептуальні положення для проектування змісту підготовки майбутніх педагогів до впровадження ООТН визначалися з урахуванням законодавчих і нормативно-правових вимог у галузі освіти, сучасних наукових підходів до розгляду й побудови особистісно орієнтованих освітніх систем (провідних ідей гуманістичної філософії, антропології, андрагогіки, культурології та акмеології, педагогіки, психології, соціології), з орієнтацією на відкритість змісту навчання, можливість його коригування на основі результатів діагностики та рефлексії індивідуальних освітніх потреб студентів і учнів.

Рис.2.1. Модель формування готовності майбутніх учителів іноземних мов до впровадження ООТН

Поетапна методика реалізації моделі та організаційно-педагогічних умов формування готовності майбутніх учителів іноземних мов до впровадження особистісно орієнтованих технологій представлена в наступних підрозділах.

2.2. Опанування студентами методологічних засад особистісно орієнтованого підходу на заняттях з філософії, психології, педагогіки

Будь-яка освітня технологія ґрунтується на певному (усвідомленому чи неусвідомленому) філософському фундаменті. Філософські положення виступають як найбільш загальні регулятиви, що входять до складу методологічного забезпечення педагогічної технології. Найбільш чітко виявляється філософський фундамент у технологіях, в яких його формування входить у систему цілей (наприклад, гуманістична педагогіка).

На заняттях з філософії студенти дізнаються, що гуманізм – система поглядів, що визнає цінність людини як особистості, її право на свободу, щастя, розвиток і прояв усіх здібностей. Ця система визнає благо людини критерієм оцінки соціальних явищ, а принципи рівності, справедливості, людяності – бажаною нормою відносин у суспільстві.

Майбутнім учителям повідомляють, що з філософії гуманізму примикають такі напрями, як антропософія, педоцентризм, вільне виховання, природодоцільність, неопозитивізм, позитивний екзистенціалізм. Педоцентризм – напрям у філософії виховання, яке виходить з пріоритету інтересів і потреб дитини, бачить основне завдання педагогіки у створенні умов для розвитку дітей.

Філософська концепція екзистенціалізму виходить з тези «людина є те, що вона сама із себе робить». Представники класичного екзистенціалізму зводили суть екзистенції, її моральний аспект до почуттів і настроїв, які мають негативний характер (страх, вина, відчай), а неоекзистенціалісти беруть на озброєння деякі гуманістичні ідеї, наділяючи екзистенцію такими чеснотами, як почуття піднесеності, холоднокрівність, довіра, надія і віра в краще майбутнє. Завдяки цим чеснотам, вважають вони, моральний вибір людини стає свідомим і чітким, виступаючи важливою умовою її активного ставлення до світу.

Особистісно орієнтовані технології є втіленням гуманістичної філософії, психології та педагогіки. Тому очевидно, що аналіз у відповідних навчальних дисциплінах принципу гуманізму як основного в розвитку системи освіти розкриває методологічні засади особистісно орієнтованого підходу в навчанні іноземних мов. Основне, що має зрозуміти майбутній учитель іноземних мов, це те, що зміст освіти – це середовище, в якому відбувається становлення та розвиток особистості дитини. Йому мають бути властиві гуманістична спрямованість, зверненість до людини, гуманістичні норми та ідеали.

Звертаємо увагу студентів, що проблеми гуманізації останнім часом стали особливо актуальними у зв'язку з новим розумінням мети освіти, яка має забезпечити розвиток здібностей цілісної особистості, необхідних і їй, і суспільству, залучення її до активної участі в житті, поєднання буття індивідуальної людини з культурою. Гуманізація передбачає становлення та вдосконалення унікальної цілісної особистості, яка прагне до максимальної реалізації своїх можливостей, відкрита для сприймання нового досвіду, здатна на свідомий і відповідальний вибір у різноманітних життєвих ситуаціях [30, с.131].

Тому вважаємо, що на заняттях з *філософії* доцільно продемонструвати майбутнім педагогам, що в центрі уваги особистісно орієнтованих технологій – унікальна цілісна особистість, яка прагне до максимальної реалізації своїх можливостей (самоактуалізації), відкрита для сприйняття нового досвіду, здатна до усвідомленого і відповідального вибору у різноманітних життєвих ситуаціях. Саме досягнення особистістю таких якостей проголошується основною метою виховання на відміну від формалізованої передачі вихованцю знань і соціальних норм у традиційній технології.

Під час вивчення *психологічних* дисциплін майбутні вчителі іноземних мов роблять висновок, що своєрідність парадигми цілей особистісно орієнтованих технологій полягає в орієнтації на властивості особистості, її формування, її розвиток не за чиймось замовленням, а відповідно до природних здібностей.

Погоджуючись із О. Черняковою, що ефективність педагогічної діяльності істотно залежить від того, наскільки повно й адекватно педагог пізнає особистість учня, ми пропонуємо майбутнім учителям для самостійного опрацювання матеріали з теорії множинного інтелекту Г. Гарднера [130], який вважає, що кожна людина має мінімум 7 видів інтелекту (лінгвістичний, логіко-математичний, музичний, просторовий, тілесно-кінестетичний, внутрішньо-особистісний, міжособистісний), які можуть бути розвинені різною мірою. Це означає, що вчитель має вміти розпізнавати притаманний кожному учню вид інтелекту й підібрати відповідний спосіб вивчення іноземної мови. Разом із студентами робимо висновок, що використання основних положень теорії Г. Гарднера про множинну природу інтелекту сприяє розкриттю можливостей як сильніших, так і слабших учнів. Головне – підібрати найпридатніший для учня спосіб засвоєння іноземної мови. Наприклад, учню з музичним типом інтелекту, легше буде засвоювати іншомовні конструкції за допомогою пісенного матеріалу.

Під час вивчення *педагогічних дисциплін* студенти переконуються в тому, що технології особистісної орієнтації намагаються знайти методи й засоби навчання та виховання, що відповідають індивідуальним особливостям кожної дитини: беруть на озброєння методи психодіагностики, змінюють взаємовідносини та організацію діяльності дітей, застосовують різноманітні засоби навчання (в тому числі комп'ютер), перебудовують зміст освіти.

Особистісно орієнтовані технології протиставляють авторитарному і знеособленому підходу до дитини в традиційній технології – атмосферу любові, турботи, співпраці, створюють умови для творчості й самоактуалізації особистості. Вивчення особливостей застосування окремих особистісно орієнтованих технологій відбувалось на заняттях з педагогіки.

Окремо нами було розроблено курс лекцій для студентів факультетів підготовки вчителів іноземних мов на тему «Методологічні підходи у вивченні іноземних мов». У матеріали лекцій увійшли: відомості про основні методологічні підходи, що використовуються під час вивчення іноземних мов

(особистісний, соціокультурний, компетентнісний, комунікативний, діяльнісний, інтеграційний, діалогічний, контекстний, ІК-технологічний та інші); характеристики та можливі результати застосування кожного з названих підходів; методичні розробки як приклади впровадження деяких з них; приклади впровадження особистісно орієнтованих технологій навчання у викладанні іноземних мов.

Основна мета запропонованих лекцій – сформувати в майбутніх учителів усвідомлення того, що кожний учень є особистістю і володіє значним потенціалом та індивідуальними особливостями, котрі часто залишаються незатребуваними й нереалізованими. Тому в діяльності сучасного вчителя повинна переважати особистісно-розвивальна стратегія навчання і виховання, що припускає використання технологій і методів, що спонукають до співпраці. А завданням учителя є таке планування уроків, щоб кожний школяр міг проявити й розвинути свої здібності під час вивчення іноземних мов.

Для цього він має володіти теоретичними основами особистісно орієнтованого підходу й методичними вміннями застосовувати в навчанні іноземних мов комплекс особистісно орієнтованих технологій.

Знайомимо студентів з теоретичними основами експериментального навчання (experiential learning), яке відрізняється від традиційного тим, що вчитель з транслятора знань перетворюється в помічника, організатора і консультанта, а учень з пасивного слухача – в співучасника і співавтора власного навчання [138]. Основою цього виду навчання є моделювання на заняттях з іноземної мови квазіреальної ділової активності [38, с.69].

Корисними для майбутніх учителів вважаємо також висновок О. Чернякової, що, ігноруючи особистість учня, вчитель не використовує її багатющі резерви, а саме: світогляд, життєвий досвід, контекст діяльності, інтереси і нахили, емоції і почуття, статус особистості в колективі [120].

Аналіз студентами психологічних і педагогічних досліджень з проблем формування та розвитку особистості (Г. Бал, І. Бех, Л. Виготський, А. Леонт'єв, В. Крутецький, В. Рибалка, С. Рубінштейн та ін.) дає майбутнім учителям

іноземних мов підстави зробити висновок, що вивчення будь-якої дисципліни має бути спрямоване на розвиток особистості учня. У процесі вивчення психологічних і педагогічних дисциплін майбутній учитель іноземних мов має засвоїти такі провідні ідеї особистісно орієнтованого підходу до шкільної освіти:

- школяр – суб'єкт життя, а не лише навчання, а тому особистісно орієнтоване навчання повинно бути наповнене особистісними смислами, цінностями;

- кожний учень наділений здатністю до неперервного розвитку та реалізації творчих можливостей, він здатний керувати власним розвитком, а тому необхідно створювати умови самоактуалізації особистісного потенціалу учня в освітньому процесі, школяр має оволодіти способами неперервного особистісного саморозвитку; навчання повинно бути спрямоване на формування дієвих, життєво значущих знань, необхідних людині для неперервного саморозвитку;

- вчителю необхідно розуміти ті життєві проблеми школяра, які його турбують, які важливі для його розвитку, але ще не усвідомлені як особистісно значущі; формувати готовність дитини до вирішення життєво важливих проблем – основне завдання особистісно орієнтованого навчання;

- у процесі навчання вчитель покликаний приймати школяра таким, яким він є; важлива роль належить не директивній, а діалогічній позиції вчителя в освітньому процесі;

- для успішного розвитку учня необхідним є виявлення особливостей його суб'єктного досвіду, до складу якого входять: знання про світ, людей, події; уміння застосовувати знання, навички діяльності; вміння здобувати знання; досвід емоційно-ціннісного ставлення до світу, людей, подій; досвід творчої діяльності та ін.;

- потрібно створювати різноманітне за змістом освітнє середовище, доступне кожному школяреві; спостерігаючи за учнем в освітньому середовищі, вчитель складає його «пізнавальний портрет» (характеристику

його особистісного розвитку) і виявляє його «пізнавальний профіль» (тип мислення), що дозволяє проектувати подальший особистісний розвиток учня;

- необхідно створювати умови для прояву особистісних здібностей учня (навчальної мотивації, вибору сенсу творчості, самореалізації, рефлексії), коли учень потрапляє в ситуацію, де потрібно шукати сенс, подумати про себе, побудувати образ і модель свого життя, вибрати творчий варіант вирішення проблеми, дати оцінку фактам тощо;

- застосування особистісно орієнтованих технологій навчання значною мірою є авторським процесом, оскільки вони використовуються педагогами з урахуванням освітніх можливостей учнів, вимог освітньої програми з іноземної мови, ситуації навчання, своїх власних можливостей.

На самостійне опрацювання студентам була запропонована книга Г. Селевка «Сучасні освітні технології», в якій проаналізовано основні зміни в суспільстві й освіті, що зумовлюють необхідність технологізації навчального процесу; представлені визначення поняття «педагогічна технологія», дані різними науковцями; визначені критерії технологічності (концептуальність, системність, керованість, ефективність, відтворюваність); запропонована класифікація педагогічних технологій, а також навчальні посібники «Сучасні педагогічні технології» [112] та «Особистісно орієнтовані технології навчання іноземних мов» [76].

Із численних означень педагогічних технологій студенти вибирають ті, що є для них найбільш зрозумілими і конкретними. Майбутні вчителі іноземних мов надали перевагу таким визначенням:

- Педагогічна технологія – це сукупність психолого-педагогічних установок, що визначають спеціальний набір і комбонування форм, методів, способів, прийомів навчання, виховних засобів; вона є організаційно-методичним інструментарієм педагогічного процесу (Б. Ліхачев).

- Педагогічна технологія – це продумана в усіх деталях модель спільної педагогічної діяльності з проектування, організації та проведення навчального

процесу з безумовним забезпеченням комфортних умов для учнів і вчителя (В. Монахов).

- Педагогічна технологія – це системний метод створення, застосування та визначення всього процесу викладання і засвоєння знань з урахуванням технічних і людських ресурсів та їх взаємодії, спрямований на оптимізацію форм освіти (ЮНЕСКО).

- Педагогічна технологія означає системну сукупність і порядок функціонування всіх особистісних, інструментальних і методологічних засобів, що використовуються для досягнення педагогічних цілей (М. Кларін).

Особливу увагу студентів було звернено на визначення специфіки особистісно орієнтованих технологій, які ставлять у центр всієї шкільної освітньої системи особистість дитини, забезпечення комфортних, безконфліктних і безпечних умов її розвитку, реалізації її природних потенціалів. Особистість дитини за умов упровадження цих технологій є не лише суб'єктом, а суб'єктом пріоритетним; вона є метою освітньої системи, а не засобом досягнення будь-якої абстрактної мети (що має місце в авторитарних і дидактоцентричних технологіях).

Одним із завдань, спрямованих на поглиблення професійних знань про феномен поняття «*особистість*», може бути аналіз студентами концепту цього поняття в англійській і українській лексиці та фразеології. У нашій практиці ми пропонували студентам певну кількість українських прислів'їв, ідіом і фразеологізмів і ставили завдання знайти відповідності в англійській мові. Наприклад:

«Один у полі не воїн» - One man, no man.

«Гарно сміється той, хто сміється останній» - He who laughs last laughs best.

«Яка гребля, такий млин, який батько - такий син» - Like father, like son.

«На все свій час» - Everything is good in its season.

«Не відразу Львів збудовано» - Rome was not built in a day.

«Як прийде туга - пізнаєш друга» - A friend in need is a friend indeed.

«Великому кораблеві велике плавання» - Great ships require deep waters.

«Краще пізно, ніж ніколи» - Better late than never.

«Тиха вода греблі рве» - Still waters run deep.

«Від своєї долі не втечеш» - What must be must.

«Не все котові масниця» - You can't always be lucky.

«Після бійки кулаками не махають» - It's too late to lock the stable-door when the horse is stolen.

«Нема диму без вогню» - A little spark kindles a great fire.

«У рідному краю і сонце ясніше світить» - There is no place like home.

Пошук еквівалентних виразів в інших мовах призводив до винайдення студентами непередбачуваних лексико-фразеологічних сполучень, що викликало жвавий інтерес. Презентація результатів такої проектної роботи майбутніх учителів показала їхнє розуміння мовного функціонування слів в іноземних мовах, їх лексико-фразеологічної сполучуваності та лінгвістичної конотації. Супутнім розвивальним результатом став розвиток умінь самостійно, творчо досліджувати проблему, критично оцінювати знайдений матеріал, робити висновки.

Аналізуючи та порівнюючи український і британський стилі спілкування, майбутні вчителі зробили висновок, що в останньому переважають індивідуалістичні орієнтації, основу яких становить принцип особистої волі – *privacy*. Обговорення змісту вивловлення *to have privacy* продемонструвало студентам, що з цим поняттям тісно пов'язане право людини мати свою власну думку, погляди, смаки та її обов'язок ставитись до іншої людини як до особистості, яка заслуговує на повагу. Ми звертаємо увагу майбутніх учителів, що цей принцип символізує повагу гідності людини, її індивідуальність і водночас дає змогу людині зберегти недоторканими межі її особистої сфери.

Таке розуміння основних цінностей іншої культури допомагає уникнути труднощів комунікації, сприяє формуванню полікультурних поглядів студентів і кращому розумінню ними ролі принципу гуманізму в освіті.

Отже, на заняттях з філософії, психології, педагогіки та мовних дисциплін у студентів формується усвідомлення того, що особистість – досить

складна система якостей і характеристик, яка включена в різні види діяльності. Тому є необхідність поєднання особистісно орієнтованого підходу з системним, діяльнісним, культурологічним та іншими методологічними підходами в навчанні.

2.3. Упровадження особистісно орієнтованих технологій у професійній підготовці майбутніх учителів іноземних мов

Гуманістичні цінності освіти передбачають зміну авторитарно-дисциплінарної моделі навчання на особистісно орієнтовану. Сутнісними ознаками цих змін є навчання і виховання особистості з максимально можливою індивідуалізацією, створенням умов для саморозвитку та самонавчання студента, осмисленого визначення ним своїх можливостей і життєвих цілей.

У традиційному навчанні є основною суто навчальна мета: зрозуміти, запам'ятати, відтворити. У процесі ж особистісно орієнтованого навчання першочерговим завданням є не виконання вправ, а розвиток студентів шляхом їх виконання. Роль викладача полягає в тому, щоб допомогти майбутньому вчителю сформулювати свою точку зору, своє бачення проблеми, розробити свої методичні прийоми розв'язання дидактичних проблем.

Вивчення іноземної мови, на думку багатьох науковців, є суто індивідуальним процесом, тому має бути побудованим на індивідуалізації, що полягає у розмежуванні навчальних завдань відповідно до рівня знань і здібностей студентів [21, с.106]. Особистісне спрямування змісту освіти відображається, насамперед, у взаємозв'язках сучасного рівня наукового знання з індивідуальним пізнавальним досвідом студента, його здібностями, нахилами й пізнавальними вподобаннями. На практиці це досягається шляхом такої побудови навчального процесу, коли усвідомлене особистісне знання студента накладається на об'єктивоване наукою знання.

Основною метою оволодіння іноземними мовами є формування та розвиток комунікативної культури студентів, навчання практичному опануванню іноземної мови. Тому завдання викладача полягає в тому, щоб створити умови практичного опанування мови для кожного студента, вибрати такі методи навчання, які б дозволили кожному студенту проявити свою активність, свою творчість; активізувати пізнавальну діяльність.

На заняттях з дисципліни «Методика навчання англійської мови» демонстрували студентам, що є низка особливостей у структурі особистісно орієнтованого уроку іноземної мови. По-перше, це стосується початкового і заключного етапів. Учитель не називає (як це робиться традиційно) тему уроку, а просить учнів здогадатися про неї за допомогою проблемної установки. Вона зазвичай об'єднує в собі дві функції: з одного боку, налаштовує учнів на активізацію мовномислительної діяльності шляхом колективного рішення пізнавального завдання. Проблема установки уроку оформляється в різних формах: проблемної картини, піктограми, ребуса, карти, транспортної схеми тощо. Найпростішою формою є буквена або цифрова шифровка.

Так, наприклад, тема «London» може бути представлена у формі буквеної плутанини «Dloonn»; набору цифр, що відповідають буквам англійського алфавіту, географічної карти, картинок тощо. До цієї роботи обов'язково підключаються учні класу. Творчий календарно тематичний план на Unit вивішується в кабінеті, і учень-лідер, знаючи тематику майбутнього заняття, самостійно придумує проблемну установку до уроку. Саме до нього переходить ініціатива повідомлення і подальшого запису класом навчальної теми, яка підлягає обговоренню на даному уроці.

Пояснюємо майбутнім учителям, що перший етап уроку логічно пов'язаний із заключним етапом, де проводиться підбиття підсумків заняття з позиції спільного обговорення: яка логіка домашнього завдання; де можуть застосовуватися отримані за урок знання, навички та вміння. На етапі навчання мовної діяльності традиційні комунікативні завдання також замінюються когнітивно-комунікативними. Уже в самому формулюванні завдання закладена

відповідна навчально-пізнавальна стратегія: рішення навчально-мовленнєвої проблемної ситуації в іншомовному мовленні; діяльність щодо заповнення маршрутною карти або плану в аудіюванні; індивідуальний підхід при написанні реферату або письмової кореспонденції; проблемно-пошукова технологія читання, модульна або проектна робота та ін.

Саме особистісно орієнтоване заняття полягає в залученні в активну роботу кожного учня. Його орієнтованість на особистість кожного полягає в тому, що, по-перше, враховуються бажання самих школярів. Кожен може вплинути на хід уроку і висловити свою думку. По-друге, завдання побудовані специфічно. В їх основі лежить метод вибору. Учень вибирає для себе зі спектру вправ цікаві і посильні його рівню. При цьому кожне завдання не безособове, не вимагає бездумного автоматичного виконання. Воно містить когнітивно-комунікативної завдання і при цьому апелює до особистості кожного, до його творчої переробки завдання.

Подібний урок проводиться в інтерактивному режимі з використанням креативних завдань відкритого типу («Я-завдань»), широкого особистісного вибору учнями з пропонованих вправ, з максимальною включеністю і зацікавленістю кожного учня в ході і результаті спільної роботи. Тема вважається засвоєною, коли кожен учень отримав атестацію за всі відмічені в «My success» завдання, коли клас провів творчий заключний урок з обов'язковим аналізом позитивних і негативних сторін, накреслив перспективу роботи над наступною темою.

Пропонували майбутнім учителям розробити план-конспект уроку з використанням технологій особистісно орієнтованого навчання. Студентами були розроблені уроки за темами: «At the zoo», «My Collection», «Jobs», «London» та ін. Наводимо приклад конспекту уроку для 5-го класу на тему «At the zoo» з поясненнями студентів.

Пояснення до розроблення плану-конспекту уроку з англійської мови у 5 класі «At the zoo»

Цілі уроку: навчитися описувати тварин і розповідати про життя тварин; повторити та узагальнити формоутворення і використовувати в зв'язному

мовленні дієслова в present simple; формувати навички читання, аудіювання та письма; розвивати навички та вміння в усіх видах мовленнєвої діяльності; розвивати вміння запам'ятовувати нові слова; розвивати увагу і пізнавальну активність; підвищити мотивацію учнів до вивчення іноземної мови; розвивати пам'ять, кмітливість; виховувати любов до тварин; виховувати шанобливе ставлення до природи; формувати потреби і здатності до співпраці і взаємодопомоги при роботі в парі.

Початковий етап являє собою оголошення теми. На початковому етапі застосовується метод вибору і успіху, що дозволяє учням легко й безболісно відразу включитися в роботу. Традиційне озвучування теми уроку вчителем замінюється цікавим для них завданням. Учнім видається картинка, що зображає зоопарк, і вони повинні вибрати один з трьох підписів, що відповідають цій картинці: «at the zoo», «at the cinema», «at the theatre». Таким чином, діти дізнаються, де буде відбуватись прогулянка. Школярі з початку уроку активно включаються в роботу, згадують пройдену раніше лексику і налаштовуються на активну участь у подальшому процесі навчання. Додатково дітям надається можливість назвати тварин, зображених на картинці.

Далі переходимо до основного етапу. Під час уроку застосовуються методи гри, вибору і успіху, діалогу та педагогічної підтримки. Вони реалізуються в завданнях відкритого типу, що дозволяють стандартні завдання закритого типу переорієнтувати на особистість кожного. Учнім пропонується прослухати текст «Visit London Zoo».

Hello, this is London Zoo information line.

London Zoo, in Regent's Park, central London, is a perfect day for a family day out! We are open all year round from 10 am to 4 pm except Christmas Day. Tickets are available online or at the entrance to the zoo and cost twelve pounds for adults and only nine pounds fifty for children aged three to fifteen. We have a wonderful collection of animals for you to see, including otters, penguins, lions, tigers, giraffes and lots, lots more! We hope to see you soon!

Після прослуховування розповіді учням пропонується відповісти на серію запитань з метою перевірки розуміння тексту. Замість того, щоб відповідати на запитання в послідовності, нав'язаної їм учителем, школярі отримують список запитань і завдання самим вибрати те, на яке вони спочатку хотіли б відповісти. Це дозволяє кожному вибрати для себе ті запитання, які їм цікаві і посильні. Такий прийом роботи зі списком запитань дозволяє збільшувати тих, хто бере участь у роботі, і швидкість виконання завдання. Учням пропонується також викреслити ті запитання, які вони не вважають цікавими, і придумати власні.

Перелік запитань:

- Where is London Zoo situated?
- When can you visit the zoo?
- Can you visit London Zoo on Christmas?
- How much does the ticket for an adult cost? For a child?
- Would you like to visit London Zoo?
- Would you like to go with your family or with your friends?
- What is your favourite animal?

Перелік запитань включає як стандартні, так і особистісно орієнтовані. Одним із завдань уроку є повторення часу Present Simple, а також закріплення заперечувальної і питальної форм цього часу.

Потім пропонуються завдання на підбір відповідностей. Учням повідомляється, що вони можуть поєднувати будь-які слова зі стовпчика А з будь-якими словами зі стовпчика Б за умови, що вони можуть це обґрунтувати. Слабші учні можуть відшукати найбільш очевидні відповідності, в той час як більш сильним учням можна запропонувати менш очевидні ідеї і попросити обґрунтувати їх. У цьому випадку і реалізується особистісно орієнтований підхід, оскільки завдання одне, але кожен виконує його по-своєму.

У середині уроку можна застосувати метод діалогу. Розвиток мовної компетенції здійснюється за допомогою нього. Учням пропонуються слайди, що зображують різних тварин. Учні описують усно кожну з них з

використанням нової лексики. Потім учням пропонується в парах обговорити побачених тварин. Особистісно орієнтований підхід реалізується в ході монологічного і діалогічного висловлювань. Кожен висловлює свою думку, і до нього прислухаються.

Наступна вправа «Картки». Вона заснована на рефлексивному методі, і метою його є закріплення побудови загального запитання і коротка відповідь. Запитання стосуються життя самого учня, його сім'ї та інтересів. У цьому і полягає орієнтованість даної вправи на особистість кожного. В результаті учень зацікавлений у її виконанні і краще мотивований.

Ask and answer the questions, use do / does. Work in pairs.

- ...your mum work?
- ...your friend walk to school?
- ...you play snowballs in winter?
- ...your Granny live in the country?
- ...you swim well?
- ...your friend like playing computer games?
- ...your mum like dogs?
- ...you feed your pet?
- ...your dad like fish?
- ...you help your parents?
- ...your baby brother sleep a lot?
- ...your like to draw?

Для наочності сприйняття використовується спосіб представлення матеріалу у вигляді схематичного малюнка, який називають «Mind Map». Учні отримують роздатковий матеріал, поданий у таблиці з прикладами вживання даних фразових дієслів. У вправі «Mind Map» особистісно орієнтований підхід реалізувався на базі схематичного малюнка, що зображає приклади поєднання дієслова з різними іменниками і значення даних поєднань. Така схема допомагає кожному самостійно сформувати асоціативні зв'язки, які пізніше допоможуть правильно вживати фразові дієслова.

Упровадження особистісно орієнтованого підходу в підготовці майбутніх учителів іноземних мов полягає, насамперед, у діалозі між викладачем і студентом, котрий не лише сприяє розвитку комунікативних і мовленнєвих навичок, а й розкриває здібності студентів, їхній внутрішній світ, особистісно-професійні прагнення.

У нашій практиці широко використовувались дидактичні ігри, створення ситуацій успіху, різноманітні інтерактивні технології («ажурна пилка», ротаційні трійки) та ін. Рольова гра допомагала спілкуванню, сприяла передаванню набутого досвіду, здобуттю нових знань, правильному оцінюванню вчинків. Вона розвиває комунікативні навички, пам'ять, мислення та уяву. На заняттях з іноземної мови *рольова гра* дозволяє студентам розширити асоціативну базу під час засвоєння мовного матеріалу. Наприклад, репліка "Who is absent today?", яку сприймають студенти механічно, набуває значимості у рольовій грі. Студент, який виконує роль учителя в школі, звертається до іншого студента, який виконує роль лінивого учня, із запитанням, що виражає докір, обурення і навіть погрозу. Емоція, що супроводжує тепер цю репліку, додає їй природної однозначності, налагоджуючи прямі зв'язки із ситуацією і створюючи сприятливі умови для запам'ятовування.

У процесі рольової гри студенти змушені розв'язувати різноманітні проблемні ситуації, які сприяють використанню іноземної мови не лише для повсякденного спілкування, а також для вирішення професійних завдань. Забезпечуючи формування відповідних видів мовленнєвої діяльності, вони допомагають реалізувати основну функцію вивчення іноземної мови у ВНЗ - формування в студентів професійної комунікативної та методичної компетентностей. Ілюстративними є такі приклади проблемних завдань:

A1. You are a receptionist of a 5* hotel. You are very polite and you can deal with annoyed guests. Try to calm down the guest and solve any issues they have. Try to avoid calling the manager.

B1. You are a wealthy businessman staying at a 5* hotel. You are used to quality service and luxury, but this hotel doesn't offer it. The room is too small, staff is too rude. You want to talk to a manager.

A2. You work in a travel agency. Help your clients to choose an ideal holiday.

Ask about their budget, preferences and expectations. Offer advice, suggest different options. Try to persuade them to try an active, adventurous holiday.

B2. You are planning a holiday. Visit a travel agency and ask for help. Describe your ideal holiday, express your wishes and ask about all the details. You want to relax and read books.

A3. You are a waiter in a local restaurant in an exotic destination. You serve traditional food which your customers don't know. Explain the ingredients and preparation.

B3. You are on a holiday in an exotic destination. You want to try some traditional food in a local restaurant, but the menu is not in English. Ask the waiter for advice. Find as much about the food as you can.

Суттєвою перевагою рольової гри перед іншими формами навчання є повна зайнятість студентів, а також концентрація уваги майбутніх учителів упродовж усієї гри. І хоча рольові ігри дещо спрощують процес навчання, порушують дисципліну і сприяють збільшенню помилок у студентів, їх дидактичну, освітню і практичну цінність не можна відкидати.

У нашому досвіді широко використовуються також ділові ігри для розв'язання комплексних завдань засвоєння нового, закріплення вивченого матеріалів, розвитку творчих здібностей, формування загальнонавчальних умінь. Ділові ігри дають можливість студентам зрозуміти навчальний матеріал з різних позицій.

У процесі підготовки майбутніх учителів іноземних мов застосовуються різні модифікації ділових ігор: імітаційні, операційні, рольові ігри, діловий театр, психо- і соціограма. Імітаційні (імітуються події, конкретна діяльність учнів, учителів). Сценарій імітаційної гри, крім сюжету подій, містить інші структури й призначення імітованих процесів і об'єктів.

Операційні ігри допомагають відпрацьовувати конкретні специфічні операції. Наприклад, розв'язання педагогічних задач, проведення батьківських зборів тощо.

Рольові ігри сприяють відпрацюванню тактики поведінки, дій, виконання функцій і обов'язків конкретної особистості. Для проведення гри з використанням ролі розробляється модель ситуації, розподіляються ролі.

Діловий театр передбачає написання сценарію, де описується конкретна ситуація, функції та обов'язки дійових осіб, їх завдання.

Психограма та соціограма близькі до „ділового театру”, але спрямовані на формування перцептивних умінь майбутніх педагогів (уміння відчувати стан іншої людини, уміння встановити контакт).

Технологія ділової гри складається з таких етапів: етап підготовки (постановка мети, аналіз проблеми, обґрунтування завдань, планування, загальний опис процедури гри, зміст ситуації та характеристика дійових осіб). Розробка гри: розробка сценарію, плану ділової гри, загальний опис гри, зміст інструктажу, підготовка матеріального забезпечення, постановка проблеми, цілей, умови, регламент, правила, розподіл ролей, формування груп, консультації. Етап проведення: входження в гру (робота з джерелами, тренінг, мозковий штурм); групова робота над завданнями (виступ груп, захист результатів, дискусії, робота експертів). Етап аналізу та узагальнення: вихід з гри, аналіз, рефлексія, оцінка та самооцінка, висновки та узагальнення, рекомендації.

Крім описаних вище загальновизнаних особистісно орієнтованих технологій навчання, застосовувались і специфічні, зорієнтовані саме на вивчення іноземних мов. Прикладом такої специфічної особистісно орієнтованої технології є *навчальний діалог*. Для створення ситуації діалогу викладачі керувались таким алгоритмом:

- діагностика готовності студента до діалогічного спілкування, тобто визначення базових знань, комунікативного досвіду, бажання висловлювати власні думки, готовності сприймати точку зору іншого;

- пошук опорних мотивів, тобто тих питань і проблем, які викликають інтерес студента, спонукають його до обговорення;
- презентація навчального матеріалу в дискусійній формі, використання колізій, провокування конфліктних ситуацій, які потребують дискусії;
- проектування способів взаємодії учасників діалогу, їх можливих ролей у вирішенні дискусійних проблем.

Наприклад, темою, під час вивчення якої доцільно застосовувати такий алгоритм, є "Charity events".

Основою навчального діалогу ми визначаємо запитання типу: *What do you think...? Why do you think so?*

Поступово в процесі діалогового спілкування виробляємо правила, яких необхідно дотримуватись для ефективної комунікації:

- важливо не тільки вміти говорити, а й вміти слухати;
- необхідно говорити зрозуміло, чітко за темою;
- потрібно вміти ставити запитання, що допомагають спілкуванню;
- необхідно навчитись сприймати думку іншого як свою або знаходити аргументи, щоб відстояти свою думку.

Прикладами використання навчального діалогового спілкування є ділові ігри, наприклад:

«Телефонна рольова гра» - студенти розподіляються на пари, сідають спиною один до одного і ведуть «телефонну розмову» на задану тему. Для сильних студентів можна запропонувати лише тему, для середніх і слабших – допоміжні картки із запитаннями та відповідями середньої чи легкої складності відповідно. Перед грою викладач обговорює загальні вирази для розмови по телефону.

«Напиши розповідь» - викладач пише перше речення, яке й буде початком цікавої історії. Кожен студент по черзі пише наступне речення. Так удосконалюються розмовні навички й навички письма.

«Двадцять запитань» - викладач (або один із студентів) задумує слово, а всі інші студенти по черзі дають навідні запитання, щоб відгадати це слово. Першими запитаннями можуть бути такі: «Це рослина?», «Ти задумав явище чи процес?», «Чи є задумане слово частиною мови?» та ін.

«Співбесіда з метою виявлення особистісних чи професійних якостей» - викладач ставить студенту запитання, спрямовані на з'ясування його особистісних чи професійних якостей, рис характеру, здібностей, інтересів, прагнень. Відповіді на такі запитання допомагають не лише вдосконалювати розмовні навички з іноземної мови, а й збільшують упевненість майбутніх учителів у своїх особистісних якостях і педагогічних здібностях.

Організуючи такі ігри, ми враховували, що їх успіх залежить від правильного вибору форми гри з відповідної тематики, правильного й чіткого відбору завдань, розподілу обов'язків між студентами з урахуванням їхніх індивідуальних особливостей [31, с.116]. Важливим моментом є й розробка та розподіл ролей. Викладач має розподіляти ролі, враховуючи не лише лінгвістичні здібності, а й індивідуально-психологічні особливості кожного студента [139] таким чином, щоб студент почувався природно в своїй ролі, був зацікавлений у ній і мав можливість продемонструвати свої творчі здібності в повній мірі.

Наш досвід показав, що рольова гра створює на занятті позитивну емоційну атмосферу, що сприяє усуненню в студентів психологічного бар'єру, забезпечує умови для невимушеного спілкування іноземною мовою. Практика показує, що використання рольових ігор у навчальному процесі значно підвищує мотивацію, а отже, й ефективність навчання іноземної мови.

Метод „мозкового штурму” („брейнстормінгу”) застосували тоді, коли перед колективом стояла проблема пошуку нових рішень, нових підходів до ситуації, нових ідей. Він дозволив істотно збільшити ефективність генерування нових ідей у студентській аудиторії.

Метод „мозкового штурму” заохочує студентів пропонувати нові й оригінальні ідеї завдяки забороні на критичні зауваження з боку викладача чи

інших членів групи на стадії генерації ідей. На цій стадії увага концентрується лише на кількості ідей, а не на якості.

Після стадії первинної генерації запропоновані студентами ідеї можна згрупувати, оцінити, відкласти для подальшого вивчення та відібрати ті ідеї, які є найбільш ефективними для виконання конкретного завдання.

Етапами "мозкового штурму" були такі:

Формулювання навчальної проблеми, обґрунтування завдання та його виконання.

Експрес-розминка.

"Штурм" поставленої проблеми.

Обговорення підсумків роботи.

Вибір і оцінювання найкращих ідей.

Повідомлення про результати "мозкового штурму").

Публічний захист найкращих ідей.

Результати роботи студентів, залучених до такого виду діяльності, залежать від вибору теми проблеми. Студенти висловлюють максимальну кількість яскравих і оригінальних ідей, якщо вирішення поставленої проблеми має практичну цінність. Наприклад:

Topic: "Never too old"

At what age do people usually retire in your country?

** before 50 * before 55 * before 60*

What do you think are the good and bad things about being retired?

**to spend about two months travelling * to spend more time in the garden *to spend more time with grandchildren * to do a course in photography*

** unemployment * serious health problems * to be too old*

** to feel unnecessary*

Are retired people able to take up a new activity easily?

** yes, definitely * never * it depends on personality*

До цієї ж теми для студентів з більш високим рівнем володіння іноземною мовою можна використовувати ускладнену форму завдання:

Give as many reasons as possible why a retired employee would take up a new activity (a well-paid job, extra money, flexible working hours, day shifts/night shifts, a lot of free time, a new circle of friends etc.):

Give as many reasons as possible why a retired employee wouldn't take up a new activity (specific illnesses, lack of interest, the activity is unsatisfied, having problems with meeting different people, it takes all free time etc.):

Метод «мозкового штурму» використовували також під час підготовки творів на задану тематику. Для цього пропонували кожному студенту використати декілька методичних прийомів цієї технології, а саме: «лист без правил», «перелік ідей», «запитання», «схеми». «Лист без правил» – це фіксування на папері того, що спало на думку одразу після того, як було оголошено тему. Студент дає волю фантазії, логіці, асоціаціям і записує все, що народилось у мозку. Такий потік свідомості обов'язково народжує основну думку, основний задум майбутнього твору.

Іншим типом «мозкового штурму» є постановка запитань. В англійській мові такими запитаннями є «Who? What? When? Where? Why? How?». Такі запитання є формою конкретизації ідей.

Ті студенти, в яких добре розвинена зорова пам'ять і просторове мислення, можуть застосувати такий тип «мозкового штурму» як схеми. Такі схеми ще нагадують інтелектуальні карти, де в центрі аркуша розташовується завдання; від нього в різні боки йдуть стрілки до 3-4 головних ідей; від кожної головної ідеї йдуть розгалуження до кількох допоміжних, другорядних ідей. Таким способом ідеї розширюються, думки розвиваються одразу в кількох напрямках; одна ідея породжує іншу, а та – наступну; ідеї організовуються в чітку структуру.

Ще один приклад використання «мозкового штурму» на занятті з англійської мови на тему «Непряма мова» представлений у додатку Д.

Метод «мозкового штурму» має свої переваги та недоліки. Зокрема, не всі ідеї, запропоновані студентами, виявляться успішними, що є гальмівним

чинником. Однак рекомендуємо їх не відкидати в процесі навчання, а застосувати в контексті розв'язання інших проблемних ситуацій.

Таким чином, проектний метод, метод «мозкового штурму» та метод ділових рольових ігор характеризуються високою результативністю засвоєння матеріалу. У процесі роботи в студентів розвиваються не лише організаційні, а й методичні та ігротехнічні навички.

Значний інтерес викликало в студентів написання есе англійською мовою. Така технологія сприяла не лише розвитку навичок письма, а й спонукала до роздумів, до рефлексії, розвивала вміння аналізувати, робити власні висновки, доводити правильність власних суджень.

Перед написанням есе обговорюємо зі студентами його структуру і план, вимоги до написання: думки автора есе з проблеми викладаються у формі коротких тез; думка має бути підкріплена доказами, тому за тезою слідують аргументи. Отже, есе має кільцеву структуру (кількість тез і аргументів залежить від теми, обраного плану, логіки розвитку думки):

- вступ
- теза, аргументи
- теза, аргументи
- теза, аргументи
- висновок.

Під час написання есе рекомендуємо студентам враховувати такі моменти:

1. Вступ і висновок повинні фокусувати увагу на проблемі (у вступі вона ставиться, у висновку – резюмується думка автора).

2. Необхідно виділення абзаців, підкреслення рядків, встановлення логічного зв'язку між абзацами: так досягається цілісність роботи.

3. Стиль викладу: есе властиві емоційність, експресивність, художність. Належний ефект забезпечують короткі, прості, різноманітні за інтонацією пропозиції.

Стиль написання есе відображає особливості особистості, дає викладачу додаткову інформацію про студента. А студенту така діяльність дає можливість краще пізнати себе. Для цього рекомендуємо студентам, перед тим як приступити до написання есе, звернути увагу на такі питання:

1. Торкаючись в есе своєї особистої якості чи здібності, запитайте себе: чи відрізняюся я тією чи іншою якістю від тих, кого я знаю? У чому проявилась ця якість?

2. Про діяльність, якою ви займалися (займаєтесь): що змусило мене зайнятися цим видом діяльності? Чому я продовжував (ю) займатися цим?

3. Про кожну подію вашого життя, про яку ви згадали: чому мені запам'яталося саме ця подія? Чи змінила вона мене як особистість? Як я на це відреагував? Чи було це одкровенням для мене; тим, про що я раніше не підозрював?

4. Про кожну людину, яку ви згадали: чому я назвав саме цю людину? Чи прагну я стати таким як вона? Якими її якостями я захоплююся? Чи було сказано нею щось таке, що я буду пам'ятати все життя? Чи переглянув я свої погляди?

5. Про кожного з ваших уподобань і те, що вам не подобається: чому мені це подобається або не подобається? Чи вплинула ця обставина в значній мірі на моє життя?

6. Про ваші невдачі: чому я в результаті навчився? Що корисного я виніс з цієї ситуації?

Наведені вище рекомендації допомагають майбутньому вчителю краще пізнати себе, визначитись з особистими вподобаннями і цінностями.

Навчання у співробітництві – технологія, яка передбачає співпрацю, взаємонавчання, а отже, й спілкування. Тому очевидно, що її доцільно використовувати під час вивчення іноземних мов.

Найбільш поширеними варіантами методу навчання в співпраці, що відрізняються постановкою навчальних завдань і організаційними формами, є такі: Student Team Learning (STL, навчання в команді), Jigsaw (пила), Learning

Together (вчимося разом). Метод STL базується на «групових цілях» (teamgoals) і успіху всієї групи (teamsuccess), є результатом самостійної роботи кожного члена групи в спільній груповій роботі над досліджуваною проблемою. Завдання кожного – не просто виконати якесь завдання, а оволодіти необхідними знаннями та сформувати потрібні навички. Вся група зацікавлена в засвоєнні навчальної інформації кожним її членом, оскільки успіх команди залежить від внеску кожного у вирішення поставленої перед ними проблеми. Метод STL зводиться до трьох основних принципів:

1) «нагороди» (teamrewards) - у вигляді сертифіката, диплома та інших видів оцінки їхньої спільної діяльності, якщо вони перевершають встановлений для них критерій. Групи не змагаються між собою, оскільки всі команди мають різну «планку» і час на її досягнення;

2) «індивідуальна» відповідальність означає, що успіх усієї групи залежить від успіхів або невдач кожного її члена. Це стимулює взаємодопомогу членів команди під час розв'язання поставленого завдання;

3) рівні можливості для досягнення успіху означають, що кожен приносить бали своїй групі, які він заробляє шляхом поліпшення своїх власних попередніх результатів. Це дає сильним, середнім і слабким учням/студентам рівні можливості в отриманні балів для своєї команди. Намагаючись з усіх сил поліпшити результати попереднього опитування, заліку, іспиту, усі приносять своїй команді однакову кількість балів, що дозволяє їм відчувати себе повноправними членами команди і стимулює бажання піднімати вище свою персональну «планку» [Козьміна, с.159].

У нашій практиці поділяємо студентів на малі групи по 3-4 особи так, щоб у неї ввійшли сильні й слабші студенти, і пропонуємо виконати певне завдання. Таким завданням може бути, наприклад, підготовка короткої інформації про методику організації навчання в команді STL (Student Team Learning). Майбутні вчителі шукають необхідний матеріал іноземною мовою, знаходять переклад і з'ясовують суть нових понять (team goals – групові цілі; team success – груповий успіх; team rewards – групова нагорода та ін.) і готують

доповідь двома мовами. З доповіддю іноземною мовою виступає слабший студент. Студенти інших підгруп, які мають роздрукований український переклад тексту, ставлять запитання іноземною мовою, на які відповідають сильніші студенти групи, що виконувала завдання.

Інші групи опрацьовують інший матеріал, наприклад, про індивідуально-групову (Student-Teams-Achievement Divisions) чи про командно-ігрову роботу (Teams-Games-Tournament), і потім їх представник виступає з доповіддю, а колеги дають відповіді на поставлені запитання. Головна умова – спілкування має здійснюватись лише іноземною мовою. Такий підхід забезпечує досягнення кількох цілей:

- розвиваються вміння пошуку необхідної інформації (зокрема й в мережі Інтернет);
- знайдений матеріал збагачує методичні знання майбутніх учителів;
- студенти розширюють іншомовний словниковий запас;
- розвиваються навички структурувати інформацію, формулювати запитання і давати на них аргументовані відповіді.

Технологія навчання у співпраці дає можливість диференціювати завдання за рівнями складності. У цій ситуації кожен студент, з одного боку, відповідає за результат своєї роботи, з іншого ж боку, він також несе відповідальність за результат роботи всієї групи. Сильним студентам цікаво виконувати таке групове завдання. По-перше, воно відповідає їхньому рівню підготовки, їм не нудно, вони відчують розвиток, займаються творчістю. По-друге, вони відчують свою затребуваність у даній команді, оскільки вони відповідають за слабких студентів, працюючи на загальний результат. Слабкі студенти з'ясовують всі незрозумілі їм питання, а сильні зацікавлені в тому, щоб усі члени групи повністю засвоїли матеріал. Слабкі студенти, за підтримки, поступово оволодівають матеріалом, спільними зусиллями ліквідують прогалини. Така колективна робота, спрямована на досягнення спільної мети, набагато ефективніша, захоплююча, творча. Вона приносить

радість, створює дружню атмосферу взаємодопомоги. В цьому і є основна суть навчання в співробітництві.

Наші спостереження показали, що технологія STL дуже ефективна у вивченні нового матеріалу. Мала група одержує завдання від викладача і працює до тих пір, поки воно не буде виконане всіма членами групи. У такій діяльності формується групова свідомість, позитивна взаємозалежність, комунікативні навички. Викладач пояснює новий граматичний матеріал, наприклад, the Modal Verbs. Потім роздає всім групам однакові набори завдань (таблиці, картинки, вправи). Кожен з членів групи може виконувати своє завдання індивідуально або ж кожне наступне завдання виконується наступним членом групи. Ця технологія акцентує увагу на успіх усієї групи, який можна досягти тільки в результаті самостійної роботи кожного члена малої групи в постійній взаємодії з іншими членами цієї ж групи.

Завдання кожного студента – оволодіти необхідними знаннями, сформувати потрібні навички. При цьому вся мала група повинна знати досягнення кожного її члена. Виконання завдання пояснюється, коментується і контролюється членами групи. Подібне відпрацювання нової теми дуже ефективне, оскільки такий вид роботи активізує всі інтелектуальні ресурси студента, включає його в групову роботу. В умовах, коли кожен відповідає не лише за свої успіхи, а й за успіхи товаришів по команді, робота проходить жваво, активно, в атмосфері взаємодопомоги, що створює мікроклімат, сприятливий для навчання. Для закріплення матеріалу пропонуємо виконати тест.

Особливістю цієї технології є система оцінювання індивідуальних робіт. Оцінювання здійснюється за прогресивно-порівняльною ознакою. Студент може виграти додаткові бали для команди тільки в тому випадку, якщо його оцінка за цю роботу вища його середньої оцінки за попередні.

Іншим видом технології навчання в співробітництві є Jigsaw («Пила»). Студентів розбиваємо на групи по 4-6 чоловік. Кожній групі пропонується робота над спільною темою, наприклад, «Innovative technology training».

Кожному з членів групи пропонується робота над окремим фрагментом загальної теми. Наприклад, тема може бути розбита на такі частини: Project Method, Brainstorming, Problem-Based Learning Method, Discussion, Case Study. Кожен член групи знаходить матеріал зі своєї частини завдання.

Студенти, які вивчали одну й ту саму частину, наприклад, Brainstorming, зустрічаються та обмінюються інформацією як експерти з даної теми. Це називається «зустріч експертів». Потім вони повертаються в свої групи і діляться новою інформацією, яку вони дізналися на «зустрічі експертів», з іншими членами своєї групи. Так відбувається з кожним експертом. Щоб отримати матеріал усіх фрагментів, майбутнім учителям необхідно уважно слухати своїх партнерів у команді і робити записи. Студенти надзвичайно зацікавлені, щоб їхні товариші сумлінно виконали своє завдання, оскільки це може вплинути на їх підсумкову оцінку.

Технологія Learning Together (Вчимося разом) передбачає роботу груп над однією тематикою за різними напрямками. Наприклад, усій групі студентів пропонуємо одну загальну тему: «Organizing the Conference Innovations in Science and Technology». Студентів ділимо на групи по 3-4 людини в кожній. Групи повинні бути однорідними за рівнем знань і умінь. Кожна група отримує одне завдання, яке є частиною даної теми. Працюючи над спільною темою «Organizing the Conference Innovations in Science and Technology», група може отримати одне з наступних завдань: розробити програму конференції, організувати реєстрацію учасників конференції, організувати розселення учасників у готелі, замовити квитки для всієї групи тощо. Кожна група працює над своєю темою. При спільній роботі окремих груп і всіх груп у цілому досягається засвоєння всього матеріалу.

Під час виконання своїх завдань групи спільно обговорюють інформацію, ставлять запитання, пропонують свої варіанти вирішення проблем. Ця робота може бути успішно виконана тільки за умови ретельної попередньої підготовки і володіння лексиною з даної теми. Отже, перед групою, з одного боку, стоїть пізнавальна мета, тобто успішне виконання академічного завдання, а з іншого –

соціальна – формування в ході виконання завдання певної культури спілкування, уміння приходити на допомогу один одному і працювати на досягнення спільної мети. Ще одним позитивним результатом є вироблення в майбутніх учителів методичних навичок організації особистісно орієнтованого навчання іноземних мов.

Звертаємо увагу, що створення демократичного клімату під час проведення практичних занять є можливим за умови дотримання певних правил: чітко й дохідливо формулювати власну точку зору, намагатися донести її до слухача, вести коректний діалог, уникати поспішних висновків, вислухати співбесідника до кінця, зацікавити його власною точкою зору, знайти раціональне зерно в чужій думці, не монополізувати час розмови, досягти спільної думки й захистити її перед усією групою. Різноманітні форми навчального спілкування на практичному занятті можуть бути поділені на кілька груп: а) індивідуально-колективне спілкування; б) спілкування в парах; в) спілкування в малих групах.

Індивідуально-колективна робота передбачає, з одного боку, що від кожного студента очікують почути його особисту точку зору, а з другого боку, - слухачем виступає вся аудиторія і всі присутні висловлюються по черзі. Ця форма організації навчального спілкування є дуже доречною, коли викладач розпочинає низку семінарських занять, представляє в загальних рисах зміст наступної роботи, знайомить студентів зі своєю методичною позицією та вимогами, започатковує обговорення основних правил спільної діяльності та поведінки.

Разом зі студентами були розроблені такі основні правила комунікативної взаємодії:

- а) виступ на занятті безпосередньо свідчить про ступінь відповідальності студента за свою професійну підготовку: кожен працює на своє майбутнє;
- б) за допомогою можна звертатися завжди і до будь-якого джерела;
- в) кожен має право слова, проте не слід заважати говорити іншому;

г) оцінка „відмінно” означає, що виступ чимось відрізнявся від матеріалів лекції, містив власний творчий доробок студента.

Періодично впродовж усього циклу занять викладачі з'ясовують у підсумкових бесідах зі студентами їхні індивідуальні пізнавальні потреби, наявні прогалини; цікавляться їхніми побажаннями; обговорюють перспективи поліпшення навчального процесу.

Перед викладачами стоїть мета посилити інтерактивний бік оволодіння іноземною мовою, перейти від навчання іноземної мови до навчання іншомовної діяльності і до навчання спілкування. Тому вважаємо корисним видом комунікативної діяльності створення *дискусій* іноземною мовою, тематика яких може бути різноманітною.

Оскільки вихідною установкою проведення різних видів дискусій є визнання різних думок, заохочення їх різноманітності й толерантність у взаємовідносинах, то кожен студент під час дискусії отримує відчуття своєї значущості, інтелектуальної спроможності. В цілому дискусія має бути покликана продемонструвати співробітництво й продуктивне спілкування. До того ж, використання дискусії як особистісно-орієнтованої технології навчання сприяє формуванню полістилістичної свідомості студентів, яка передбачає визнання співіснування й конкуренції ідей, концепцій, теорій і систем, що дають різні відповіді на ті або інші актуальні питання.

Пропонуючи для дискусії тему «Доцільність використання дискусії у навчанні школярів», ми переслідували дві мети: розвивати та вдосконалювати всі види мовленнєвої діяльності: читання (на стадії підготовки до дискусії), говоріння та аудіювання (безпосередньо в процесі обговорення), письма (під час або після обговорення проблеми в якості резолюції) та збагатити студентів методичними знаннями щодо застосування дискусії як технології навчання учнів загальноосвітніх шкіл.

Дискусію можна організовувати як спрямовуючу, вільну або як розв'язання певної проблеми. У спрямовуючій викладач пропонує тему, ключові слова, вербальні й невербальні опори у вигляді схем, таблиць,

малюнків. Завдання такої дискусії – знайти компроміс, розв’язати загальне завдання. Вільна дискусія має творчий характер. У ній викладач займає діалогічну позицію: заохочує в обміні інформацією, стимулює досягнення компромісу. У третьому випадку студенти мають обдумати розв’язання певної проблемної ситуації, висловити свою думку. Бажано, щоб у проблемній ситуації були суперечності, кілька можливих варіантів рішень, необхідність вибору оптимального варіанту.

Завдяки дискусії студенти отримують практичний досвід використання засобів іноземної мови для досягнення певних практичних цілей. Це сприяє підвищенню мотивації студентів до вивчення мови, адже вони відчують недостатність мовних засобів, що стимулює їх до більш наполегливого навчання.

Головною метою *методу проектів* у нашій практиці було надання студентам можливості для самостійного отримання знань у процесі вирішення практичних завдань і проблем, що спонукало до пошуку необхідної інформації в різних наукових джерелах.

Визначальною рисою всіх проектів є їх практичний результат. Тому пропонуємо майбутнім учителям розробити методичні рекомендації для використання методу проектів у вивченні іноземних мов учнями. Створюючи такий продукт власної інтелектуальної діяльності, студенти не лише ознайомлюються з лексикою, вони:

- збирають інформацію;
- малюють карти, малюнки, діаграми, складають плани;
- групують тексти, використовують наочність;
- проводять дослідження, роблять необхідні записи.

Проектна робота – це навчання через дію, вони дають повне відчуття чогось досягнутого, можливість виготовляти якийсь продукт. Ключовим моментом у використанні проектного методу на заняттях з іноземної мови є сформулювати проблему, над якою студенти будуть працювати з інтересом. Прикладами для ілюстрації можуть бути такі завдання для проектних робіт:

Using a project to study a foreign language.

Brainstorming method for studying a foreign language.

Discussion method of learning a foreign language.

Найпопулярнішими серед студентів виявились такі теми проектів:

Information technology in learning a foreign language.

Computer programs help to study a foreign language.

Distance learning of a foreign language.

Результатами виконання таких проектів були наукові доповіді, комп'ютерні презентації, методичні розробки тощо. Практика показала, що проекти – це невичерпне джерело для формування методичних умінь майбутніх учителів іноземних мов.

Можливість широкого використання проектного навчання як технології пояснюємо чіткою структурованістю його етапів, сукупністю таких форм, методів і засобів навчання, які призводять до досягнення гарантованого результату з мінімальними витратами часу і сил учасників проектної діяльності. Результатом проектного навчання є творчий навчальний проект, що має певну новизну, професійну значущість.

Сутність цієї технології полягає в тому, що:

- студенти об'єднуються у невеликі за складом групи (з урахуванням рівня навченості, бажань, можливості спілкування в позааудиторний час) і творчо працюють над виконанням професійно значущого для них проектного завдання;
- викладач пропонує завдання для кожної групи, ознайомлює членів групи з їх правами і обов'язками, критеріями оцінювання діяльності студентів, надає необхідну консультацію, спостерігає за діяльністю студентів, створює умови для успішної роботи;
- проміжний результат роботи над проектом студенти презентують на семінарському занятті, яке може проводитися у формі конференції, наукового семінару;

- кінцевий результат роботи, форму якого обирають самі студенти (конкурс проектів, рольова гра, творчий звіт, усна презентація тощо), подається на розгляд і оцінювання в експертну раду і може бути представлений на практичному занятті.

На нашу думку, *case-study* – це оригінальний матеріал для застосування на практичних заняттях з вивчення англійської мови. Тому ми представляємо кейси студентам з реальних життєвих ситуацій для подальшого обговорення, оцінювання та застосування в їх подальшій педагогічній діяльності.

Ми застосовуємо методологію *case-study* у викладанні англійської мови з метою ефективної активізації матеріалів з формування професійної компетентності студентів. Студенти при вирішенні даних кейсів відпрацьовують свої навички і вміння міжособистісних контактів англійською мовою, процес роздумів на професійні теми.

Щоб розпочати роботу з кейсами, ми вибираємо невеликий кейс, що охоплює ті навички й уміння, які необхідно студентам розвивати. З цією метою готуємо блок питань, щоб студенти опрацювали їх самостійно, до використання кейса на практичних заняттях з англійської мови. Крім цього, готуємо додатковий блок питань для стимулювання студентів у процесі аналізу даного кейса. По завершенні заняття з *case-study* підбиваємо підсумки під керівництвом викладача, проводимо заключну частину обговорення з оцінюванням того, що студентам вдалося досягти, що вдалося їм опанувати на даному занятті. Весь процес роботи з матеріалом кейса здійснюється англійською мовою.

Для оцінювання та самооцінювання освітніх досягнень студента ефективною виявилась технологія *портфоліо*. Портфоліо – це індивідуальна, персонально підібрана сукупність різнопланових матеріалів, які, з одного боку, представляють освітні результати, а з іншого боку, містять інформацію про індивідуальну освітню траєкторію. З використанням цієї технології майбутній учитель може ефективно аналізувати й планувати свою освітню, а також майбутню професійну діяльність. Технологія портфоліо – це система

організації оцінювання викладачем успіхів студента, труднощів, з якими він стикається, та шляхів їх подолання. При цьому особлива роль відводиться самооцінюванню, тобто портфоліо є також інструментом самоорганізації, самопізнання, самооцінювання, саморозвитку та самопрезентації студента.

Окремим видом особистісно орієнтованих технологій є *мультимедійні технології*. Мультимедіа як засоби навчання об'єднують усі позитивні властивості візуальних і вербальних засобів навчання і в силу своєї універсальності реалізують їх з набагато більшим ефектом. Вони ніби переносять реальний світ у навчальну аудиторію, даючи можливість учням сприймати людське спілкування іноземною мовою таким, яким воно є в реальності. Мультимедійні технології навчання надають можливість створювати наочні мовні ситуації як з метою формування навичок і вмінь сприйняття та відтворення іноземної мови на основі усвідомленого засвоєння мовних засобів, так і з метою закріплення в пам'яті лексико-граматичного матеріалу за допомогою відбору ситуацій та опори на слухові й зорові уявлення [121].

У навчанні іноземної мови мультимедійні технології здатні ефективно здійснювати індивідуалізацію навчання, тобто враховувати індивідуальні психологічні особливості того, хто навчається.

Темп і якість засвоєння навчальної інформації визначається переважанням тих чи інших особливостей розумової діяльності студентів. Їх врахування є необхідною умовою інтенсифікації навчального процесу. В умовах колективного навчання врахувати індивідуальні особливості засвоєння студентами знань і формування в них мовних навичок і мовленнєвих умінь без мультимедійних технологій навчання є досить складним.

Так, кожному студенту при використанні мультимедійних технологій надається можливість працювати в своєму (індивідуальному) темпі і в найбільш сприятливий для нього час. Упродовж усього заняття зберігається максимальна активність студента й створюються умови для засвоєння знань і формування та розвитку мовних навичок.

Наявність зворотного зв'язку дозволяє не лише виявляти помилки під час виконання різних завдань і вправ, а й надає можливість майбутньому педагогу скоригувати неправильно виконані завдання й сформувати навички правильної мовної дії. Студенти отримують негайний сигнал про правильність кожної мовної дії, що практично неможливо в умовах колективного навчання.

Аудіовізуальні й комп'ютерні технології навчання іноземних мов з дидактичної точки зору оптимізують психічне навантаження, активізують пізнавальну діяльність, скеровують і контролюють процес як формування, так і розвитку мовних навичок і вмінь в оволодінні іншомовною діяльністю. Вони також розвивають активність і самостійність у вирішенні комунікативно-проблемних завдань.

У нашій практиці пріоритет віддається комунікативності, інтерактивності, автентичності спілкування, вивченню мови в культурному контексті, автономності та гуманізації навчання. Практика показала, що оптимізувати навчальний процес можна за допомогою ресурсів Інтернет, до яких належить базовий набір послуг: електронна пошта (e-mail); телеконференції (usenet); відеоконференції; можливість публікації власної інформації, створення власної домашньої сторінки (homepage) і розміщення її на web-сервері; доступ до інформаційних ресурсів: довідкові каталоги (Yahoo!, Infoseek/ultrasmart, Looksmart, Galaxy); пошукові системи (Alta Vista, Hotbob, Open Text, Webcrawler, Excite); розмова в мережі (Chat). Ці ресурси були активно використані нами на заняттях.

Інтернет у процесі вивчення іноземних мов був використаний у таких напрямках:

- пошук інформації під час підготовки до занять як студентів, так і викладачів (Інтернет прискорює процес, економить час і дозволяє охопити більшу кількість джерел); прикладом у даному випадку може служити використання електронних бібліотек з можливістю швидкого доступу до великої кількості довідкового матеріалу і як джерело дидактичної і

навчально-методичної бази для її подальшої обробки або переробки викладачем;

- синхронна (on-line) або асинхронна (off-line) комунікація, у тому числі з носіями мови, за допомогою спілкування на тематичних форумах і в чатах, в якій створюється середовище для формування і розвитку основних мовних навичок і комунікативної компетенції;

- дистанційне навчання, яке стає поширеною формою здобуття знань, дає можливість ставати дипломованими фахівцями міжнародного рівня. Сьогодні нові методики з використанням Інтернет-ресурсів протиставляються традиційному навчанню іноземним мовам.

Щоб уміти говорити, треба говорити. Щоб навчити спілкуванню іноземною мовою, потрібно створити реальні, справжні життєві ситуації (тобто те, що називається принципом автентичності спілкування), які стимулюватимуть вивчення матеріалу. Отже, готувати студента до участі в процесі іншомовного спілкування потрібно в умовах іншомовного спілкування, створених в аудиторії. Це і визначає суть комунікативного підходу, яка полягає в тому, що процес навчання є моделлю процесу спілкування. Комунікативний підхід – стратегія, що моделює спілкування, спрямована на створення психологічної та мовної готовності до спілкування, на свідоме осмислення матеріалу і способів дій з ним, а також на усвідомлення вимог до ефективності висловлювання.

Для користувача реалізація комунікативного підходу в Інтернеті не є особливо складною. Комунікативне завдання мусить пропонувати студентам проблему або питання для обговорення, причому студенти не просто діляться інформацією, а й оцінюють її. Важливо, щоб таке завдання робило можливим гнучке використання всіх знань і умінь студентів. Основним же критерієм, який дозволяє відрізнити цей підхід від інших видів навчальної діяльності, є те, що студенти самостійно вибирають мовні одиниці для оформлення своїх думок. У них є можливість виразити себе і свій досвід за допомогою іноземної мови.

Комунікативний підхід значною мірою спрямований на студента, відповідаючи основному критерію сучасної студентоцентрованої парадигми. Використання Інтернету в комунікативному підході є досить ефективним: його мета полягає в тому, щоб зацікавити студентів у вивченні іноземної мови за допомогою накопичення та розширення їхніх знань і досвіду. Студенти мають бути готові використовувати мову для реальної комунікації поза заняттями, наприклад, під час відвідин інших країн, під час прийому іноземних гостей тощо.

Комунікативне вивчення мови за допомогою Інтернету підкреслює важливість розвитку здатності до навчання, бажання використовувати іноземну мову для цілей ефективного спілкування. Привабливість Інтернету пов'язана з тим, що він створює середовище, яке сприяє розвитку творчих і когнітивних здібностей студентів в умовах нерегламентованої багатоваріантності вчення, формування та розвитку нестереотипного мислення, яке характеризується здатністю висувати одночасно безліч правильних ідей, гнучкістю, оригінальністю, точністю [35, с.50].

Інтернет створює середовище живого активного спілкування, що подібне до діалогічного мовлення. При цьому первинне значення надається розумінню, передаванню змісту та висловленню основної думки, що мотивує вивчення структури й словника іноземної мови. Таким чином, увага студентів концентрується на використанні форм, і вивчення граматики здійснюється непрямым чином, у безпосередньому спілкуванні, виключаючи чисте вивчення граматичних правил. Мовлення спонтанне, оригінальне й нешаблонне.

Комп'ютер, на відміну від викладача, лояльний до різноманітності студентських відповідей: він не супроводжує їхню роботу хвалебними або засуджуючими коментарями, що розвиває їх самостійність і створює сприятливу соціально-психологічну атмосферу на занятті, додаючи майбутнім педагогам упевненості в собі, що є важливим чинником для розвитку їхньої індивідуальності.

Опанування комунікативної та міжкультурної компетенції неможливе без практики спілкування, і використання ресурсів Інтернет на уроці іноземної мови в цьому сенсі просто незамінне: віртуальне середовище Інтернет дозволяє вийти за часові й просторові межі, надаючи користувачам можливість автентичного спілкування з реальними співбесідниками на актуальні для обох сторін теми [87; 88]. Проте не можна забувати, що Інтернет – лише допоміжний технічний засіб навчання, і для досягнення оптимальних результатів необхідно грамотно інтегрувати його використання в процес заняття.

Практикою доведено, що використання ІКТ у процесі навчання іноземних мов забезпечує особистісно орієнтований підхід шляхом надання можливості вибору індивідуального темпу роботи, створення максимально наближених до життя віртуальних ситуацій, завдяки яким студент може одразу практично застосовувати отримані теоретичні знання, а також надання вільного доступу до різних баз даних, довідкового матеріалу і різноманітних ресурсів з можливістю вибору відповідно до власних потреб.

Використання ІКТ у нашій практиці було спрямоване на вивчення можливостей Інтернет-технологій для розширення світогляду студентів, налагодження й підтримування ділових зв'язків і контактів зі студентами в інших країнах. Студенти брали участь у тестуванні, вікторинах, конкурсах, олімпіадах, що проводяться в мережі Інтернет, переписувалися з однолітками з інших країн, брали участь у чатах, відеоконференціях. Студенти самі переконувались, що використання Інтернет-технологій дає значні можливості вчителю для:

- пошуку додаткового матеріалу – учитель може звернутися до наявних спеціалізованих сайтів і знайти необхідний матеріал, зекономивши час на його пошуки в різних друкованих посібниках;
- підготовки завдань – наприклад, використання електронного словника для складання лексичних вправ і тлумачення слів англійською мовою;

- перевірки окремих завдань – наприклад, написання студентами факсу, e-mail або ділового листа й відправлення його в електронному вигляді на адресу викладача або іншого студента з можливістю отримати відповідь;
- вдосконалення методичної роботи – наприклад, створення навчального посібника з аудіоматеріалом, записуючи свою мову або залучаючи носіїв мови за допомогою професійних програм, таких як Adobe Audition;
- удосконалювати в студентів уміння аудіювання на основі аутентичних звукових текстів мережі Інтернет;
- поповнювати словниковий запас студентів як активною, так і пасивною лексиною сучасної мови;
- формувати стійку мотивацію до іншомовної діяльності.

On-line спілкування дозволяє створити природне іншомовне середовище, яке недоступне для студентів в україномовному оточенні. Таке спілкування з носіями мови, яка вивчається, одночасно є як стимулом для поглибленого вивчення іноземної мови, так і своєрідним тестом на якість знань.

Поряд з використанням Інтернету у нашій практиці знайшли широке використання спеціальні комп'ютерні програми:

- комп'ютерні курси (Reward, The Business);
- електронні словники і перекладачі (Macmillan English Dictionary, Lingvo, Prompt);
- тестові оболонки з можливістю для викладача створювати власні тести;
- професійний софт, прикладами якого є такі програми, як Power Point, яка використовується для підготовки презентацій, слайд-шоу;

Ці програми дозволяють здійснювати індивідуальний підхід до студентів: комп'ютер використовується кожним студентом стільки, скільки потрібно. Мультимедійні засоби дозволяють викладачеві коректувати навчальні плани, виходячи з інтересів і можливостей окремих студентів.

Комп'ютерні технології забезпечують високу якість подання навчального матеріалу різними комунікативними каналами – текстовим, звуковим, графічним, сенсорним. У самій технології комп'ютерних навчальних програм

втілені в динаміці ідеї когнітивної лінгвістики, методики та психології. Інформаційні навчальні програми дозволяють моделювати лінгвістичні завдання, наприклад, формування та закріплення фонетичних, лексичних, граматичних навичок, уміння вести діалог в типових ситуаціях. При цьому система здійснює всебічну й об'єктивну перевірку рівня знань студента.

Важливим чинником на користь застосування комп'ютерних програм у навчанні іноземної мови є те, що вони дають можливість підвищити мотивацію та пізнавальну активність учнів, розширюють їх світогляд, дозволяють застосувати особистісно орієнтовану технологію навчання.

Застосування ІКТ є також важливим кроком на шляху до подолання психологічного бар'єру у використанні іноземної мови як засобу спілкування, кроком до подолання так званої «боязні помилки». Наші спостереження показали, що під час роботи з комп'ютером, помиляючись, студенти не відчують почуття ніяковості. Програма ж, у свою чергу, дає чіткі інструкції щодо виправлення допущеної помилки.

Використовуваний нами в практиці навчання комп'ютерний курс «Blockbuster» передбачає:

- вироблення комунікативних умінь — говоріння та аудіювання, читання, письма, роботи з комп'ютером;
- формування соціокультурних знань, умінь і навичок, включаючи країнознавчі; розвиток мовних навичок — фонетичних і вимовних, рецептивних і продуктивних лексико-граматичних знань і навичок.

Основною метою цього курсу є формування:

- мовної компетенції, основу якої складають комунікативні вміння, сформовані на базі мовних знань і навичок, які включають навички ознайомчого, переглядового читання автентичних текстів, діалогічного спілкування у вигляді обміну думками з партнером на задану тематику;
- вміння висловити свою думку, оцінку, розгорнуте судження на задану тематику, розуміти на слух нескладні автентичні тексти;
- вміння працювати з довідковою літературою, словником.

Навчання засобами іноземної мови в межах даного курсу передбачає усвідомлення студентами суті мовних явищ, через які сприймається мова; розуміння особливостей свого мислення та мислення партнера; знайомство з історією, культурою, традиціями країни, мова якої вивчається.

Розвиток особистості студентів, що здійснюється в процесі набуття ними досвіду творчої, пошукової діяльності, усвідомлення реалій дійсності передбачає формування мовних, інтелектуальних і пізнавальних здібностей, готовність вступити в іншомовне спілкування і висловлювати свою думку та оцінку, потреби подальшої самоосвіти в галузі іноземних мов.

Даний курс навчання містить 3 рівні складності, кожний з яких передбачає ряд модулів, що містять завдання на розвиток лексичних, граматичних і мовних навичок. Особлива увага в кожному модулі приділена формуванню практичних умінь і навичок володіння усним мовленням у стандартних ситуаціях спілкування. Сучасна лексика та ідіоматичні висловлювання допомагають збагатити словниковий запас студентів.

Вся серія заснована на записах інтерв'ю з носіями мови, їх монологічних і діалогічних висловлювань. Все це дозволяє поліпшити розуміння на слух швидкого мовлення носіїв мови, засвоїти розмовну лексику, розширити уявлення про устрій життя, культуру, традиції країн, мова яких вивчається, і підвищити комунікативну компетенцію майбутніх учителів.

Кожен модуль містить автентичні діалоги, при роботі з якими є можливість зупинити прослуховування та повторити складну фразу. Подальші вправи передбачають більш детальне опрацювання діалогів і закріплення пропонованих мовних одиниць у нових ситуаціях спілкування.

Для грамотного й правильного фонетичного оформлення мови пропонується корективний фонетичний курс «Say it right». Залежно від обраного режиму роботи комп'ютерна програма здійснює тренінг навичок аудіювання, лексичних навичок або навичок побудови висловлювань. Пропоновані вправи дозволяють майбутнім учителям реалізувати творчий вид діяльності, що включає вміння вивчати, порівнювати, аналізувати,

орієнтуватися в тексті англійською мовою, здійснювати самостійний пошук необхідної інформації.

У міру проходження студентами матеріалу та виконання завдань програма поповнює звіт про роботу студента. За необхідності викладач може прочитати звіт про роботу будь-якого студента.

Очікувані результати навчання з використанням даного курсу – реалізація особистісно орієнтованого, комунікативного та соціокультурного підходу до навчання, засвоєння майбутніми вчителями іноземних мов інтелектуальної та практичної мовної діяльності та оволодіння вміннями й навичками, значущими для майбутньої професійної діяльності.

Однак відзначаємо, що даний курс не є панацеєю, а, як і будь-яка інша методика навчання, вимагає творчого підходу, ефективного поєднання його з іншими методами й формами викладання.

Майбутнім учителям іноземних мов даємо індивідуальне завдання знайти в мережі Інтернет, проаналізувати й дати характеристику онлайн-курсів для вивчення іноземних мов, визначивши переваги й недоліки застосування відповідних програм в освітньому процесі загальноосвітньої школи. Окремі характеристики представлені в додатку Е.

Так, наприклад, студентами було визначено, що сайт Begin English (режим доступу <http://begin-english.ru/>) надає можливість вивчати мову з нуля. Він містить цікаві відео з субтитрами, онлайн-радіо (BBC World та інші), програми для збільшення словникового запасу, для вивчення неправильних дієслів та ін., переклади пісень, розмовник, книги для читання, вивчення мови, які можна безкоштовно завантажити. Сайт не вимагає реєстрації, є безкоштовним. У ньому також пропонуються уроки, які скомплектовані за рівнями складності. Після закінчення певної теми є можливість перевірити власні знання (відповіді до завдань додаються). У розділі «Слова» надається перелік слів з картинками та аудіо (надає можливість прослухати, як правильно вимовляти слова). Після обговорення можливостей цього сайту майбутні

учителі роблять висновок, що він легкий у користуванні, його можна рекомендувати старшим учням, студентам і дорослим, але не маленьким дітям.

Після аналізу багатьох комп'ютерних програм з вивчення іноземних мов майбутні вчителі роблять висновок, що сучасні спеціалізовані навчальні комп'ютерні програми мають численні переваги: сприяють підвищенню мотивації навчання, є джерелом інформації, стимулюють самоосвіту, формують навички самостійної діяльності, підвищують інформативність, інтенсивність і результативність навчання [33; 72].

Використання комп'ютерів на заняттях з іноземної мови підвищує інтерес студентів до навчання й стимулює викладача підвищувати майстерність викладання.

Форми роботи з комп'ютерними навчальними програмами на практичних заняттях іноземної мови включають: вивчення лексики; відпрацювання вимови; діалогічного та монологічного мовлення; навчання письму та граматики. А власне дидактичні завдання можна розв'язати шляхом:

- формування навичок і вмінь читання, використовуючи матеріали глобальної мережі;
- удосконалення уміння письмової мови студентів;
- збагачення словникового запасу;
- формування у студентів стійкої мотивації до вивчення іноземної мови.

Використання переваг ІКТ у професійній підготовці майбутніх учителів іноземних мов частково дозволяє розв'язати наявну в сучасній вищій педагогічній школі суперечність між: колективною формою організації навчання та індивідуальним характером діяльності вчителя; перевагою репродуктивних методів у процесі формування педагогічних умінь та творчим характером педагогічної діяльності майбутнього вчителя; необхідністю якомога раннього введення майбутнього вчителя у професійну діяльність та неготовністю до її виконання тощо.

Необхідність формування та розвитку професійного рівня інформаційної компетенції майбутніх учителів іноземної мови зумовлена, на думку Л. Морської, такими положеннями, як:

- реалізація соціального замовлення, передбачається завдяки наявності сучасного суспільства: 1) необхідність підготовки майбутнього вчителя іноземної мови в галузі інформатики та інформаційних технологій; 2) необхідність використання педагогічних та інформаційних технологій для підготовки учнів до самостійної пізнавальної діяльності;
- розвиток особистості майбутнього вчителя іноземної мови, його підготовка до самостійної продуктивної іншомовної діяльності в умовах інформаційного суспільства, що передбачає: 1) розвиток конструктивного, алгоритмічного мислення завдяки особливостям взаємодії з інформаційними технологіями; 2) розвиток творчого мислення за рахунок зменшення обсягу репродуктивної діяльності;
- розвиток комунікативних здатностей вчителя на основі виконання спільних проектів з учнями із країн, мова яких вивчається; 4) формування вміння приймати оптимальні рішення у складній ситуації (під час мовних телекомунікаційних ділових ігор, роботи з програмами тренажерів тощо); 5) розвиток умінь філологічної дослідницької діяльності (під час роботи з моделюючими програмами та інтелектуальними навчальними системами);
- інтенсифікація усіх рівнів навчально-виховного процесу: 1) підвищення ефективності та якості навчання завдяки використанню інформаційних технологій; 2) виокремлення та практичне використання стимулів активізації пізнавальної діяльності учнів; 3) поглиблення міжпредметних зв'язків у результаті використання сучасних засобів обробки інформації у процесі розв'язання навчальних завдань [87, с. 99].

Застосування вчителем на уроках іноземної мови ІКТ дозволяє ефективно відзначити новизну навчального матеріалу; продемонструвати його зв'язок з історією, цікавими фактами життя; навести приклади практичного застосування

знань іноземної мови; здійснити впровадження проблемного та евристичного навчання.

В умовах інформатизації освіти, в професійно-педагогічній діяльності вчителя поряд із традиційними функціями з'являється необхідність виконання зовсім нових. Однією з них є інформаційна та мотиваційна підтримка самостійності набуття учнями знань, яка полягає в створенні засобами педагогічної діяльності умов для прояву самостійності, творчості, відповідальності учнів та формування мотивації неперервної освіти.

А тому в процесі навчання майбутніх учителів іноземної мови перед ВНЗ постає завдання створення цілісної системи знань, умінь і навичок з використання сучасних ІКТ та набуття досвіду самостійної роботи з відповідними технічними засобами.

Українська дослідниця Л. Морська виокремлює такі напрями підготовки педагогічних кадрів до використання ІКТ у професійній діяльності.

- навчання загальних основ інформаційних технологій, розвиток ключового рівня інформаційної компетенції вчителя;
- вивчення інформаційних технологій відповідно до певної спеціальності вчителя;
- оволодіння загальною теорією та методикою використання засобів інформаційних технологій у професійній педагогічній діяльності;
- підготовка до використання в процесі навчання спеціально орієнтованих на певний предмет засобів інформаційних технологій (наприклад, «Інформаційні технології у навчанні іноземних мов») [87, с. 100].

Незважаючи на існування значної кількості наукових досліджень з метою розв'язання методологічних і методичних проблем, належної підготовки педагога до здійснення ефективної професійної діяльності в інформаційному суспільстві [33; 87; 90; 121], доцільно виділити психологічні та педагогічні умови успішного вирішення зазначеної проблеми.

Психологічні умови передбачають:

- формування позитивної мотивації з метою подолання психологічного бар'єру застосування засобів інформаційних технологій у навчанні учнів;
- формування позитивної мотивації до застосування ІКТ у професійній діяльності майбутнього вчителя іноземної мови.

Педагогічні умови, що проявляються у практичній реалізації навчально-виховного процесу у вищій школі, містять:

- співвіднесення результатів підготовки майбутніх учителів іноземної мови з вимогами, зумовленими інформаційною діяльністю спеціаліста;
- співвіднесення змісту навчальних курсів, спрямованих на формування та розвиток професійного рівня інформаційної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови, з основними тенденціями та особливостями інформатизації системи освіти;
- спрямування на активізацію пізнавальних процесів завдяки застосуванню сучасних методів і засобів навчання на різних етапах професійної підготовки;
- оптимальне поєднання загальних, групових та індивідуальних форм організації навчального процесу у вищому навчальному педагогічному закладі, створення умов для організації самостійної роботи студентів [87, с. 101].

Важливим моментом у використанні *проектного методу* на заняттях з іноземної мови є сформулювати проблему, над якою студенти будуть працювати в процесі роботи над темою програми. Прикладами для ілюстрації можуть бути наступні завдання для проектних робіт: інформаційні "Shakespeare", екологічні "Pollution", " Environmental problems", "Save our planet", рольові " Shopping", "At the Chemist's ", практично зорієнтовані "Easter", "St.Valentine's day", "Christmas", дослідницько-пошукові "My native town", "My school".

До теми "Meals" учні можуть брати такі підтеми "Traditional Ukrainian Meals", "Traditional English Meals", "Traditional Irish Meals", "Table manners", "Traditional English Breakfast", " Healthy food".

До теми "Great Britain" студенти можуть працювати над такими підтемами "Customs and Traditions in Great Britain", "Holidays", " British Way of Life", "The national symbols", " From the History of Great Britain".

Найпопулярнішими серед студентів виявились такі теми проектів:

Global warming and climate change;

If I were the president of my school;

Visiting English speaking countries;

My plans for my distant future;

Some interesting facts about your favourite writer (actor, artist, singer).

Проектна діяльність майбутніх учителів іноземних мов стає більш ефективною за умови використання ІКТ, тобто коли виконується телекомунікаційний проект. Навчальний телекомунікаційний проект – це спільна пізнавальна діяльність студентів-партнерів на основі ІКТ. За допомогою телекомунікаційних проектів процес навчання перетворюється на творчу співпрацю студента й викладача. У нашій практиці на заняттях застосовували різні типи проектів: дослідницькі, інформаційні, літературно-творчі, ігрові. Наприклад, одним із завдань було створення відеоряду з фрагментів науково-популярних фільмів іноземною мовою, що присвячені конкретній темі. Такими темами були вибрані ті, що вивчаються учнями в загальноосвітній школі: "Pollution", "Global warming", "Sport in our life", "Relationship with parents", "Habits", "Images of the twentieth century", "Education", "Travelling".

Підготовлені телекомунікаційні проекти демонструються всій групі студентів. Вони дивляться відео, обговорюють невідому лексику, пробують відтворити підготовлене відео в усній формі.

Наші спостереження показали, що будь-який мультимедійний проект передбачає активну комунікативну роботу, тому однією з його складових є обговорення проблемних, актуальних питань. Пропонуючи предмет обговорення, викладач стимулює студентів самотійно або у групах висувати переконливі докази, наводити нові приклади, факти, мати свою точку зору.

Така робота студентів відкриває нові можливості для взаємонавчання: студенти виправляють один одного, допомагають підібрати відповідні засоби висловлення думки. За такої діяльності змінюється і роль викладача. Він з інструктора перетворюється на організатора, помічника, партнера. Звісно, щоб створити цікавий мультимедійний проект, викладач має опрацювати значну кількість літератури, скласти план, підготувати навчально-методичні матеріали, роздрукований матеріал (якщо необхідно), бланки тестових завдань тощо. Обов'язковою умовою є вміння працювати з комп'ютерними програмами, які можна використати для створення проекту.

Таким чином, сучасні ІКТ надають викладачеві широкий спектр можливостей для того, щоб застосовувати нові форми роботи. Виконуючи мультимедійні проекти, студенти стають більш активними на заняттях, цікавляться країною, її культурою, мистецтвом, історією. Такі навчальні проекти розкривають індивідуальність студентів, впливають на підвищення рівня знань з іноземної мови.

Отже, в психолого-педагогічному плані застосування широкого спектру особистісно орієнтованих технологій навчання у професійній підготовці майбутніх учителів іноземних мов дає можливість їм зробити висновок, що основні тенденції вдосконалення освітніх технологій характеризуються переходом:

- від вчення як функції запам'ятовування до навчання як процесу розумового розвитку, що дозволяє використовувати засвоєне;
- від суто асоціативної, статичної моделі знань до динамічно структурованих систем розумових дій;
- від орієнтації на усередненого учня до диференційованих й індивідуалізованих програм навчання;
- від зовнішньої мотивації навчання до внутрішньої морально-вольової регуляції.

2.4. Розроблення студентами дидактичних матеріалів з урахуванням принципів індивідуалізації та диференціації навчання іноземних мов

Освіта, орієнтована на особистість, сприяє виявленню особливостей студентів, визнання самотності й самоцінності їх суб'єктного досвіду, що є основою педагогічної взаємодії. Впровадження суб'єкт-суб'єктної моделі навчального процесу передбачає розкриття особистісного потенціалу кожного студента й вимагає зміни організації навчального процесу та технологій навчання, фундаментальними аспектами яких є: перехід до отримання інтеграційного знання, свобода вибору студентами освітніх траєкторій, співпраця викладачів і студентів в освітньому процесі. У зв'язку з цим педагогічні ВНЗ поступово переходять від колективних форм отримання освіти до індивідуалізованих, що передбачає посилення частки самотійної роботи студентів.

Реалізація особистісно орієнтованої моделі освіти, організація модульного навчання, вибудовування індивідуальних освітніх траєкторій пред'являють нові вимоги до організації самотійної роботи. Кожному викладачу педагогічного ВНЗ нині доводиться відповідати на запитання, як організувати самотійну роботу студентів, що забезпечує формування компетентностей, саморозвиток майбутніх учителів, формування їх професійної культури.

Специфіка вивчення іноземних мов детермінована такими особливостями: тривалість процесу, підвищена складність мовнорозумової діяльності, необхідність регулярних вправ, повна взаємозалежність усіх етапів навчання, безумовна необхідність самотійної навчальної діяльності [82].

Найхарактернішим напрямом ефективності вищої освіти, на думку Л. Морської, є створення таких умов, у яких студент може зайняти активну позицію та найповніше проявити себе як суб'єкт навчальної діяльності, тобто створення позитивних умов для прогнозування подальшого навчання, залучення до нього студента на рівні не лише інтелектуальної, а й особистісної та соціальної активності [89, с. 81].

Тому ми намагались залучити майбутніх учителів до діяльності щодо вдосконалення методики викладання іноземних мов у загальноосвітніх школах, пам'ятаючи, що глибше засвоєння матеріалу відбувається в процесі активної діяльності студентів із внесенням елементів певної новизни [111, с.578]. Таким елементом новизни була вимога до студентів розробити власну методику чи методичний прийом вивчення окремих тем навчального матеріалу або самостійно розробити дидактичний матеріал для застосування відомих їх особистісно орієнтованих технологій навчання.

Акцентували увагу майбутніх учителів на тому, що більшість підручників з вивчення іноземних мов орієнтовані на такого собі середнього учня. Компенсувати цей недолік можна за рахунок прийомів, методів і технологій навчання, які дозволили б надати можливість усної практики кожному учню [120, с.101]. Тому пропонуємо майбутнім учителям самостійно відібрати або розробити такі методичні матеріали й прийоми, котрі б забезпечили можливість індивідуалізації та диференціації навчання з урахуванням здібностей кожного учня.

Після засвоєння студентами теоретичних основ особистісно орієнтованого підходу під час вивчення психологічних і педагогічних дисциплін ми акцентували увагу на розвитку методичних умінь застосовувати в навчанні іноземних мов особистісно орієнтовані технології. Основою цього процесу було розроблення студентами дидактичних матеріалів з урахуванням принципів індивідуалізації та диференціації навчання іноземних мов. Проте спочатку увагу студентів ми звертали на можливості впливу іноземної мови як навчального предмета на розвиток окремих підструктур особистості.

Таблиця 2.1

Можливості іноземної мови як навчального предмета для розвитку окремих підструктур особистості

Підструктура особистості	Можливий вплив вивчення іноземної мови на розвиток особистості
інтелектуальна	Тренується мнемотехніка, тобто різні прийоми запам'ятовування: довільні і мимовільні, механічні та

	логічні, безпосередні й опосередковані. Розвиваються інтелектуальні функції аналізу й синтезу, формуються здатності до узагальнення, абстракції, систематизації; мислення стає більш логічним і системним.
когнітивна	Формуються фонові знання, що складають інтелектуальне поле мовної діяльності (слова, інформація з проблем спілкування, факти, відомості, дати, кількісні числа тощо).
комунікативна	Завдяки полілогічному спілкуванню розвивається вміння слухати; засвоюються мовні функції повідомлення, з'ясування, тлумачення, коментування, контр-аргументування та ін.; тренуються швидкість мови, інтонація, тембр голосу, міміка, пози й жести; виховується увага один до одного, взаємна поступливість, прагнення до спільних дій, взаємодопомога, засвоюються правила етикету.
духовна	Завдяки вивченню соціально-політичних, морально-етичних і культурно-історичних цінностей інших країн формується уявлення про духовне життя людей різних країн; виникає повага до національних традицій різних народів; розвивається почуття національної самобутності та національної гідності.
вольова	Необхідність значних зусиль у вивченні іноземної мови формує важливі риси характеру: наполегливість, цілеспрямованість, терпіння, старанність, самостійність.
діяльнісна	Використання словників, довідників, пошук необхідної інформації, конспектування, прослуховування аудіо- і перегляд відеоматеріалів з навчальною метою розвивають культуру розумової праці.

Для того, щоб зробити формування готовності майбутніх учителів іноземних мов до впровадження ООТН результативним, ми організовували самостійну роботу студентів у цьому напрямі за такими етапами:

- організаційно-методичний;
- мотиваційно-проблемний;
- консультаційно-навчальний;
- діяльнісно-розвивальний;
- ідентифікаційно-контролювальний;
- рефлексивно-оцінний.

Зміст діяльності студента на першому етапі передбачає відбір методів і засобів організації самостійної роботи з підготовки дидактичних матеріалів, що дозволяють забезпечити саморозвиток особистості студента. Час, що відводиться на самостійну роботу студентів, розподіляється рівномірно по тижнях семестру. Чітко визначаються бюджети часу на виконання тижневих завдань.

Мотиваційно-проблемний етап організації самостійної діяльності студентів має на меті пробудження інтересу до проблеми диференціації та індивідуалізації вивчення іноземних мов, мотивацію студентів до організації самостійної роботи, визначення проблемного поля і занурення в тематику досліджуваного предмета. На даному етапі ми використовували проблемну лекцію, дебати, дискусії з попереднім читанням ознайомчої літератури.

Консультаційно-навчальний етап представляє собою спільне обговорення цілей і способів виконання передбачуваної роботи, визначення алгоритму виконання завдань, визначення обсягу роботи, потижневого плану самостійної роботи, форм звітності і термінів представлення результатів. За необхідності проводили індивідуальні та групові консультації.

Індивідуальне бачення вирішення проблеми особистісно орієнтованого підходу у вивченні учнями іноземних мов, а не механічне повторення чужих рішень робить діяльнісно-розвивальний етап організації самостійної роботи особливо привабливим для формування готовності майбутніх учителів іноземних мов до впровадження ООТН.

Проектна діяльність з виготовлення дидактичних матеріалів виявилась ефективним способом досягнення поставленої мети. Робота над проектом, з одного боку, вимагає наявності творчих здібностей і вмінь працювати самостійно, а з іншого – розвиває їх. Перевага надається груповій проектній діяльності, оскільки вона передбачає можливість демонструвати унікальність і цінність кожного майбутнього педагога для виконання спільної навчальної роботи. Невеликими групами студенти працюють над вирішенням одного завдання. Кожен, роблячи самостійно певну частину роботи, повинен чітко

усвідомлювати, що його частина – це необхідна складова проектного завдання в цілому.

Ідентифікаційно-контролювальний етап організації самостійної роботи передбачає контроль і оцінювання результатів виконання поточної самостійної роботи, здійснюється викладачем, як правило, щотижня. Виконання кожного завдання супроводжується виставленням балів відповідно до визначених критеріїв. Підсумковий результат самостійної роботи представляється у вигляді командної презентації. Для організації більш активної діяльності студентів на цьому етапі можна провести рольовий розподіл між командами: одні виступатимуть у ролі критиків і аналітиків, інші будуть шукати точки дотику між різними позиціями, треті - робити нотатки в процесі обговорення.

Рефлексивно-оцінний етап передбачає самооцінювання та оцінювання командної презентації результатів самостійної діяльності. Для здійснення самооцінювання і взаємооцінювання можна використовувати експертні листи, де чітко сформульовані необхідні критерії і показники. В процесі проведення підсумкового рейтингового контролю нараховані викладачем бали за виконання кожного завдання або етапу роботи підсумовуються відповідно до розроблених правил оцінювання і впливають на підсумкову оцінку студента з дисципліни «Методика навчання іноземної мови».

Особливе місце в нашій практиці посідали вправи на розвиток у майбутніх учителів іноземних мов умінь розв'язання аналітико-рефлексивних, проектувально-прогностичних, організаційно-діяльнісних і оцінювально корекційних завдань. Студенти працюють за таким алгоритмом:

- Відбирають відповідний інформаційний матеріал.
- Визначають комунікативні завдання мовців.
- Складають схему діалогу.
- Добирають рольові ігри для активізації мовленнєвого матеріалу.
- Формулюють запитання для контролю розуміння змісту прочитаного тексту.

- Дають іншим студентам (уявним учням) комунікативну настанову на роботу в парах з метою спонукання до діалогу-розпитування.

- Організують і проводять у групі дискусію.

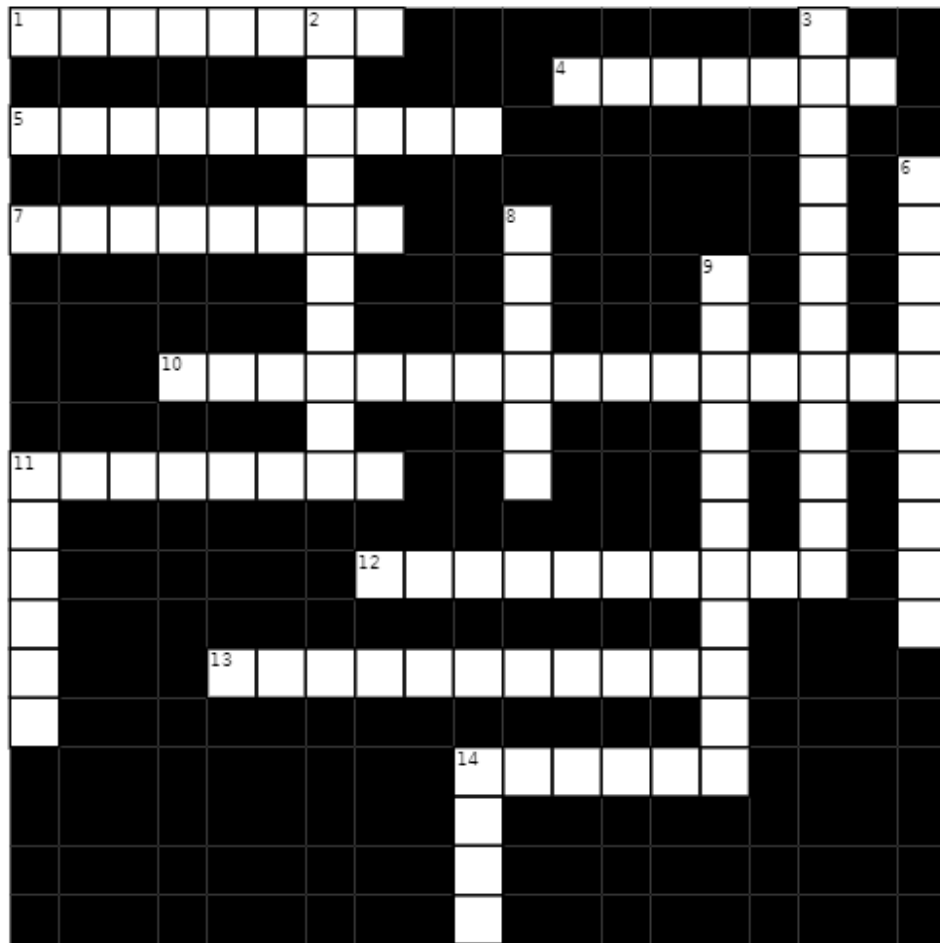
- Виправляють помилки у мовленні учасників дискусії, не порушуючи при цьому процесу спілкування, перепитуючи, уточнюючи щось тощо.

- Коментують відповіді своїх товаришів щодо мовної правильності.

- Оцінюють діалог щодо його відповідності комунікативному завданню.

Разом зі студентами обговорюємо доцільність і розробляємо тактику використання диференційованих завдань. Робимо висновок, що не завжди варто акцентувати увагу учнів на тому, що їм пропонуються завдання різної складності. Інколи це можна зробити в прихованій від учнів формі. Наприклад, усьому класу пропонується для прочитання текст. Середньому учню вчитель пропонує читати вголос, всі слідкують за підручником, за потреби вчитель дає підказки. Після роз'яснення нових слів слабшому учню пропонують переповісти текст українською мовою. Іншому середньому учню пропонують дати відповідь на запитання вчителя, поставлені іноземною мовою. Найсильнішим учням пропонується переказати текст іноземною мовою. Загалом складається враження, що працюють усі учні в рівних умовах, але насправді перед ними завдання різної складності.

Цікавим індивідуальним завданням є складання кросвордів до різних тем,

наприклад:

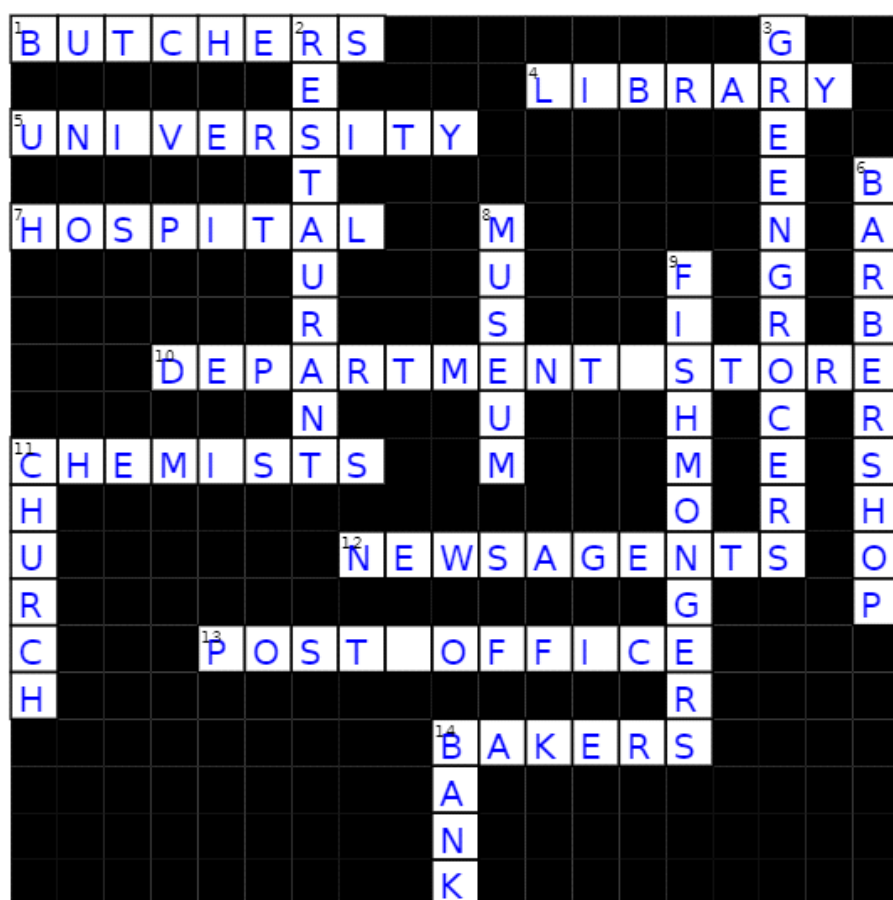
Across

1. a shop where you can buy some meat;
4. a place where many books are kept;
5. an institution of higher education;
7. an institution that deals with patients;
10. a large shop which sells many different kinds of goods;
11. a shop where you can buy some medicine;
12. a shop, that sells magazines and newspapers;
13. a building where you can send a letter;
14. a shop where you can buy some bread;

Down

2. a place where meals are prepared;
3. a shop that sells fresh vegetables;
6. a place where people go to get their hair cut;
8. a building where works of art are kept;
9. a shop that sells fish;
11. a place where believers gather to thank God;
14. an institution where you can save or borrow money;

Answer key

Досить цікавим для студентів виявилось завдання на розроблення сценаріїв ситуаційно-рольових ігор на кшталт «У магазині», «У театрі», «На прийомі в лікаря», «На уроці», «На екскурсії» тощо. Студентів поділяли на підгрупи по 3-4 чоловік і роздавали їм назви ситуаційно-рольових ігор. Від них вимагали скласти словник ключових слів, вивчити необхідні слова й словосполучення, розробити сценарій, розподілити ролі й зіграти відповідну рольову гру, вклавшись у відведений час 5-7 хвилин. Спостереження показали, що виконання такого завдання безпосередньо на практичному занятті вимагає від студентів значної мобілізації інтелектуальних зусиль, концентрації уваги, скоординованості дій і готовності до співпраці та взаємопідтримки.

Підготувавшись до розігрування ролей, кожна підгрупа уважно вислуховувала виступи своїх колег, намагаючись зрозуміти, яка саме тема розігрується. Викладач пропонував усім слухачам звертати увагу на допущені помилки у вимові чи побудові речень, вносив корективи й пояснював особливо

складні моменти. Складніші теми, які передбачали вивчення значного обсягу невідомих раніше ключових слів, пропонували як домашнє завдання. Крім того, вдома студентам необхідно було опрацювати відповідну літературу (наприклад, статті та методичні розробки з журналів «Англійська мова та література», «Дивослово», «Іноземні мови», «Іноземні мови в навчальних закладах», «Німецька мова в школі», «Deutsch», «English» [17; 23; 24; 28; 29; 36; 41; 44; 53; 56; 66; 80; 92; 114; 116; 118] та запропоновані нами методичні посібники [40; 42; 43; 60]) та нормативні документи [39; 59]) і письмово оформити сценарії ситуаційно-рольових ігор у вигляді дидактичного матеріалу для майбутньої професійної діяльності. Приклад такого сценарію, розробленого студентами, представлено в додатку В.

Приклад дидактичного матеріалу для проведення ситуаційно-рольової гри на тему "At a Party".

Key words: *single, engaged, married, divorced; English, French, Italian, Polish, American, Ukrainian, Scottish, Australian, Japanese, Irish, Canadian, Spanish; footballer, chef, model, lawyer, actress, business lady, singer, student, politician, DJ, blogger, artist.*

You are at the party, where you don't know anyone else, try to meet new people and get to know them. Tell a little about yourself and ask them about their life. Talk to as many people as possible and think of who of them can become a friend to you.

<i>You're John. You're a famous English footballer. You're 23 and you live in London. You're engaged. You are fond of fast food and boating.</i>	<i>You're Tom. You're a French chef. You're 28 years old. You live in Paris. You're divorced. You enjoy watching horror films.</i>	<i>You're Lin. You're an Italian artist. You're 24. You live in Rome. You're divorced. You have two children. You like reading and jogging.</i>
<i>You're Christine. You're a Canadian model. You're 17 and you live in California. You are single. You like surfing and music.</i>	<i>You're Leo. You're a Polish singer. You're 19 and you are from Warsaw but you live in Italy. You're single. You prefer healthy food and fencing.</i>	<i>You're Samuel. You're a highly qualified lawyer. You are Spanish but you live in Finland. You're 29 and you're married. You love expensive cars and diving.</i>
<i>You're Samantha. You're an American actress. You're 25 and you live in</i>	<i>You're Iryna. You're a Ukrainian politician. You're 32 and you live in</i>	<i>You're David. You're a popular Scottish Dj. You're 26 and you have a</i>

<i>New York. You're divorced. You enjoy parties and travelling.</i>	<i>Ukraine. You're married and you have 3 children. You enjoy travelling and comedies.</i>	<i>girlfriend. Your music is very cool. You like tennis and detective stories.</i>
<i>You're Dolores. You're an Australian business lady. You're 29 and you live in Milan. You're single. You like fashion and politics.</i>	<i>You're Tim. You're a Japanese student. You're 20 and you study literature in Sorbonne university. You're single. You like new gadgets and old films.</i>	<i>You're Maggie. You're a blogger. You're 27 and you're Irish, but you live in Japan. You're engaged. You you're your cat, art and travelling.</i>

Погоджуючись з О. Яцишиним, що невід'ємною складовою процесу оволодіння іноземною мовою є автолінгводидактична діяльність [124, с.443], вважаємо за необхідне знайомити майбутніх учителів з основними технологіями й методиками самостійного здобуття знань (технологіями автолінгводидактики), розробленими такими відомими поліглоти, як Н. Бориско [20] та В. Курінський [67; 68].

Звертаємо увагу студентів, що нині перед педагогами стоїть важливе завдання – виховати й підготувати молодь, спроможну активно включатися в якісно новий етап розвитку сучасного суспільства, пов'язаний з інформацією. Одним з ефективних напрямів у сфері навчання іноземних мов стає розробка системи навчання на базі інформаційних (у тому числі дистанційних) технологій. За допомогою поєднання звукових, графічних, анімаційних і текстових ефектів можливо досить вдало імітувати ефект занурення в активне мовне середовище, реалізуючи сучасні лінгвістичні, технологічні, методичні та педагогічні технології. Крім того, при навчанні іноземної мови за такими програмами відпрацьовуються всі аспекти мови: фонетичний, граматичний, лексичний та комунікативний, що дозволяє більш якісно та швидко оволодівати мовним матеріалом, набувати мовленнєвих навичок і вмінь [122, с.535]. Чим багатший і різноманітніший банк навчальних програм, тим більше можна провести цікавих уроків із застосуванням комп'ютера [101].

На конкретних прикладах демонструємо студентам,+- що мультимедійні технології забезпечують дотримання принципу наочності навчання.

Аудіовізуальна наочність являє собою сукупність усіх видів наочності: зорової, слухової, моторної, змішаної, мовної, ситуативної, предметної та образної. Синтез усіх видів наочності, емоційний вплив, що підвищує інтерес до досліджуваного предмета, допомагають впливати на індивідуальні особливості всіх учнів і сприяють розумінню ними навчальної інформації, активізуючи роботу їх пам'яті і, в кінцевому рахунку, інтенсифікують засвоєння мовного матеріалу і розвиток мовних навичок і умінь при оволодінні іншомовною діяльністю.

Використовуючи мультимедіа, ми створюємо модель реального спілкування, студент залучається у вирішення значущих для нього завдань, ми можемо стимулювати їх не тільки для відтворення шаблонних мовних формул, але і для виробництва оригінальних висловлювань. Тобто створюються умови для підвищення ефективності навчання іноземної мови у ВНЗ за рахунок створення іншомовного середовища, наближеного до природного; дотримання дидактичного принципу наочності; реалізації навчання на основі врахування психофізіологічних особливостей кожного студента.

Мультимедійні технології, які використовуються на заняттях з іноземної мови, є одним з найефективніших засобів навчання, що дозволяють вирішувати не тільки ряд завдань освіти в цілому (розвиток самостійного мислення і судження), а й завдань навчання іноземної мови (формування комунікативної компетенції) [33].

Досвід роботи показує, що використання мультимедіа під час навчання іноземної мови сприяє створенню природних ситуацій для іншомовного спілкування, здійснює сильний емоційний вплив на студентів, що неминує підвищує мотивацію за рахунок пробудження інтересу до досліджуваних тем. Воно може використовуватися для ілюстрації використання мовного матеріалу в реальних ситуаціях спілкування, демонстрації лінгвокраїнознавчих реалій, повідомлення нової інформації та закріплення отриманих раніше знань. Окремим завданням для майбутніх учителів іноземної мови було здійснити пошук і проаналізувати можливості, переваги й недоліки онлайн-курсів для

вивчення іноземних мов. Характеристики онлайн-курсів для вивчення англійської мови представлені в додатку Е.

Майбутній учитель іноземної мови прагне освоїти методику роботи в Інтернеті, щоб бути відповідальнішими за своє власне навчання та вміти використати Інтернет-технології у навчанні іноземної мови учнів. Проте застерігаємо майбутніх педагогів, що створення комунікативності в Інтернеті вимагає часу. Необхідна соціально-психологічна атмосфера, до якої залучається учень; упевненість, що його поважають як особу зі своїми власними поглядами, інтересами, сильними й слабкими сторонами. Однією з нових вимог, що висуваються до вивчення іноземних мов з використанням Інтернет-ресурсів, є створення взаємодії на уроці, що прийнято називати в методиці інтерактивністю. Інтерактивний підхід у віртуальному просторі служить одним із засобів досягнення комунікативної мети на заняттях. Від принципу комунікативності він відрізняється наявністю дійсної співпраці, де основний акцент робиться на розвиток умінь спілкування та групової роботи, тоді як для комунікативного завдання це не є обов'язковою метою (адже одним із найпоширеніших видів комунікативного завдання є монолог).

Навчаючи справжній мові, Інтернет допомагає у формуванні умінь і навичок розмовної мови, а також у вивченні лексики й граматики, забезпечуючи справжню зацікавленість, а отже, ефективність.

Наші спостереження показали, що Інтернет розвиває соціальні й психологічні якості студентів: їх упевненість у собі і здатність працювати в колективі; створює сприятливу для навчання атмосферу, виступаючи як засіб інтерактивного підходу. Інтерактивність не просто створює реальні ситуації з життя, а й примушує студентів/учнів адекватно реагувати на них за допомогою іноземної мови.

Методичний прийом Інтернет-пошуку в нашій практиці поєднуємо з методом проектів. На автентичних іншомовних Інтернет-сайтах студенти шукають необхідну інформацію, самостійно її опрацьовують, структурують, унаочнюють різними видами презентацій. Результатом такої роботи може бути

дидактичний матеріал для вивчення в загальноосвітній школі, оформлений у вигляді альбому, роздаткових карток, відеопрезентації тощо. Прикладом такого проекту є веб-квест (WebQuest), суттю якого є перетворення самостійно знайденої інформації, власних знань і досвіду в конкретний продукт. Доцільність використання технології веб-квест у вивченні іноземної мови пояснюємо тим, що за її допомогою можна створити «цілісний дидактичний конструкт» [123, с.4], який може містити оригінальну форму навчання, зміст, методи навчання й контролю [65, с.345], що все разом забезпечить необхідний процес занурення студентів/учнів в іншомовне інформаційне середовище з одночасним засвоєнням методів пошуково-конструктивної роботи [1, с.11].

Традиційно WebQuest складається з:

- 1) вступу, в якому подаються загальні відомості й деяка базова інформація;
- 2) завдання, сформульованого у цікавій формі, а також кінцевого очікуваного результату роботи студентів;
- 3) списку інформаційних джерел, необхідних для виконання завдання;
- 4) детального алгоритму процесу, якому має слідувати студент задля виконання завдання;
- 5) певних порад щодо того, як систематизувати отриману інформацію;
- 6) висновку, який підсумовує WebQuest, нагадує студентам про те, що вони дізналися, спонукає їх до подальших пошуків в інших сферах.

Починається робота з WebQuest з того, що студентам надається коротенький тест. (Наприклад, щоб виявити, наскільки вони обізнані з комп'ютерними програмами із самостійного вивчення іноземних мов). Це і є вступом, і це завдання має зацікавити студентів. Потім пропонуємо завдання, яке є посильним і викликає інтерес у студентів. Майбутнім учителям повідомляється, що вони мають підібрати такий навчальний матеріал і технологію його вивчення, який би викликав в учнів інтерес і навіть захоплення. Але для того, щоб структурувати такий матеріал, студенти мають проаналізувати деякі педагогічні технології та комп'ютерні програми (щоб

продемонструвати свою обізнаність із інноваційними технологіями навчання), а потім створити й продемонструвати свою методику вивчення тієї чи іншої теми.

Це завдання є досить складним для студентів, а тому пропонуємо розділити його на три основні етапи:

- Студентам даємо список з кількох вебсторінок, де вони можуть ознайомитися з прийомами, які використовуються в навчальних програмах.
- Студентам пропонуємо відібрати кілька веб-сторінок, з яких можна завантажити відповідну програму, відібрати кілька видів навчальних програм.
- Студенти створюють свою власну методику використання певної навчальної програми для вивчення якогось конкретного матеріалу/теми. Вони роблять це за допомогою плану роботи та ключових порад з інструкції. Потім демонструють свою методику у вигляді презентації.

Перед початком усієї роботи викладач повідомляє про критерії, якими він буде керуватися під час оцінювання роботи студентів, – це дасть студентам можливість чітко визначити кінцеву мету завдання.

У мережі Інтернет є багато веб-сторінок, які пропонують цілий набір лінків для навчання іноземних мов або для ресурсів з однієї мови (з граматики, інтернет-словників, газет, літератури, проектів в Інтернеті, а також завдань, які можна виконувати в аудиторії). Прикладом є Volterre (<http://www.wfi.fr/volterre>), веб-сторінка з десятками ресурсів для вчителів англійської і французької мови [129]. Підготовку до створення Web-квестів можна полегшити, якщо скористатись готовими шаблонами або конструкторами квестів, наприклад: jimdo.com або zunal.com. Вони легкі в управлінні, мають дружній інтерфейс і можливість безкоштовного використання. Всі конструктори квестів містять такі розділи: сторінка привітання (Welcome), вступ (Introductoin), завдання (Task), процес (Process), ресурси (Resource), обговорення/оцінювання результату (Reaching consensus/Evaluation), висновок (Conclusion).

Для реалізації розроблених Web-квестів можна використовувати такі платформи: блоги, соціальні мережі, сайти Google, Wiki-сторінки, Moodle та ін. Приклади Web-квестів і шаблони їх створення можна знайти на сайті <http://webquest.org/index-resources.php>. Досить цікавим є веб-квест «The Diary of Anne Frank» <http://www.fsu.edu/~CandI/ENGLISH/fsuwebquest3/annef.htm> [147] та інші. Для організації роботи студентів над виконанням Web-квестів ми створили спеціальний блог

<https://www.blogger.com/blogger.g?blogID=5013547678166719538#allposts>

<https://irenemazaikina.blogspot.com/>, оскільки вважаємо створення блогу досить важливим для сучасних учителів іноземної мови. Користуючись ним, учителі мають можливість обмінюватись власним досвідом, надавати психологічну допомогу дітям, а також сприяти та залучати їх до самостійної роботи. Темою блогу ми обрали "Shopping", оскільки учні завжди з великим захопленням вивчають цю тему. У вступі подано цікаві факти про магазини в Лондоні, про перший універмаг, про спеціальні кімнати для чоловіків, які очікували своїх дружин, поки ті приміряли різні речі, про дівчат-продавців, які виконували роль помічниць для чоловіків при виборі одягу, консультуючи їх. Основне завдання полягає в тому, що майбутні вчителі, маючи перелік питань, зможуть зрозуміти, яку саме інформацію необхідно знайти, щоб створити власний проект. Також є поради, що і як робити, тобто після того, як учень обирає будь-який магазин, йому слід опиратись на питання, що подані в завданні. В блозі можна знайти ресурси, які полегшать роботу студентам у підготовці власного проекту, а вже потім кожен студент має придумати спосіб презентації власного проекту. Ще є декілька порад щодо гарної презентації свого матеріалу. Оцінювання студентів відбуватиметься за такими критеріями: креативність, комунікативні навички, спосіб презентації та рівень володіння англійською мовою.

Практика показує, що у створенні Web-квестів можливі труднощі [140; 134]. Тому ми намагались підбирати завдання так, щоб вони були цікавими, посильними для студентів і професійно спрямованими. Вибираючи теми для

організації професійно спрямованих завдань, ми керувалися такими критеріями відбору:

- типовість для шкільного курсу навчання іноземної мови;
- можливість методичної інтерпретації закладеного в них матеріалу;
- потенційна здатність стимулювати мовленнєву і професійну активність студентів.

Спостереження за роботою студентів зі створення Web-квестів показали, що ця технологія навчання дійсно є особистісно орієнтованою, оскільки дає можливість:

- стимулювати мотивацію до вивчення іноземних мов;
- розвивати аналітичне й критичне мислення;
- розвивати вміння знаходити кілька варіантів розв'язання проблемних ситуацій, знаходити найбільш раціональний варіант, обґрунтовувати свій вибір;
- організовувати індивідуальну та групову форми самостійної діяльності;
- розвивати навички самоосвіти та самоорганізації;
- розвивати навички командної роботи (планування, розподіл функцій, взаємодопомога, взаємоконтроль);
- формувати здатність публічного виступу;
- розвивати здатність до рефлексії;
- виховувати відповідальність за виконання роботи;
- формувати здатність до застосування технології Web-квестів у майбутній професійній діяльності.

Отже, ефективність самостійної діяльності студента над виготовленням дидактичних матеріалів для впровадження особистісно орієнтованих технологій навчання багато в чому залежить не лише від організаторських якостей педагога, а й від успішності надання допомоги студентам в осмисленні власних освітніх проблем, проектуванні індивідуальної та групової самостійної діяльності; допомоги в послідовній реалізації запланованих етапів роботи,

включаючи оцінювання та самооцінювання поточних результатів, коригування діяльності, підтримку успіхів у навчанні.

Самостійна діяльність студентів, організована на основі особистісно орієнтованої моделі, веде за собою розкриття особистісного потенціалу кожного студента, що знаходиться в позиції активного й самостійного суб'єкта навчального процесу.

Висновки до другого розділу

В особистісно орієнтованому навчанні саме навчання ми визначаємо не як передавання знань, вироблення умінь і організацію засвоєння, а насамперед створення умов для реалізації особистісних потреб студента чи учня в сфері іншомовної освіти. Особистісно орієнтоване навчання, таким чином, ми вбачаємо в розкритті умов реалізації особистісно розвивальних функцій навчального процесу.

Основним результатом формування готовності майбутніх учителів іноземних мов до впровадження ООТН має стати їхнє усвідомлення того, що кожен учитель може поліпшити ситуацію з вивченням іноземних мов, використовуючи різні технології залежно від інтересів і вподобань учнів.

- Технології рівневої диференціації представлені сукупністю форм і методів навчання, що враховують індивідуальні особливості учня, його інтереси та потреби. Технології рівневої диференціації передбачають віру в творчі сили дитини, виключають покарання, запобігають авторитаризму.
- Технології креативного розвитку спрямовані на розвиток школярів, які виявляють творчу активність, мають оригінальне мислення, здатні знаходити рішення в нестандартних ситуаціях.
- Технології критичного мислення базуються на вихідній системі наявних знань, бо сприймання будь-якої інформації залежить від попереднього досвіду дитини. Навчальна діяльність починається з формулювання та усвідомлення проблем, пошуку та осмислення нової

інформації і завершується самостійним розв'язанням цих проблем, формуванням своїх суджень.

- Технології ситуативного моделювання включають систему методів, які спрямовані не на повідомлення знань, їхнє запам'ятовування і відтворення, а на організацію учнів для самостійного здобування знань, навичок, умінь у процесі активної пізнавальної діяльності. Це можуть бути навчання в грі (рольові ігри, інсценізації), технології імітації (імітація явищ дійсності, розв'язання ситуаційних) або симуляції (спрощена версія реальності).

- Технології навчального проекту гармонійно поєднують академічні та прагматичні знання, стимулюють самостійну пізнавальну діяльність і здійснюються за схемою: все, що я пізнаю, для чого мені потрібно і де я можу ці знання застосувати. Навчальні проекти можуть бути дослідницькими, творчими, ігровими, інформаційними; форми роботи – індивідуальними або груповими.

Успіх упровадження ООТН залежить від особистісних якостей і готовності вчителя до цих інновацій. Аналізуючи особливості гуманістичної парадигми, ми визначили комплекс критеріїв, що мають значення для розвитку системи ООТН:

- 1) прийняття та реалізація ідеї ціннісно-смислової рівності учня й учителя, що потребує виходу педагога з безпосередньо предметного та загальнопедагогічного контекстів на філософський рівень осмислення сутності своєї професії;

- 2) формування потреби та можливості висувати й коригувати цілі навчання та виховання на конкретному педагогічному (а не на теоретичному чи політико-ідеологічному) рівні за активної участі всіх учасників навчально-виховного процесу.

- 3) інтерпретація будь-якої інформації на індивідуально-особистісному рівні;

4) особливе, системно-цілісне бачення світу, що характеризується вмінням структурувати педагогічні явища, процеси, діяльність; відчуттям системного розвитку педагогічних об'єктів різного масштабу та рівня, здатністю викладача сконструювати і відновити всі структурні ланки тієї або іншої педагогічної системи, забезпечити логіку її розвитку в традиційному або інноваційному режимі;

5) здатність до рефлексії на індивідуальному, груповому й колективному рівнях, що свідчить про можливість проникнути в глибину явищ і процесів, побачити суперечності у власних діях, усвідомлено сприяти їх усуненню.

Розвиток особистості студента/учня буде ефективним, якщо будуть створені такі умови:

- створюватися й підтримуватися на високому рівні почуття впевненості студента/учня в досягненні ним цілей навчання;
- підтримуватися емоційно позитивний психологічний клімат, який сприяє прояву потенційних можливостей студента/учня, коли:
- студент/учень відчуває, що поважаються його права на отримання такої іншомовної освіти, що забезпечить йому особистісний і професійний комфорт після закінчення ВНЗ/школи;
- студент/учень відчуває, що до нього ставляться з симпатією та увагою, незалежно від результатів навчання.

Практика показала, що значну практичну спрямованість у вивченні іноземної мови має проектна методика, яка забезпечує вихід мовної діяльності в інші види діяльності, спирається на особистісно орієнтовану парадигму освіти, закріплює її варіативність, врахування можливостей і потреб студентів, можливість вибору ними освітніх послуг.

Матеріали, що висвітлені в другому розділі дисертації, опубліковані в працях автора [57; 72; 73; 74; 75; 76; 77; 78; 79].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ У РОЗДІЛІ 2

1. Багузина Е. И. Веб-квест технология как дидактическое средство формирования иноязычной коммуникативной компетентности (на примере студентов неязыкового вуза): автореф. дис. ... канд. пед. наук. – М., 2012. – 26 с.
2. Балл Г. О. Орієнтири сучасного гуманізму (в суспільній, освітній, психологічній сферах) / Георгій Олексійович Балл. – К. – Рівне: Видавець Олег Зень, 2007. – 172 с.
3. Балл Г. О. Професійна діяльність і підготовка до неї у контексті розвитку особистості та становлення її духовності //Творча особистість у системі неперервної професійної освіти: Матер. Міжнар. наук.конф. /За ред. С. О. Сисоевої і О. Г. Романовського. – Харків: ХДПУ, 2000. – С.34-39.
4. Барабанова Г. В. Когнітивно-комунікативна модель навчання професійно орієнтованого читання іноземною мовою в немовному вузі // Іноземні мови. – 2004. – №1. – С. 29-31.
5. Баркасі В. В. Формування професійної компетентності в майбутніх учителів іноземних мов: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Баркасі Вікторія Володимирівна. – О., 2004. – 252 с.
6. Басай Н. П. Реалізація комунікативного підходу до навчання іноземних мов у підручнику з німецької мови “Guten Tag!” / Надія Басай // Іноземні мови в навчальних закладах. – 2006. – №5. – С.58-61.
7. Бахов І. Мнемічна діяльність з позиції інтенціонального підходу в навчанні студентів іноземній мові / Іван Бахов // Неперервна професійна освіта : теорія і практика: Науково-методичний журнал. – 2002. – Випуск 2(6). – С.144-149.
8. Безкоровайна О. В. Пріоритетні тенденції розвитку методики викладання іноземних мов та культур в контексті особистісно орієнтованого підходу / О. В. Безкоровайна // Оновлення змісту, форм і методів навчання та виховання в закладах освіти: Зб. наук. пр. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. – Випуск 9(52), 2014. – С.17-21.
9. Бекренцова І. І. Використовуємо сучасні підходи у викладанні англійської мови: методичний матеріал / І. І. Бекренцова. – Х.: Основа: Тріада+, 2007. – 96 с.
- 10.Бернацкая Е. В. Моделирование ситуаций профессиональной деятельности в обучении иностранному языку в высшем учебном заведении военного профиля : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 / Бернацкая Елена Владимировна. – К., 2005. – 183 с.
11. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання. Науково-методичний посібник / І. Д. Бех. – К.: ІЗМН, 1998. – 204 с.
- 12.Бех І. Д. Виховання особистості: у 2-х кн. Кн.1.: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади: наук.видання / І. Д. Бех. – К.: Либідь, 2003. – 280 с.
- 13.Бех П. О. Концепція викладання іноземних мов в Україні / П. О. Бех, Л. В. Биркун // Іноземні мови. – 1996. – №2. – №2. – С.3-8.

14. Бігич О. Б. Професійний розвиток особистості студента-майбутнього вчителя іноземної мови для початкової школи у світлі особистісно-діяльнісного підходу / Творча особистість вчителя: проблеми теорії і практики. Зб. наук. праць. Вип. 6. МОУ, НПУ ім. Драгоманова, К. – 2001. – С.17-22.
15. Бігич О. Б. Методична освіта майбутнього вчителя іноземної мови початкової школи : [монографія] / Оксана Борисівна Бігич. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2004. – 278 с.
16. Бободжанова Л. К. Формирование иноязычной грамматической компетенции с учетом национально-культурных особенностей изучаемого языка в сфере профессионального общения : дисс. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.08 / Бободжанова Лола Кадыровна. – СПб., 2008. – 247 с.
17. Богомазова В. Н. Формування навичок мовленнєвої компетенції // Німецька мова в школі / Богомазова В. Н. – 2010. – №3. – С.5-9.
18. Боднар У. С. Особистісно орієнтовані технології навчання німецької мови в економічних вищих навчальних закладах / У. С. Боднар // Наукові записки. Серія: Педагогіка. – 2010. – №2. – С.168-171.
19. Боковенко Н. Р. Поєднання різних форм роботи на уроках англійської мови / Н. Р. Боковенко // Іноземні мови. – 2003. – №2. – С.11-15.
20. Бориско Н. Ф. Сам себе методист, или Советы изучающему иностранный язык / Н. Ф. Бориско. – Киев: Фирма «Инкос», 2001. – 267 с.
21. Брославська Л. Особистісно-діяльнісний підхід у викладанні англійської граматики / Любов Брославська, Сергій Мащенко // Педагогіка і психологія професійної освіти : науково-методичний журнал. – 2013. – №3. – С.105-111.
22. Бутова В. О. Компетентнісний підхід у навчанні іноземної мови / В. О. Бутова // Вісник Глухівського держ.пед.ун.-ту. Сер.: Педагогічні науки. – Глухів, 2006. – Вип.8. – С.76-80.
23. Валуєва К. М. Гра в процесі вивчення англійської мови / Валуєва К. М. // Англійська мова і література. – 2005. – №7. – С.2 – 4.
24. Варзацька Л. Інтерактивні технології в системі особистісно-зорієнтованої освіти / Варзацька Л., Кратасюк Л. // Дивослово. – 2006. – №4. – С.15-25.
25. Васянович Г. П. Методологічні контексти педагогічної науки на сучасному етапі її розвитку / Григорій Васянович // Педагогіка і психологія професійної освіти: науково-методичний журнал. – 2013. - №3. – С.9-31.
26. Гаврилов Б. В. Плюсы и минусы компьютеризированного обучения иностранным языкам / Гаврилов Б. В. // Иностранные языки в школе. – 2002. – С.34-40.
27. Гайдукова Л. В. Система вправ для формування професійно орієнтованої компетенції в діалогічному мовленні у майбутніх учителів англійської мови / Л. В. Гайдукова // Іноземні мови. – 2007. – №4. – С.26-32.

28. Гапонова С. В. Типологія помилок у мовленні майбутніх учителів на уроках англійської мови / Гапонова С. В. // Іноземні мови. – 2006. – №2. – С. 3-5.
29. Гіс В. Й. Методика проведення гри як засобу активної пізнавальної діяльності / Гіс В. Й. // Англійська мова і література. – 2010. – №6. – С.7 – 10.
30. Гончаренко С.У. Гуманізація освіти України // Кримські педагогічні читання: Матеріали Міжнар. наук. конф. / За ред. С.О.Сисоєвої і О.Г.Романовського. – Харків: НТУ „ХПІ”, 2001. – С.131-138.
31. Гриценко Я. Використання ділових ігор у вивченні ділової іноземної мови у ВНЗ / Яна Гриценко // Педагогіка і психологія професійної освіти : науково-методичний журнал. – 2013. - №3. – С.111-117.
32. Гришкова Р. О. Психолого-педагогічні умови особистісно орієнтованого вивчення іноземної мови / Р. О. Гришкова // Наукові записки КМА. – Т.18. – Ч.1. – К., 2000. – С.35-37.
33. Громов Є. В. Використання персональних комп'ютерів у навчанні іноземним мовам / Є. В. Громов // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. Зб. наук. праць. – редкол. – Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2005. – Вип.8. – С.258-263.
34. Гулов А. П. Об использовании сети Интернет на уроках английского языка / Гулов А. П. // Инновационные подходы к применению информационных технологий в профессиональной деятельности : сб. трудов междунар. науч.-практ. конф. Белгород : ГиК, 2009. – С.101-105.
35. Гуревич Р. С. Використання соціальних мереж Інтернету у взаємодії педагогів і студентів / Р. С. Гуревич // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: зб. наук. праць. – 2012. – Вип. 29. – С. 49–54.
36. Гурова Н. В. Ігри та ігрові прийоми на уроці німецької мови / Гурова Н. В. // Німецька мова в школі. – 2009. – №2. – С.6 – 11.
37. Даниленко І. В. Навчання в співпраці як різновид особистісно орієнтованого підходу у викладанні іноземної мови / І. В. Даниленко // Англійська мова та література. – 2012. – №4. – С.2-4.
38. Дегтярьова Ю. В. Теоретичні основи експеренційного навчання іноземних мов / Ю. В. Дегтярьова // Вісник Дніпропетровського університету економіки та права імені Альфреда Нобеля. Серія „Педагогіка і психологія”. – 2011. – № 1 (1). – С.69-73.
39. Державний стандарт базової і повної середньої освіти (проект). Базовий навчальний план основної і старшої школи // Іноземні мови. – 2003. – №1. – С. 5.
40. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: Навчальний посібник / І. М. Дичківська. – К.: Академвидав, 2004. – 334 с.
41. Дмитренко С. Інтерактивні технології у навчанні німецької мови / Світлана Дмитренко // Deutsch. – Nr.28(192), Oktober, 2009. – s.7-9.

- 42.Дубасенюк О. А. Освітні інноваційні технології у процесі викладання навчальних дисциплін / О. А. Дубасенюк. – Житомир: Видавництво ЖДУ, 2004. – 261 с.
- 43.Дубенчук І. Розвиток самостійної активно-пізнавальної діяльності студентів на заняттях з іноземної мови засобами проектної методики / І. Дубенчук // Нова педагогічна думка. – 2005. - №4. – С.25-27.
- 44.Жека А. А. Використання ігрових технологій на початковому етапі вивчення німецької мови / Жека А. А. // Німецька мова в школі. – 2009. – №1. – С. 13 – 14.
- 45.Заяць Ю. Основні підходи щодо викладання іноземної мови професійного спрямування у контексті Болонського процесу / Юлія Заяць // Вісник Львівського університету. Серія педагогічна. – 2009. – Випуск 25. – С.358-363.
- 46.Зимняя И. А. Психология обучения иностранным языкам в школе / И. А. Зимняя. – М.: Просвещение, 1991. – 222 с.
- 47.Зубенко Т. В. Організаційно-педагогічні умови підготовки майбутнього вчителя до реалізації комунікативного підходу в навчанні іноземної мови учнів початкової школи: автореф. дис ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Тетяна Володимирівна Зубенко; В.о. Вінниц. держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського.– Вінниця : Б.в., 2009.– 20 с.
- 48.Зязюн І. А. Цілісний методологічний підхід у педагогічному науковому дослідженні / Іван Зязюн // Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи: Матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції. – Хмельницький: 2011. – С.7-13.
- 49.Зязюн І. А. Інтелектуально-творчий розвиток особистості в умовах неперервної освіти / І. А. Зязюн // Неперервна професійна освіта / за ред. Зязюна І. А. – К. : Віпол, 2000. – С. 1157.
- 50.Зязюн І. А. Філософія практико-зорієнтованої методології педагогічної дії / Іван Андрійович Зязюн // Педагогіка вищої та середньої школи: зб. наук. праць. – Кривий Ріг: КДПУ, 2004. – Вип. 8. – С.3-12.
- 51.Ізюменко Р. В. Переваги використання методу проектів на уроках в умовах запровадження в освіту особистісно орієнтованого навчання / Р. В. Ізюменко // Англійська мова та література. – 2010. – №16/18. – С.35-40.
- 52.Іщук Н. Ю. Використання інформаційно-телекомунікаційних технологій у проектній методиці викладання іноземної мови майбутнім економістам. / Н. Ю. Іщук // Викладання мов у вищих навчальних закладах на сучасному етапі : Збірник наукових праць. – Харків: Харківський нац. ун-т ім. В.Н.Каразіна, 2009. – Вип.14. – С.95-101.
- 53.Капітанчук Т. В. Рольова гра як резерв підвищення якості та ефективності навчання іноземних мов / Капітанчук Т. В. // Англійська мова та література. – 2003. – № 31. – С. 2-7.
- 54.Карпенко О. В. Застосування особистісно-орієнтованого підходу в процесі викладання іноземних мов / О. В. Карпенко, В. В. Осітров, К. В. Місайлова // Викладання мов у вищих навчальних закладах на сучасному етапі: Збірник наукових праць. – Харків: Харківський нац. ун-т ім.

- В.Н.Каразіна, 2009. – Вип.14. – С.101-108.
- 55.Карпова О. О. Особистісно-орієнтоване навчання студентів-економістів в процесі вивчення іноземної мови / О. О. Карпова // Науковий вісник ПНПУ імені К. Д. Ушинського. – Одеса, 2011. – С.55-70.
 - 56.Колісник В. П. Підвищення ефективності навчання за допомогою гри / Колісник В. П. // Англійська мова і література. – 2010. – №3. – С. 2 – 6.
 - 57.Коломієць А. М. Педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів іноземних мов до використання особистісно зорієнтованих технологій навчання / Коломієць А. М., Мазайкіна І. О. // Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. – Випуск 3(110). – Серія : Педагогіка. – Одеса : ПНПУ, 2016. – С.53-59.
 - 58.Коломієць А. М. Упровадження інноваційних методів і технологій навчання у підготовку викладача вищої школи в системі магістратури / А. М. Коломієць, М. В. Супрун // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. праць / редкол. : І. А. Зязюн та ін. – Київ – Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2011. – Вип. 28. – С. 338–343.
 - 59.Концепція навчання іноземних мов у середній загальноосвітній 12-річній школі // Reference Guide for the Teacher of English: Довідник вчителя англійської мови / Упоряд. Т. Михайленко, І. Берегова. – К.: Ред.загальнопед.газ., 2004. – 128 с.
 - 60.Коньшева А. В. Современные методы обучения английскому языку / А. В. Коньшева. – Минск: Тетра Системс, 2011. – 304 с.
 - 61.Кориткіна І. М. Дискусії та дебати як один із засобів навчання англійської мови / І. М. Кориткіна, Н. С. Єгорова // Англійська мова та література. – 2012. – №6. – С.2-5.
 - 62.Костікова І. І. Підготовка майбутнього вчителя іноземної мови засобами інформаційно-комунікаційних технологій / І. І. Костікова. – Харків: Колегіум, 2008. – 355 с.
 - 63.Кравченко Н. М. Нові підходи до вивчення іноземної мови / Кравченко Н. М. // Англійська мова та література. – 2012. - №34-36. – С.4-5.
 - 64.Краснопольский В. Э. Активизация учебно-познавательной деятельности учащихся средствами компьютерной техники (на материале преподавания английского языка): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.01 “Теорія та історія педагогіки” / В.Э. Краснопольский. – Луганськ, 2002. – 20 с.
 - 65.Краснопольский В. Э. Образовательный Web-квест как эффективное средство иноязычной подготовки студентов неязыкового профиля / В. Э. Краснопольский // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: зб. наук. пр. – Випуск 43 / Редкол. – Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2015. – С. 344-348.
 - 66.Кувшинов В. І. Ігри на уроках англійської мови / Кувшинов В. І. // Іноземні мови. – 1995. – № 1. – С. 26.

67. Куринский В. А. Автодидактика: Тезисы. Стихи. Опыт изучения китайской иероглифики. – К.: Рад. школа, 1990. – 168 с.
68. Курінський В. О. Самоосвітні роздуми / В. О. Курінський. – К.: Т-во «Знання» України, 1991. – 48 с.
69. Курлянд З. Н. Професійна усталеність вчителя – основа його педагогічної майстерності : [навч. посіб.] / З. Н. Курлянд. – Одеса, 1995. – 160 с.
70. Ліненко А. Ф. Готовність до педагогічної діяльності / А. Ф. Ліненко // Педагогіка вищої школи : [навч. посіб.] – Одеса : ПДПУ, 2002. – С.191–196.
71. Ломакина О. Е. Формирование профессиональной компетентности будущего учителя иностранных языков : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.08 – теория и методика профессионального образования / Ольга Евгеньевна Ломакина. – Волгоград, 1998. – 255 с.
72. Мазайкіна І. О. Застосування мультимедійних технологій як основа особистісно орієнтованого підходу у викладанні іноземних мов / Мазайкіна І. О., Громов Є. В. // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія: Зб. наук. праць. – Випуск 49 / Редкол.: В.І.Шахов(голова) та ін. – Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2017. – С.81-86.
73. Мазайкіна І. О. Використання особистісно-орієнтованих технологій викладання іноземних мов / І. О. Мазайкіна // Педагогіка : традиції та інновації: матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції (м.Запоріжжя. 17-18 лютого 2017 року). У 2-х частинах. – Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2017. – Ч.1 – С.18-22.
74. Мазайкіна І. О. Наочність як принцип навчання іноземної мови / І. О. Мазайкіна // Іноземні мови у вищому навчальному закладі: теоретичні засади та прикладні аспекти: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої 100-річчю Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського / Гол. ред. Ямчинська Т.І. – Вінниця, 2011. – С.70-75.
75. Мазайкіна І. О. Оптимізація та інтенсифікація навчального процесу на кафедрі іноземних мов медичного університету / І. О. Мазайкіна, Сімонова І.В., Яценко А.Л. // Шляхи удосконалення навчального процесу і необхідність впровадження нових підходів у роботі кафедр медичного університету в сучасних умовах: тези доповідей навчально-методичної конференції (Вінниця, 26 лютого 2014 р.). – Вінниця, ВНМУ, 2014. – С.287-288.
76. Мазайкіна І. О. Особистісно орієнтовані технології навчання іноземних мов: навчально-методичний посібник / І. О. Мазайкіна, Т. І. Ямчинська, Є. В. Громов. – Вінниця: ТОВ «Планер», 2017. – 76 с.
77. Мазайкіна І. О. Підготовка майбутніх викладачів-філологів до навчання іноземних студентів / І. О. Мазайкіна // Актуальні проблеми сучасної науки та наукових досліджень: збірник наукових праць другої Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих учених і

- студентів (Вінниця, 24-25 листопада 2014 р.). – Вінниця: ТОВ фірма «Планер». – 2014. – Випуск 3(6). – С.279-282.
- 78.Мазайкіна І. О. Умови та засоби забезпечення ефективності особистісно орієнтованого навчання / Мазайкіна І. О. //Economics, science, education: integration and synergy: materials of international scientific and practical conference : in 3 v. – V.1 – Bratislava: Publishing outfit “Centre of educational literature”, 2016. – P.96-97.
 - 79.Мазайкіна І. О. Формування готовності вчителів іноземної мови до застосування особистісно орієнтованих технологій / І. О. Мазайкіна // Професійна підготовка фахівця в контексті потреб сучасного ринку праці: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції. – Вінниця: – Вінниця, Вінницький національний аграрний університет, 2017. – С. 255-257.
 - 80.Майстренко С. В. Рольові ситуаційні ігри / Майстренко С. В. // English. – 2000. № 37. – С. 4.
 - 81.Мацюк О. О. Міжпредметні зв'язки як педагогічна умова забезпечення ефективності процесу формування професійної компетентності перекладача засобами ІКТ / О. О. Мацюк // Викладання мов у вищих навчальних закладах на сучасному етапі : Збірник наукових праць. – Харків: Харківський нац. ун-т ім. В.Н.Каразіна, 2009. – Вип.14. – С.145-151.
 - 82.Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: [підручник] / [О. Б. Бігіч, Н. О. Бражник, С. В. Гапонова та ін.]; під керізн. С. Ю. Ніколаєвої. – [2-е вид.]. – К. : Ленвіт, 2002. – 328 с.
 - 83.Мильруд Р. П. Современные концептуальные принципы коммуникативного обучения иностранному языку / Р. П. Мильруд //Иностранные языки в школе. – 2000. – №4. – С.14-19.
 - 84.Мічуріна Т. В. Дебати як форма інтерактивного вивчення англійської мови старшокласниками / Т. В. Мічуріна // Таврійський вісник освіти. – 2011. – №3. – С.193-201.
 - 85.Мороз Л. В. Соціокультурний аспект у вивченні іноземної мови як чинник розвиваючого навчання / Л. В. Мороз, І. О. Пашко. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://st.zu.edu.ua/conf/ukr.html>. – Назва з екрану.
 - 86.Морозова В. С. Формирование готовности будущего учителя иностранного языка к реализации культурологического подхода в обучении: дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.08 – теория и методика профессионального образования / Вера Сергеевна Морозова. – Калуга, 2003. – 211 с.
 - 87.Морська Л. І. Дидактичні основи підготовки майбутнього вчителя іноземних мов до використання інформаційних технологій у професійній діяльності / Л. І. Морська // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2008. – № 37. – С. 99 - 102.
 - 88.Морська Л. І. Інформаційні технології у навчанні іноземних мов: навчальний посібник / Л. І. Морська. – Т.: Астон, 2008. – 256 с.

89. Морська Л. І. Педагогічні умови підготовки майбутніх учителів іноземних мов до використання інформаційних технологій у професійній діяльності / Л. І. Морська // Нові технології навчання: Наук.-метод. зб. / Кол. авт. – К.: Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. – 2007. – Вип. 49. – С. 80 - 85.
90. Ніколаєва С. Ю. Концепція підготовки вчителя іноземної мови / С. Ю. Ніколаєва // Іноземні мови. – 1995. – №№ 3-4. – С. 5-10
91. Ніколаєва С. Ю. Цілі навчання іноземних мов в аспекті компетентнісного підходу / С. Ю. Ніколаєва // Іноземні мови. – 2010. – №2. – С.11-17.
92. Німчук Г. Б. Розважально-пізнавальні ігри на уроках англійської мови / Німчук Г. Б. // Англійська мова та література. – 2003. – № 28. – С. 12-15.
93. Орлова Н. В. Методи підвищення мотивації до вивчення іноземної мови за професійним спрямуванням / Орлова Н. В. // Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки». – 2016. – №3. – С.88-94.
94. Першукова О. Інтеграція сучасних підходів до навчання іноземних мов у країнах Європи / О. Петрушкова // Іноземні мови в навчальних закладах. – 2009. – №1. – С.37-46.
95. Пехота О. М. Освітні технології: Навчально-методичний посібник / Пехота О. М., Кіктенко А. З. – К.: А.С.К., 2002. – 255 с.
96. Пехота О. М. Особистісно орієнтована освіта і технологія. Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, корективи / О. М. Пехота. – К., 2000. – С.274-297.
97. Пехота О. М. Особистісно орієнтоване навчання: підготовка вчителя: Монографія. / О. М. Пехота, А. М. Старєва. – Миколаїв: Вид-во “Іліон”, 2005. – 272 с.
98. Полат Е. С. Метод проектів на уроках іностраниого языка / Полат Е. С. // Иностранные языки в школе. – 2000. – № 2. – С. 25-26.
99. Полат Е. С. Интернет на уроках иностранного языка / Е. С. Полат // Иностранные языки в школе – 2001. – № 3. – С. 7–11.
100. Пометун О. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук. Посібник / Пометун О., Пироженко Л. – К.: А.С.К., 2005. – 192 с.
101. Пудова Г. В. Роль возможностей Интернета в обучении иностранному языку. // Томск: Изд-во ТГПУ, 2002. – 129 с.
102. Рибалка В. В. Особистісний підхід у профільному навчанні старшокласників: монографія / В. В. Рибалка; за ред. Г. О. Балла. – К: УППО АПН України, 1998. – 160 с.
103. Ромашева Н. В. Використання особистісно орієнтованих технологій у навчанні іноземних мов / Н. В. Ромашева // Педагогічні науки : Збірник наукових праць. – Херсон: Видавництво ХДУ, 2009. – Випуск 52. – С.351-356.
104. Сафонова В. В. Социокультурный подход к обучению иностранным языкам / Виктория Викторовна Сафонова. – М. : Высш. шк.: Амскорт Интернэшнл, 1991. – 305 с.
105. Семиченко В. А. Пріоритети професійної підготовки: діяльнісний чи особистісний підхід? / В. А. Семиченко // Неперервна освіта:

- проблеми, пошуки, перспективи: Монографія / За ред.. І. А. Зязюна. – Київ: Віпол, 2000. – 636 с.
106. Сисоєва С. О. Особистісно орієнтовані педагогічні технології: метод проектів / Світлана Сисоєва // Неперервна професійна освіта: теорія і практика: Науково-методичний журнал. – 2002. – Випуск 1(5). – С.73-81.
 107. Сисоєва С. О. Особистісно орієнтовані технології: сутність, специфіка, вимоги до проектування / Світлана Олександрівна Сисоєва // Професійна освіта: педагогіка і психологія. – 2003. – Ч.І. – С.159-160.
 108. Сірик Т. Л. Формування і розвиток умінь та навичок діалогічного мовлення на початковому етапі навчання англійської мови в середній школі: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Сірик Тамара Леонідівна. – К., 1984. – 174с.
 109. Смовженко Л. Сучасні підходи до викладання іноземних мов у вищих навчальних закладах / Л. Смовженко // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. – 2014. – Випуск 61. – С.244-250.
 110. Солодка А. К. Через мову – до розуміння культури / А. К. Солодка // Іноземні мови: полілог культур. – 2004. – С.146-153.
 111. Сухомлин Т. С. Психолого-педагогічні умови ефективного впровадження інформаційних технологій у професійну діяльність майбутнього вчителя іноземної мови / Т. С. Сухомлин // Наукові записки. Серія "Філологічна". – Острог: Видавництво Національного університету "Острозька академія". – Вип.11. – 2009. – С. 577-585.
 112. Сучасні педагогічні технології: навч. посіб. / А. С. Нісімчук, О. С. Падалка, О. Т. Шпак. – К.: Вид. центр «Просвіта», 2000. – 365 с.
 113. Тарнопольський О. Б. Інтернет у навчанні іноземних мов для спеціальних цілей у немовному ВНЗ / О. Б. Тарнопольський // Вісник Дніпропетровського університету економіки та права імені Альфреда Нобеля. Серія „Педагогіка і психологія”. – 2011. – № 1 (1). – С.69-73.
 114. Терещенко Л. Д. Роль гри в процесі вивчення німецької мови на початковому етапі навчання / Терещенко Л. Д. // Німецька мова в школі – 2009. – №12. – С.14 – 20.
 115. Тригуб Т. Комунікативний підхід у вивченні німецької мови / Тетяна Тригуб // Deutsch. – Nr.38(268), Oktober, 2011. – s.4-7.
 116. Фічора Т. С. Вивчаємо із задоволенням – вивчаємо із успіхом / Фічора Т. С. // Іноземні мови в навчальних закладах. – 2003. – №4. – С.80 – 89.
 117. Чекаль Г. С. Зворотний зв'язок як засіб управління навчально-пізнавальною діяльністю студентів у комп'ютерних вправах з іноземних мов / Г. С. Чекаль, Т. І. Коваль // Іноземні мови. – 2005. – № 3. – С. 25–28.
 118. Чепурна М. В. Рольова гра – один із основних засобів особистісно зорієнтованого навчання / Чепурна М. В. // Англійська мова і література. – 2006. – №22-23. – С.17 – 27.

119. Черній М. М. Формування комунікативної культури майбутніх учителів іноземних мов засобами соціальних сервісів дис.. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Черній Милослава Михайлівна. – Вінниця, 2014. – 278 с.
120. Чернякова О. І. Особистісно орієнтований підхід у навчанні школярів англійської мови / О. І. Чернякова // Психолінгвістика. – 2013. – Вип.13. – С.93-117.
121. Шестопал О. В. Формування професійних знань майбутніх учителів іноземної мови засобами мультимедіа: дис.. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Шестопал Ольга Володимирівна. – Вінниця, 2011. – 240 с.
122. Шмирова О. В. Використання сучасних інформаційних технологій при викладанні іноземних мов / О. В. Шмирова // Наукові записки. Серія "Філологічна". – Острого: Видавництво Національного університету "Острозька академія". – Вип.11. – 2009. – С. 535-542.
123. Шульгина Е. М. Методика формування иноязычной коммуникативной компетенции студентов посредством технологии веб-квест: дис. канд. пед. наук. – Томск, 2014. – 243 с.
124. Яцишин О. М. Автолінгводидактика як теорія і практика самонавчання іноземних мов / О. М. Яцишин // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : Зб. наук. пр. – Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2015. – Випуск 42. – С.439-444.
125. Barret B. The Internet and Business English / B. Barrett, P. Sharma. – Oxford: Summertown Publishing, 2003. – 198 p.
126. Betty Schramper Azar, Barbara F. Matthies. Fundamentals of English Grammar. Second Edition. Teacher's Guide. Prentice Hall Regents. – 1995.
127. Borsak L. Field study. A source book for experiential learning / L. Borsak. – Beverley Hills: Sage Publications, 1981. – 248 p.
128. Dudeney G. How to teach English with technology / G. Dudeney, N. Hockly // Series editor: Jeremy Harmer. – Harlow: Pearson Education Limited, 2007. – 192 p.
129. Foley T. A Psycholinguistic Framework for Task-Based Approaches to Language Teaching. – Applied Linguistics 12, vol. 1. – 1991. – P. 62–75.
130. Gardner H. Seven Steps to Intelligense / H. Gardner // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.newhorizons.org>
131. Getting on in English / Ed. by P. Corness, N. Haiduk. – Lviv: JV "BaK, 1998. – 276 p.
132. Gromov E. Applying of modern multimedia-technologies into the process of foreign languages teaching / E. Gromov, I. Mazajkina // Innovative solutions in modern science: scientific journal. – V.12 – Dubai: publisher TK Meganom, LLC, 2017. – №3 (12). – P.29-43.
133. Hadley A. Teaching Language Cultural in Context. – Boston: Heinle and Heinle Publishers, 1993. – 532 p.
134. Halat E. A. Good Teaching Technique: WebQuests / E. Halat // The Clearing House: A Journal of Educational Strategies, Issues and Ideas; vol.81, issue 3. – 2008. – P.109-112.

135. Hinkel E. Culture in Second Language Teaching and Learning. – Oxford: Oxford University Press, 1999.
136. Jandt F.E. Intercultural Communication: an Introduction (3rd edn). – Thousand Oaks: Sage Publications, 2001. – p.438.
137. Kaplan S.N. et al. Differentiated curricula for the gifted. Ventura, CA: Ventura County Superintendent of Schools Office, 1982.
138. Kolb D. Experiential learning: experience as the source of learning and development / D. Kolb. – Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall, 1984. – 248 p.
139. Livingstone C. Role Play in Language Learning. – London: Longman, 1983. – 127 p.
140. March T. What's on the Web? Sorting Strands of the World Wide Web for Educators. 1995-2001. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ozline.com/learning/webtypes.html>
141. McClelland D. C. Testing for competence rather than for “intelligence” / D. C. McClelland // American Psychologist, 28. – 1973. – P.1–14.
142. Nietro S. Language, Culture and Teaching. – NJ: Laurence Erlbaum Associates, 2002.
143. Northcote M. Online assessment: friend, foe or fix? / M. Northcote // British Journal of Educational Technology. – 2002. – Vol. 33, № 5. – P. 623–625.
144. Quality Education and Competencies for Life. Workshop 3. Background Paper – 2004. – 6 p.
145. Rogers C. R. Foundations of the person-centered approach. In a way of being. Boston: Houghton Mifflin, 1980.
146. Short E. The Concept of Competence: Its Use and Misuse in Education // Journal of Teacher Education. – 1985. – Vol.36. – #2.
147. Skehan P. A cognitive approach to language learning. – Oxford: Oxford University Press. – 1998. – P.12–61.
148. Snow M.A. A conceptual framework for the integration of languages and content in second/foreign language instruction / M. A. Snow, M. Met, F. Genesee // TESOL Quarterly. – 1989. – 23. – P.201-217.
149. Walter C. Parker. Educating the Democratic Mind. – State University of New York, 1996. – 381 p.
150. Warschauer M. Internet for English teaching / M. Warschauer, H. Shetzer, C.Meloni. – Alexandria, VA: TESOL, 2000. – 176 p.
151. Warschauer M. Network-based language teaching: Concepts and / ed. M. Warschauer, R. Kern. – N.Y.: Cambridge University Press, 2000. – 240 p.
152. Warschauer M. Computers and language learning: An overview / M. Warschauer, D. Healey // Language Teaching. – 1998. – № 31. – P. 57–71.
153. Webster's M. Collegiate Dictionary / Merriam Webster. – Springfield-Massachusetts, 1998. – 1559 p.

РОЗДІЛ 3

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ

3.1. Етапи дослідження та впровадження експериментальної методики

Дослідження проблеми формування готовності майбутніх учителів іноземних мов до впровадження особистісно орієнтованих технологій навчання здійснювалось у чотири етапи (констатувальний, пошуковий, формувальний, контрольньо-підсумковий).

Завданнями *констатувального етапу дослідження* (2013 р.) було вивчення стану готовності педагогів до розв'язання педагогічних завдань особистісно орієнтованої освіти; визначення рівня професійної компетентності вчителя в сфері реалізації особистісно орієнтованого підходу; виявлення рівня їх професійних цінностей; вивчення змісту навчальних програм професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов, їх спрямованості на підготовку до реалізації особистісно орієнтованого підходу; з'ясування характеру ставлення майбутніх учителів до особистісно орієнтованого навчання та їх уявлень про можливість його впровадження в школі; вивчення стану особистісно орієнтованого навчання іноземної мови учнів і студентів на практиці; аналіз технологічного забезпечення процесу підготовки вчителя до реалізації особистісно орієнтованого підходу.

Аналіз стану готовності учителів-практиків до реалізації особистісно орієнтованих педагогічних технологій свідчить про те, що провідними мотивами педагогів у вивченні особистісно орієнтованого підходу є прагнення застосовувати інноваційні освітні технології, підвищення рівня професійної

компетентності, потреба в наданні допомоги в становленні та розвитку школярів, «вибудовування» особистісно орієнтованої моделі шкільної освіти. Опитування показало, що 21% учителів активно впроваджують ідеї особистісно орієнтованого підходу, вважають за доцільне підвищення якості освоєння особистісної парадигми освіти за рахунок формування професійних знань, посилення фундаментальної й методологічної підготовки, освоєння способів наукового осмислення особистісно орієнтованої педагогічної діяльності, освоєння «багажу» знань для психологічного супроводу процесу навчання школярів, надання їм допомоги в особистісному самовизначенні та самореалізації.

У приватних бесідах було з'ясовано, що основним бар'єром упровадження ідей особистісно орієнтованої освіти є складність відповідної теорії і практики, відсутність доступної інформації і зразків особистісно орієнтованих педагогічних технологій у вивченні іноземних мов.

Виявлення рівня професійних знань педагогів у сфері реалізації особистісно орієнтованого підходу дозволило зробити висновок про те, що близько 47% респондентів не володіють інформацією щодо провідних концептуальних ідей особистісно орієнтованого підходу. 32% респондентів мають найзагальніші уявлення про особистісно орієнтований підхід у навчанні. Вони пов'язують особистісно орієнтований підхід до навчання школярів з методологією розвитку їх індивідуальності, розкриттям неповторності внутрішнього потенціалу дітей, але не завжди мають необхідні навички реалізації цього підходу. Майже половина вчителів (47% з кількості опитаних) не вважає за можливе змінювати стереотипи професійної діяльності і відзначає, що не вдається освоїти особистісно орієнтований підхід з огляду на відсутність вільного часу і дефіцит спеціальної літератури.

На цьому самому етапі було нами було розроблено критерії готовності до впровадження особистісно орієнтованих технологій навчання та їх показники і визначення рівнів готовності майбутніх учителів до застосування особистісно

орієнтованих технологій навчання іноземних мов, що детально описано в першому розділі дисертації (підрозділ 1.3).

Опитуванням було охоплено 246 учителів-практиків і 385 студентів четвертих курсів факультетів іноземних мов із 4 ВНЗ України (Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Житомирський державний університет імені Івана Франка, Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського, Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка).

Порівняльний аналіз одержаних результатів показав, що в обох групах респондентів значно переважає частка людей із низьким рівнем готовності до впровадження особистісно орієнтованих технологій навчання (рис.3.1). Характеристики рівнів представлені в першому розділі дисертації в п.1.3.

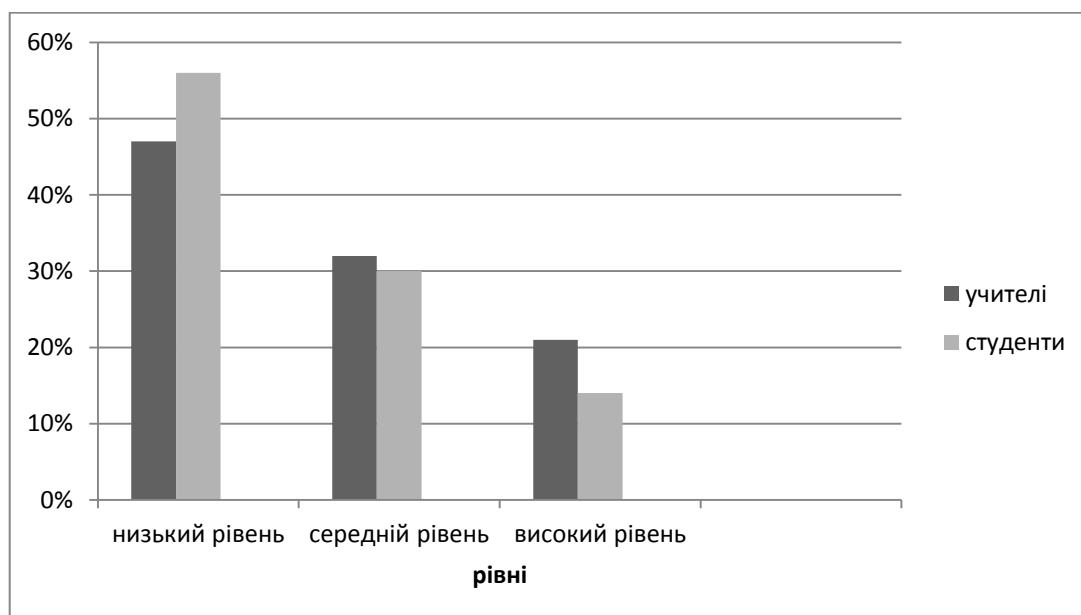

Рис. 3. 1. Діаграма розподілу учителів-практиків і студентів четвертого курсу за рівнями готовності до впровадження особистісно орієнтованих технологій навчання (за результатами констатувального етапу дослідження)

І хоч показники в учителів-практиків виявились вищими, такий стан готовності до застосування особистісно орієнтованих технологій навчання є незадовільним.

На *пошуковому етапі дослідження* (2014-2015 н.р.) передбачалось поетапне виконання таких завдань: виявлення причин, що пояснюють необхідність заміни традиційного підходу в навчанні іноземних мов саме на особистісно орієнтований; визначення та обґрунтування організаційно-педагогічних умов і моделі формування готовності майбутніх учителів іноземних мов до впровадження особистісно орієнтованих технологій навчання учнів.

Як показали результати аналізу навчальних програм, у змісті підготовки педагогів до інноваційної діяльності пріоритетним напрямом є освоєння готових сценаріїв діяльності з навчання школярів [2]. Більшість освітніх програм зроблено в контексті знання-центристської парадигми. Тому відображення в них особистісного компонента незначне.

Лише 26% проаналізованих програм включають розділи, що містять інформацію про особистісно орієнтований підхід в освіті. Однак вона обмежується питаннями про нормативно-правову основу педагогічної діяльності, про філософські основи сучасної освіти, про психологічні основи особистісно орієнтованої освіти. У методичній підготовці зовсім не представлені розділи, спрямовані на вивчення змістово-цільового й технологічного аспектів особистісно орієнтованого навчання.

На цьому етапі була реалізована навчально-просвітницька робота з викладачами у формі методичних семінарів та індивідуальних консультацій. Застосовувались такі методи дослідження: педагогічне спостереження, аналіз відповідей та активності участі викладачів у дискусіях; розв'язання проблемних завдань; використання діагностичних ситуацій. На семінарах розглядалися загальні питання щодо значення й необхідності систематично застосовувати особистісно орієнтовані технології в навчально-виховному процесі, а також

щодо важливості навчати майбутніх учителів іноземних мов застосовувати ООТН в професійній педагогічній діяльності.

Окрема увага була приділена мотивації викладачів до інноваційної педагогічної діяльності. Поняття інновація стосовно викладання іноземних мов трактували як таке, що охоплює не стільки створення та розповсюдження нововведень, скільки характеризує зміни в стилях діяльності, життя, мислення.

Тому на методичних семінарах розповідали, що інновація – це не нововведення загалом, а продуктивне, корисне нововведення. А інноваційна освіта – це навчання студентів здатності зробити свою професійну діяльність більш успішною. На методичних семінарах детально аналізували основні види та сутнісні характеристики ООТН, обговорювали можливі результати їх використання під час викладання іноземних мов.

Під час проведення семінарів було визначено лідерську групу серед викладачів, до якої увійшли найбільш активні, креативні, ініціативні та особисто зацікавлені у застосуванні ООТН педагоги. Завданням лідерської групи викладачів було надання допомоги іншим педагогам у виборі та застосуванні ООТН.

На допомогу викладачам був запропонований посібник «Особистісно орієнтовані технології навчання іноземних мов» [4], у якому описані теоретичні основи впровадження особистісно орієнтованого підходу у вивченні іноземних мов; наведені приклади й методичні рекомендації використання особистісно орієнтованих технологій (дидактичні ігри, ігрові прийоми та ситуації, кооперативні технології, Інтернет-сайти), що можуть бути використані під час навчання іноземних мов, та зразки (сценарії) застосування особистісно орієнтованих технологій у вивченні іноземних мов.

Окрім опису загальних тенденцій і психолого-педагогічних проблем запровадження в іншомовній освіті особистісно орієнтованого підходу та аналізу вітчизняного й зарубіжного досвіду, в посібнику були представлені приклади й методичні рекомендації до впровадження особистісно орієнтованих технологій у вивченні іноземних мов, зокрема:

- ігрові прийоми роботи з текстом («Вікторина», «Пантоміма», «Знайди помилку», «Цікаве запитання», «Доповни абзац» та ін.);
- рольові ігри («У магазині», «У театрі», «На прийомі в лікаря», «На уроці», «На екскурсії», «Guide me through the town», «Interview» та ін.);
- характеристика онлайн-курсів для вивчення англійської мови з електронними адресами доступу («Англійська з Words», «Жива англійська», «Лінгвоманія», «Learn English. British Council», сайт LinguaLeo та ін.);
- кооперативно-інтерактивні технології (читання у міні-групах, аудіювання в парах, синхронне говоріння, писемне мовлення у міні-групах);
- приклади використання «мозкового штурму» на занятті з англійської мови та приклад онлайн-уроку на сайті “Skype in the Classroom”.

Аналізуючи та використовуючи на заняттях згаданий посібник, викладачі самі зробили висновок і поступово переконали й студентів, що в діяльності сучасного вчителя має переважати особистісно-розвивальна стратегія навчання і виховання, що передбачає використання технологій, котрі спонукають до співпраці.

До майбутніх учителів було донесено інформацію, що технологія навчання іншомовного спілкування як парадигма мовленнєвої комунікації – це техніка навчання, що здійснюється на науковій основі. Вона передбачає науковий підхід до змісту навчання, що визначається сучасними досягненнями лінгвістики, методики, педагогіки, психології та психолінгвістики. Технологія передбачає спеціальне конструювання навчального тексту, дидактичного матеріалу, методичних рекомендацій до його використання, типів навчального діалогу, форм контролю за особистісним розвитком учня в процесі оволодіння знаннями.

На *формуальному етапі дослідження* (2015-2016 н.р. і 2016-2017 н.р.) відбувалось навчання студентів теоретичним основам особистісно орієнтованого підходу в освіті; впровадження особистісно орієнтованих педагогічних технологій у підготовку майбутніх учителів іноземних мов і

формування в них методичних умінь розроблення й упровадження особистісно орієнтованих педагогічних технологій у навчальний процес.

Реалізація особистісно орієнтованого підходу здійснювалася завдяки застосуванню методів діалогу, гри, рефлексії та діагностики, а також методів педагогічної підтримки й створення ситуації вибору та успіху.

Цілісна система підготовки студентів до застосування особистісно орієнтованих технологій навчання іноземних мов може бути представлена наступним чином:

- 1) теоретичне вивчення майбутніми вчителями суті особистісно орієнтованого навчання;
- 2) впровадження в навчальний процес педагогічного ВНЗ особистісно орієнтованих технологій навчання;
- 3) розроблення студентами методичних матеріалів, спрямованих на забезпечення індивідуального та диференційованого підходів на заняттях з іноземних мов.

На першому підетапі формувального експерименту акцент був зроблений на формування в студентів професійно-особистісного змісту майбутньої творчо-проектувальної діяльності, створення мотиваційної готовності на проектування процесу реалізації особистісно орієнтованого підходу в навчанні школярів іноземних мов. Заключна частина цього підетапу – освоєння теоретичних основ проектувальної діяльності в процесі реалізації особистісно орієнтованого підходу. На цьому підетапі розв'язувалася серія завдань, пов'язаних з визначенням філософського задуму впровадження особистісно орієнтованого підходу в процес освоєння школярами конкретних освітніх програм, стратегічно значущої системи поглядів на особистісно орієнтовану освітню програму, на процес її проектування та реалізації.

На другому підетапі формувального експерименту здійснювалася актуалізація професійних знань, умінь і навичок, що лежать в основі побудови особистісно орієнтованих освітніх систем. Акцент був зроблений на

формуванні та розвитку досвіду науково-дослідної діяльності в сфері реалізації особистісно орієнтованого підходу.

На третьому підетапі формувального експерименту здійснювалось колективне проектування цілей, змісту, технологій і умов педагогічної діяльності на основі особистісно орієнтованого підходу; відбувався розвиток умінь здійснювати колективний збір і аналіз провідних ідей стосовно реалізації особистісно орієнтованого підходу, умінь приймати рішення і відстоювати індивідуальну точку зору.

Наступний крок полягав у порівнянні параметрів створених колективних проектів (особистісно орієнтованих освітніх програм, сценаріїв уроків, позакласних заходів тощо) з традиційними програмами, поурочними планами. Майбутні педагоги здійснювали рефлексію професійної діяльності і виявляли проблеми реалізації особистісно орієнтованого підходу в навчанні школярів іноземним мовам. Результатом такої роботи стала розробка системи професійних завдань учителя в царині реалізації особистісно орієнтованого підходу до навчання школярів.

Завдання, що виконувались студентами на цьому підетапі, були пов'язані з реалізацією гуманістичної парадигми освіти, спрямованої на розвиток різнопланових людських ресурсів учнів, розкриття суб'єктної позиції учнів, а також зі створенням умов для вирішення життєво важливих проблем школярів. Такі завдання передбачали вивчення потенційних можливостей процесу освоєння навчального предмета для забезпечення особистісно-гуманних, суб'єкт-суб'єктних відносин між учасниками освітнього процесу.

Результат такої діяльності був представлений у вигляді публічної презентації проектів (сценаріїв уроків, роздаткового матеріалу, дидактичних розробок, ігор тощо). Вивчення якості проектів відбувалось в умовах дискусійної бесіди, на якій були присутні безпосередньо учасники процесу проектування, а також експерти (інші студенти), які оцінюють якість виконання проектів.

Показниками якості проекту були: його цілісність, спрямованість на розвиток особистості школярів, інноваційний характер, дієвість та ефективність. Цей етап був найбільш тривалим і продуктивним, оскільки вимагав від майбутніх педагогів застосування системи професійних знань у нестандартних ситуаціях, пошуку серйозних перетворень у побудові особистісно орієнтованих освітніх систем.

Метою *контрольно-підсумкового етапу дослідження* (2017 р.) була експериментальна перевірка ефективності запропонованих організаційно-педагогічних умов і моделі підготовки вчителя до впровадження особистісно орієнтованих технологій у навчанні школярів іноземних мов (визначення динаміки рівнів підготовки студентів-практикантів до особистісно орієнтованих технологій навчання до і після експерименту), а також перевірка вірогідності одержаних результатів методами математичної статистики.

Результати контрольно-підсумкового етапу дослідження представлені в наступному підрозділі.

3.2. Результати експериментально-дослідної роботи та їх аналіз

Для визначення рівнів готовності майбутніх учителів іноземних мов до застосування особистісно орієнтованих технологій навчання до і після експерименту було використано ті ж самі критерії та показники, що й у таблиці 1.2. Для заповнення аналогічної таблиці значеннями відповідних показників (Таблиця 3.1) були використані такі діагностичні методики (Додаток Б), як: самооцінювання мотивації вчителя до застосування особистісно орієнтованого підходу в навчанні іноземних мов; тести на визначення ціннісного ставлення до учнів, інноваційних технологій навчання; оцінювання письмових завдань студентів на виявлення знання теоретичних основ особистісно орієнтованого підходу в навчанні; експертна оцінка педагогічних умінь майбутніх педагогів застосовувати особистісно орієнтовані технології в навчанні та визначати їх результативність (під час проходження педагогічної практики).

Таблиця 3.1

Значення показників готовності майбутніх учителів іноземних мов до застосування особистісно орієнтованих технологій навчання

Критерії	Показники	Бали			
		До експерименту		Після експерименту	
		КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
Ціннісно-мотиваційний	визнання особистості учня як найвищої цінності	3,1	3,0	3,2	3,4
	визнання учнів рівноправними партнерами освітнього процесу	2,8	2,7	2,9	3,3
	усвідомлення відповідальності вчителя за розвиток особистості учня	2,7	2,7	2,6	3,3
	усвідомлення цінності принципів гуманізму та індивідуальності в навчанні іноземних мов	2,9	3,0	2,7	3,4
	усвідомлення ролі людського чинника в процесі вивчення іноземних мов	3,1	2,8	3,2	3,5
	розуміння розвивальних можливостей іноземних мов	2,7	2,6	2,6	3,4
	бажання здійснювати особистісно орієнтоване навчання	2,8	2,7	2,7	3,5
	прагнення партнерських стосунків з учнями	2,8	2,6	2,7	3,5
	Усвідомлення необхідності застосування особистісно орієнтованих технологій	2,7	2,6	2,8	3,4
	прагнення до особистісного та професійного самовдосконалення	2,8	2,7	2,8	3,5
Інформаційно-когнітивний	знання основ принципу гуманізму в освіті	3,2	2,7	3,1	3,4
	знання суті особистісно орієнтованого підходу в освіті	3,2	2,8	3,2	3,5
	знання сутнісних характеристик ООТ в освіті	2,7	2,5	2,9	3,4
	знання психологічних основ особистісно орієнтованого навчання	2,6	2,5	2,7	3,5
	знання особливостей особистісно орієнтованих технологій	2,7	2,6	2,8	3,4
	знання про специфіку ООТ у вивченні іноземних мов	2,7	2,5	2,8	3,5
	знання про результативність ООТ у	2,5	2,4	2,7	3,3

	вивченні іноземних мов				
	знання про можливості ІКТ для організації особистісно орієнтованого навчання	2,7	2,6	2,9	3,4
	знання про досвід застосування ООТ колегами	2,6	2,5	2,7	3,2
	знання про критерії технологічності та види технологій	2,6	2,4	2,7	3,3
Операційно-діяльнісний	уміння розвивати партнерські стосунки з учнями	2,6	2,4	2,8	3,3
	уміння структурувати диференційовані дидактичні завдання	2,7	2,5	2,8	3,4
	уміння використовувати ООТ на уроках	2,6	2,5	2,8	3,4
	уміння використовувати ІКТ на уроках	2,7	2,5	2,9	3,4
	вміння здійснювати індивідуальний підхід в оцінюванні учнів	2,8	2,6	3,1	3,5
	уміння будувати міжособистісні стосунки підлітків між собою	2,6	2,5	2,8	3,3
	уміння організації взаємонавчання та співпраці учнів	2,5	2,4	2,6	3,2
	наявність необхідних якостей (емпатії, толерантності)	2,8	2,7	3,2	3,4
	Уміння організовувати автолінгводидактичну діяльність учнів	2,7	2,4	2,9	3,2
	уміння аналізувати ефективність особистісно орієнтованих технологій навчання	2,6	2,5	2,7	3,3
	Середнє значення	2,75	2,597	2,84	3,38
	Коефіцієнт розбіжностей між КГ і ЕГ до експерименту	t = 0,460419			
	Коефіцієнт розбіжностей між КГ до і КГ після експерименту	t = 0,131891			
	Коефіцієнт розбіжностей між КГ і ЕГ після експерименту			t =4,08204	
	Коефіцієнт розбіжностей між ЕГ і ЕГ після експерименту		t = 3,85584		

Кожний із 30 показників оцінювався за 5-бальною шкалою, тобто максимально можлива кількість балів могла б бути 150. Для визначення однорідності КГ і ЕГ до експерименту та підтвердження не випадковості й суттєвості розбіжностей в КГ і ЕГ після експерименту використовували

критерій згоди (критерій істотності відмінностей), який обчислювали за формулою (3.1) [1, с.137]:

$$t = \frac{v_E - v_K}{\sqrt{\frac{v_E^2}{2n_E} + \frac{v_K^2}{2n_K}}}, \quad (3.1)$$

де $v_E = \frac{\sigma_E}{x_E}$ і $v_K = \frac{\sigma_K}{x_K}$, а середнє квадратичне відхилення обчислювалося

за формулою $\sigma = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})^2}{n-1}}$, де n – кількість показників. Числові значення

критерію істотності відмінностей представлені в таблиці 3.1. Як видно з таблиці, до експерименту відмінності між КГ і ЕГ були несуттєві. Деяке збільшення середнього значення показників у КГ до і після експерименту пояснюємо тим, що студенти поступово набувають знань про особливості та можливості особистісно орієнтованих технологій навчання. Але значення критерію істотності відмінностей $t = 0,13$ вказує на те, що ці відмінності статистично несуттєві.

Після проведення експерименту значення показників готовності до використання особистісно орієнтованих технологій у студентів ЕГ значно зросли, а число $t = 3,86$ вказує на те, що такі зміни є суттєвими і вони не випадкові. Ще суттєвіші розбіжності спостерігаємо між показниками студентів КГ і ЕГ після експерименту, на що вказує число $t = 4,08$.

Отже, експериментальна методика підготовки майбутніх учителів до використання особистісно орієнтованих технологій у навчанні іноземних мов дала суттєві результати.

Окрім формування готовності майбутніх учителів іноземних мов до використання особистісно орієнтованих технологій у навчанні учнів, ми оцінювали зміни, що відбулися в свідомості самих учнів. Для реалізації та визначення ефективності ООТН була необхідна діагностика, яка дозволила б здійснити аналіз динаміки мотивації учнів до вивчення іноземної мови за

традиційного навчання і після впровадження особистісно орієнтованих технологій навчання. Тому під час педагогічної практики студенти пропонували учням заповнити тест на визначення мотивації пізнавальної діяльності (Додаток Б):

1. На заняттях я:
 - а. активно працюю, оскільки мені подобається навчатись і дізнаватись щось нове;
 - б. активно працюю, коли за виконану роботу буду відповідно оцінений;
 - с. не бачу сенсу виявляти активність, за необхідності учитель сам питає.
2. Щоб заняття були для мене більш цікавими, необхідно:
 - а. додати більше самостійності;
 - б. надавати більше інформації, що необхідна для вдосконалення знань та умінь;
 - с. застосовувати більше ігрових прийомів.
3. Завдання, які ставлять учителі додатково, я
 - а. обов'язково виконую, оскільки такі завдання зазвичай дуже цікаві;
 - б. іноді виконую, коли за це ставлять більший бал;
 - с. не виконую, якщо це не обов'язкове завдання.
4. Щодо самостійної роботи, я вважаю, що
 - а. повноцінну освіту можна здобути, лише якщо багато працювати самостійно, адже те, що дають учителі – лише мінімум, якого недостатньо для моєї успішної професійної діяльності в подальшому;
 - б. якщо щось задали на самостійне опрацювання, то його треба шукати і вчити, оскільки цей матеріал може потрапити на екзамені, проте така форма засвоєння матеріалу не дуже ефективна;
 - с. матеріал, що відведено на самостійне опрацювання, – це втрачений матеріал, адже сам учень не завжди може знайти час на його пошуки.
5. Що ви найчастіше відчуваєте, коли вас викликають відповідати?

а. задоволення від того, що можу продемонструвати свій рівень знань;
 б. хвилювання, оскільки це – мій обов'язок;
 с. неприємні відчуття – не люблю, коли мене примушують відповідати перед групою.

6. Чи хотіли б ви спробувати себе у ролі вчителя?

- а. так, мені подобається пояснювати іншим щось нове для них;
 б. так, я хотів би відчувти, що відчуває вчитель, коли опитує групу;
 с. немає такого бажання.

За кожен обведений літеру а ставили учню 3 бали (високий рівень мотивації), за літеру б – 2 бали (середній рівень мотивації), за с – 1 бал (низький рівень мотивації). Аналіз результатів опитувань учнів тих класів, де були часто використані особистісно орієнтовані технології, показав, що середній бал становив 2,7 бала, а в класах з традиційним підходом до вивчення іноземних мов – 1,8 бала. Така розбіжність у середніх балах є суттєвою і вказує на те, що особистісно орієнтовані технології навчання значно впливають на мотивацію учнів до вивчення іноземних мов. Цей висновок, який зробили майбутні вчителі, став додатковим мотиваційним чинником для вивчення ними можливостей і особливостей ООТН.

Для формування в студентів умінь аналізувати ефективність особистісно орієнтованих технологій навчання під час вивчення учнями іноземних мов разом із майбутніми вчителями були розроблені діагностичні картки. Ці картки містили запитання на визначення інтересу школярів до вивчення іноземних мов, усвідомлення необхідності та наявності бажання самостійного розширення знань тощо (таблиця 3.2).

Таблиця 3.2

Картка визначення результативності впровадження особистісно орієнтованих технологій у вивчення школярами іноземних мов

Шановний учню, оціни кожне запропоноване твердження за 3-бальною системою, скориставшись такою схемою: 3 бали – повністю погоджуюсь з твердженням, 2 – погоджуюсь частково, 1 – зовсім не погоджуюсь.

	Твердження	Бали
	Уроки іноземної мови цікаві	
	Знання іноземної мови необхідні кожній людині	
	Кожний учень може вивчити іноземну мову досконало	
	Потрібно більше уроків іноземної мови	
	Іноземну мову варто вивчати й поза школою	
	Використання комп'ютерних програм робить вивчення іноземних мов цікавішим	
	На уроках іноземних мов потрібно більше спілкуватись	
	Сума балів	
	Середнє значення	

Діагностування учнів майбутні вчителі здійснювали на початку педагогічної практики і після її завершення. Студенти експериментальних груп були орієнтовані на застосування особистісно орієнтованих технологій навчання на кожному проведеному ними уроці. За результатами опитування учнів було визначено середній бал зацікавленості учнів уроками іноземних мов. Так, до початку практики він становив 2,23, а після серії уроків із застосуванням особистісно орієнтованих технологій навчання його значення зросло до 2,65.

Аналогічне опитування було здійснене студентами в паралельних класах, де особистісно орієнтовані технології не впроваджувались або це відбувалось украй рідко. Середній бал зацікавленості учнів вивченням іноземних мов там становив від 2,07 до 2,31.

Отже, студенти зробили висновок про суттєву результативність і ефективність застосування в школі особистісно орієнтованих уроків за умови використання інформаційно-комунікаційних технологій, ігрових методів, зміни характеру взаємодії педагога і учнів, переходу від авторитарного стилю до стилю кооперації і співробітництва, запровадження автолінгво-дидактичного компонента в процес навчання, що дозволяє учню бачити кінцеву мету роботи

й коригувати процес навчання самостійно.

Майбутні вчителі зробили прогностичний висновок, що систематичне впровадження у вивчення іноземних мов ООТН зможе значно підвищити ефективність навчального процесу. Такий висновок сприяв зростанню мотивації самих студентів до вивчення теоретичних і методичних основ застосування особистісно орієнтованого підходу у викладанні іноземних мов.

На заключному етапі експерименту було проведено контрольний замір ефективності організаційно-педагогічних умов підготовки майбутніх педагогів до реалізації особистісно орієнтованих технологій у навчанні школярів іноземних мов.

У результаті проведеної роботи щодо виявлення рівня готовності студентів експериментальної та контрольної груп до реалізації особистісно орієнтованого підходу можна відзначити, що в експериментальній групі в ході формувального експерименту відбулися зміни в усіх компонентах готовності. До експерименту в обох видах студентських груп результати були приблизно однакові. Діаграма розподілу студентів контрольних груп (КГ) і експериментальних груп (ЕГ) за рівнями готовності до застосування особистісно орієнтованих технологій навчання іноземних мов представлена на рисунку 3.2.

Після проведення експерименту результати в експериментальній групі значно поліпилися, на 26% знизилася кількість студентів із низьким рівнем готовності до реалізації особистісно орієнтованого підходу, на 9% збільшилася кількість студентів, які мають середній і на 17% – високий рівень готовності. У цих студентів досить сильно було розвинене мотиваційно-ціннісне ставлення до використання ідей особистісно орієнтованого підходу.

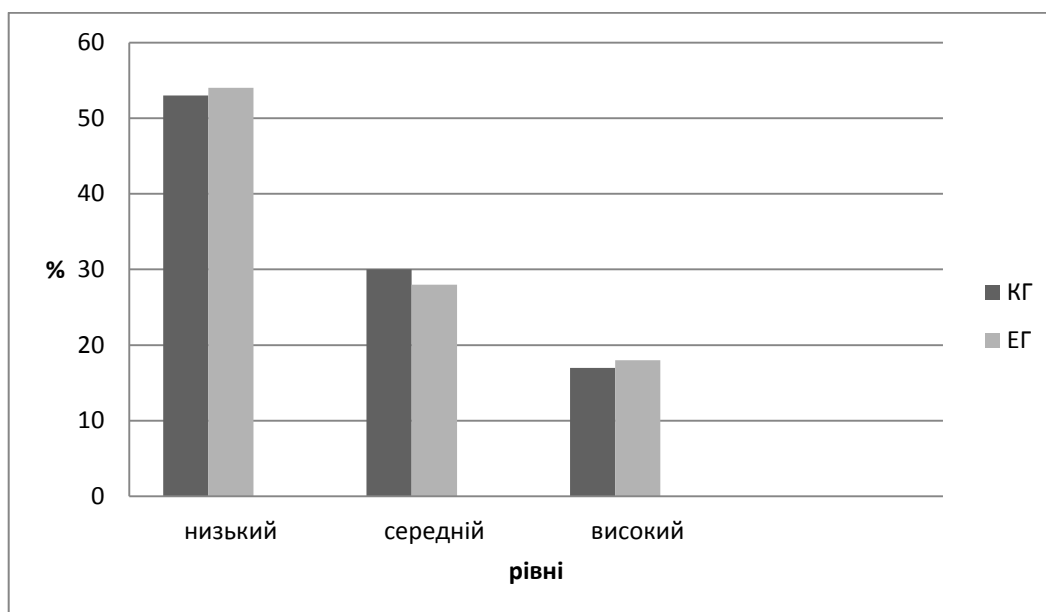

Рис.3.2. Діаграма розподілу студентів КГ і ЕГ за рівнями готовності до застосування особистісно орієнтованих технологій навчання іноземних мов (до експерименту)

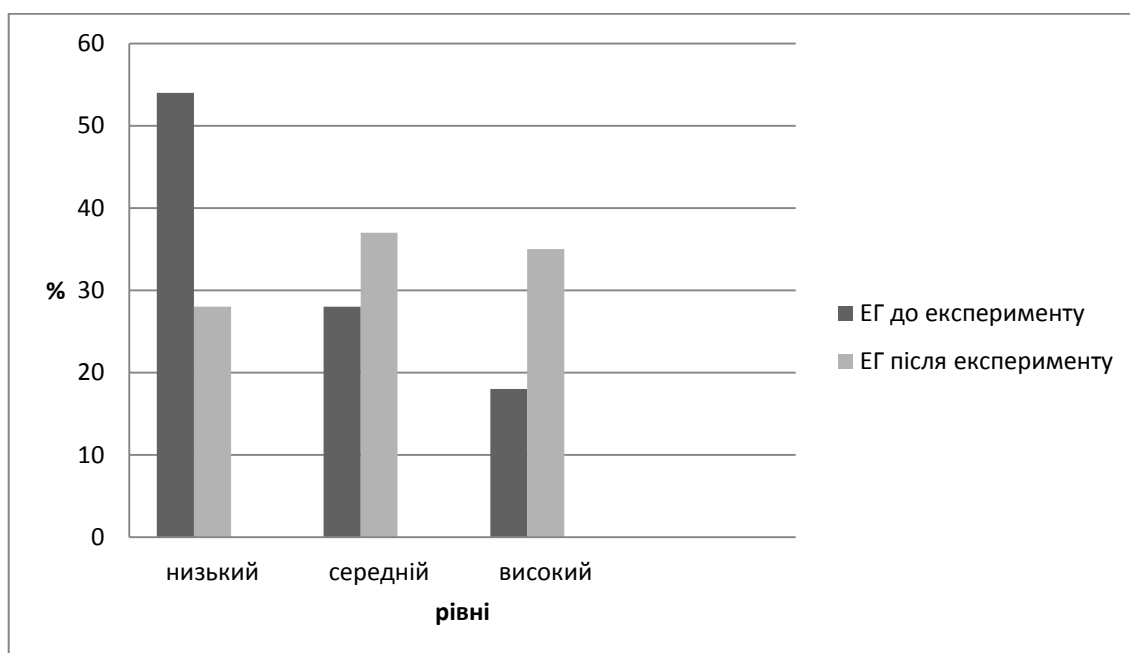

Рис.3.3. Діаграма розподілу студентів ЕГ до експерименту і ЕГ за рівнями готовності до застосування особистісно орієнтованих технологій навчання іноземних мов (після експерименту)

Результати контрольної групи (на відміну від результатів експериментальної групи) не дають підстав для того, щоб відзначити тенденцію

зростання рівня розвитку готовності до реалізації особистісно орієнтованих технологій навчання школярів іноземним мовам.

Позитивним результатом проведеного нами педагогічного експерименту стало ще й те, що в експериментальній групі збільшився також рівень мотивації до саморозвитку особистості майбутніх педагогів (приріст склав 0,8 бала).

Збільшився також рівень підсумкових результатів навчання студентів в умовах особистісної парадигми освіти. Підвищення результатів навчання самих студентів стало можливим завдяки спрямованості інтересу майбутніх педагогів на освоєння інноваційних особистісно орієнтованих технологій, позитивної зміни в оцінюванні значущості набутих знань і практичних умінь, прагненню майбутніх учителів до проектування та реалізації інноваційних освітніх систем, організації позитивного психологічного клімату в умовах реалізації особистісно орієнтованого підходу, а також за рахунок формування стійкого рівня розвитку методологічної рефлексії майбутніх педагогів.

Отже, результати впровадження експериментальної методики формування готовності до застосування особистісно орієнтованих технологій у підготовку майбутніх учителів іноземних мов можна умовно розділити на такі групи:

- 1) досягнення студентами нормативно заданих результатів, що визначені освітніми стандартами (навченість, якість знань, умінь);
- 2) особистісні здобутки, що додатково характеризують рівень освоєння іноземної мови (комунікативні здібності, володіння мовними стратегіями, країнознавча та лінгвокультурологічна компетентність тощо);
- 3) позитивна динаміка особистісних параметрів, які виступають передумовами успішного застосування особистісно орієнтованого підходу під час викладання іноземної мови;
- 4) сформованість методичних умінь формувати в майбутніх учнів у процесі навчання іноземної мови навчально-пізнавальну мотивацію, пізнавальну активність, когнітивних здібностей тощо.

Так, наприклад, до критеріїв першої групи можна віднести: успішність

оволодіння студентами знаннями, навичками, вміннями, ступінь відповідності результатів навчання вимогам програм; відповідність витрат часу і зусиль викладача й студентів чинним нормативам.

До особистісних здобутків студентів експериментальних груп відносимо підвищення самооцінки, рівня самоповаги, посилення прагнення до самовдосконалення.

Прикладом третьої з названих вище груп критеріїв є рівень самостійності навчальної діяльності з вивчення мови та методики її викладання, який визначається: рівнем розвитку цілепокладання та мотивації; рівнем виконання операцій; ступенем ініціативи, наявністю дидактичних опор.

Четверту групу характеризують методичні вміння майбутніх учителів іноземних мов застосовувати особистісно орієнтовані технології навчання для навчально-пізнавальної мотивації, пізнавальної активності, когнітивних здібностей учнів.

Одержані нами в ході дослідження результати, а також дані опитувань студентів і викладачів показали, що зміни в готовності студентів до застосування ООТН іноземних мов характеризуються низкою особливостей, а саме: в ході свого розвитку така готовність проходить ряд етапів (етап становлення; етап алгоритмізації й етап творчо-продуктивної діяльності); швидкість і характер змін залежить від ступеня реалізації відповідних організаційно-педагогічних умов (вивчення студентами методологічних засад особистісно орієнтованого підходу на заняттях з філософії, психології та педагогіки; впровадження особистісно орієнтованих технологій навчання в професійній підготовці майбутніх учителів іноземних мов; самостійне розроблення студентами дидактичних матеріалів з урахуванням принципів індивідуалізації та диференціації навчання іноземних мов і застосування ООТН на практиці); збільшення рівня готовності до застосування ООТН обов'язково супроводжується підвищенням результативності навчально-пізнавальної діяльності; на підвищення рівня готовності впливають рівень і спрямованість розвитку мотивації студентів, цільові установки, досвід навчальної діяльності;

на освоєння студентами іноземної мови та мотивацію до застосування ООТН в значній мірі впливає стиль викладання (авторитарний чи демократичний; масовий чи індивідуальний), здійснення контролю за процесом розвитку навчально-пізнавальної діяльності.

Підвищення рівня самостійності та самоорганізації студентів у підготовці до застосування ООТН підтверджено показниками, що характеризують: мотиваційну готовність до впровадження ООТН (результати опитування студентів про суть, цілі ООТН, їх соціальну актуальність у реальній практиці дослідження шляхом діалогу, диспуту та ін.); інформаційно-освітню самостійність (рівень умінь студентів здобувати інформацію через Інтернет, інформаційно-довідкові комп'ютерні системи та ін.); організаційно-технологічну самостійність (рівень умінь здійснювати самоорганізацію, планування, розробку алгоритмів діяльності на основі дидактичних та інформаційних комп'ютерних засобів); рефлексивно-оцінювальну самостійність (уміння самодіагностування, самоаналізу, самооцінювання в пізнавальній навчальній діяльності на основі використання системи тестів навченості, здатності до навчання, самоконтролю).

Підвищення рівня готовності кожного студента до застосування ООТН у викладанні іноземних мов виразилося: в досить високому позитивному емоційному налаштуванні на запропоновані навчальні завдання; у готовності студентів до самонавчання, їх творчої активності; у бажанні проявити активність, індивідуальну й колективну творчість у виготовленні диференційованих дидактичних матеріалів; у зверненні до викладача не лише як до інструктора в навчальному процесі, а й як до партнера, який сприяє успішності особистісного розвитку студентів.

Експериментальна перевірка ефективності підготовки педагогів до використання особистісно орієнтованих технологій у навчанні школярів показала суттєву позитивну динаміку готовності до такого виду професійної діяльності й підтвердила висунуту гіпотезу дослідження.

Висновки до третього розділу

Отже, кількісно-якісний аналіз результатів експерименту дозволив зробити висновок, що дотримання запропонованих і обґрунтованих у дисертації організаційно-педагогічних умов підготовки педагогів до реалізації особистісно орієнтованого підходу та впровадження особистісно орієнтованих технологій у навчанні школярів іноземних мов забезпечує належний рівень готовності майбутніх учителів іноземних мов до такого виду діяльності.

Одержані нами результати дозволяють зробити висновок про те, що розроблена під час дослідження модель формування готовності майбутніх учителів іноземних мов до впровадження ООТН є педагогічно ефективною.

Проведене дослідження дозволяє окреслити пріоритетні напрями подальшої розробки проблеми підготовки педагогів до реалізації провідних ідей особистісно орієнтованої освіти. Окремого дослідження вимагають психолого-педагогічні проблеми навчання учнів іноземних мов, пов'язані з визначенням відповідностей між пріоритетним видом мислення учня, типом темпераменту та методиками вивчення іноземних мов.

Основні результати дослідження, що описані в третьому розділі дисертації, опубліковані в працях автора [3; 5; 6; 7].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ У РОЗДІЛІ 3

154. Воловик П.М. Теорія імовірностей і математична статистика в педагогіці / Воловик П.М. – К.: Радянська школа, 1969. – 220 с.
155. Коломієць А. М. Упровадження інноваційних методів і технологій навчання у підготовку викладача вищої школи в системі магістратури / А. М. Коломієць, М. В. Супрун // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. праць / редкол.: І. А. Зязюн та ін. – Київ – Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2011. – Вип. 28. – С. 338–343.
156. Мазайкіна І. О. Оптимізація та інтенсифікація навчального процесу на кафедрі іноземних мов медичного університету / І. О. Мазайкіна, Сімонова І.В., Яценко А.Л. // Шляхи удосконалення навчального процесу і необхідність впровадження нових підходів у роботі кафедр медичного університету в сучасних умовах: тези доповідей навчально-методичної конференції (Вінниця, 26 лютого 2014 р.). – Вінниця, ВНМУ, 2014. – С.287-288.
157. Мазайкіна І. О. Особистісно орієнтовані технології навчання іноземних мов / Укладачі: І. О. Мазайкіна, Т. І. Ямчинська, Є. В. Громов. – Вінниця: ТОВ «Планер», 2017. – 76 с.
158. Мазайкіна І. О. Умови та засоби забезпечення ефективності особистісно орієнтованого навчання / Мазайкіна І. О. //Economics, science, education: integration and synergy: materials of international scientific and practical conference: in 3 v. – V.1 – Bratislava: Publishing outfit “Centre of educational literature”, 2016. – P.96-97.
159. Мазайкіна І. О. Формування готовності вчителів іноземної мови до застосування особистісно орієнтованих технологій / І. О. Мазайкіна // Професійна підготовка фахівця в контексті потреб сучасного ринку праці: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції. – Вінниця: – Вінниця, Вінницький національний аграрний університет, 2017. – С. 255-257.
160. Gromov E. Applying of modern multimedia-technologies into the process of foreign languages teaching/ E. Gromov, I. Mazajkina. // Innovative solutions in modern science: scientific journal. – V.12 – Dubai: publisher TK Meganom, LLC, 2017.– №3 (12). – P.29-43.

ВИСНОВКИ

1. У дисертації з'ясовано суть особистісно орієнтованого підходу в іншомовній освіті, що становить методологічну парадигму в сучасній педагогічній діяльності, спрямованій на забезпечення й підтримку процесів самопізнання, саморозвитку й самореалізації особистості. Особистісно орієнтований підхід у навчанні іноземних мов базується на концептуальних положеннях психології про домінантну роль діяльності в спілкуванні та формуванні особистості. Тому навчання іноземних мов має бути спрямоване не лише на засвоєння знань, а й на процеси мислення, на розвиток пізнавальних сил і творчих здібностей особистості. Отже, в центрі навчання має перебувати учень/студент, його цілі, мотиви, інтереси, схильності, рівень навченості та здібностей. Передумовами запровадження особистісно орієнтованого підходу в іншомовній освіті є фундаментальні досягнення теорії і практики гуманістичної педагогіки та психології, а його основою є фундаментальні ідеї гуманізації, індивідуалізації, диференціації навчання, що перекликаються з ідеями особистісного розвитку. В сучасній особистісно орієнтованій освітній парадигмі цей підхід є базовим, він суттєво впливає на всі компоненти системи освіти: освітні та виховні цілі навчання, зміст освіти, технології навчання. Основне завдання педагога полягає в тому, щоб створити умови практичного оволодіння іноземними мовами для кожного учня, вибрати такі технології навчання, які дозволили б йому виявити свою активність, творчість, активізувати пізнавальну діяльність у вивченні іноземних мов.

2. На основі вивчення теоретичних основ і педагогічного досвіду з'ясовано, що ООТН іноземних мов, які ґрунтуються на останніх досягненнях психології та педагогіки, серйозно удосконалили процес формування особистості, надали йому науково-теоретичного обґрунтування, забезпечили методично. Технології особистісно зорієнтованого навчання передбачають спеціальне конструювання навчального тексту, дидактичного матеріалу, методичних рекомендацій до його використання, типів навчального діалогу,

форм контролю за особистісним розвитком учня в процесі оволодіння іноземними мовами. Проте лише за умови готовності вчителів до застосування ООТН та наявності дидактичного забезпечення, що реалізовує принцип суб'єктної освіти, можна говорити про побудову особистісно зорієнтованого навчання іноземних мов. *Готовність майбутнього вчителя іноземних мов до застосування особистісно орієнтованих технологій навчання* визначено як цілісну особистісну структуру, яка містить комплекс взаємопов'язаних мотиваційно-ціннісних, когнітивно-інтелектуальних і операційно-діяльнісних детермінант особистісно-професійного саморозвитку педагога, що забезпечують йому оптимальну реалізацію особистісно орієнтованого підходу в професійній діяльності.

3. На основі аналізу теорії та практики впровадження особистісно орієнтованого підходу в освіті, а також за результатами опитування вчителів-практиків визначено критерії, показники, рівні й сучасний стан готовності учителів іноземних мов до застосування ООТН. Основними критеріями готовності майбутнього вчителя іноземних мов до застосування особистісно орієнтованих технологій навчання визначаємо: *ціннісно-мотиваційний* (визнання особистості учня як найвищої цінності, рівноправним партнером освітнього процесу; усвідомлення: відповідальності вчителя за розвиток особистості учня, цінності принципів гуманізму та індивідуальності в навчанні іноземних мов, ролі людського чинника в процесі вивчення іноземних мов; розуміння розвивальних можливостей іноземних мов; бажання здійснювати особистісно зорієнтоване навчання; прагнення партнерських стосунків з учнями; усвідомлення необхідності застосування ООТН; прагнення до особистісного та професійного самовдосконалення), *інформаційно-когнітивний* (знання основ принципу гуманізму в освіті, суті особистісно орієнтованого підходу в освіті, сутнісних характеристик ООТН, психологічних основ особистісно орієнтованого навчання; знання про специфіку та результативність ООТН у вивченні іноземних мов, про можливості ІКТ для організації особистісно орієнтованого навчання, про досвід застосування ООТН колегами,

про критерії технологічності та види технологій), *операційно-діяльнісний* (уміння розвивати партнерські стосунки з учнями, структурувати диференційовані дидактичні завдання, використовувати ООТН та ІКТ на уроках, здійснювати індивідуальний підхід в оцінюванні учнів, будувати міжособистісні стосунки підлітків між собою, організовувати взаємонавчання та співпрацю учнів; наявність необхідних якостей (емпатії, толерантності); уміння організовувати автолінгводидактичну діяльність учнів, аналізувати ефективність особистісно орієнтованих технологій навчання).

Для визначення рівнів готовності вчителів до застосування ООТН іноземних мов використовували якісні характеристики рівнів. У вчителя з низьким рівнем готовності до застосування ООТН потреба в організації особистісно орієнтованого навчання не сформована. Відсутнє будь-яке планування інноваційної педагогічної діяльності. Наявні безсистемні уявлення про ООТН, спонтанно одержані навички й уміння організовувати індивідуальне навчання. Спостерігається відсутність мотивації до використання диференційованих навчальних завдань і застосування індивідуального підходу в навчанні. Не визначені ні стратегічні цілі, ні тактика організації особистісно орієнтованого навчання учнів іноземних мов.

Для вчителя з середнім рівнем готовності до застосування ООТН характерне бажання застосовувати відповідні інноваційні педагогічні технології, уміння, але в нього нерозвинені навички аналізу їх ефективності, відсутня або низька здатність до рефлексії. Учитель ставить перед собою певні завдання щодо впровадження особистісно орієнтованого підходу, має знання про різні види педагогічних технологій, але вибирає їх і застосовує, спираючись на власні вподобання та інтуїцію.

Учитель з високим рівнем готовності до застосування ООТН самостійно й всесторонньо аналізує ефективність застосованих технологій навчання іноземних мов, здійснює систематичне їх застосування, проводить контроль проміжних і кінцевих результатів, уточнення цілей і корекцію дій. Знання, вміння й навички з організації особистісно зорієнтованого навчання постійно

вдосконалюються, використовуються для підвищення ефективності викладацької діяльності, професійного та особистісного зростання. Наявне бажання підвищити якість викладання іноземної мови та успішної самореалізації в інноваційній педагогічній діяльності.

4. На основі оптимізації досвіду дослідників, які займалися проблемами особистісно орієнтованої освіти, визначено теоретичні основи цієї проблеми і з'ясовано, що особистісно орієнтована освіта – це особливий тип освіти, що ґрунтується на організації взаємодії учнів і педагогів. Але для цього повинні бути створені оптимальні умови для розвитку в суб'єктів навчання здатності до самоосвіти, самовизначення, самостійності та самореалізації. Основними умовами, які забезпечують готовність майбутніх учителів до впровадження особистісно орієнтованого підходу, є розуміння студентами місця й ролі особистісно орієнтованого навчання та забезпечення особистісно орієнтованої спрямованості викладання дисциплін у ВНЗ, а також формування в студентів позитивної мотивації до прагнення самостійно оволодівати необхідними знаннями в цьому напрямі. Тому основними *організаційно-педагогічними умовами* формування готовності майбутніх учителів іноземних мов до впровадження особистісно орієнтованих технологій навчання визначаємо такі:

- усвідомлення студентами методологічних засад особистісно орієнтованого підходу на заняттях психологічних і педагогічних дисциплін;
- упровадження особистісно орієнтованих технологій навчання в професійній підготовці майбутніх учителів іноземних мов;
- розроблення дидактичних матеріалів з урахуванням принципів індивідуалізації та диференціації навчання іноземних мов.

Формування готовності майбутніх учителів іноземних мов до впровадження ООТН здійснювалось поетапно: від етапу інформування до мотивації вивчення та застосування особистісно орієнтованих технологій, а далі через етап технологізації професійної підготовки до практичного застосування ООТН на практиці.

Для визначення ефективності запропонованих організаційно-педагогічних умов кожний із 30 показників готовності майбутніх учителів іноземних мов до впровадження ООТН оцінювався за 5-бальною шкалою. Визначення однорідності контрольної групи (КГ) і експериментальної групи (ЕГ) до експерименту та підтвердження невинновості й суттєвості розбіжностей між КГ і ЕГ після експерименту використовували t -критерій згоди (критерій істотності відмінностей). Після проведення експерименту значення показників готовності до використання ООТН у студентів ЕГ значно зросли, а число $t = 3,86$ вказує на те, що такі зміни є суттєвими і вони невиннові. Ще суттєвіші розбіжності після експерименту були між показниками студентів КГ і ЕГ, на що вказує число $t = 4,08$.

Отже, експериментальна методика підготовки майбутніх учителів до використання особистісно орієнтованих технологій у навчанні іноземних мов дала статистично значущі результати. Тому можна зробити висновок, що дотримання запропонованих і обґрунтованих у дисертації організаційно-педагогічних умов підготовки педагогів до застосування ООТН в навчанні школярів іноземних мов забезпечує належний рівень готовності майбутніх учителів іноземних мов до такого виду діяльності, тобто розроблена під час дослідження модель формування готовності майбутніх учителів іноземних мов до впровадження ООТН є педагогічно ефективною.

Проведене дослідження дозволяє окреслити пріоритетні напрями подальшої розробки проблеми підготовки педагогів до реалізації провідних ідей особистісно орієнтованої освіти. Окремого дослідження вимагають психолого-педагогічні проблеми навчання учнів іноземних мов, пов'язані з визначенням кореляції між пріоритетним видом мислення учня, типом темпераменту та методиками вивчення іноземних мов.

ДОДАТОК А

Матеріали до лекції

«ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД У НАВЧАННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ»

Головне завдання школи – це формування полікультурної, всебічно розвиненої, духовно багатой, досконалої особистості. Тому методологічною основою концепції розвитку особистості має бути симбіоз різних методологічних підходів.

У педагогіці зазвичай з успіхом застосовують такі методологічні підходи як: аксіологічний, системний, особистісний, культурологічний, синергетичний, діяльнісний, компетентісний та ін. Методологічною основою більшості педагогічних досліджень є філософське вчення про цілісність системотвірних зв'язків і відношень, спрямованих на формування та розвиток особистості; особистісно орієнтований підхід, що вимагає визнання унікальності особистості, її інтелектуальної та етичної свободи, права на повагу; діяльнісний підхід, що організовує повноцінну в соціальному та етичному відношенні життєдіяльність; полісуб'єктний (діалогічний) підхід, заснований на вірі в позитивний потенціал людини, в її необмежені творчі можливості постійного розвитку та самовдосконалення, який у поєднанні з особистісним і діяльнісним підходами складає суть методології гуманістичної педагогіки; культурологічний підхід, який задає соціально-гуманістичну програму діяльності; етнопедагогічний підхід, що передбачає єдність інтернаціонального, національного та індивідуального; антропологічний підхід, що означає системне використання даних усіх наук про людину як предмет виховання.

Згадані підходи надзвичайно цінні й продуктивні у вирішенні педагогічних проблем, зокрема й у вивченні іноземних мов.

У ХХІ столітті функціонування освітньо-виховних систем має

спрямовуватись на педагогічну підтримку становлення й розвитку суб'єкта освіти як самостійності, автора й творця своєї долі, як особистості з багатьма значущими для суспільства й самої людини характеристиками. Тому, безсумнівно, необхідний *особистісний підхід*, реалізація якого дозволяє із значною імовірністю наблизитися до вирішення цього завдання. Особистісний підхід – нова методологія освіти, що передбачає свободу особистості у викладанні й учінні як головний принцип академічного життя, мета й засіб навчання.

Особистісний підхід, насамперед, змінює основоположну характеристику педагогічного процесу – мету, робить головними завдання становлення та розвиток особистісних властивостей суб'єктів освіти, розвиток їхнього особистісного досвіду.

Особистість – досить складна система якостей і характеристик, яка включена в різні види діяльності, звідси гостра необхідність системного й діяльнісного підходів, їх методології, технології реалізації.

Основою особистісно орієнтованої освітньої парадигми є особистісний підхід у навчанні, який завдяки тісному зв'язку з іншими методологічними підходами (компетентнісним, діяльнісним, культурологічним, соціокультурним, технологічним) визнаний багатьма науковцями як найбільш доцільний у навчанні молодого покоління (І. Бех, О. Пехота, Е. Полат, В. Рибалка, В. Семиченко та ін.). Особистісно орієнтований підхід ООП – це методологічна орієнтація в педагогічній діяльності, що дозволяє за допомогою опори на систему взаємопов'язаних понять, ідей і способів дій забезпечити й підтримати процеси самопізнання, саморозвитку й самореалізації особистості дитини, розвиток її неповторної індивідуальності.

Основу організації особистісно орієнтованого підходу в навчанні становлять концептуальні положення психологів про домінуючу роль діяльності у спілкуванні та формуванні особистості. У силу цього навчальний процес повинен бути спрямований не тільки на засвоєння знань, а й на способи засвоєння та процеси мислення, на розвиток пізнавальних сил і творчих

здібностей. Відповідно до цього в центрі навчання має знаходитися учень, його цілі, мотиви, інтереси, схильності, рівень його навченості та здібностей.

Передумовами виникнення особистісно орієнтованого підходу в освіті стали дослідження таких представників класичної світової психології як У. Джемс, З. Фрейд, К. Юнг, а також психологів радянського періоду, таких як Б. Ананьєв, Л. Виготський, О. Леонтьєв, С. Рубінштейн. Основою особистісно орієнтованого підходу в освіті є фундаментальні ідеї гуманізації (Є. Бондаревська,), індивідуалізації (В. Курінський), що перекликаються з ідеями особистісного розвитку (І. Бех, С. Максименко, О. Пехота, С. Подмазін, В. Рибалка, В. Серіков, І. Якиманська).

Особистісний підхід до учня є фундаментальним досягненням теорії і практики гуманістичної педагогіки та психології. Його сутність розкрита в працях К. Ушинського, А. Макаренка, В. Сухомлинського, де містяться основні положення, що можуть бути покладені в основу сучасної концепції особистісно зорієнтованого навчання. На основі цих положень можна сформулювати основні принципи особистісно орієнтованого підходу до навчання:

- 15) принцип неповторності кожної дитини;
- 16) принцип визнання відсутності нездібних дітей;
- 17) принцип урахування нерівності розумових здібностей дітей;
- 18) принцип індивідуалізації навчально-виховного процесу;
- 19) принцип урахування індивідуальних особливостей учнів;
- 20) принцип отримання позитивних відчуттів від навчання;
- 21) принцип навчання через подолання труднощів;
- 22) принцип дослідницького підходу до предмета вивчення;
- 23) принцип обов'язковості самостійної розумової праці учнів у процесі навчання;
- 24) принцип людяності, чуйності і тактовності по відношенню до учнів;

- 25) принцип розуміння оцінювання знань учнів як інструмента виховання;
- 26) принцип взаємозалежності колективу та особистості у навчанні;
- 27) принцип залежності особистості учня від особистості вчителя;
- 28) принцип визнання навчально-виховного процесу як складної системи.

Отже, в основі особистісно орієнтованого підходу лежать провідні ідеї гуманізації освіти, що дозволяє усвідомити учневі діапазон своїх особистісних потреб і можливостей, виявити і розкрити своє «я», виробляти вміння самостійно діяти, прагнути творчості, розвитку особистісного потенціалу та самовдосконалення, надає максимальної свободи вибору, збереження та укріплення стану здоров'я і почуття власної гідності тощо.

З погляду сучасного гуманістичного напрямку в психології – мета особистісного розвитку – це прагнення до самореалізації, самоактуалізації в соціальному середовищі. Особистісно орієнтований підхід суттєво гуманізує навчально-виховний процес, наповнює його високими морально-духовними переживаннями, утверджує принципи справедливості і поваги, максимально розкриває потенційні можливості учня, стимулює його до особистісно розвивальної творчості.

Особистісно орієнтований підхід впливає на всі компоненти системи освіти: освітні та виховні цілі навчання; зміст освіти; технології, методи й прийоми навчання.

Орієнтація на особистість у педагогічній науці насамперед пов'язана з розробкою способів реалізації особистісно зорієнтованих цілей навчання та виховання, обґрунтуванням змісту й методів, які відповідають цим цілям, зміною стилю педагогічного спілкування, заохоченням до самостійності, формуванням прагнення до індивідуальних інтелектуальних зусиль.

В основі особистісно зорієнтованої взаємодії педагога з учнем – демократичні принципи співжиття, гармонійне поєднання вимогливості та довіри. Вона відбувається в рамках співробітництва і співтворчості,

ґрунтується на розумінні, прийнятті та повазі до особистості учня, породжує в нього впевненість у собі та особистісну значущість, що допомагають долати життєві труднощі, здійснюють стимулюючий вплив на його пізнавальну, ціннісно-орієнтаційну, суспільно-гуманістичну та інші види діяльності. Тільки в особистісно зорієнтованій суб'єкт-суб'єктній взаємодії учень сприймає організацію навчально-виховного процесу як систему особистісно значущих для нього подій, розв'язання життєво важливих проблем, особистісне самоствердження на позитивній духовно-правовій основі.

Отже, можна зробити висновок, що для побудови системи особистісно зорієнтованого навчання педагог має вірити в кожного учня; сприймати його таким, яким він є; ніколи не підкреслювати його недоліків, помилок чи невдач; спиратися на сильні сторони кожного учня; виявляти інтерес до нього; демонструвати повагу та довіру, взаємну зацікавленість у співробітництві та взаємодопомозі; дозволяти учню самому вирішувати проблеми там, де це можливо; проявляти емпатію, оптимізм у стосунках з учнями; заохочувати його творчу ініціативу, створювати ситуації успіху тощо.

Особистісно орієнтоване навчання – це природна система розвитку неповторної особистості з урахуванням індивідуальних особливостей кожного студента чи учня. В процесі особистісно зорієнтованого навчання в учнів формуються самостійність, ініціативність, відповідальність, критичне мислення та інші особистісні якості. В умовах ОЗН учень перестає бути об'єктом навчання, навпаки – створюються можливості для його самопізнання, самоосвіти, самовиховання, саморозвитку. Кожний учень намагається проявити свою індивідуальність, особливості характеру.

Основною метою особистісно орієнтованої освіти є навіть не виховання, а підтримка людини, розвиток у ній механізмів самореалізації, саморозвитку, адаптації, саморегуляції, самозахисту, самовиховання, що є необхідним для становлення самобутнього особистісного образу й діалогічного, безпечного способу взаємодії з людьми, природою, культурою, цивілізацією.

Особистісно зорієнтоване навчання передбачає відмову від

авторитарного стилю викладання й перехід до демократичного стилю, повагу до особистості учня чи студента, визнання права на їх індивідуальність. Особистісно зорієнтована освіта надає навчальний характер таким відносинам, в яких переважає атмосфера інтелектуальних, моральних, естетичних хвилювань, спільна творчість учнів і вчителів, чого неможливо досягти в умовах навчально-дисциплінарної парадигми.

Особистісно зорієнтоване навчання найкращим чином відповідає творчому розвитку учнів, оскільки воно спрямоване на задоволення інтересів і потреб дитини, будується з урахуванням її індивідуальних якостей і відповідає принципам гуманістичного напрямку в психології і педагогіці. Основною ідеєю особистісно зорієнтованого навчання дослідниця визначає концентрацію уваги педагога на цілісній особистості учня, на створенні умов для розвитку не лише його інтелекту, а й духовності, емоційних, естетичних і творчих задатків.

Основними ознаками особистісно зорієнтованого навчання науковці визначають такі: зосередження на потребах особистості; надання пріоритету індивідуальності; співпраця та співдружність між учасниками навчального процесу; створення ситуацій вибору та відповідальності; пристосування методики навчання до індивідуальних особливостей того, кого навчають.

Навчальний процес за особистісно орієнтованого підходу організовується своєрідно, оскільки спрямований на індивідуальну роботу з кожним учнем.

Учитель, організовуючи особистісно зорієнтоване навчання, використовує відповідні технології (ситуаційне проектування, ігрове моделювання та ін.) та методи, що розвивають мислення (проблемний, дослідницький, евристичний, дискусії, роботу в групах). Навчальний матеріал підбирають так, щоб він зацікавив учня, був пов'язаний з його досвідом, спонукав до активного мислення. Для цього необхідно дотримуватись таких умов:

- навчальний матеріал має враховувати набуті знання і досвід учня;
- розширюючи матеріал підручника, учитель дбає, щоб збагачувався і досвід учня;
- основний акцент робиться на формування вмінь учнів висловлювати

власні думки;

- учням надається свобода у виборі порядку й способу виконання завдань;
- поряд із свободою вибору в учнів формують усвідомлення відповідальності за свій вибір;
- формуючи навички самостійної роботи, варто навчити учнів визначати прийоми засвоєння нового матеріалу, що найбільш їм підходять;
- формуючи в учнів наукові поняття, варто співвідносити специфіку навчального предмету із завданнями розвитку особистості учнів.

Для того, щоб виявились і активізувались можливості розвитку кожного учня, необхідно створити оптимальне навчально-розвивальне середовище, що передбачає:

- підготовку й використання навчального матеріалу різного змісту, видів, жанрів;
- забезпечення можливості учням самим вибирати способи виконання завдань;
- використання нетрадиційних форм навчання з метою підвищення пізнавальної активності й пізнавального інтересу;
- створення умов для самостійної та колективної діяльності;
- організація занять у малих групах (тренінги, рольові ігри, діалоги);
- розроблення та використання індивідуальних програм;
- виконання проектів.

Якщо такі умови будуть створені під час вивчення іноземних мов, то кожний учень зможе засвоювати знання відповідно до своїх можливостей. Засобами досягнення основної мети ОЗН – розвитку особистості вважаємо такі:

- використання різних видів завдань для виявлення особистісного досвіду учня;
- створення умов для підвищення активності всього класу (конкурси, вікторини, змагання тощо);
- оцінювання навчальних досягнень учня не в порівнянні з іншими, а в порівнянні з його попередніми успіхами;

- надання можливості учню самому обирати способи й прийоми засвоєння навчального матеріалу, що є найбільш ефективними саме для нього;
- створення на уроці «ситуацій успіху», що пробуджують і підтримують віру в себе, в свої сили та здібності.

Основним засобом забезпечення ефективності особистісно орієнтованого навчання є завдання і вправи, спрямовані на врахування індивідуальних особливостей учнів. Зазвичай пропонують такі їх види:

- завдання на самооцінювання виконаної вправи за запропонованим учителем планом;
- самооцінювання прийомів виконання роботи (організація, розподіл часу, послідовність дій тощо);
- самооцінювання себе як суб'єкта навчальної діяльності (уважність, наполегливість, організованість тощо).

Особистісно орієнтований підхід передбачає і диференціацію навчальних завдань, що здійснюється за допомогою таких прийомів:

- вибір різного навчального змісту відповідно до можливостей учня;
- різноплановий вибір завдань (на креативність, на теоретичну чи практичну спрямованість);
- вибір завдань за рівнем складності та відповідності певній оцінці;
- вибір завдань за терміном виконання;
- вибір завдань за формою участі (самостійні, колективні, у співпраці з учителем тощо).

Сучасні педагоги спрямовують свій пошук на створення технологій, в основі яких – особистість як суб'єкт навчально-виховної міжособистісної взаємодії. Суб'єкт-суб'єктний характер такої взаємодії полягає у рівності психологічних позицій педагога й учня, їх взаємній гуманістичній спрямованості, активності, взаємопроникненні у світ почуттів і переживань один одного, готовності прийняти й зрозуміти співрозмовника, взаємодіяти з ним. В особистісно зорієнтованому навчанні пріоритетним є демократичний стиль педагогічної взаємодії, в якому є захоплення спільною творчою справою,

дружнє ставлення учасників взаємодії один до одного, але аж ніяк не „панібратство”.

Мірою ефективності методів і технологій особистісно зорієнтованого навчання є ступінь відображення в їх змісті індивідуальних психологічних особливостей, перспектив, суб'єктивних відношень до себе, інших і світу в цілому. Ефективність організації особистісно зорієнтованого навчання залежить від бажання, загальної культури, професіоналізму та особистісних якостей педагога.

Серед особистісних якостей педагога, які найбільше впливають на ефективність організації особистісно зорієнтованого навчання, визначаємо такі: ціннісне ставлення до особистості учня, його розумового й духовного розвитку; толерантність, щирість і відкритість у стосунках; емпатія тощо. Необхідним для педагога є знання та прийняття принципів гуманізму; володіння інноваційними педагогічними технологіями; вміння створювати й постійно збагачувати культурно-інформаційне й предметно-розвивальне освітнє середовище та ін.

Зазначимо, що особистісно зорієнтоване навчання – це двосторонній процес, оскільки він передбачає також розвиток професійних, фахових і особистісних якостей вчителя.

Основними перевагами особистісно орієнтованого підходу в освіті визнано такі:

- спрямованість на майбутнє;
- зорієнтованість на конкретного учня чи студента;
- допомога учню чи студенту в самопізнанні, самоактуалізації, самореалізації, самовизначенні;
- формування культури життєдіяльності, яка дає можливість продуктивно будувати власне життя.

Особистісно орієнтовані технології навчання, які ґрунтуються на останніх досягненнях психології та педагогіки, серйозно удосконалили процес формування особистості, надали йому науково-теоретичного обґрунтування, забезпечили методично. Науковці наполягають на тому, що вдосконалити

процес навчання іноземним мовам можна за допомогою впровадження інноваційних технологій навчання на основі дотримання особистісно орієнтованого, діяльнісного, компетентнісного та комунікативного підходів. Визріла необхідність пошуку технологій, які б навчили учнів і студентів не лише читати й писати іноземною мовою, а й критично мислити, вміти відстоювати власну думку, формувати свідоме ставлення до будь-якої теми, створили б умови для використання особистого досвіду й одержаних раніше знань для засвоєння нових.

Для того, щоб особистісно орієнтовані технології навчання вдало інтегрувались з традиційним навчанням, науковці пропонують дотримуватись таких умов:

- учитель змінює сам підхід до навчання та учня, визнаючи школяра центральною фігурою цього процесу;
- головним у процесі навчання стає не репродуктивне навчання, а пізнавальна діяльність учнів;
- пріоритетним стає не засвоєння та відтворення готових знань, а їх самостійне набуття;
- особливого значення набувають спільні міркування, дискусії, дослідження, а не запам'ятовування та відтворення знань;
- у процесі спілкування з учнем необхідною є повага до його особистості;
- учитель враховує особливості фізичного, духовного, морального розвитку дитини.

Таким умовам найбільше відповідають інтерактивні технології навчання, що передбачають взаємодію учасників навчального процесу.

До найбільш ефективних інтерактивних методик науковці відносять "Діалог", "Синтез думок", "Спільний проект", "Пошук інформації", "Коло ідей (Раунд Робін, Кругова система)", "Навчаючи - учусь", "Джиг-со", "Метод-прес", які забезпечують теоретичну і практичну підготовленість студента до творчого застосування знань, умінь і навичок у професійній діяльності. Ці методики сприяють розвитку комунікативних навичок, навичок критичного мислення,

розв'язання проблем, відпрацювання різних варіантів поведінки в проблемних ситуаціях, вихованню розуміння, співчуття до інших людей. Тому очевидно є доцільність їх застосування під час вивчення іноземних мов.

Нині вже розроблені методичні рекомендації до використання таких раніше не характерних для вивчення іноземних мов в українських ВНЗ технологій, як дискусії (discussions), демонстрування та вставка (demonstration and exhibition), гра (game), спостереження (observation), експеримент (experiment), програмоване навчання (prigrammed instruction), мікронавчання (microteaching), протоколи (protocols), дебати (debate), форум (forum), «круглий стіл» (round table), «мозковий штурм» (brain storming), вирішення проблеми (problem solving), рефлексивне навчання (reflective teaching) та інших.

Аналіз характеристик зазначених особистісно орієнтованих технологій дозволяє стверджувати, що їх використання в організації навчального мовного процесу є вагомим чинником не лише підвищення якості вивчення іноземних мов, а й розвитку особистості учня та вчителя.

Отже, виникає нагальна потреба більш активного використання особистісно орієнтованих технологій у практиці загальноосвітньої школи, що потребує відповідної підготовки вчителів іноземних мов.

Рекомендована література:

1. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання. Науково-методичний посібник / І. Д. Бех. – К.: ІЗМН, 1998. – 204 с.
2. Гурова Н. В. Ігри та ігрові прийоми на уроці німецької мови / Гурова Н. В. // Німецька мова в школі. – 2009. – №2. – С.6 – 11.
3. Даниленко І. В. Навчання в співпраці як різновид особистісно орієнтованого підходу у викладанні іноземної мови / І. В. Даниленко // Англійська мова та література. – 2012. – №4. – С.2-4.
4. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: Навчальний посібник / І. М. Дичківська. – К.: Академвидав, 2004. – 334 с.

5. Дмитренко С. Інтерактивні технології у навчанні німецької мови / Світлана Дмитренко // Deutsch. – Nr.28(192), Oktober, 2009. – s.7-9.
6. Дубасенюк О. А. Освітні інноваційні технології у процесі викладання навчальних дисциплін / О. А. Дубасенюк. – Житомир: Видавництво ЖДУ, 2004. – 261 с.

ДОДАТОК Б

ДІАГНОСТИЧНІ МЕТОДИКИ

**Бланк планування самовдосконалення
пізнавальної активності щодо вивчення особливостей особистісно
орієнтованого підходу у вивченні іноземних мов**

№	Питання для роздумів	Результати самооцінки та самопостереження
1	Моя потреба дізнаватись нове з проблем майбутньої професійної діяльності	
2	Моє ставлення до додаткового навчального навантаження	
3	Моє прагнення поділитись набутим знанням	
4	Моє уміння самостійно шукати нову інформацію з різних джерел	
5	Моє уміння користуватися інформаційно-комунікативними технологіями (мережею Інтернет)	
6	Моє уміння користуватися каталогами, складати бібліографію	
7	Моє уміння користуватися різноманітною довідковою літературою	
8	Моє уміння працювати з графіками, схемами, таблицями, картинами	
9	Моє уміння складати план, тези виступів, доповідей, статей	
10	Мої навички швидкого читання	

11	Мої навички розуміння тексту	
12	Мої навички самостійної роботи з підручником	
13	Мої навички упорядковувати інформацію	
14	Мої навички відтворювати інформацію	
15	Сформованість у мене логічних способів розумових дій	
16	Самостійність і незалежність мого мислення	
17	Активність застосування мною здобутих знань у практичній діяльності	
18	Моя участь у навчально-дослідницькій діяльності	
19	Якість планування та організація мною самостійного навчання	

Тест на визначення мотивації пізнавальної діяльності

Інструкція: оберіть варіант відповіді, найближчої до вашої позиції, і обведіть відповідну літеру.

7. На заняттях я

- a. активно працюю, оскільки мені подобається навчатись і дізнаватись щось нове;
- b. активно працюю, коли за виконану роботу буду відповідно оцінений;
- c. не бачу сенсу виявляти активність, за необхідності викладач сам питає.

8. Щоб заняття були для мене більш цікавими, необхідно:

- a. додати більше теоретичних обґрунтувань і пояснень суспільно-економічних явищ та процесів;
- b. надавати більше інформації, що необхідна для вдосконалення моїх професійних знань та умінь;

с. наводити більше яскравих прикладів та цікавих фактів.

9. Завдання, які ставлять викладачі додатково, я

а. обов'язково виконую, оскільки такі завдання зазвичай дуже цікаві;

б. іноді виконую, коли за це ставлять більший бал;

с. не виконую, якщо це не обов'язкове завдання.

10.Щодо самостійної роботи, я вважаю, що

а. повноцінну освіту можна здобути, лише якщо багато працювати самостійно, адже те, що дають викладачі – лише мінімум, якого недостатньо для моєї успішної професійної діяльності в подальшому;

б. якщо щось задали на самостійне опрацювання, то його треба шукати і вчити, оскільки цей матеріал може потрапити на екзамені, проте така форма засвоєння матеріалу не дуже ефективна;

с. матеріал, що відведено на самостійне опрацювання – це втрачений матеріал, адже сам студент не завжди може знайти час на його пошуки.

11.Що ви найчастіше відчуваєте, коли вас викликають відповідати?

а. задоволення від того, що можу продемонструвати свій рівень знань;

б. хвилювання, оскільки це – мій обов'язок;

с. неприємні відчуття – не люблю, коли мене примушують відповідати перед групою.

12.Чи хотіли б ви спробувати себе у ролі викладача?

а. так, мені подобається пояснювати іншим щось нове для них;

б. так, я хотів би відчути, що відчуває викладач, коли опитує групу;

с. немає такого бажання.

**Анкета на визначення вмінь учителя застосовувати особистісно
орієнтований підхід під час вивчення учнями іноземних мов**

Шановний учителю, просимо Вас оцінити власні вміння застосовувати особистісно орієнтований підхід під час вивчення учнями іноземних мов

За 5-бальною шкалою: 1 – вміння майже відсутнє, 2 – вміння дуже слабо сформоване, 3 – вміння середньо сформоване, 4 – вміння добре сформоване, 5 – вміння відмінно сформоване.

№	Уміння	Середній бал
1.	Планувати формування пізнавального інтересу учнів на уроці	3,8
2.	Конструювати урок з урахуванням ставлення школярів до навчального предмета	3,6
3.	Передбачати складність навчального матеріалу для окремих учнів	3,4
4.	Проектувати індивідуальний підхід на уроці до окремих учнів	3,2
5.	Враховувати, відбираючи навчальний матеріал, пізнавальні інтереси й потреби учнів	3,5
6.	Вводити в навчальний матеріал цікаві факти з розрахунку на допитливість і цікавість учнів	3,7
7.	Насичувати урок матеріалом, який потребує роздумів і активного мислення	3,5
8.	Підбирати систему самостійних робіт і завдань	3,4
9.	Підбирати раціональні види робіт для сильних і слабких учнів	3,5
10.	Виявляти ставлення учнів до уроку та реагувати своєчасно на зміну ставлення до уроку окремих учнів	3,1
11.	Використовувати на уроці наявні в учнів знання, вміння і навички	3,2
12.	Проводити диференційовану роботу в класі	3,3

13.	Заохочувати самостійний вибір посильних завдань	2,9
14	Проводити пояснення з орієнтацією на самостійний пошук учнів	2,8
15	Надавати своєчасну допомогу невстигаючим	3,0
16.	Використовувати на уроці сильні й слабкі сторони пізнавальної діяльності учнів	2,8
17.	Організовувати спільне з учнями обговорення питань	3,0
18.	Спонукаати до самостійних доповнень, рішень, висловлювань	3,1
19.	Застосовувати особистісно орієнтовані технології навчання	2,4
20.	Формувати в учнів віру в свої можливості	2,9

ДОДАТОК В

Конспекти уроків англійської мови з використанням особистісно орієнтованого підходу

За матеріалами посібника [Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: Підручник для студ. вищих закл. освіти. – К.: Ленвіт, 2002. – 327 с.]

План-конспект уроку в 10 класі

Тема: Життя суспільства

Підтема: Спорт. Види спорту. Спортивні ігри.

Мета: Ознайомити учнів з новою лексикою теми «Види спорту», навчити вживати її в діалогічному мовленні.

Обладнання: підручник, тематична картина «Види спорту, ігри», колаж (найбільш популярні види спорту з впр. 51 (стор. 16), таблиця видочасових форм дієслова.

ХІД УРОКУ

I. ПІДГОТОВКА ДО СПРИЙНЯТТЯ ІНШОМОВНОГО МОВЛЕННЯ

Aim 1. Повідомлення теми та мети уроку.

T: The topic of our lesson today is Sports. By the end of the lesson each student will be able to identify new vocabulary to use it in their speech. Different kinds of sports are popular within wide range of learners. Why do you think so? Can you share your ideas about sports?

Warm-up 2. Уведення в іншомовну атмосферу.

1) Brainstorming. Пошук можливих відповідей.

What are pros and cons of sports?

2) Discussion. Бесіда про спорт.

T: Good health is a great gift. Everyone should stay as healthy as possible. Do you agree with me? In order to prevent health issues one should remember the importance

to keep fit and healthy. There is a famous saying, "A sound mind in a sound body".

What do you think that means? (some learners can share their opinion)

All sorts of physical exercises are very helpful to make our bodies strong as well as to keep us well mentally. So, if we want to keep ourselves fit, we have to go in for sports or games.

Sports make us more organised and better disciplined in our daily activities, it develops a personality, teaches us to be able to win and to lose, gives us an opportunity to be confident in our own strength and abilities, develops our communication skills. Regular physical exercises give us more energy, make us feel and look better.

Are you good at sports?

What can you do well?

What can't you do well?

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА УРОКУ

Vocabulary presentation

1. Пред'явлення лексичного матеріалу (найбільш популярні види спорту).

T: Dear learners, let's try to increase our "Sports" vocabulary. Some words and expressions are given to you in order to remember them.

Використовуючи колаж, складений вчителем із зображень видів спорту, представлених у впр. 51 (с.16-17), ознайомити учнів з новою лексикою, відпрацювати вимову ізольовано, в структурах впр. 52 (с. 17) та у відповідях на запитання вчителя, наприклад:

Can you play draughts? Who taught you to play volleyball? Have you ever taken part in sports competitions? Are such kinds of sports as kickboxing, motor racing, weightlifting good for girls? Are there many good athletes in your class? Who is the best athlete in your class? Would you like to have a big swimming pool in your school? What football team do you support? etc.

Talking Time

2. Тренування учнів у вживанні лексики теми.

1) Vocabulary practice. Робота з лексикою.

T: Read out loud the most popular kinds of sports ex. 51, p. 16-17.

2) Discussion. Бесіда з учнями.

- Робота з діалогом-зразком:

- самостійно розширити репліки в діалозі, включаючи в них нові слова;

- трансформувати діалог шляхом зміни однієї з реплік;

- скласти діалог за аналогією зі зразком, але в іншій ситуації, при іншому характері спілкування, доповнити (наприклад, уявити розмову попутників під час поїздки в поїзді про заняття спортом, змагання).

II. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА УРОКУ

Homework

Домашнє завдання. T: Translate the sentences into English ex. 55, p. 18 and transform 1-7 into negative and interrogative forms [Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: Підручник для студ. вищих закл. освіти. – К.: Ленвіт, 2002. – 327 с., с. 50].

План-конспект уроку в 10 класі

Підтема: Контроль навичок аудіювання.

Мета: Навчати ініціативному мовленню, розвивати навички репліціювання.

Практикувати учнів в аудіюванні тексту та навчити здогадуватися про значення незнайомих слів з контексту. Обладнання: підручник, завдання до тексту.

ХІД УРОКУ

I. ПІДГОТОВКА ДО СПРИЙНЯТТЯ ІНШОМОВНОГО МОВЛЕННЯ

Aim 1. Повідомлення теми та мети уроку.

T: By the end of the lesson each student will be able to reply and react appropriately to various statements. Besides, the learners will listen to the legend about the Tower

of Babylonia and learn why according to this legend there exist so many languages in the world.

Warm-up

2. Мовна розминка.

Ситуативні вправи - для розвитку в учнів мовленнєвої компетенції: учні повинні навчитися доповнювати висловлювання, завершити описання, зробити висновок, дати пораду, переконати, перепитати співбесідника.

T: Friends! I am inviting you all to my birthday party.

Учні повинні кожен по-своєму прореагувати на почуту фразу, наприклад:

P1 (реакція-вигук): Fine! Sounds awesome! It sounds good! Wonderful! A good idea!

P2 (реакція-питання): When is your party ?What date is your party?

P3 (реакція-твердження): I'm sorry, I won't be able to come as I am away on Saturday.

P4 (реакція-сумнів): I'm not sure if I can make it on this day.

P5 (реакція-прохання): Can you please tell me your address?

T: Sample statements for further talk:

A new supermarket will be opened in our area.

Soon we'll have our own TV studio at school.

In the next semester you'll have English lessons every day.

ОСНОВНА ЧАСТИНА УРОКУ

1. Аудіювання тексту "Babylonia".

1) Pre-listening. Етап підготовки до прослуховування тексту.

a) Prompting.

T: Answer the questions in Ukrainian, please.

Do you know anything about the history of the English language?

Have you ever heard the legend about the Tower of Babel?

How many languages are spoken on the Earth?

What are the most widespread languages? Why?

б) Presentation of the unknown words.

Babylonia - Вавилон

heaven - небеса

bricks and mortar - цегла та цемент

invader - завойовник

to split up - розколоти, роз'єднати

to blame - звинувачувати, засуджувати

mess - безладдя, хаос

the Tower of Babel - Вавилонська башта

confusion - стовпотворіння, сум'яття

to lack - не вистачати

load - вантаж, ноша

2) Listening. Етап слухання тексту та виконання завдань під час слухання.

T: Write out the numbers.

e.g. 600,000 people began building the Tower. 42 years, 27 miles high, etc. Please clarify your answer.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА УРОКУ

Summarising 1. Підбиття підсумків уроку.

Урок-презентація з елементами рольової гри «Моє село». 6 клас

Цілі:

- вдосконалювати вміння вести бесіду в межах теми «Моє село»;
- розвивати навички діалогічного мовлення,
- аудіювання, монологічного, спонтанного мовлення;
- створити на уроці комунікативну ситуацію з реального життя з метою заохочення учнів до висловлення своїх думок, вираження почуттів, використання життєвого досвіду;
- розвивати творчу уяву;
- виховувати любов до свого села, до людей праці..

Обладнання: картини місцевих художників із зображенням видів села Дзвиняч, фотографії, наочність для презентації села.

ХІД УРОКУ

I. Організаційна бесіда з черговим

T. Who is on duty today?

P. I am on duty today. My name is... My surname is...

T. How old are you? P. I am... years old. T. What form are you in? P. I am in the sixth form.

T. How many pupils are there in your class?

P. There are twenty-two pupils in our class.

T. Who is absent today?

P. ...are absent today.

T. Do we know why they are absent?

P. I don't know exactly but I think they are ill.

T. Thank you. Sit down, please. P. You are welcome.

II. Перевірка домашнього завдання

T. What was your homework for today?

P. Our homework was to do exercise 62 (sixty-two) on page 56 (fifty-six), to read and translate the text "Kalyniwka" on page 57 (fifty-seven); to make up dialogues about our village.

III. Повідомлення теми і мети уроку

T. Dear learners, the topic of our today's lesson is "Our village". As a famous philosopher once said "There is no place, more delightful than home". (Marcus Cicero)

Today we will have some questions to be answered, poems to be recited; dialogues to be made up; we will also listen to the song "Old McDonald"; listen to the text "What people do", read and translate the text "Kalyniwka"; play the educational game "Last

Word Chain"; we will try a role play about the advantages of the life in a village; take part in the presentation of your village.

IV. Виконання вправи 62, с. 56

T. Please open your textbooks on page 56.

Let's do exercise 62. Cover the left side of the exercise and translate word-combinations and sentences from Ukrainian to English.

V. T. Let's listen to the text "What People Do" (Unit 8. Exercise 1, page 52-53) and try to understand what the text is about. There are some questions, let's try to answer them.

Аудіювання тексту "What DO People Do" (Урок 8, вир. 1, с. 52-53).

VI. Контроль розуміння прослуханого

T. Let's answer questions to the text.

1. T. Where do villagers work?

P. Some people work in the fields, gardens or farms.

VII. Складання учнями мікродіалогів на тему «Село»

T. Please split into groups of two and talk about your village.

I What is your village like? Is it a nice place to live? What do you like about your village the most? Are there any disadvantages about your village? Do you know the difference between city, town and the village? Would you rather live in a city, town or a village?

II What is there in your village? There is a windmill, a primary school, a secondary school, two libraries, a cafe, some nice little shops, a drugstore, a post-office and a stadium in my village. And what can you see in the streets of your village? We can see many men, women, children, buses, farm animals, flowers and trees in the village.

План-конспект уроку з англійської мови у 5 класі

«Сторінками прочитаних оповідань»

Цілі уроку: формувати навички діалогічного мовлення на рівні мікродіалогів з опорою на текст; удосконалювати вживання граматичних структур в усному мовленні; розвивати вміння аудіювати текст; активізувати лексичний запас учнів; прищеплювати любов до читання; формувати критичне ставлення до вчинків людей і до своїх власних.

Обладнання уроку: картки з кросвордами, з незнайомими словами, малюнки учнів до прочитаних оповідань, різнокольорові кружечки для оцінювання учнів, фонограми до пісень "On the Way to School", "We Like Reading"; текст оповідання "The Story Bag"; газети, журнали, книги; різнокольорові кульки.

Матеріал уроку охоплює оповідання "Satchkin Patchkin", "The Boy Who Cried 'Wolf!'", "Hamburger Harry", "Alan's New School"

ХІД УРОКУ

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА УРОКУ

1. Привітання: Hi! Hello! How are you? How do you do?

I'm glad to see you! I'm glad to meet you! Hello! Hello! Hello!

2. Уведення в іншомовну атмосферу

Фонетична розминка: з допомогою малюнків учні складають віршик "Big! Little!".

Учитель показує перший малюнок, на якому зображені кіт і мишка, а учні відтворюють його хором за таким зразком:

I'm a big big... (cat). I'm a little little... (mouse), Big little, big little. Clap, clap, clap!

Другий малюнок - із зображенням горили і мурашки: I'm a big big gorilla I'm a little little ant, Big little, big little 1 Clap, clap, clap!

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА УРОКУ

1. Повідомлення теми і мети уроку

The topic of our today's lesson is "Through the Pages of the Stories We Have Read". We're going to revise our vocabulary, get to know the characters from the stories better, we will listen to the text about one boy who was keen on reading all the stories. We will finish our lesson by singing songs. But first of all, try to answer my questions.

2. Бесіда з учнями про їхнє ставлення до читання

How much time do you spend on reading?

What kind of reading do you prefer: do you like reading books? Newspapers? Magazines?

When and where do you usually read?

Do you consider reading as your hobby?

Do you have any extra reading during your English lessons?

Do you have a big book collection? How many books have you got at home?

What does reading do for you? Is it an important part of your life?

3. Перевірка засвоєння лексики.

Розгадування кросворду

Учні отримують однакові кросворди

(25 слів) і відгадують слова, записуючи їх на дошці й у себе у відповідних клітинках. Якщо учень вгадав слово і вміє його правильно вимовити і записати, він отримує червоний кружечок; і, в міру допущення помилок,— оранжевий, жовтий і синій.

4. Інсценізація діалогів. Перевірка домашнього завдання

Can you guess what we are going to do next? Let's check how well we have done with our homework.

Dialogue 1 "Satchkin Patchkin and the Farmer"

- Milk! When was the last time I drank milk?

I don't remember what it tastes like.

I must have milk or I won't sleep!

- What's that loud noise down in the garden? Who's there? And what do you

want at this time of the day?

- Only a little milk! That's all!

- Milk! Milk! At this time of the day? Go away, whoever you are, and let me go back to my bed!

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА УРОКУ

1. Завдання додому: підготувати розповідь про улюбленого героя з прочитаних оповідань; для сильніших учнів: написати переказ тексту "The Story Bag" (до семи речень).
2. Підбиття підсумків уроку.

ДОДАТОК Д

Приклад використання «мозкового штурму» на занятті з англійської мови на тему «Непряма мова»

Актуалізація опорних знань (10 хв.)

Повторюється матеріал про непряму мову, складнопідрядні речення з підрядним додатковим реченням.

Оголошення правил «мозкового штурму» (5 хв.)

„Розігрів” розумової активності (10 хв.)

Для інтенсифікації розумової діяльності студентам пропонуються часткові підпроблеми, які можна розподілити між підгрупами студентів.

Підпроблеми:

Які речення називаються складними?

Які речення називаються складнопідрядними?

Яку функцію виконують підрядні додаткові речення?

Непряма мова – це....

Постановка головної проблеми

Після вирішення часткових проблем у мікрогрупах (10 хв.) усім ставиться завдання. З'ясувати, як змінюється час дієслова при перетворенні прямої мови на непряму, якщо в словах автора дієслово-присудок виражає минулу дію? Навести приклади.

Висунення ідей (20 хв.)

Кожна група пропонує свої способи. З метою збереження порядку можна дозволити пропонувати ідеї головному учаснику групи. Виграє та мікрогрупа, яка запропонує більшу кількість способів.

Можливі варіанти відповідей (правильні і неправильні способи):

При перетворенні прямої мови на непряму час дієслова змінюється відповідно до правил узгодження часів:

1. Present Indefinite змінюється на Past Indefinite: He said, “I **know** it”. He said

that he **knew** it.

2. Present Continuous змінюється на Past Continuous: “I **am working**”, he said. She said that she **was working**.
3. Present Perfect змінюється на Past Perfect: He said, “I **have translated** the text”. He said that he **had translated** the text.
4. Present Perfect Continuous змінюється на Past Perfect Continuous: “I **have been working** since 8 o’clock”, she said. She said that she **had been working** since 8 o’clock.
5. Past Indefinite змінюється на Past Perfect: He said, “I **saw** her there”. He said that he **had seen** her there.
6. Past Continuous змінюється на Past Perfect Continuous: She said, “I **was reading**”. She said that she **had been reading**.
7. Якщо час дії точно зазначено, Past Indefinite і Past Continuous залишаються без змін: “I **saw** her in May”, he said. He said that he **saw** her in May. She said, “We **were listening** to the radio at 7”. She said that they **were listening** to the radio at 7.
8. Past Perfect і Past Perfect Continuous залишаються без змін: The pupils said, “We **had finished** our work by 5 o’clock”. The pupils said that they **had finished** their work by 5 o’clock. “At that time I **had been working** at the plant for three years”, he said. He said that at that time he **had been working** at the plant for three years.
9. Усі форми майбутнього часу – Future Indefinite, Future Continuous, Future Perfect змінюються відповідними формами Future in the Past: He said: “I’ll **go** there”. He said that he **would go** there. She said, “I’ll **have read** the book by Monday”. She said that she **would have read** the book by Monday. He said, “I’ll **be working** this summer”. He said that he **would be working** that summer.

Експертне оцінювання ідей (15 хв.)

Після того, як припинився потік ідей, з числа учасників вибирається експертна група (можна з кожної групи взяти по одному учаснику, бажано

найсильніших студентів). Експерти визначають, як змінюється час дієслова при перетворенні прямої мови на непряму, якщо в словах автора дієслово-присудок виражає минулу дію.

Розв'язування практичних вправ (20 хв.)

Change from direct into indirect speech.

1. The pupils said, "We study English". 2. The girl said, "I learned French at school". 3. My aunt said, "I'll be at home at seven o'clock". 4. Mary said, "I was there with my parents". 5. The boy said, "I have done my homework". 6. The woman said, "I did not see Helen there". 7. The girl said, "I am doing my homework". 8. He said, "I was there in 1945". 9. She said, "I saw him at five o'clock". 10. The children said, "We had lunch at school".

ДОДАТОК Е

ХАРАКТЕРИСТИКА ОНЛАЙН-КУРСІВ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

1. «British Council» режим доступу [<http://learnenglish.britishcouncil.org/>]

«Learn English. British Council» – це величезне зібрання безкоштовних матеріалів для тих, хто вивчає англійську мову. Зареєстровані користувачі можуть надсилати коментарі, спілкуватися з іншими учасниками, ставити запитання і завантажувати навчальні матеріали.

LearnEnglish складається з таких розділів:

Слухай і дивись

Навчіться розуміти англійську на слух, дивіться відео на своєму комп'ютері або завантажуйте аудіофайли і подкасти на mp3 плеєр.

Граматика і словниковий запас

Поповнюйте свій словниковий запас, виконуйте граматичні вправи і читайте докладні описи граматичних конструкцій від відомого автора Дейва Уїлліса.

Розваги та ігри

Вивчайте англійську весело! Грайте у різноманітні ігри та завантажуйте безкоштовні програми на мобільний телефон чи смартфон.

Бізнес і робота

Будьте успішними у бізнесі, слухаючи подкасти і читаючи статті на ділові та професійні теми. Дивіться серію відеозаписів про те, як проходити співбесіди при прийомі на роботу.

Екзамен IELTS

У цьому розділі ви знайдете матеріали та поради щодо самопідготовки підготовки до іспиту з англійської IELTS.

Premier Skills

Спілкуйтеся двома світовими мовами – англійською та мовою футболу. Відеоінтерв'ю з футболістами Прем'єр-ліги, статті про футбольні та фан-клуби, звіти з останніх матчів та багато іншого.

Незважаючи на багато переваг, недоліками залишаються відсутність живого спілкування та обов'язкова реєстрація, оскільки без неї не можна завантажувати матеріали.

Отже, даний сайт є надзвичайно корисним, його можна використовувати не лише тим, хто вивчає мову, а тим, хто її навчає. Ви маєте можливість з легкістю поповнити власні знання та вивчати англійську із задоволенням.

2. Begin English (режим доступу <http://begin-english.ru/>)

Даний сайт надає можливість вивчати мову з нуля. Тут ви можете знайти цікаві відео з субтитрами, онлайн-радіо (BBC World та інші), програми (для збільшення словникового запасу, для вивчення неправильних дієслів та ін.), переклади пісень, розмовник, книги для читання, вивчення мови, які можна безкоштовно завантажити.

Радіомовлення є чи не найбільшою перевагою, адже прослуховування живого іноземного мовлення сприяє кращому засвоєнню англійської мови, а також формує навичку розуміти живу мову іноземців.

Пропонуються уроки, які скомплектовані за рівнями навантаження. Після закінчення певної теми є можливість перевірити власні знання (відповіді до завдань додаються).

У розділі «Статті» є детальні пояснення не лише граматики, а вживання певних слів.

У розділі «Слова» надається перелік слів з картинками та аудіо (надає можливість прослухати, як правильно вимовляти слова).

Даний сайт легкий у користуванні, не вимагає реєстрації, є безкоштовним, його можна рекомендувати старшим учням, студентам і дорослим, але не маленьким дітям.

3. <http://www.delightenglish.ru/>

Даний сайт надає змогу вивчати англійську мову самостійно, починаючи з нуля. Ви можете знайти різні аудіокниги, відеокурси, фільми з субтитрами, книги.

Уроки базуються на Оксфордській програмі вивчення мови. Головна увага приділяється правильній вимові. Уроки побудовані таким чином, що учень має змогу не просто прочитати пояснення до кожної із запропонованих тем, а й продивитись відеоурок.

Недоліком є однотипність завдань (переклад речень, вставка слів відповідно до транскрипції).

Уроки розподілені за рівнями (початковий, середній). Пропонується вивчення розмовної мови за допомогою прослуховування діалогів (діалоги виконують носії мови).

Для перевірки здобутих знань є комплексні тести (кожен тест включає три аспекти: граматику, читання, слухання).

Отже, вивчення англійської мови відбувається комплексно, відпрацьовується вимова, писання, читання, говоріння та граматики. Відбувається підготовка до тестів, здача тестів та їх перевірка.

Сайт надзвичайно простий у використанні. Головний недолік – відсутність живого спілкування. Пояснення граматики російською мовою (сайт російськомовний).

4. «Изучаем английский» (режим доступу: <http://www.study-languages-online.com/ru/en/>).

Даний сайт є комплексним online-курсом вивчення англійської мови, призначений як для дорослих, так і для дітей. Бажаючим вивчити мову пропонується великий ресурс різних онлайн-уроків, починаючи від найпростіших («Привітання і прощання» для дорослих, «Фрукти, овочі, цифри, тварини...» для маленьких дітей), закінчуючи складними для тих, хто вивчає на вищих рівнях володіння мовою.

Крім того, кожна тема поділена на рівні, відповідно до яких складені завдання на розвиток лексичних, граматичних та фонетичних навичок, а також на розвиток навичок аудіювання. Багато вправ на сприйняття на слух, що важливо при вивченні іноземної мови. Важливо те, що після виконання вправи є можливість перевірити себе та побачити свій результат. Після цього можна пройти завдання ще раз.

На сайті також міститься аудіословник для прослуховування лексичних одиниць та відтворення їх вимови. Також міститься розмовник з найуживанішими фразами для тих людей, які готуються до виїзду за кордон. Окремим блоком доступні уроки для дітей, розділені по темах граматичних, лексичних. Єдиним недоліком є відсутність живого спілкування.

Отже, даний сайт для вивчення іноземної мови можна рекомендувати і дорослим, і дітям. Він надає всі можливості для розвитку таких компетенцій як лексична, граматична, навичок аудіювання та говоріння. Даний онлайн – курс є чудовою альтернативою звичайним аудиторним курсам, більш того, він є безкоштовним і не потребує реєстрації.

5. Online-школа английского языка EnglishDom (режим доступу: <https://www.englishdom.com>)

Даний сайт потребує реєстрації. У бажаючих вивчити мову є можливість навчатися індивідуально по Skype та в групах по Skype, а також інтерактивно (безпосередньо на сайті). Є можливість обрати зручний для навчання час.

Весь навчальний матеріал поділений на блоки, теми, підтеми та відповідні вправи. Крім того, програма поділена на чотири рівні: Starter, Elementary, Pre-Intermediate, Intermediate, а матеріал поділений на блоки граматики, лексики, розмовну англійську.

Кожен урок присвячений певній темі, причому перехід до наступного уроку можливий за умови повного вивчення та виконання попереднього, що є досить важливим та мотивуючим у вивченні англійської мови. До кожного уроку додається навчальне відео з поясненнями теми. Є можливість оволодіти

навичками мовлення, аудіювання, перекладу та письма, навчання якого не завжди зустрічається на інших сайтах. Учні можуть перевіряти правильність виконаних завдань та доповнювати свої роботи.

Сам сайт цікаво та по-сучасному наповнений, яскравий і містить багато наочності, що додає бажання вчити англійську мову. Простий та зручний у користуванні.

Даний портал можна рекомендувати старшим учням, студентам і дорослим, але не маленьким дітям.

6. Уроки англійського (режим доступу: <http://english-for-free.com>)

Даний сервіс пропонує безкоштовно вивчати розмовну англійську мову як початківцям, так і тим, хто вже має певні знання. Сервіс не потребує реєстрації та додаткових витрат. Весь матеріал поділений на 50 уроків розмовної англійської. Крім того, є можливість для розвитку навички аудіювання. Даний портал забезпечує доступом до британського радіомовлення. Це є великою перевагою, адже прослуховування живого іноземного мовлення сприяє кращому засвоєнню англійської мови, а також формує навичку розуміти живу мову іноземців.

Недоліком курсу є самі уроки. Кожен урок містить однакові за формою завдання – речення англійською мовою та їх переклад. Інших форм роботи немає. Але перевагою є те, що при виділенні іноземного слова подається аудіовідтворення даної лексичної одиниці, таким чином учні сприйматимуть слова на слух та порівнюватимуть вимову з графічною формою слова. Дані завдання не передбачають детального вивчення граматики, значної кількості лексики, розвитку навичок письма. Він повністю спрямований на вивчення елементарної розмовної мови, необхідної для найпростішого іноземного спілкування.

Сам сайт досить просто оформлений, не містить наочності та великої кількості інтерактивних матеріалів. Не призначений для дітей. Його

використання можна рекомендувати бажаючим знати елементарні розмовні фрази.

“Learn German. Complete PC Course”

Навчальна програма “Learn German. Complete PC Course” головним чином спрямована на розвиток навичок спілкування німецькою мовою з безліччю живих діалогів. Цей повний мовний курс навчання дає вам всі переваги сучасної мовної лабораторії прямо на вашому комп’ютері. Насправді це твердження не зовсім чесне. Цей додаток – це навіть краще, ніж мовна лабораторія!

Переваги:

182 веселі та захоплюючі сюжетні лінії;
 кілька голосів, щоб випробувати вас у різних стилях мовлення;
 докладні роз’яснення особистого вчителя;
 огляд аудіо для занять;
 словниковий запас та список відтворення звуку і перекладу;
 наводяться приклади речень і переклад аудіо;
 докладний урок, включаючи граматичний і культурний матеріал;
 комплексний довідковий розділ, в якому розглянуті основи мови, в тому числі письмо, граматику, вимова, алфавіт і діаграми.

З представленим виданням ви зможете швидко освоїти навички аудіювання, читання, мовлення, вимови, навіть лексику і граматику! Ви зможете швидко удосконалити всі аспекти вивчення мови. Ваш прогрес буде шокувати друзів, рідних, колег і вчителів. Установки програма не вимагає, потрібно просто запустити файл exe і починати.

Недоліки: мова інтерфейсу англійська, що може бути незручно для людей, які не знають англійської.

"Sprachkurs 2 Deutsch"

В основі даної програми лежить популярний підручник Sprachkurs Deutsch Neufassung від видавництва Verlag Moritz Diesterweg GmbH&Co. Друга частина цього курсу для початківців розроблена для забезпечення оптимальної

підтримки учнів при поглибленні знань німецької мови завдяки вбудованому "мовному вчителю". Курс повністю німецькою мовою.

Переваги: комплект навчальних програм "Sprachkurs 2 Deutsch" відображає всі основні особливості, які були в оригінальному курсі, створеному в прямій відповідності з найвищими стандартами вивчення німецької мови. За особистим навчальним планом учні зможуть формувати цілі навчання відповідно з наявним у їх розпорядженні часом. Попередній тест знань дозволить уникнути непотрібних повторень. Всі діалоги багаті різноманітністю вправ, вони сприяють засвоєнню потрібних знань лексики і граматики, а також розумінню мовлення з тексту і на слух.

До складу цього комплекту входять:

розмовна німецька;

тренажер навичок спілкування і розмовник;

граматичний тренажер (понад 3 тис. захоплюючих вправ);

тренажер словникового запасу (більше 10 тис. озвучених слів);

численні цікаві вправи.

“Професор Хіггінс. Німецька без акценту!”

Це видання являє собою версію популярної програми, в якій об'єктивна оцінка німецької вимови проводиться за десятибальною системою. Це дозволяє максимально точно знайти і усунути помилки, зроблені у вимові під час тренування. У даній програмі також можна вибрати німецький або російський інтерфейс.

Повний лексичний і фонетичний мультимедійний тренажер-довідник “Професор Хіггінс. Німецька без акценту!” призначений для бажаючих (незалежно від їх рівня знань) навчитися розуміти розмовну німецьку мову і граматично правильно говорити, з виразною і хорошою вимовою. Навчання ґрунтується на порівнянні еталонної і власної вимови як на слух, так і візуально. Програма включає правила, схеми, пояснювальні приклади, словник і керівництво користувача.

Тут вам зустрінуться звуки, слова, фрази, диктант, аудіотренінг, тематичні діалоги, скоромовки, прислів'я, вірші.

особливості програми:

фонетика;

лексика;

загальний фонетичний словник;

аудіотренінг;

російська, німецька інтерфейси;

об'єктивна оцінка вимови в балах;

система візуального відображення мови.

“Moment mal wortschatz trainer 1-3”

Це програма навчального курсу Moment mal від відомого видавництва Langenscheidt. Інтенсивне навчання вимови в курсі, також як і систематична робота зі словниковим запасом дозволять учням досягти впевнених знань іноземної мови. На даний момент програма дуже проста у використанні, а також автори подбали про інтерфейс, він дуже зрозумілий і приємний.

“Moment mal wortschatz trainer 1-3” - унікальна програма, яка є прекрасним доповненням до всіх трьох частин курсу. Програма розроблялася німецькою командою і на даний момент може похвалитися широким списком користувачів. Установка і управління інтуїтивно зрозумілі, спеціальних знань і навичок не вимагають.

основні **переваги** програми:

- легка процедура установки;
- відповідність матеріалам курсу;
- стабільність в роботі;
- простий і зрозумілий інтерфейс;
- варіативність функцій;
- відсутність нав'язливої музики;
- відсутність вірусів;
- невеликий розмір.

“LIM - Deutsch ohne Probleme”

Навчальна програма німецької мови “LIM - Deutsch ohne Probleme” - це програма, в якій кожен зможе опанувати німецьку з самого початку або розвинути навички письма будь-яких цікавих матеріалів, причому різного рівня, за допомогою написання слів і виразів під диктовку дикторів. Як наслідок – будуть задіяні зорова і слухова пам'ять, а при друкуванні на комп'ютері задіється моторика рук, з допомогою цього відбувається добре засвоєння і запам'ятовування матеріалів.

У даній версії навчальної програми як основний матеріал буде використаний курс «Deutsch ohne Probleme Наталії Федорівни Бориско». Аудіофайли озвучені носієм німецької мови. Ви почуєте реальну мову звичайної німкені з Німеччини. Так само в курс додані пісні, діалоги і матеріали з інших курсів. Уроки створені з різними голосами звичайних жителів Німеччини та професійних дикторів для впевненого розвитку навичок сприйняття німецької мови на слух.

“Freddy der fuchs Deutsch 5 und 6”

Ця програма є поглибленим курсом по поліпшенню знань та підвищення навичок німецької мови. Вона адресована бажаючим розвинути уважність і удосконалити знання. Це прекрасна допомога школярам для підвищення оцінок.

Навчальна програма для школярів “Freddy der fuchs Deutsch 5 und 6” допоможе учням 5-6 класів підняти рівень своїх знань у пригодницькому жанрі. Тут школяр сам може встановити свій профіль і виконувати завдання в міру своїх знань. Оригінальний комплекс вправ передбачає щотижневу задачу іспиту підвищеної складності для закріплення отриманих знань. Результати успішності показуються у вигляді наочного графіка.

Переваги даної навчальної програми для дітей:

- багато цікавих завдань, які люблять не тільки діти, але й дорослі теж;
- зручний календар з діаграмою успішності користувача;

- допомога і функції пояснення з рішенням завдання;
- вибір темпу і складності завдань;
- карти завдань на концентрацію і логіку;
- функція контролю для батьків;
- контроль вирішення завдань і які були зроблені помилки.

«Професор Хігінс. Англійська без акценту»

Навчальна програма поділяється на два розділи: фонетика і граматики. Основною відмінністю цієї програми від інших є те, що її автори пропонують почати навчання не з вивчення та засвоєння лексики, а з найменших «клітин» мови – звуків. Детально розглядаються всі види голосних та приголосних. Правильність вимови можна розглянути на малюнках і схемах. Засвоївши цей розділ, можна переходити до наступного рівня – транскрипції. Наступний щабель - слова, фрази, правила наголосу та інтонування, властиві англійській мові. Весь теоретичний матеріал з фонетики одразу ж відпрацьовується на практиці, що дає, безумовно, кращий результат. Результат відпрацювання програма автоматично оцінює в балах.

Продовжити роботу над вимовою і базовою лексикою пропонується за допомогою вправ з розділу «Аудіювання». Для вміння розуміти будь-яку англійську мову на слух і розширенню словникового запасу служить підрозділ «Розмовник», в якому містяться діалоги на стандартні побутові теми. Крім них, представлені такі пласти мови, як скоромовки, прислів'я, а також поетична мова в 97 віршах англомовних поетів. З особливостями американського варіанту англійської можна познайомитися, прослухавши оповідання Р. Кіплінга.

Недоліки: дана комп'ютерна програма не є альтернативою посібника, але може бути використана як додатковий матеріал для закріплення і повторення вивченого матеріалу вдома та самостійного оволодіння англійською мовою.

Duolingo

Один з найпопулярніших сервісів для вивчення англійської, німецької, іспанської, французької, італійської та португальської мов "з нуля".

Курс вивчення мови побудований дуже зручно: спочатку ви вивчаєте лексику, потім переходите до граматики, далі усі отриманні знання закріплюєте на вправах, таких як переклад, правопис, аудіювання та читання. При цьому система автоматично визначає ваш рівень знань та приділяє увагу найбільш складним для вас вправам.

Програма кожного курсу має декілька рівнів та побудована у формі дерева досягнень. Щоб перейти на наступний рівень вам потрібно набрати певну кількість балів, які нараховуються за правильні відповіді.

Беззаперечною перевагою Duolingo є те, що він абсолютно безкоштовний. Вивчати мову ви можете на сайті за своїм ПК, також можете використовувати мобільну версію, яка, до речі, працює просто відмінно. Третім варіантом роботи з Duolingo є зручні та зрозумілі мобільні додатки для Android та iOS.

Недоліком Duolingo є те, що система більше сфокусована на освоєнні правил, ніж на розмовній практиці. Такий метод навчання буде ідеальним для новачків та просунутих користувачів. Якщо ж ви бажаєте практикувати розмовну мову та не заглиблюватися в тонкощі граматики, спробуйте інший сервіс.

LinguaLeo

Сервіс оснований на принципі онлайн-ігри, при реєстрації у вас з'являється віртуальне левеня Лео. У міру проходження рівнів ви заробляєте "фрикадельки", якими потрібно годувати свого ненаситного улюбленця =) Левеня буде відкривати доступ до нових слів тільки після того як ви його задобрите.

При першому візиті LinguaLeo запропонує вам пройти вступний тест, на основі якого система запропонує рекомендації щодо усунення виявлених прогалин у Ваших знаннях.

Перевагою LinguaLeo є те, що сервіс є універсальним інструментом для вивчення англійської мови. Сервіс складається з декількох розділів, наприклад у "Джунглях" знаходяться безліч матеріалів для аудіювання та читання. Тут і переклади пісень, серіалів (можете дивитись відео та одразу читати й перекладати текст), промови відомих людей. У розділі "Курси" на вас чекає

набір граматичних вправ та відеоуроків. У розділі "Тренування" ви можете потренувати усі невідомі слова, які ви зустріли під час освоєння нового матеріалу та додали у словник. У розділі "Саванна" ви можете спілкуватися англійською мовою з друзями, а також стежити за їх досягненнями.

До недоліку LinguaLeo віднесемо те, що безкоштовно ви можете користуватись не усіма розділами LinguaLeo. Щоб відкрити необмежений доступ до всіх ресурсів сервісу, потрібно купити "Золотий статус".

Мобільні додатки LinguaLeo відрізняються в різних операційних системах і дають доступ тільки до частини тренувань із запам'ятовування слів; граматичних вправ і матеріалів для аудіювання та читання в них, на жаль, немає.

В цілому, LinguaLeo підходить для тих, хто має базовий рівень знань англійської мови. Якщо ви новачок, навчатись із LinguaLeo буде дещо складно.

LingQ

Ще один цікавий ресурс, який має свою аудиторію та прихильників. LingQ надає вам базу онлайн-уроків і величезну онлайн-бібліотеку матеріалів. Особливо зручно користуватись мобільними додатком сервісу для Android і iOS. Додаток дозволяє читати, перекладати та слухати різні тексти англійською мовою.

Перевагою програми є так звані Ling-ви - це вибрані вами незнайомі слова, які при повторній появі в новому тексті виділятимуться певним кольором залежно від ступеня складності запам'ятовування. Ступінь складності слова ви визнаєте самі, присвоївши слову значення від 1 до 5.

Недоліком LingQ є те, що в безкоштовній версії кількість створюваних вами Ling-ів обмежена. Платними також є спілкування з викладачами та перевірка письмових завдань експертами. Проте в сервісі LingQ ви можете познайомитись з багатьма поліглотами та справжніми ентузіастами, які залюбки допоможуть вам у навчанні абсолютно безкоштовно.

Rosetta Stone

Rosetta Stone - це не просто сервіс для вивчення іноземної мови, це цілий набір мобільних додатків до одного з найвідоміших інтерактивних підручників. Звернули увагу на незвичайну назву та логотип? **Розеттський камінь** - це надзвичайна історична знахідка, завдяки якій лінгвістам вдалося розшифрувати єгипетські ієрогліфи.

Перевагою Rosetta Stone є унікальна методика, що дозволяє вивчати мову так, як це роблять діти - інтуїтивно, без книжок з граматики та словників. Подібний підхід досить цікавий та дієвий, адже особливістю програми є імітація занурення в англomовне середовище, в міру перебування в якій ви будете не просто вчити, а вбирати мову, як губка! На Rosetta Stone у вашому розпорядженні великий набір інтерактивних уроків, метою яких є створення асоціативного ряду. RosettaStone підходить як для новачків, так і для просунутих користувачів. За допомогою мікрофона програма може оцінити правильність вашої вимови, що не може не тішити. Безкоштовно пропонується ознайомча версія даного підручника з обмеженою кількістю базових уроків.

Єдиним недоліком системи є його ціна. Повний ліцензійний курс обійдеться приблизно в €300.

Babbel

Навіть незважаючи на те, що сервіс Babbel досі не підтримує українську та російську мови, не можна оминути цей сервіс стороною, враховуючи великий інтерес вітчизняної інтернет-спільноти до нього. Повна версія програми платна і обійдеться майбутньому поліглоту від 7 до 13 доларів на місяць, в залежності від терміну передплати.

Перевага Babbel - це можливість вивчати мови та вдосконалювати мови, які не зустрінете в інших сервісах. Бажаєте вивчати турецьку? Норвезьку? Може, шведську? Будь ласка, сервіс Babbel у вашому розпорядженні! Курси Babbel, в першу чергу, орієнтовані на розвиток навичок спілкування, і при цьому приділяється належна увага правильним граматичним конструкціям. Вивчення

навіть найскладніших правил разом із Babbel проходить цікаво. А що ще потрібно?

Недоліком Babbel є його інтерфейс. Дизайн - лаконічний та гарний, але програмно є декілька непродуманих моментів. До прикладу, якщо вам захочеться повторити певний слайд, ви не можете просто повернутися до нього, починати урок доведеться з початку. Додаток може працювати без підключення до Інтернету - це добре, проте, на відміну від Duolingo, додаток не надає всіх функцій, доступних на сайті. І, зважаючи на те, що сервіс платний, цей недолік можна вважати суттєвим.

Busuu

Busuu - це велика інтернет-спільнота для вивчення іноземних мов. Розробники Busuu, які, до речі, вільно володіють трьома мовами і вивчають четверту, намагалися створити альтернативу традиційному способу вивчення іноземної мови. Їм це вдалося - busuu.com - це доступна, проста та цікава система, яка базується на трьох принципах: вчитися у носіїв мови, вчитися на оригінальному матеріалі, вчитися безкоштовно.

Кожен член цієї ком'юніті є не тільки учнем, але і вчителем, який допомагає освоїти бажаним свою рідну мову.

Перевага Busuu - це стильний дизайн і зручний інтерфейс; всі завдання супроводжуються ілюстраціями і голосовими підказками. Наприкінці кожного уроку пропонується контрольна робота, деякі з цих робіт перевіряються дипломованими фахівцями.

Недоліком системи є недостатня кількість матеріалів для навчання. Але головне - це, звичайно ж, можливість спілкуватися з носіями мови.

ДОДАТОК Є

НАВЧАЛЬНІ ІГРИ УВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Гра «Посли».

Клас ділиться на підгрупи, не менше 5 осіб. Кожна група загадує, наприклад, професію або знаменитість і так далі. Прийнявши на себе цю роль, один представник йде в іншу групу і відповідає там на запитання від імені цього персонажа. Якщо здогадуються, хто він, його беруть в «полон», а група обирає іншого посла. Виграє та група, яка змогла взяти в полон більшу кількість бранців.

Гра «Близнюки» («Twins»). Вправа в імітації.

Завдання першого партнера. Ви - учасник шкільної художньої самодіяльності. Мрієте стати професійним актором. Цікавитесь усіма театральними жанрами. Завдання другого партнера. Ви однокласник і найближчий друг майбутнього актора. У всьому наслідує йому. Вас прозвали близнюками. I am interested in opera. (Я цікавлюся оперою). I am interested in opera too. (Я теж цікавлюся оперою).

Приклади варійованих елементів, набраних курсивом: drama, comedy, tragedy, classical music, folk music, pop music. (Драма, комедія, трагедія, класична музика, народна музика, поп музика).

Гра «Театрали» («Theatre - Goers»). Вправа в підстановці.

Завдання першого партнера (дівчинці): Ви - Мальвіна. Любіть театр. Скажіть, в якому театрі ви були вчора.

Завдання другого партнера: Ви - Буратіно. Скажіть, в якому театрі ви побували минулого тижня.

I went to the Opera and Ballet Theatre yesterday. (Вчора я ходила в Театр Опери та Балету).

And I went to the Puppet Theatre last week.

Гра «Experts» («Експерти»).

Троє учнів сидять біля дошки обличчям до класу. Клас вирішує, в якій області ці учні будуть експертами (наприклад, в кулінарії). Потім клас задає їм питання по темі. Експерти відповідають по черзі, вимовляючи по одному слову. Потім інші учні стають «експертами» в іншій області. Метою даної гри є систематизація знань учнів з певних тем та активізації лексики.

Гра «Interview»

Мовна завдання: тренувати швидкість мови в ситуації питання-відповідь. Підготовка: учні вибирають відому особистість, обговорюють його (її) біографічні дані, його (її) творчість перед грою. Гра проходить в групах по три-чотири людини, які працюють разом. Один з них грає роль відомої людини, інші ставлять йому (їй) запитання про життя, творчість, роботу, сім'ю і так далі. Потім один з учнів класу переказує все, що він дізнався про цю особистість. Цю гру можна провести у формі прес-конференції з певної теми з участю «відомих людей» з необмеженою кількістю журналістів, що представляють різні видання.

Гра «Guide me trough the town»

Ввести цю гру не складало особливих труднощів: багато учні вже здійснили подорожі в інші міста, ще більше в них було планів Teacher I know that coming holidays you are going to visit the town of N. Let me guide the town. I want to see how you can follow the direction of the guide. (План уявного міста був розмножений заздалегідь.)

Ready?

Гра «Assotiationen»

Метою гри є розвиток мовленнєвих здібностей учнів, збагачення лексичного запасу. Ведучий називає слово, до якого потрібно підібрати всі асоціації, які воно викликає. Перемагає та команда, яка назвала найбільше слів-асоціацій.

ДОДАТОК Ж

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ ТА ВІДОМОСТІ ПРО АПРОБАЦІЮ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ

Публікації, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Коломієць А. М. Мета, сутність і основні характеристики особистісно орієнтованого навчання в сучасних умовах / Коломієць А. М., Мазайкіна І. О. // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського: – Серія: Педагогіка і психологія: Зб. наук. праць. – Випуск 46 / Редкол.: В.І.Шахов (голова) та ін. – Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2016 – С.22-26.
2. Мазайкіна І. О. Особистісно орієнтовані технології викладання іноземних мов / І. О. Мазайкіна // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: Зб. наук. пр. – Випуск 45 / редкол. – Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2016. – С.258-263.
3. Мазайкіна І. О. Методологічні основи формування готовності майбутніх учителів до застосування особистісно орієнтованого підходу в навчанні іноземних мов / Ірина Мазайкіна // Педагогіка і психологія професійної освіти : науково-методичний журнал. – 2016. – №1. – С.42-53.
4. Коломієць А. М. Педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів іноземних мов до використання особистісно зорієнтованих технологій навчання / Коломієць А. М., Мазайкіна І. О. // Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. – Випуск 3(110). – Серія : Педагогіка. – Одеса : ПНПУ, 2016. – С.53-59.
5. Мазайкіна І. О. Застосування мультимедійних технологій як основа особистісно орієнтованого підходу у викладанні іноземних мов / Мазайкіна І. О., Громов Є. В. // Наукові записки Вінницького державного педагогічного

університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія: Зб. наук. праць. – Випуск 49 / Редкол.: В.І.Шахов (голова) та ін. – Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2017 – С.81-86.

6. Gromov E. Applying of modern multimedia-technologies into the process of foreign languages teaching/ E. Gromov, I. Mazajkina. // Innovative solutions in modern science: scientific journal. – V.12 – Dubai: publisher TK Meganom, LLC, 2017. – №3 (12). – P.29-43.

Публікації, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

7. Мазайкіна І. О. Наочність як принцип навчання іноземної мови: / І. О. Мазайкіна // Іноземні мови у вищому навчальному закладі: теоретичні засади та прикладні аспекти: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої 100-річчю Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського / Гол. ред. Ямчинська Т.І. – Вінниця, 2011. – С.70-75.

8. Мазайкіна І. О. Оптимізація та інтенсифікація навчального процесу на кафедрі іноземних мов медичного університету/ І. О. Мазайкіна, І. В. Сімонова, А. Л. Яценко // Шляхи удосконалення навчального процесу і необхідність впровадження нових підходів у роботі кафедр медичного університету в сучасних умовах: тези доповідей навчально-методичної конференції (Вінниця, 26 лютого 2014 р.). – Вінниця, ВНМУ, 2014. – С.287-288.

9. Мазайкіна І. О. Підготовка майбутніх викладачів-філологів до навчання іноземних студентів / І. О. Мазайкіна // Актуальні проблеми сучасної науки та наукових досліджень: збірник наукових праць другої Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих учених і студентів (Вінниця, 24-25 листопада 2014 р.). – Вінниця: ТОВ фірма «Планер». – 2014. – Випуск 3(6). – С.279-282.

10. Мазайкіна І. О. Особистісно-орієнтований підхід як необхідна умова підготовки іноземних студентів / І. О. Мазайкіна // Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації: матеріали VII міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції: Зб. наук. пр.– Переяслав-Хмельницький: 2015. –Вип.7. – С.108-111.

11. Мазайкіна І. О. Умови та засоби забезпечення ефективності особистісно орієнтованого навчання / Мазайкіна І. О. //Economics, science, education: integration and synergy: materials of international scientific and practical conference : in 3 v. – V.1 – Bratislava: Publishing outfit “Centre of educational literature”, 2016. – P.96-97.
12. Мазайкіна І. О. Особистісно-орієнтований підхід до навчання у ВНЗ як запорука імплементації Закону «Про вищу освіту» / І. О.Мазайкіна //Імплементація Закону України „Про вищу освіту ” як складова академічної автономії: навчально-методична конференція ВНМУ (Вінниця, 17 лютого 2016). – Вінниця, ВНМУ, 2016. – С. 92-94.
13. Мазайкіна І. О. Формування готовності вчителів іноземної мови до застосування особистісно орієнтованих технологій / І. О. Мазайкіна // Професійна підготовка фахівця в контексті потреб сучасного ринку праці: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції. – Вінниця: – Вінниця, Вінницький національний аграрний університет, 2017. – С. 255-257.
14. Мазайкіна І.О. Використання особистісно-орієнтованих технологій викладання іноземних мов / І. О. Мазайкіна // Педагогіка : традиції та інновації: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції (м.Запоріжжя. 17-18 лютого 2017 року).У 2-х частинах.– Херсон : Видавничий дім « Гельветика», 2017 .– Ч.1 – С.18-22
15. Мазайкіна І.О. Інформатизація сучасної освіти шляхом впровадження особистісно орієнтованих технологій / І. О. Мазайкіна // Актуальні проблеми філології та методики викладання іноземних мов у сучасному мультилінгвальному просторі : матеріали Всеукраїнської науково-теоретичної конференції. / Гол. ред. Ямчинська Т.І. – 26-27 квітня 2017 р.- Вінниця : ТОВ «Нілан- ЛТД», 2017. – С.82-84.
16. Мазайкіна І. О. Передумови виникнення особистісно орієнтованого підходу в освіті та його основні положення / І. О. Мазайкіна // Pedagogika. Nowoczesne

badania podstawowe i stosowane : Zbior artykulow naukowych. Konferencji Miedzynarodowej Naukowo-Praktycznej (29.04.2017 - 30.04.2017) – Warszawa: Wydawca: Sp. zo.o. «Diamond trading tour», 2017. – S.23-24.

17. Громов Е.В. Самостоятельная подготовка студентами дидактических материалов с учётом принципов индивидуализации и дифференциации. обучения иностранным языкам / Е.В. Громов, И.О. Мазайкина // Педагогические инновации – 2017: материалы международной научно-практической интернет-конференции, Витебск, 17 мая 2017 г. / Витеб. гос. ун-т; редкол.: Н.А. Ракова (отв. ред.) [и др.]. – Витебск: ВГУ имени П.М. Машерова, 2017. – С. 144.

18. Mazaikina I. Professional culture of future teachers as a factor of formation of readiness for professional activity/ Iryna Mazaikina, Olga Nalyvaiko, Iryna Simonova // Educational Researcher, Issue 9(2), Volume 46. American Educational Research Association, 2017. – Pages 1014-1021.

Публікації, які додатково відображають наукові результати дисертації:

19. Мазайкіна І. О. Особистісно орієнтовані технології навчання іноземних мов: навчально-методичний посібник / Укладачі: І. О. Мазайкіна, Т. І. Ямчинська, Є. В. Громов. – Вінниця: ТОВ «Планер», 2017. – 76 с.

Апробація результатів дослідження, здійснена на конференціях:

- міжнародних науково-практичних: «Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації» (Переяслав-Хмельницький, 2015), «Economics, science, education: integration and synergy» (Братислава, 2016), «Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми» (2016), «Nowoczesne badania podstawowe i stosowane» (Варшава, 2017), «Педагогіка: традиції та інновації» (Запоріжжя, 2017);

всеукраїнській науково-теоретичній: «Актуальні проблеми філології та методики викладання іноземних мов у сучасному мультилінгвальному просторі» (Вінниця, 2017);

всеукраїнських науково-практичних: «Іноземні мови у вищому навчальному закладі: теоретичні засади та прикладні аспекти» (Вінниця, 2011), *«Актуальні проблеми сучасної науки та наукових досліджень»* (Вінниця, 2014), *«Дискурс здоров'я в освіті: філософія, педагогіка, антропологія, психологія»* (Вінниця, 2016), *«Професійна підготовка фахівця в контексті потреб сучасного ринку праці»* (Вінниця, 2017);

регіональних навчально-методичних «Шляхи удосконалення навчального процесу і необхідність впровадження нових підходів у роботі кафедр в сучасних умовах» (Вінниця, 2014), *«Імплементация Закону України «Про вищу освіту» як складова академічної автономії»* (Вінниця, 2016);

щорічних конференціях Українського відділення Міжнародної асоціації вчителів англійської мови як іноземної IATEFL (Київ, 2017) і *методичних семінарах* «Maximising Student Talk Time», «A Close-up on exams-ensuring exam success», «English As A Foreign Language», організованих National Geographic Learning and Linguist LTD для вчителів англійської мови (Вінниця, 2017).

Пройшла **наукове стажування** з опанування проектного підходу в організації навчального процесу у закладах освіти Фінляндії (м. Гуйтіннен, 29 серпня – 3 вересня 2016 р.) у поєднанні з інтенсивним вивченням англійської мови в Lansi-Suomen Opisto (Західно-Фінляндський коледж) у міжнаціональному мультикультурному середовищі з використанням активних комунікаційних методик та пізнанням культури Фінляндії. Отримала сертифікат про проходження інтенсивного курсу з розвитку навичок англомовної комунікації University of Turku (Університет м. Турку). Отримала сертифікати про наукове стажування та рівень володіння англійською мовою (Advanced Level - рівень C1) згідно з кредитно - рейтинговою системою та системою оцінок ECTS.